ATHARVAVEDA SAṀHITĀ

Volume I

अथर्ववेद संहिता

वेद प्रतिष्ठान, नई दिल्ली

ATHARVA-VEDA SAMHITĀ

अथर्ववेद संहिता

ATHARVA-VEDA SAMHITĀ

अथर्ववेद संहिता

with
English Translation
by

Svami Satya Prakash Sarasvati
and
Udaya Vir Viraj

Volume 1
Introduction, Index & Kāṇḍa I-III

प्रथमो भागः

भूमिका-मन्त्रानुक्रमणी-काण्ड १-३

Veda Pratishthana
Arya Samaj Mandir Marg,
New Delhi - 110 001

ATHARVAVEDA Vol. I

Published by Veda Pratishthan
New Delhi

Office :
Arya Samaj, Mandir Marg, New Delhi-110001

Price : Rs. 450/-

Printed by :
Mayank Printers
Karol Bagh, New Delhi-110005
Phone : 5783409, 5751330

FOREWORD

The Vedas are the most ancient and glorious heritage of the human race. These are not meant particularly for the Aryas (Hindus), nor for the Indians only, but their appeal is universal and not restricted to any particular period of time. They belong to a global society and to a global culture.

Due to several reasons, the study of the Vedas remained confined to India and particularly to the Hindus. A few scholars in the West did study the Vedas and translate these into European languages, but due to their superiority complex and religious prejudice they were unable to do justice to these sublime verses. The fault was not exclusively theirs, because in the course of time in India itself the Vedic studies had degenerated into ritualistic ceremonials and the *mantras* (verses) of the Vedas were used for that purpose. Consequently, strange interpretations were imposed on the *mantras* purely for material gains. It were such interpretations and commentators whom the western scholars chose as their guides for translating the Vedas faithfully. The colour of the light changed due to the coloured chimney.

Swami Dayananda Sarasvati blazed a new trail in interpreting the Vedas. These efforts opened vast new avenues and what was once considered 'shepherds' songs' was found to be the thought of the highest quality.

The language of the Vedas is older even than the Saṁskṛta. Few people study it. Therefore it was thought necessary to have an English translation of the Vedas with new interpretations for the vast English readership throughout the world.

It is the proud privilege of the Veda Pratishthan to be the chosen instrument of the monumental project for presenting a readable and systematic modern translation of all the four Vedas. The idea was first suggested by late Shri Prakash Vir Shastri and the Veda Pratishthan undertook this momentous work. Late Svami Satya Prakash ji Sarasvati, a

learned and distinguished professor, was entrusted with the work of getting the translation prepared. He sought assistance from Shri Satyakam Vidyalankar and Shri Udaya Vir Viraj Vedalankar, both of them graduates of Gurukul Kangri.

This has been the result of much hard work and persistence on the part of a dedicated team of workers. In addition to late Shri Prakash Vir Shastri, who originated the idea, and the learned and industrious translators, who prepared the script, Shri Ram Nath Sehgal, late Shri Ram Sharan Das Ahuja and Late Shri Darbari Lal ji and now the young and dedicated worker of Arya Samaj Shri Ajay Sehgal have been looking after the administrative side of the project, which is equally, if not more, important. Procuring the funds and putting them to optimum use and to find the customers for printed volumes has been the key to success.

There were many difficulties, which the Veda Pratishthan had to face and surmount. At times, it appeared that the work may not be completed at all. But by God's grace and due to perseverence and resolution of the dedicated workers all the obstacles were overcome and the will found a way to reach the goal.

Shri M.L. Singhvi, Late Dr. G.L. Datta, Late Dr. Suraj Bhan and Late Shri Darbari Lal ji were closely associated with this project and offered valuable advice and guidance.

With the publication of the Atharva-veda, the translation of all the four Vedas is complete, twenty three volumes in all. Completion of this work is a moment of happiness and delight for us, and I, as President of the Veda Pratishthan take this opportunity to remember, congralulate and thank all those who have contributed to the success of this project and dedicate this work to God Supreme, with whose grace only it has been accomplished.

NEW DELHI, 1996

President
Veda Pratishthana

Contents

1

The Vedic Saṁhitā̄s

The Veda, revealed as the Divine Knowledge at the earliest event of human history has been classified into four sections of Vidyā̄s or Learning: Jñā̄na or the basic principles, Karma or the dictates for the purposeful life, Upā̄sanā̄ or man's emotional relationship with the creation and the creator and Vijñā̄nȧ or Vyavahā̄ra i.e. Science and other norms for attaining individual and social success through human activities. All the Vedas stand on one and common philosophy, and for convenience have been classified into four texts or the Saṁhitā̄s—the Ṛk, the Sā̄ma, the Yajuḥ and the Atharva. The largest number of verses are in the Ṛg-veda Samhitā̄ (verses 10,552), classified in 10 Maṇḍalas, 1028 Sū̄ktas, or 8 Aṣṭakas, 64 Adhyā̄yas, 2024 Vargas and 85 Anuvā̄kas. In the Atharva-veda, we have in all 6031 verses, classified in 20 Kā̄ṇḍas 736 Sū̄ktas, 111 Anuvā̄kas, and 36 Prapā̄ṭhakas. In the Yajur-veda Samhitā̄, we have 1975 verses, classified in 40 Adhyā̄yas (the Pū̄rvā̄rdha of 20 Adhyā̄yas and also the Uttarā̄rdha of 20 Adhyā̄yas. The entire Kauthumīya S'āma-veda has 1875 verses classified in the Pū̄vā̄rcika (585 verses). The Araṇyaka (59 Verses) Mahā̄nā̄mnī hymns (6 verses) and the Uttararcika, e.g. from 651 to 1875 verses (1225 verses).

अत्र चत्वारो वेदविषयाः सन्ति, विज्ञानकर्मोपासनाज्ञानकाण्ड भेदात् (Dayananda) ऋग्वेदे ज्ञानकाण्डम्, यजुर्वेदे कर्मकाण्डम्, सामवेदे उपासनाकाण्डम्, अथर्ववेदे च विज्ञानकाण्डमस्तीति, also ऋग्भिःस्तुवन्ति, यजुर्भिर्यजन्ति, सामभिर्गायन्ति, अथर्वभिर्जपन्ति Kathaka Br. According to Dayananda, all the four Vedic Samhitas deal with all the four subjects.

Of course, since the Vedas were given to man at the earliest dawn of human civilization, we have no record or their history of classification. Dayānanda in his great work (the Ṛgvedādi Bhāṣya Bhūmikā, (RBB) says:

अत्राष्टकादीनां विधानमेतदर्थमस्ति यथा सुगमतया पठन-पाठनं, मन्त्र-परिगणनं, प्रतिविद्यं विद्याप्रकरणबोधश्च भवेदेतदर्थमेतद्विधानं कृतमस्तीति। (प्रश्नोत्तर विषयः)

The classification as available into the aṣṭakās, maṇḍalās, vargas, daśatis, triks, prapāṭhakās, adhyāyas, sūktas, anuvākas is for the facility of study and giving the references of the mantras, and their specifications. (परिगणनं) This is known as the Saṁhitā-Karaṇa. Dayānanda says:

संहिताकरणम्-यतो विद्याविधायकानां मन्त्राणां प्रकरणशः पूर्वापरसन्धानेन सुगमतया तत्रस्था विद्या विदिता भवेयुरेतदर्थं संहिताकरणम्।।

The entire subject matter of the Vedas has been of four categories—vijñāna, karma, upāsanā and jñana— their growth and preservation and hence a classification into four categories.

'ऋच स्तुतौ', 'यज देवपूजासङ्गतिकरण दानेषु',
साम सान्त्वने', 'षो अन्तकर्मणि' थर्वतिश्चरति-
कर्मा तत्प्रतिषेधः Nir, XI. 1811
'चर संशये', अनेनाथर्व-शब्दः संशय-निवारणार्थो
गृह्यते। एवं धात्वर्थोक्त प्रमाणेभ्यः क्रमेण वेदाः
परिगण्यन्ते चेति वेदितव्यम्। (Dayananda, RBB)

TABLE I

THE R̄G-VEDA : SĀKALA

AṢṬAKA	SŪKTA	VARGA	ṚKS	SYLLABLES
I	121	265	1370	48931
II	119	221	1147	51718
III	122	225	1209	47636
IV	140	250	1289	49762
V	129	238	1263	48022
VI	124	313	1650	48412
VII	116	248	1263	47562
VIII	146	246	1281	52178
	1017	2006	10472	394221
BĀLAKHILYA	11	18	80	3044
	1028	**2024**	**10552**	**397265**

Ṛg-veda classified in Maṇḍalas :

Maṇḍalas	Anuvakas	Sūktas	Ṛcs.
I	24	191	2006
II	4	43	429
III	5	62	617
IV	5	58	589
V	6	87	727
VI	6	75	765
VII	6	104	841
VIII	10	103	1716
IX	7	114	1108
X	12	191	1754
Total	85	1028	10552

TABLE II

THE YAJUR-VEDA : MĀDHYANDINA

	Adhyāya	Kaṇḍikās	Mantras
Purva-vinśati (Ist twenty)	20	1211	2585
Uttara-vinśati	20	764	1403
		40	1975

TABLE III

SĀMAN TUNES

	Jaiminīya Gāna	Kauthumīya Gāna
Grāme-geya	1232	1197
Āraṇya-geya	291	294
Ūha	1802	1026
Ūhya	356	205
	3681	2722

TABLE IV

THE ATHARVA-VEDA SAṀHITĀ

(GANGEŚVARĀ NANDA)

Number of KĀṆḌAS	-	20 (I—XX)
Number of Prapāṭhakas	-	36
Number of Anuvākas	-	111
Number of Sūktas	-	736
Number of Ṛks (verses)	-	6031

ATHARVA-VEDA

The word "**Atharvan**" is etymologically derived as:

थर्वतिश्चरति कर्मा, तस्य प्रतिषेधः

it is the negation of the verb **'to move'** or **'to change'**, i.e.. it could mean **stationary.** The word **Atharvaṇ** is familiar to the Ṛg-veda school also:

Atharvaṇāḥ VI.16.14; Atharva X.21.5; Atharvaṇi VIII.9.7.; Atharva' bhyeh. VI.47.24; Atharva' vat VI.15.17; X.87.12; Atharva I.80.16; 83.5; VI.16.13; X.120.9; Atharvāṇaḥ IX.11.2; X.14.6.

An interesting passage of the Ṛg-veda is :

अङ्गिरसो न पितरो नवग्वा अथर्वाणो भृगवाः सोम्यासः ।। (Rg. XIV.6)

Here the notable terms are Aṅgiras, Atharvāṇaḥ and Bhṛ gāvḥ. These words are not proper nouns; they have etymological meanings.

Atharvā (Av. VII.52), Aṅgirāḥ (Av. VII.51) and Bhṛgu (Av VII.54.2) are the ṛṣis of the Atharva-veda hymns.

The word Atharvā (X.120.9) has been translated as (एवं महाविद्यावान् स्थिरो योगी,) a great unfickled yogin (Brahmamuni, Ajmer Edition, Āryamuni translates the word Atharvāṇaḥ as Brahmajñanī and Aṅgirasaḥ as **prāṅa vidyā-vetta**, i.e. an adept in the sciences of vital breathings.

TABLE V

Book	Anuvākas	Verses
I	6	153
II	6	207
III	6	230
IV	8	324
V	6	376
VI	13	454
VII	10	286
VIII	5	293
IX	5	313
X	5	350
XI	5	313
XII	5	304
XIII	4	188
XIV	2	139
XV	2	220
XVI	2	103
XVII	1	30
XVIII	4	283
XIX	7	453
XX	9	958
Total	111	5977

TABLE VI
PROF. WHITNEY'S TABLE
Summary of the Atharvan hymns and verses.

Grand division I :	Books I-VII	Hymns	433	Verses	2030
Grand division II :	Books VIII-XII		45		1528
Grand division III :	Books XIII-XVIII		38		874
Total of the three grand divisions:			516		4432
The supplement Book XIX			72		456
Total for Books I-XIX			588		4888
The Kuntāpa khila, Book XX			10		150
Total for Books I-XIX and khila			598		5038

Prof. W.D. Whitney does not include Book XX of the Atharva-veda in his text and translation (with the exception of a few Kuntāpa Khilas). In the Edition of Svami Gangeshvarananda, we have nine Anuvākas, 111 hymns and 958 verses in Kāṇḍa XX of the Atharva-veda. This may be added to the total 4888 indicated for the Books I to XIX above; = 5846—the Grand Total for the Twenty Books of the Atharva-veda.

The reackoning as accepted by Shripada Damodar Sātavalekar gives 5977 as the total number of verses in Books I to XX in the Atharva-veda Saṁhitā.

TABLE VII
SAMA-VEDA VERSES

	Jaiminīya	Kauthumīya
Pūrvārcika	587	585
Āraṇyaka	59	59
Uttarārcika	1041	1225
Mahānāmnī	6	6
	1693	1875

In the Pūrvārcika, we have (a) Āgneya Kāṇḍa (1 to 114 verses) (b) Aindra Kāṇḍa (115-466 : Pavamāna

Kāṇḍa (467-585), and Āraṇya Kāṇḍa (586-644), Mahānāmnī (645-650).

Atharvā and the Atharva-veda

Those who adhere to the doctrine of "the Vedas Revealed" are of the opinion since ancient times that the Ṛg-veda came to us through an ādi Ṛṣi Agni, the Yajur-veda through the Ṛṣi Vāyu and the Sāma-veda via the divine medium ofAditya or Sūrya; this is supported by the passages like:

(i) त्रयो वेदा अजायन्त अग्ने ऋग्वेदः, वायोर्यजुर्वेदः,
सूर्यात्सामवेदः (Śatapatha Br. XI.5.8)

(ii) अग्निवायुरविभ्यस्तु त्रयं ब्रह्म सनातनम्। (Manu, I.23)

Agni, Vāyu, and Sūrya (or Āditya or Ravi) are three conceptual names of the Ṛṣis through whom the Vedas were revealed, but Atharva is not an individual of that category. Atharvā, also Atharvāṅgirā Bhṛgu, and for that purpose Brahmā also are the Ṛṣis of the Atharva-veda hymns.

Atharvā - a ṛṣi of Av.I.1.; VII.87; VI.61; 62; etc.

Brahmā - a ṛṣi of Av. I.24; IV.21; V. 20; etc.

Bhṛgvaṅgirā - a ṛṣi of Av. I.25; II.8; 9; 10; etc.

Atharvāngiraḥ - ṛṣi of Av. IV.8; VI.94 etc.

Bhṛguḥ - a ṛṣi of Av. IV.9; IV.16.

Pratyaṅgirasaḥ - a ṛṣi. of Av.X.1

The twentieth book (Kāṇḍa XX) of the Atharva-veda has all the verses derived from the Ṛg-veda and its no hymn or verse has the ṛṣi Atharva or Atharvāṅgiras, and hence Whitney does not regard this Kāṇḍa as belonging to the Atharva-veda (he has translated only Kāṇḍas I to XIX; and not the twentieth).

In the Ṛg, Yajuḥ and the Sāma Vedas, Agni, Vāyu, Āditya (Sūrya) are not the ṛṣi of any particular hymn or verse. (Agni is the devatā of Ṛv. I.75 to 79; Vāyu is the devatā of the hymns I.134 and 135; VII 90.1-41; Savitā is the devatā of hymns of V.81; VI.71; Āditya is the devatā of Ṛv. VII.66.4-13; Sūrya is the devatā of Rv. VII.64.14-16).

And thus it is quite evident that Atharva or Atharvāṅgiras is the real historical person, representing the ṛṣi of the hymns or verses of the Atharva-veda. You cannot put him in the category of Agni, Vāyu and Āditya. You may well say;

For the Ṛg-veda: अग्निमहर्षौ प्रकटीभूता

For the Yajur-veda: वायुमहर्षौ प्रकटीभूता

For the Sāma-veda: आदित्यमहर्षौ प्रकटीभूता

but in the same strain, you cannot say:

अङ्गिरसि महर्षौ प्रकटीभूता

Aṅgirā or Atharva is the ṛṣi. in the Atharva-veda as the Kutsa-Aṅgiras is the ṛṣi. of Rv. I.100 to 114 hymns, or as Dīrghatama Aucathya of the Ṛg hymns I.140 to 164.

The following facts evidently place Aṅgiras in a category different from that of Agni, Vāyu and Āditya;

(i) Aṅgirā is not the devatā of any Vedic hymn, while Agni, Vāyu and Āditya are the Vedic devatās of the Veda-verses.

(ii) Angirā is the Ṛṣi of several Vedic verses and hymns but any where, Agni, Vayu and Āditya are not the Ṛṣis of verses and hymns,

I would prefer Agni, Vāyu and Āditya to form the triangle at the base of a solid tetrahedron, of which Aṅgirā occupies the apex.

Atharva-veda in relation to other Vedas.

Perhaps the oldest translation of the Atharva-veda Saṁhitā, available is of the reputed scholiast Sāyaṇ ācārya, who in his introduction gives the following

verses :

तत्कटाक्षेण तद्रूपं दधतो बुक्क भूपतेः ।
अभूद्धरिहरो राजा क्षीराब्धेरिव चन्द्रमाः ।। (4)

The verse refers to a king Harihara in the family of Rājā Bukka. This King entrusted the work of editing and commenting on the Atharva-veda Samhitā to Sāyaṇ-ācārya. Having completed the commentaries on the Pūrva Mīmānsā and the Uttara-Mīmānsā, Sāyaṇācārya took the uphill task of editing and commenting on the Atharva-veda:

तन्मूलभूतमालोच्य वेदमाथर्वणाभिधम् ।
अदिशत सायणाचार्यं तदर्थस्य प्रकाशते ।। (8)

ये पूर्वोत्तर मीमांसे ते व्याख्यायाति संग्रहात् ।
कृपालुः सायणाचार्यो वेदार्थं वक्तुमुद्यतः ।। (9)

According to the medieval Indian traditions, for the study and learning, and for the ecclesiastical purposes, the three Saṁhitās, the Ṛk., the Yajuḥ and the Sāma were only duly recognized, and the Atharva-veda Saṁhitā did not have any place in this galaxy.

For the accomplishment of the Yajñas, the accepted Vedas are only three (revealed only on seers Agni, Vāyu and Āditya).

(a) अग्निवायुरविभ्यस्तु त्रयं ब्रह्मसनातनम् ।
दुदोह यज्ञ-सिद्ध्यर्थमृग्यजुः सामं लक्षणम् ।। Manu I.23.

This is supported by the Anukramaṇī of Ṣaḍguru-śiṣya;

(b) विनियोक्तव्य रुपश्च त्रिविधः सम्प्रदर्शयते ।
ऋग्यजुसामरूपेण मन्त्रो वेद चतुष्टये ।।

The Atharva-veda has been definitely included as the fourth Veda by Yājñavalkya, the author of the Śatapatha

Brāhmaṇa:

(c) ऋग्वेदो यजुर्वेदः सामवेदोऽ थर्वाङ्गिरसः । ।

(d) एवं वा अरेऽस्य महतो भूतस्य निःश्वासितमें मे तद्-
ऋग्वेदो यजुर्वेदः सामवेदोऽथर्वाङ्गिरसः। (S.Br. XIV. 5.5.10)

The Atharva-veda refers to the four Vedas :

(e) यस्मादृचो अपातक्षन् यजुर्यस्मादपाकषन्।
सामानि यस्य लोमान्यथर्वाङ्गिरसो मुखम्।
स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ।। (Av. X. 7.20)

There is a verse common to the Ṛg-veda and the Yajur-veda which refers to all the four Vedas (the Atharva is represented by a term Chandāṁsi).

(f) तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे।
छन्दाᳬंसि जज्ञिरे तस्माद् यजुस्तस्मादजायत।। (Rv. X. 90.9; Yv. XXXI. 9)

The Bṛhadāraṇyaka Upaniṣad (I.2.5) also uses the term Chandāmsi for the Atharva:

(g) यदिदं किं चर्चो यजूंषि सामानिच्छन्दांसि।

All the four Vedas receive due recognition in the Vedic literature :

(h) ऋग्भिः शंसन्ति यजुर्भिः यजन्ति सामभिः स्तुवन्ति अथर्वभिर्जयन्ति (Yajuḥ, Kāṭhaka Śākhā, XL. 7)

[The Ṛg verses consist of praises and prayers; the Yajuḥ verses sanction oblation offerings, the Sāma verses are for chants and the Atharva for japa or meditation.]

(i) ऋग्वेदं भगवोऽध्येमियजुर्वेदं सामवेदयाथर्वणं चतुर्थम्।
(j) तत्रापरा ऋग्वेदो यजुर्वेदः सामवेदोऽथर्ववेदः।
(k) चात्वारि श्रृङ्गा इति वेदा वा एता उक्ताः (Nir. XIII.7)

(the four horns of the bull are the four Vedas).

(l) जुहोति पृथिव्ये ऋग्वेदाय यजुर्वेदाय सामवेदाया-
अथर्ववेदाय (Vaikhānasa Gr. Sūtra, 12)

(m) ऋग्वेदः सामवेदश्च यजुर्वेदश्च पाण्डव।
अथर्ववेदश्च तथा सर्वशास्त्राणि च व हि।। (Mahābhārata, Sabhā Parva)

The Atharva-veda in these references has been indicated by the four terms : (i) Atharva, (ii) Atharváṇa, (iii) Atharvāṅgirasa and (iv) Chanda.

Atharva-veda has been also named as the Brahma-veda :

(a) विद्याश्च वा अविद्याश्च यच्चान्यदुपदेश्यम्।
शरीरं ब्रह्म प्राविशद् ऋचः सामाथो यजुः।। (Av. XI. 8.23)

(b) तमृचश्च सामानि च यजूंषि च ब्रह्म चानुव्यचलन् (Av. XV. 6.8)

(c) चत्वारो वा इमे वेदा ऋग्वेदो यजुर्वेदः सामवेदो ब्रह्मवेदः। (Gopatha Br. Pu II.16)

(d) ऋग्वेद एव भर्गो यजुर्वेद एव महः सामवेद
एव यशो ब्रह्मवेद एव सर्वम्। (Gopatha Br. Pu. V.15)
[ऋग् = भर्गः; यजुः = महः; साम = यशः; ब्रह्म = सर्वम्]

And thus, the fifth name of the Atharva-veda is the Brahma-veda, and therefore, in the Yajña-ritual, the four ṛtviks are

(i) Brahmā—the adept in the Atharva-veda.
(ii) Adhvaryu—the adept in the Yajur-veda.
(iii) Udgātā—the chanter of the Sāmans.
(iv) Hotā—the adept in the Ṛg-veda.

"Atharva" is a synonym of "Bheṣaja" or "Medicine" and hence the Atharva-veda is also known as the "Science of Medicine" or the Bheṣaja-veda.

तद्यदब्रवीदथर्वाङ्गेनमेतास्वेवाप्स्वन्विच्छेति तदथर्वाऽभवत् Gopatha Br. Pu. I.4

It is Bheṣaja (medicine) among waters (apsu) :

अप्सु मे सोमो अब्रवीदन्तर्विश्वानि भेषजा। (Av. I. 6.2) also,

येऽथर्वाणस्तद् भेषजम् (Gopatha Br. Pu III. 4)

In Yāska's Nirukta, activity is synonymous of *tharva* and its negation or cessation is called as Atharva.

थर्वतिश्चरति कर्मा। तत्प्रतिषेधः (for atharva) Nir. XI. 19

The word "Atharva" means "medicine" and word Brahma also means the same (medicine, भेषज).

ऋचः सामानि भेषजा यजूंषि। (Av. XI. 6.14)

And thus, the Atharva-veda bears another sixth name Bheṣaja-veda. This is supported by a passage in the Gopatha Brāhmaṇa (Pū. 3.4)

येऽथर्वाणस्तद् भेषजं यद् भेषजं तदमृतं तद् ब्रह्म।

Thus we have the identities :

अथर्ववेद = भेषजवेद = अमृतवेद = ब्रह्मवेद

(Atharva-veda =Bheṣaja-veda =Amṛta-veda =Brahma-veda).

In the Aitareya Brāhmaṇa, V.34, for this reason, in a yajña, the priest Brahmā, is also known as Bhiṣak-Bheṣaja-kartā (i.e. one who can prepare medicines) :

यज्ञस्य हैष भिषग् यद् ब्रह्मा यज्ञायैव
तद् भेषजं कृत्वा हरति।

We have two types of Soma - the one is which is crushed as a herb and the juice taken as doses, but the second Soma is really "moon" which is known by astronomer Brahmā only, and which is not partaken by an earthly man

सोमं मन्यते पपिवान् यत् संपिषन्त्योषधिम्।
सोमं यं ब्रह्मणो विदुर्न तस्याश्नाति पार्थिवः ।। - (Av. XIV. 1.3.)

(Here Brahmāṇaḥ means the gazer at the sky, the astronomer).

In the Atharva-veda, a large number of functions have been assigned to Brahmā : he prepares medicines, he supervises the departments of pharmacy, he is an engineer, an architect; he is an astronomer and so on :

(i) ब्रह्मणा शालां निमितां कविभिर्निमितां मिताम्। (Av. IX. 3.19)

(Dwelling designed by Brahmā, and masons, the Kavi)

(ii) देवास्तेचीतिमविदन् ब्रह्माण उत वीरुधः ।
चीतिं ते विश्वे देवा अविदन् भूम्यामधि।। (Av. II. 9.4)

[The devas have found **cīti** (gatherings), the Brahmā and the plants], Brahmā is a veterinary physician or surgeon also.

उतैनां ब्रह्मणे दद्यात् तथा स्योना शिवास्यात्। (Av. III. 28.2)

[One should give her to a Brahmā (a veterinary surgeon) so would she be healthy and handsome and propitious].

———

2

Eastern and Western Translations of the Atharva-veda Saṁhitā

1. SĀYAṆĀCĀRYA

Sāyaṇācārya, as well as his elder brother Mādhavācārya belonged to the state of Vijayanagar, situated on the southern side of the Tungabhadra river, close to the state of Karnataka and Andhra, South India. Sāyaṇa's father was Māyaṇa (or Māyannā), and his mother was respectfully known as "Śrīmatī", but in fact, we do not have any records about these parents. Mādhava, Sāyaṇa and Bhoganātha were three brothers, and of the three, Mādhava was the eldest and Bhoganātha the youngest. Like other brothers, Bhoganātha was also the state minister of king Saṅgama II, who was the nephew of Bukkarai and the son of Kamparai :

इति भोगनाथ सुधिया सङ्गम भूपाल नर्म सचिवेन श्री कण्ठपुर-
समृद्ध्यै शासनपत्रेषु विलिखिताः श्लोकाः ।

Bhoganātha got reputation for his poetry and rhetorics. A sister of Sāyaṇa was Singale, married to one Rāmarasa, Sāyaṇa had a number of sons, Kampaṇa, Māyaṇa and Siṅgaṇa, who were proficient in poetry and music.

We have been told that Sāyaṇa as well as Mādhava received most of their education under the great scholar Vidyātīrtha :

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थं महेश्वरम् ।।

Th other teacher, equally reputed was Bhāratītīrtha who succeeded to the coveted position of Śaṅkarācārya at the Śṛiṅgerī Pīṭha in 1255 śaka. The third teacher of Sāyaṇa was Ācārya Śrikaṇṭha who was also the teacher of king Saṅgama II.

According to Aufrecht, Sāyaṇa died in 1444 Vikram Era (1387 A.D. at the age of 72). This assigns Sāyaṇa's birth as 1315 A.D. (1372 Vikramī). Mādhava Vidyāraṇya (Sāyaṇa's elder brother) was born in 1300 A.D. (1357 Vikram).

At the age of 31, Sāyaṇa in 1346 A.D. became the state minister of king Kampana, a younger brother of king Harihara (Sāyaṇācārya was traditionally known among his people as Sāyaṇa odayalu). In 1355 A.D. king Kampana died and from 1346 to 1355, Sāyaṇa as Prime Minister ruled over the entire state of Vijayanagar. Kampaṇa's son was Saṅgama II, an infant and hence Sāyaṇa not only took care of Vijayanagar state but also of the infant prince as guardian.

Sāyaṇa was not only an administrator but also a brave warrior (of course, we know him as a scholiast of the extensive Vedic literature). At a matured age of 42, he had to lead the state army in order to protect and extend the boundaries of the Vijayanagar state.

For sixteen years, Sāyaṇa served king Bukka as Prime Minister (1364 to 1380 A.D.). During Prince Bukka's reign, Sāyaṇa was entrusted the great work of editing the entire Vedic literature in collaboration of a distingushed board of scholars. King Bukka died in 1379 A.D. and was succeeded by his son Harihara. Harihara also gave his full patronage to Sāyaṇa and entrusted to him and the Board the task of editing and translating the Vedic literature. The Atharva-veda was commented upon by Sāyaṇa during this priod. For six years (1379-1385) only, he could serve Harihara as

Prime Minister. At a ripe age of 72, Sāyaṇa passed away in 1387 A.D. (1444 Vikramī).

Sāyaṇa as an author :

We are giving here a list of Sāyaṇa's works (other than the Vedic commentaries) :

1. Subhāṣita Sudhānidhi : During Kampaṇa's reign (1340-1354). A collection of selected passages.

2. Prāyaścitta Sudhānidhi (or Karma Vipāka) : During the reign of Saṅgama Prince II.

3. Alaṁkāra Sudhānidhi : On the Alaṅkāra śāstra (During Saṅgama's period).

4. Āyurveda - Sudhānidhi - On medicine.

5. Dhātuvṛtti - (Known as if a composition of brother Mādhava (Mādhavīya) (During Saṅgama's period).

6. Puruṣārtha Sudhānidhi - On Dharma - Artha - Kāma - Mokṣa.

7. Yajña-tantra Sudhānidhi - Composed during the period of Harihara.

Commentaries on the Vedas and the Vedic Literature :

Here is a detailed list of Sāyaṇa's works assisted by his board of scholars :

Veda Saṁhitās

1. Taittirīya Saṁhitā (Kṛṣṇa Yajur-veda)
2. Ṛg-veda Saṁhitā
3. Sāma-veda Saṁhitā (śukla Yajur-veda)
4. Kāṇva Saṁhitā (śukla Yajur-veda)
5. Atharva-veda Saṁhitā.

Kṛṣṇa Yajur-veda School

6. Taittirīya Brāhmaṇa.
7. Taittirīya Āraṇyaka.

2

Ṛg-veda School

8. Aitareya Brāhmaṇa
9. Aitareya Āraṇyaka.

Sāma-veda School

10. Tāṇḍya (Pañcaviṁś'a Mahā) Brāhmaṇa
11. Ṣaḍ vimśa Brāhmaṇa
12. śama-Vidhāna Brāhmaṇa
13. Ārṣeya Brāhmaṇa
14. Devatādhyāya Brāhmaṇa
15. Upaniṣad
16. Saṁhitopaniṣad
17. Vaṁśa Brāhmaṇa.

Sukla Yajur-veda School

18. śatapatha Brāhmaṇa.

Probably, the commentary on the śatapatha Brāhmaṇa is the last undertaking of Sāyaṇa. The Veda-Trayī and the Comments on the other Brāhmaṇas belong to the period of Bukka king. The work on the śatapatha and the Atharva was accomplished during the reign of Harihara.

In the Central Library of Baroda, we have a MSS of the Ṛg-veda, with Sāyaṇa's comment on Aṣṭaka IV only. (Script is of 1452 Vikramī). This is perhaps the oldest manuscript of the Ṛg- veda available to us (Sāyaṇa died on 1444 Vikramī, and this is thus of eight years after the death of Sāyaṇa. Sāyaṇa's entire contribution belongs to the period 1420 to 1444 Vikramī years (i.e. of 24 years).

After the death of Prince Harihara, Mādhava the elder brother of Sāyaṇa took to renunciation and he since then, left the State Prime Ministership and became known as Vidyāraṇya Svāmī. Madhava (the same as Vidyāraṇya Svāmī) died in 1387 A.D. at the age of 87 years. Mādha-

vācārya is known for his *Sarva-Darśana Saṁgraha,* a text on the numerous systems of Indian Philosophy.

2. RALPH T. H. GRIFFITH'S TRANSLATION (with a popular commentary)

The publishers of this volume, in a prefactory note write : "While the excellent translation of W.D. Whitney too scholarly to be utilised by average readers and that of is M. Bloomfield is only selective, the metrical translation by R.T.H. Griffith with a popular commentary best serves the purpose."

R.T.H. Griffith in his preface attached to the translation of the Atharva-veda (November 1, 1894, appended at Kotagiri, Nilgiri Hills) writes : Unlike (the other) three Vedas (the Ṛk, Yajuṣ and Sāman), the Atharva-veda derives the name by which it is generally known, not from the nature of its contents but from a personage of indefinitely remote antiquity, named Atharvan, who is spoken of in the Ṛg-veda as the first priest, *who rubbed Agni forth* or produced fire by attrition, who first by sacrifices made the paths or established ways of communication between men and gods, and overcame hostile demons by means of miraculous powers which he had received from heaven.

We have discussed earlier in details that Atharvā, Atharvāṅgiras and Bhṛgu are the historic persons who became the Vedic seers of the Veda mantras in the Atharva Saṁhitā.

Atharvan, for that purpose, does not belong to the category of Agni, Vāyu and Āditya, to whom a reference has been made in the Śatapatha Brāhmaṇa :

त्रयो वेदा अंजायन्त अग्नेः ऋग्वेदः वायोर्यजुर्वेदः सूर्यात्
सामवेदः । S.Br. XI. 5.8.]

Agni, Vāyu and Āditya (Sūrya) - these are the devatās (matter-contents) of the Vedic verses, but not the seers of any mantra, whereas Atharvā was the seer of many

Atharva-veda verses. And thus Atharvan was a seer in the verses of the Atharva-veda, and was severally named (Nobody calls the Ṛg-veda as the Agni-veda, or the Yajur-veda as the Vāyu-veda).

Griffith quotes Whitney in his preface :

"The greater portion of the hymns are plainly shown, both by their language and internal character, to be of much later date than the general contents of the other historic Vedas, and even than its tenth book with which they stand nearly connected in import and origin........... This, however, would not imply that the main body of the Atharva hymns were not already in existence when the compilation of the Ṛk took place. Their character would be ground enough for their rejection and exclusion from the canon until other hands were found to undertake their separate gathering into an independent collection." Griffith quotes Weber thus : "The origin of the Atharva Saṁhitā dates from the period when Brahmaṇism had become dominant. It is in other respects perfectly analogous to the Ṛk Saṁhitā and contains the store of songs of this Brahmanical epoch. Many of these songs are to be found also in the last, that is the least ancient book of the Ṛk Saṁhitā. In the latter, they are the latest additions made at the time of its compilation; in the Atharvan, they are the proper and natural utterance of the present. The spirit of the two collections is indeed widely different. In the Ṛk., there breathes a lively natural feeling, a warm love for nature while in the Atharvan, there prevails, on the contrary, only an anxious dread of her evil spirits and their magical powers. In the Ṛk, we find the people in a state of free activity and independence; in the Atharvan, we see it bound in the fetters of hierarchy and superstition. But the Atharva Saṁhitā likewise contains pieces of great antiquity, which may perhaps have belonged more to the people proper, to its lower grades; whereas the songs of the Ṛk. appear rather to have been the property of the higher families. It was not without a long struggle that the songs of the Atharvan were permitted

to take their place as a fourth Veda. There is no mention made of them in the more ancient portions of the Brāhmaṇas of the Ṛk, Sāman and Yajuṣ."

Griffith, then quotes Max Müller thus :

"The songs known under the name of the Atharvāṅgiras as formed probably an additional part of the sacrifice from a very early time. They were chiefly intended to counteract the influence of any untoward event that might happen during the sacrifice. They also contained imprecations and blessings and various formulas such as popular superstition would be sure to sanction at all times and in all countries. If once sanctioned, however, these magic verses would grow in importance, nay, the knowledge of other Vedas would necessarily become useless without the power of remedying accidents, such as could hardly be avoided in so complicated a ceremonial as that of the Brahmaṇas. As that power was believed to reside in the songs of the Atharvāṅgirasas, a knowledge of these songs became necessarily an essential part of the theological knowledge of Ancient India."

Griffith suggests the following literature for further study in connection with the Atharva-veda:

1. Von Roth's *Literature and Geschicht des Veda,* pp. 12, 13 and also his *Abhandlung über den* Atharva-veda.
2. Weber's *History of Indian Literature* (Trübner's Oriental Series), pp. 145-171.
3. Whitney's articles in the Journal of the American Oriental Society, Vol. IV.
4. Max Müller's Ancient Sanskrit Literature, pp. 445- 455.
5. Muir's Original Sanskrit Texts, II. pp. 187-191. and 446-450.
6. Ludwig's Der Rigveda, III. pp. 28, 29.

The manuscripts of the Atharva-veda, made available till 1850 were so faulty that attempts made to bring sense

out of the utter nonsense became impossible. In 1856, Professors Rudolph von Roth and W.D. Whitney published the last two books at Berlin (Atharva-veda, Kāṇḍas XIX and XX); these scholars were planning to prepare and publish a second volume, containing complete indexes, notes and translation, which, however, they could not. In 1881, Prof. Whitney's Index Verborum to the published text as Volume XII appeared in the *Journ. of the Amer. Orien. Soc.* Prof. Whitney soon after passed away, and from what appeared in the *New York Nation* as his obituary notice, we learn that Prof. Whitney did leave a manuscript nearly ready for the press, an annotated translation of the Atharva-veda, which was then later on published. (Indian Reprint by Motilal Banarsi Dass, Varanasi and Delhi, 1962).

The Śaunakīya Caturadhyāyikā or the Atharva-veda Prātiśākhya, text, translation and notes, was published by Prof. Whitney in 1862, in Vol. VII of the same society (*Jour. of the Amer. Orien. Soc.*).

Of the two existing ritual Sūtras of the Atharva-veda, an excellent edition of the Kauśika, with extracts from the commentaries of Dārila and Keśava, has been brought out as Vol. XIV of the *Journ. of the Amer. Orien. Soc.* by Professor Maurice Bloomfield, and Dr. Richard Garbe has published a careful edition of the text of the *Vaitāna*, with critical notes and indexes, followed by a commented translation of the work. An Anukramaṇikā or Index to the Atharva-veda is also available.

Rao Bahadur Shankar Pandurang Pandit of Bombay discovered Sāyaṇa's commentary on the Atharva-veda (1880) and printed but not published in their complete state. All the verses have not been commented upon by Sāyaṇa and the reliability of this commentary is also questionable. Prof. Whitney about Mr. Pandit's printed commentary says (Festgruss and Rudolf Von Roth zum Doktor Jubiäum, 1893, p. 96 : "What there is; that is valuable in the Atharva-veda commentary, apart from the various readings, is,

on the whole, only what it derives and reports from the auxilliary literature to which we also have access. Independently, and as commenary, I have not found that it anywhere makes important contribution to the understanding of the text."

One Brāhmaṇa, the *Gopatha* (published in the *Bibiliotheca Indica,* 1870-72) belongs to the Atharva-veda. This Gopatha Brāhmaṇa and its Hindi translation was edited and published by Kṣemakaraṇa Das Triveda, of 52 Lukergunj, Allahabad, in 1924 (Samvat 1981- Vikramī) but it is now not available for sale. There are about 145 minor spurious Upaniṣads of the Atharva School, of which prominent and ancient are Muṇḍaka, Māṇḍūkya, Praśna and the Śvetāśvatara.

Translations of the Atharva-veda in European Language:

In the year 1894, Griffith thus wrote - "There is no complete or nearly complete translation of the Atharva-veda in any European language. He refers to the following : (i) Prof. Von Roth has published versions of a few hymns in his *History and Literature of the Veda* and elsewhere (ii) Prof. Weber has published in *Indischen Studien,* Vol. IV, XIII, and XVII and excellent translation with exhaustive notes of Books I-III, and in Vol. V the nuptial formulas contained in book XIV, with a great variety of love-charms and similar formulas from other books.

(iii) Mr. Muir has translated some entire hymns and many fragments and detached verses and lines from the Atharva in his original Sanskrit Texts, particularly in the fifth volume of that excellent work.

(iv) Prof. Ludwig has translated (without comments however) about 230 of the most important hymns.

(v) Dr. Grill in his Hundert Lieder des Atharva-veda has translated and annotated one hundred hymns.

(vi) M. Victory Henry published a translation and commentary of Books VII and XIII.

(vii) Herr Florenz published a version of about half of Book VI.

(viii) Dr. Lucian Scherman translated thirty of the philosophical hymns, chiefly from Books X, XI, XIII and XIX.

(ix) Prof. Maurice Bloomfield has thoroughly discussed and partly translated seven hymns of Books I, II and VI in the American Journal of Philology, Vol. VII. 4.

R.T.H. Griffith gave his excellent metrical translation of the Atharva-veda in English in 1894, running over 521+499 pages (total 1020 pages [Vol.I, Books I-IX, with appendices : (i) Latin version of several hymns and verses, not translated in English, (ii) Index of Hymns, and (iii) Index of Names etc.] Vol.II - Books X to XX, with appendices (i) Latin version of hymns and verses, not translated into Engligh (ii) Index of Hymns, (iii) General list of Hymns and verses, reproduced from the Ṛg-veda (iv) Index of names etc.

KṢEMA-KARAṆA DĀSA TRIVEDA

K.D. Triveda is the most reputed translator and commenetator on the entire twenty Books of the Atharva-veda (Kāṇḍa I to XX) and also on the Gopatha Brāhmaṇa belonging to the Atharva school (Born on Nov. 3, 1845 Karttika Śukla 7, 1905 Vikrami), in a village of Distt. Aligarh, Uttar Pradesh in the family seth of Saksena Kayasthas, father Lala Phundan lal. In the old type of maqtabs (schools), he was given lessons in Persian. The year 1857 is well known for Indian Mutiny (the first struggle against British domination). At the age of 15, (after the mutiny crushed and peace restored) Kṣema Karaṇa got himself enrolled in an English school at Aligarh with the arrangements of Raja Jai Kishen Das; a Hindi-Sanskrit Pandit was appointed, and thus Kṣema Karaṇa started his early Hindi-Sanskrit studies. In 1871, he passed the Entrance examination then conducted by the Calcutta University, and got himself admitted to F.A. classes at the Agra College. The financial conditions of the

family deprived him from all these studies and Kṣema Karaṇa accepted a humble teaching job on Rupees ten a month in the Aligarh High School : Then on promotion, he was transferred to Moradabad (1873). In 1877, he qualified himsefl for a post of Accountancy and served the Roorkee College. Subsequently, he accepted several minor jobs in Railway Departments. He finally retired from the Railway Audits Office (Jodhpur - Bikaner Railways), and at an age of 59, he came to Allahabad and stayed with his son Lala Vishnu Dayal Seth, working in the Accountant General's Office.

After retirement from the Government service, Kṣema Karaṇa took to the studies of Sanskrit and the Vedic literature. For some time, he stayed at the Gurukul Kangri on a request from Mahatma Munshi Ram, (January 1911), and here he got all necessary help from Pt. Kashi Ram Sharma, incharge of the Vedic Studies. Here Kṣema Karaṇa came in contact with Pandit Shiva Shankar Kāvyatīrtha, a reputed Vedic scholar. On his suggestion, Kṣema Karaṇa applied for permission to take up the Veda Examination (Ṛg, Yajuḥ and Atharva) conducted by the Baroda State (1911 A.D.). During the first year he passed with credit in the Ṛg-veda and the Atharva-veda Examinations, but he could not go again to Baroda for the Yajur-veda examination, but actually he did complete the course of studies at Baroda. Thus with all the proficiencies in the three Vedas, he in his circle since then came to be known as Kṣema Karaṇa Das Triveda.

Kṣema Karaṇa Das Triveda closely followed Yāska's Nirukta and Uṇādi Koṣa in deriving etymologies of the Vedic words. In 1906, he brought out Hindi and English translations of the Rudrādhyāya (Chapter XVI of the Yajurveda). *Havana Mantrāḥ* (from the *Sanskāra-vidhi*) were translated by him in 1912. Finally, inspite of his old age and other financial hazards he took up the translation of the Atharva-veda. The Saṁhitā has twenty Kāṇḍas, and in

all 5977 verses). The Kāṇḍa I was published in December 1912. By and by, the commentary on the first six kāṇḍas could be published. In this publication adventure, he could secure minor financial helps from the Arya Samaj organizations. Quite obvious, as it is, the publication had so often been delayed on financial grounds, also on account of the hazards of Kṣema Karaṇa Das's advancing age and the tragic bereavements in the family, and also the First World War (1914-1918). The publication project continued for full nine years (from 1912 to 1921) [publication includes text, commentary and several types of indexes (including the volume of the pada- sūcī). Kṣema Karaṇa Das Triveda died at Jaipur (Rajasthan) on Feb. 13, 1939. After his death Dr. (Km) Prajñadevī, Ācāryā, Pāṇini Kanyā Mahāvidyālaya took to the revision of the commentary but so far only one volume could be printed and published (Books I to IV).

K.D. Triveda would also be known for his excellent Hindi Translation of the *Gopatha Brāhmaṇa* (published 1924; Samvat 1981 Vikramī, from 52, Lukerganj, Allahabad, (now not available).

SVĀMĪ BRAHMAMUNI

Svami Brahmamuni (prior to his Sannyāsa, known as Priyaratna Ārṣa), born in 1950 Vikrami (1893 A.D.) Phālgunī Badi, 13 on Sunday, at Saharanpur (village Lakhnauti) in a Vaiśya Agrawal family. Father Rajaram and mother Bhagirathi Devi. His primary education started in a village school. His early name was Pyarelal. While he was 8 years of age, his mother died. By and by, the boy Pyare Lal came into contact with the organization of the Arya Samaj and he became a member of the Arya Samaj, Gangoh, of which his father was also a member. Pyarelal read several books on the principles of the Arya Samaj and side by side, studied quite a lot of Sanskrit.

Throughout his life, Pyarelal had been self-taught, so much so that he finally became a profound scholar of

Sanskrit Grammar. He studied Aṣṭādhyāyī at the feet of Chaube Banmali Datt at the Agrawal Pathshala, Mathura.

Chaube Banmali Datt had been a schoolmate of Svami Dayānanda at Virajananda's Pathshala at Mathura. Later on, Pyarelal shifted to Dalmau (near Lucknow). Here he continued his study of Aṣṭādhyāyī Grammar under Svami Pūrnānanda. Brahma Datta Jijñāsu used to supervise the details of Svami Pūrṇānanda's Pathshala. Svami was a person of irritating hot temper, and Brahma Datta Jijñāsu had been so often the target of his harsh treatment. Our Pyarelal had also to face sufferings at Svāmi's hands as a colleague and associate of Brahma Datta. And at last, Pyarelal got rid of his guru Purṇanānda after signing a deed of his entire of property in favour of his teacher. At Agra (Namver), there was a Musāfir Vidyālaya, which Pyarelal joined for some time, but none at the Vidyālaya was interested in Pāṇini's Aṣṭādhyāyi. The Musāfir Vidyālaya had the reputation of such alumni as Thakur Amar Singh (Amar Svāmī), Pandit Sukhlal a talented Bhajanopadeshak of his times, Kedar Nath (later on named as a great Scholar Mahapandit Rāhul Sankṛtyāyana) and Maulavi Mahesh Prasad, teacher of Arabic and Persian at the Benares Hindu University.

Pyarelal's life has been full of adventures. After his first visit to the Punjab, he came back to a place Titaron Distt. Sharanpur, where he changed his name from Pyarelal to Priya-Ratna Ārsha (now he was of the age of 26). Later on Priya Ratna proceeded to Varanasi for further studies in Sanskrit Grammar, and stayed at the Aryasamaj Mandir. From Varanasi, Priya Ratna proceeded on foot to Kashmir - from Jammu he came to Udhampur and bearing all the hardships of the journey, he ultimately reached Srinagar. Priya Ratna was exceptionally good at Charkha spinning such a fine thread (from one ratti weight, he could spin a thread of 50 yards).

Priya Ratna has given the details of his adventures in his autobiography (निज जीवन वृत्त वनिका), published by the

Sarvadeshik Arya Pratinidhi Sabha, New Delhi (1961). A list of his scholarly publications is given below:

Hindi Books

1. Yama-Yamī Dialogue
2. Yame-pitṛ - Paricaya
3. Atharva-vedīya cikitsā śāstra
4. Bṛhad-vimāna śāstra.
5. Ārṣa Yoga Pradīpikā (Vyāsa Bhāṣya - Bhoja - vṛtti)

Sanskrit Books

1. Vedānta - darśanam
2. Sāmkhya-darśanam

At the age of 51 years, Priya Ratna Ārṣa entered into the Sannyāsa Āśrama, never married, and as a sannyāsin, he has been known as Svāmī Brahmamuni (Parivrājaka) (date of renunciaton : Śivarātri, Phālguna, Badi, 13. Sunday - 2000 Vikramī; 1943 A.D. He died at the age of 84 on December 16, 1977. He wrote a commentary on the Atharva-veda, Kāṇḍa I, II, III, but could not complete it. Dayānanda could not complete his commentary on the Ṛgveda. Brahmamuni at the close of his life assisted the Paropakāriṇī Sabhā, Ajmer in completing Dayānanda's Ṛg-veda Bhāṣya. The Gurukula Kangri (Hardvāra) decorated Brahmamuni with *Vidyāmārtaṇḍa*, the highest award of the Institution.

SHRIPAD DAMODAR SATVALEKAR

Pandit Shripad Damodar Satvalekar, one of the reputed scholars in the field of the Vedic Studies, a Maharashtra Brāhmaṇa, hailed from Ratnagiri District. He was born in 1867, September 19 (1789 Śaka Samvat); Damodar Bhatt Pant was his father and Laksmibai his mother. Born of a poor family, he had to struggle hard in his early days. He joined the J.J. Bombay School of Arts, and started his career as a portrait painter and photographer. The person who attracted him was a young State Prince

of Aundha and later on, he was inspired by the teachings of Lokamanya Bal Gangadhar Tilak and Mahatma Gandhi. The personality of Mahatma Munshi Ram (later on known as Svami Shraddhanand) introduced him to his unique Vedic institution named as Gurukul Kangri, Hardwar, and here he developed his interests in the study of the Vedas. In 1918, Satvalekar laid the foundation of the *Svādhyāya Maṇḍala* at Aundh, which rose to a high reputation as a publication centre of the Vedic literature. Later on in July 1948, Satvalekar shifted to Paradi, 7 miles away from Balsad, where he continued the publication of the Vedas, their texts, commentaries and translations. To Satvalekar, the Vedas are not the doctrinal texts of rituals or the Karma-kāṇḍā, they are the living inspirations for leading dynamic life. His Vedic interpretations inspired him and a lot of others in the freedom struggle carried by Indians against British Imperialism.

Satvalekar lived up to a long long age (*bhūyaśca śaradaḥ śatāt*) beyond hundred years; his Centenary was celebrated by his friends and admirers in 1967 at New Delhi; under the editorship of my friend Pandit Kṣitīsh Vedālaṅkar, a Commemoration Centenary Volume was published, to which his wife Saraswati Bai also contributed an article. She had been married with Satvalekar in 1889 when she was only of 12 years of age; and at the time of Satvalekar's Centenary she was 91 years of age. Satvalekar during his life time received numerous awards and honours: Hon. degrees of Vidyāmārtaṇḍa (Gurukul Kāṅgri) and D. Litt, (Pune. 1968); Padma Bhushana (1968), LL.D. (Bombay).

Contributions to the Vedic Literature :

1. Publication of authoritative Texts in Devanāgarī script of all the four Vedic Saṁhitās, and the Taittirīya Saṁhitā also. (From the Svādhyāya Maṇḍal).
2. Easy and reasonable translation of the Ṛg-veda (two or three Books (Kāṇḍas) came out as posthumous publications).

3 Complete translation and annotation of the Athar-va-veda quite a few volumes underwent several editions. (1958-1960).

4. Series of lectures on the Vedas. The *Vaidika Vyākhyāna Mālā*, three volumes of ten lectures each (Total 30 lectures) (1951-52)

5. Philosophy of Sage Vasiṣṭha - based on the Seventh Book of the Ṛg-veda and several verses from the Atharva-veda.

6. Philosophy of Ṛṣi Madhucchandā, 1958. Ṛg-veda, anuvāka 1-3.

7. Philosophy of Ṛṣi Medhātithi. Ṛg-veda, Anuvāka 4 and 5.

8. Philosophy of Śunaḥśepa - Ṛg-veda Anuvāka 6.

9. Philosophy of Ṛṣi Hiraṇyastūpa : Ṛg-veda, Anuvāka 7. (1946)

10. Philosophy of Ṛṣi Kaṇva : as well as of Pras-kaṇva : Ṛg- veda, Anuvāka 7 and 9.

11. Philosophy of Ṛṣi Savya : Ṛg-veda, Anuvāka 10.

12. Philosophy of Ṛṣi Nodhā : Ṛg- veda, Anuvāka 11. (1946)

13. Philosophy of Ṛṣi Parāśara : Ṛg-veda, Anuvāka 12 (1946).

14. Philosophy of Ṛṣi Gotama : Ṛg-veda, Anuvāka 12 and 13 (1946).

15. Philosophy of Ṛṣi Kutsa : Ṛg-veda, Anuvāka 15 and 16.

16. Philosophy of Ṛṣi Trita : Ṛg-veda, Anuvāka 16 (1947).

VISVABANDHU & VVRI

From the Viśveshvarānand Vedic Research Institute, Hoshiarpur (VVRI), Vishva Bandhu and his colleagues have now published the Text of the Śaunaka Atharva-veda with the Pada-pāṭha and Sāyaṇācārya's Commentary (1960-1964) in five excellent volumes:

Part I - Kāṇḍas I-V.
Part II - Kāṇḍa VI-X
Part III - Kāṇḍa XI-XVIII
Part IV - Fasc. I (Kāṇḍa XIX-XX)
• Part IV - Fasc. II (Mantra, Pada - Ṛṣi, Devatā and Chanda Indexes.

In the *Preface*, the editors say : We have tried to concentrate our attention on re-studying the same source-materials for the *Mantra*-text, the *Pada*-text and the *Bhāṣya* text as had been employed by Pandit in constituting these three texts. We have tried to improve upon the work done by him on the basis of the said materials themselves along with the aforesaid subsequently published new materials.

The editors have very judicially and critically taken all the possible help from the work done by Roth and Whitney (Berlin 1856). Mantra-text of the Kāṇḍa VII (Whitney's *Index Verborum*, 1881; St. Petersburg Sanskrit-German Lexicon by Böhtling and Roth (1855-75) and Bloomfield's *Vedic Concordance* (1906).

Pandit, on the authority of the *Sarvānukramaṇī* and the *Pañca-paṭalikā* divided the said text into 123 Sūktas. The editors of VVRI, uphold this latter division, but they have also indicated the former in contiguous brackets.

There is a difference in regard to *Paryāyas* between Roth-Whitney and Pandit (numbering and splitting). *Paryāyas* are in Kāṇḍas VIII, IX, XI, XII, XIII, XV and XVI and also in Kāṇḍa XI Sūktas 47, 54, 55, and 57. The VVRI editors have followed Pandit's numbering (which has the support of the Sarvānukramaṇī and Pañcapaṭalikā, as well as of Sāyaṇa.

The VVRI editors, in their Preface, have referred to a traditional Indian Vaidika Pandit who knew the entire Atharva-text by heart; He was from Mahuli; his full name was Kesava Bhat bin Daji Bhat; he knew the Saṁhitā and Pada texts by heart as also the *krama* of the four *Kāṇḍas*.

He knew the whole Saṁhitā except the inauspicious Kāṇḍa XVIII. With the exception of a few passages, his memory for the entire Saṁhitā was thorough. The VVRI editors fully availed Keshava's services in their edition of the Text.

The VVRI editors have described critically in details the manuscripts as could have been or were available to Roth and Whitney *collaboration* or to Pandit.

We in our English translation have relied on the text "THE VEDA BHAGAVĀN", so critically prepared, edited and printed in one stupendous volume by Udāsī Svāmī Gangeshwarananda, blind Centenarian and a great patron of the Vedic studies.

3

The Atharva-veda Saṁhitā : Its Editing By W.D. Whitney

Among those, who took immense pains on the editing of the text of the Atharva-veda Saṁhitā, the most prominent is William Dwight Whitney (1827-1894).[1] Translated by W.D.Whitney, it has been edited by Charles Rockwell Lanman, and it appears as Volume Seven of the Harvard Oriental Series, and its Indian edition has been reprinted by Moti Lal Banarsi Dass (Delhi-Varanasi-Patna), 1962 and 1971.

Whitney, at his younger age, studied under Prof. Weber (March 1851) in Germany, and on his teacher's suggestion got interested in the studies of the Atharva-veda Saṁhitā; his early transcript dates October 1851-March 1852. During the winter of 1852-53, he copied the *Prātiśākhya* and its commentary. His labours include :

1. Excerpts from the Prātiśākhya, 1862
2. Excerpts from the Pada-Pāṭha, 1881
3. Concordance of the Av. with other Saṁhitās, 1852
4. Excerpts from the ritual (Kauśika)
5. Excerpts from the Anukramaṇī
6. General introduction.
7. Exegetical notes
8. Critical notes

---

1. 1862, The Atharva-veda Prātiś ākhya, or Śaunakīya Caturādhyāyikā.

In 1855-56, the text of the Atharva-veda was published by Prof. Roth and Whitney. In 1862, Whitney published the Prātiśākhya, text, translation, notes etc. In 1881, he prepared *Index Verborums* a full report on the *pada*-readings. In 1857, he published the index of the *Prat*ikas. It should be also remembered that in 1878, Garbe gave us the *Vaitāna-Sūtra*, text and translation, and Prof. Bloomfield gave us the text of the *Kauśika- Sūtra* in 1890 (only text, not its translation) — a standard work on the rituals, as accepted by the school of the Atharva-veda. Prof. Roth supplied Whitney a good material of exegetical notes.

Shankar Pandurang Pandit on the Saunaka Text of the Atharva-veda Saṁhita

In 1895-98, the Department of Public Instruction, Bombay, published S.P. Pandit's 4-Volume edition of the Śaunaka recension of the Atharva-veda Saṁhitā, its *Pada-Path, and Sāyaṇācārya's Commentary. Soon after S.P. Pandit's edition, by and by, a few more texts were made available to the scholars:*

(a) *Kataka Saṁhitā* (Schröder, 1900-1910);

(b) *Paippalāda Saṁhitā* (Barret, 1901-40);

(c) Whitney's translation and critical-cum-exegetical commentary on śaunaka's recension of the Atharva-veda Saṁhitā, 1905.

(d) Kapiṣṭhala Saṁhitā (Raghuvira, 1932),

(e) The *Taittirī*ya Saṁhitā, with Sāyaṇa's Commentary (Ānandāśrama, 1900- 05),

(f) the *Aitareya Brāhmaṇa*, Ānandāśrama, 1930,

(g) the *Taittirī*ya Brāhamaṇa, (1911)

(h) the Sāṁkhāyana-Brāhmaṇa, (1911)

(i) the Śaṁkhayanāraṇyaka, 1922, Keith, 1909 the *Taittiriyāraṇyaka*, 1926 and (j) the *Aitareyāraṇyaka* (Keith, 1926).

Recently, under the suggestions of Sri Rahdey Shyam, Munshi Lal Manohar Dass, publishers New Delhi, have published the Indian editions of several of these Vedic Texts.

Prof. Whitney could handle a number of manuscripts, as indicated by C.R. Lanman, the editor of Whitney's work of the Atharva- veda:

1. Vulgate. European mss.
2. Vulgate. Indian mss.
3. Vulgate. Indian reciters.
4. Vulgate. Commentator's reading
5. Vulgate. *Pada* readings
6. Vulgate. Prātiśākhya and its comm.
7. Vulgate. The Anukramaṇīs
8. Vulgate. Kauśika and Vaitāna
9. Kashmirian recension. Pippalāda mss.
10. Parallel texts.

Vulgate means the traditionally accepted text of any author. Whitney also depended on the version of S.P. Pandit, in matters of Indian reciters.

We have, in our text, entirely depended on the text utilized by the Single Volume Edition of all the Four Vedas (The Veda- Bhagavān), published by Udāsī Svāmī Gangeshvarānanda. Brindāban, U.P.

Whitney's Collation-Book—

Berlin books--The Collation Book of Prof. Whitney is the immediate source of the statements of "this work" concerning the variants of the European mss. of the Atharva-veda. It contains, in Whitney's hand-writing the fundamental transcript (in Roman transliteration) of the text and the memoranda of the subsequent collations. It is bound in two volumes: of these the second comprehending book I-XX, appears to have been written first, since it is dated *Berlin*: Oct. 1851-January 1852; while the first comprehending book I-IX, dated *Berlin*. Jan.-March 1852, and thus appears to have been written last.

Charles Rockwell Lanman has given the details of manuscripts used by Whitney on pages cxi-cxw; and on pages cxiv-cxv, collated after publication of the text.

Berlin Manuscripts-There are in all nine Berlin manuscripts; they have been catalogued by Weber and also by Sir Robert Chambers.

Whitney's	singla	Books (Kāṇḍa)	Weber No.	Chambers No.
1.	Bp[a]	ix	332	8
2.	Bp[b]	x-xviii	335	108
3.	Bp[c]	xx	336	114
4.	Bp[2a]	i	331	117
5.	Bp[2b,]	v	333	109
6.	Bp[2b,,]	vi-ix	334	107
7.	Bp[ac,,]	xx	337	116
8.	BP'	xi-xx	338	115
9.	Ḃ	xi-xx	339	120

P and M—This manuscript is available in the Paris Library and also its copy (M) Mill's collection in the Bodleian Library at Oxford. A similar manuscript at this place is indicated as W. E is a Saṁhita-manuscript of all the twenty books (Kaṇḍas I-XX) and it is available in the India Office Library, in London. It has been described in Eggeling's Catalogue (now numbered as 229 and 230, (it is probably of the 17th century).

I It is a complete copy of the Saṁhitā-text in large form, brought by Col. Polier to Europe is in the British Museum London, 2 volumes (Vol. 1 and it first gives book XIX, then XX, then I—X; Vol. II gives the *Anuakramaṇī*, then the *Gopatha Brāhmana*. Col. Martin copied out from this script, which is available in the India Office (Nos. 233 and 236).

H-Another copy of the manuscript at the India Office Library (No. 231) contains only first six books of the Atharva-veda.

O-We have in the Munich Library (formerly which belonged to Prof. M. Haug), a parcel of Atharvan scripts, with a complete Saṁhitā text, and also a *pada* text of six books. (of 1634 A.D.) in the handscript of some Māṁnaji.

Op -A *pada*-text of Haug or Munich manuscripts is also available (described as Op in Whitney's book), Another complete Saṁhitā text now is Tübingen University Library, which was consulted by Roth (1875).

T-There is a complete Saṁhitā manuscript, a transcript made from the Tanjore-mss., described by A.C. Burnell (nos. 2526, 2527); it was sent to Roth by Dr. Burnell and has been described by Roth and by Garbe. Copy no. 2526 written in 1800, and copy no. 2527 in 1827 A.D. at Benares.

D-This is a *pada*-manuscript belonging to the Deccan College at Poona(now Puṇe), collated while in Roth's possession at Tübingen; its copy is in Berlin Library also. It has been described by Weber.

K-Prof. Roth at Tübingen was some times in possession of a Bikaner manuscript of the Saṁhitā text also.

First Stanza of the Atharva-veda—

Usually the Atharva-veda starts with the stanza :

ये त्रिषप्ताः परियन्ति विश्वा रूपाणि बिभ्रतः ।
वाचस्पतिर्बला तेषां तन्वो अद्य दधातु मे ।।

The thrice-seven that go about, bearing all forms, let the lord of speech assign to me today their powers, (their) selves.

But in the Kashmirian recension, we have a definite indication that the Atharva-veda's initial stanza is :

शं नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु पीतये,
शं योरभि स्रवन्तु नः ।।

(which now stands in the Atharva-veda as I.6.1)

Be the divine waters weal for us in order to assistance, to drink; weal (and) health flow they unto us.

Thus the Paippalāda text of the Atharva-veda initiates with the stanza *śam no devir abhiṣṭaya*-this forms the opening stanza of the Atharva-veda. Whitney notes that this stanza is also found prefixed to the text of the Vulgate in four of the mss. used by him (e.g., I and R, O and Op). Thus at the beginning of I, we have the stanza(शं नो देवीरभिष्टये०) entire and then (ये त्रिषप्ताः) (*ye triṣaptāḥ*).

In 1871, Haug (*Brahma and Brahmaṇen*, p. 45) had noted that the *Mahābhāṣya* (I.1.1.) of Patañjali, rehearing the beginnings of the four Vedas, gives *śam no devī*—as the beginning of the Atharva-veda. Weber again called attention to the fact concerning the *Mahābhāṣya* and to a similar fact concerning the *Gopatha Brāhmaṇa*, In our Brahma Yajña (the *Vedic Saṃdhyā*-Dayānanda) the opening stanza is also *śam no devī*.

We may also note that in 1879, Burnell observed, on p. 37b of his *Tanjore Catalogue* that the real South Indian mss. of the Mahābhāṣya ignores the Atharva-veda and omits the *śam no devīr* stanza.

In the *Gopatha Brāhmaṇa*, Pūrva, Prapāṭhaka I Kaṇḍikā 29. we have :

किं देवतमित्यृचामग्निदेवतन्तदेव ज्योतिर्गायत्रं
छन्दः पृथिवी स्थानम्। अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम्।
होतारं रत्नधातममित्येवमादिं कृत्वा ऋग्वेदमधीयते।
यजुषां वायुर्देवतं तदेव ज्योतिः त्रैष्टुभं छन्दोऽन्तरिक्षं स्थानम्।
इषेत्वोर्जेत्वा वायवस्थ देवो वः सविता प्रार्पयतु।
श्रेष्ठतमाय कर्मण इत्येवमादिं कृत्वा यजुर्वेदमधीयते।
साम्नामादित्यो देवतं तदेव ज्योतिर्जागतं छन्दो द्यौ स्थानम्।
अग्न आयाहि वीतये गृणानो हव्यदातये।
नि होता सत्सि बर्हिषीत्येवमादिं कृत्वा सामवेदमधीयते।
अथर्वणां चन्द्रमा देवतं तदेव ज्योतिः सर्वाणि
छन्दांस्यापः स्थानम् शन्नोदेवीरभिष्टय
इत्येवआदिं कृत्वा अथर्ववेदमधीयते।

Translations of the Atharva-veda

Charles R. Lanman gives an account of the translations of the Atharva-veda. The braces at the right show which of the Shankar Pandurang Pandit's (SSP) Four Volumes (*Atharva-veda Saṁhitā*, with the commentary of Sāyaṇācārya, 1894-98) contains the text with comment's of any given book.

I.	*Translation of the whole text.* Griffith, 1895, 1896		
II.	*Translation of a mss. of selected hymns.*		
	Bloomfield, 1897; Ludwig, 1878; Grill, 1888		
III.	Translation of single books		
IIIb.	Books with comment of Sāyaṇa.		
BookI	I Weber, Indiache Studien iv, 1858	Book I, entire	
Book II	I" xiii, 1873	Book II, entire	SPP's
Book III"	xvii, 1885	Book III, entire	Vol.I
Book IV "	" 1898	Book IV, entire	
Book V	" " " "		
Book VI	1-50 Florenz 1887	Book VI, entire	
Book VII	Henry, Le livre VII 1892	Book VII, entire	
Book VIII	Henry, Les Livers VIII and IX 1894	Book VIII, 1-6	
		Vol. II SPP's	
Book IX	" " "		
Book X	" XI and XII 1896		
Book XI	" " 1896	Book XI, entire	
Book XII	" " 1896		
Book XIII	" Leshymnes Rohitas 1891	Spp's	
Book XI	V Weber, Indischen Studien V 1862	Vol. III	
Book XV	Aufrecht " I 1850		
Book XVI			
Book X			
Book VI	I	Book XVII, entire	
Book XVII I	Weber, Sitzungsberichte, 1895-96 Book	XVIII Spp's Vol. IV	
Book X	IX	Book XIX, entire	
Book XXX		Book XX, 1-37	

Morphology : Grand Divisions into the Kāṇḍas and Paryāyas

Prof. William Dwight Whitney (1827-1894), who is reputed for his detailed studies on the Atharva School, has

for his convenience, divided the Saṁhitā into three grand divisions and a supplement:

1. *First Grand Division*—Books I-VII (433 hymns)

2. *Second Grand Division*—Books VIII-XII (45 hymns)

3. *Third Grand Division*—Books XIII-XVIII (38 long hymns)

4. *Supplement*—Book XIX (72 hymns)

The Atharva-veda is available in two recensions:

(i) the Vulgate or the Saunaka Recension

(ii) the Kashmirian or the Paippalāda Recension.

The seven other recensions, now not available are:

(i) Tauda, (ii) Mauda, (iii) Jājala, (iv) Jalada, (v) Brahmavāda, (vi) Devadarśa, and (vii) Cāraṇa-Vaidya.[s]

तौद, मौद, जाजल, जलद, ब्रह्मवाद, देवदर्श and चारण वैद्य

(1) Belonging to the Atharva School, we have the Kauśika Sūtra and the Vaitāna Sūtra. The Vaitāna has been published in text and translation by Garbe and the text of the Kauśika (in 1890) by Bloomfield. A critical work on the Kauśika has been done by Bloomfield and Caland.

A summary of Atharvan verses and hymns is given below:

(Whitney p. cx/vii)

Grand Division I-Kāṇḍa I-VII		433 hymns	2030 verses
Grand Division II-Kāṇḍa VIII-XII		45 hymns	1528 verses
Grand Division III-Kāṇḍa XIII-XVI	II	38 hymns	874 verses
Total		516 hymns	4432 verses
Supplement Kāṇḍa XIX		72 hymns	456 verses
Total		588 hymns	4888 verses
The Kuntāpa khila Kāṇḍa XX		10 hymns	150 verses
Total Kāṇḍas I-XIX		598 hymsn	5038 verses

Prof. Whitney does not take into account the Kāṇḍa XX of the Atharva-veda, since this Kāṇḍa is entirely taken and reproduced from the Ṛgveda. Normally, with total 20 Kāṇḍas in the Atharva-veda, we have in all 731 hymns and 5977 verses,

The Paryāya Hymns

The Atharva-veda Saṁhitā is characterised by its eight *paryāya hymns* which are scattered over seven different Kāṇḍas (Books). They are :

(See Whitney : page 471)

1.	Kāṇḍa VIII.	10	(6 paryāyas)
2.	IX	6	(6 paryāyas)
3.	IX	7	(1 paryāyas)
4.	XI	3	(3 paryāyas)
5.	XII	5	(7 paryāyas)
6.	XIII	4	(6 paryāyas)
7.	XV		(18 paryāyas)
8.	XVI		(9 paryāyas)

The nine paryāyas of Book XVI

(1) of 13 verses - अतिसृष्टो० to शिवानग्नीन०

(2) of 6 verses - निर्दुरर्मण्य० to ऋषीणां प्रस्तरोसि ।

(3) of 6 verses - मूर्धाहं रयीणां to असंतापं मे०

(4) of 7 verses - नाभिरहं रयीणां० to शक्वरी स्थ पशवो०

(5) of 10 verses - विद्म ते स्वप्न० to तं त्वा स्वप्न०

(6) of 11 verses - अजैष्माद्या० to तदमुष्मा०

(7) of 13 verses - तेनैनं० to स मा जीवीत्तं०

(8) over 37 verses or 30 - जितमस्माकं० to जितमस्माकम्०

(9) of 4 verses - जितमस्माकमु० to वस्योभूयाय०

These 8 sets of paryāyas are called *paryāya-sūktas* to distinguish them from those among which they occur and which are called *artha-sūktas*. The separate portions of which they are *composed* are called each a *paryāya* (or also

paryāya-sūkta). Each *paryāya* taken separately is in the old manuscripts numbered as to its verses separately; but they (the paryāyas of a given group taken together) so evidently constitute each a whole, as shown by the sense and likewise by the number in which the Anukramaṇis treat them, that Roth and Whitney regarded it as beyond question that they should be numbered continuously, to save a citation by more than three numbers.

Each *paryāya* has its own summing up at the end: if a numbered division corresponding to an *ṛc* is composed of more than one divided portion, it is called a *gaṇa*, and its subdivisions *avasāna-ṛcas* or *gaṇāvasāna aṛcs*.

(गणाऽवसान ऋच्) Thus the first divisor (of viii.10) is summed up as follows:

पर्यायः 1, गणाः 6; गणाऽवसान ऋचः 13; and it is by the latter number, that the *Anukr*. treats it. Similarly the third paryāya (of VIII.10) is summed up as

पर्याय-सूक्तम् 1, गणाः 4, गणाऽवसान ऋचः 8.

In XII.5, the divisions are called *vacanāni* or *vācanā; vasāna* ṛcas. In paryāyas 5 and 6 of XIII.4, a distinction is made between the *avasanarçaḥ* and *gaṇāvasānarcaḥ*, those. which have the refrain, receiving the latter designation.

The divisions of Books XV and XVI are likewise *paryāyas* and their sub-divisions are styled *avasānarcaḥ* and gaṇāvasānarcaḥ in the same manner. (*Whitney* p. 472)

4.

The Vedic Theism

Mystic Theism of the Atharva-veda

1. The Asya Vāmasya Hymn—God—the Symbolic Sun

Tha Atharva-veda Saṁhitā, for its theism, uses the terminology of the other Vedic saṁhitās. The Supreme Self is one though known by numerous names : *ekam sad viprābahudhā vadanti*. He is One, though, the learned describe Him in numerous ways (Ṛv. I.164.46). The *Asya vāmasya palitasya* hymn of the Ṛg - veda (I.164) is almost verbally repeated in the Atharva-veda (IX.9 and IX.10); the Ṛg text in this hymn has 52 verses, while the Atharvan text in the two hymns has 22+28=50 verses. There are in numerous cases verbal differences also, as in Ṛv. I.164.41 and Av.IX.10.21.

Pūrvārdha : Av. IX.9=Ṛv. I.164.1—22.

In the *Asya Vāmasya* Hymn, occur passages which apply to the supreme divinity and to the Sun both. The entire hymn is a mystic one. The hymn speaks of three brothers—perhaps the three forms of Agni : Agni or solar energy in the heaven, the energy of thunder-lightning in midspace or atmosphere, and the fire on the earth, discovered by man as the fire of attrition (which had been revered as the sacrificial fire).

I am reproducing here the verbal translation of a few verses of this mystic hymn without comments.

THE PŪRVĀRDHA

1. अस्य वामस्य पलितस्य होतुस्तस्य भ्राता मध्यमो अस्त्यश्नः ।
तृतीयो भ्राता घृतपृष्ठो अस्यात्रापश्यं विश्पतिं सप्तपुत्रम् ।।

The second brother of this lovely Hotar, hoary withheld, is the voracious lightning. The third is he whose back is

balmed with butter. Here I have seen the king with seven male children.

2. सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा।
त्रिनाभि चक्रमजरमनर्वं यत्रेमा विश्वा भुवनाधि तस्थुः ।।

Seven harness the one-wheeled chariot; one horse, having seven names, draws it; of three naves is the wheel, unwasting, unassailed, whereon stand all these existences.

3. इमं रथमधि ये सप्त तस्थुः सप्तचक्रं सप्त वहन्त्यश्वाः ।
सप्त स्वसारो अभि सं नवन्त यत्र गवां निहिता सप्त नामा।।

The seven that stand on this chariot—seven horses draw it, seven-wheeled; seven sisters shout at it together, where are set down the seven names of the kine.

4. को ददर्श प्रथमं जायमानमस्थन्वन्तं यदनस्था बिभर्ति।
भूम्या असुरसृगात्मा क्वस्वित्को विद्वांसमुप ःगात्प्र प्रष्टुमेतत्।।

Who saw it first in the process of birth, as the boneless one bears him that has bones ? Where forsooth the earth's life, blood soul (?) Who shall go to ask that of him who knows ?

6. पाकः पृच्छामि मनसाविजानन्देवानामेना निहिता पदानि।
वत्से बष्कयेधि सप्त तन्तून्वि तत्निरे कवय ओतवा उ।।

Simple, not discerning with the mind, I ask about the thus set-down tracks of the gods; over the yearling calf have the poets stretched out seven lines (tantu) for weaving.

10. तिस्रो मातृस्त्रीन्पितृन्बिभ्रदेक ऊर्ध्वस्तस्थौ नेमव ग्लापयन्त।
मन्त्रयन्ते दिवो अमुष्य पृष्ठे विश्वविदो वाचमविश्वविन्नाम्।।

The one bearing three mothers and three fathers, stood upright; verily they do not exhaust him; on the back of yon sky, the all-knowing ones talk a speech not found by all.

11. पञ्चारे चक्रे परिवर्तमाने यस्मिन्नातस्थुर्भुवनानि विश्वा।
तस्य नाक्षस्तप्यते भूरिभारः सनादेव न च्छिद्यते सनाभिः ।।

On the five-spoked circumvolving wheel on which stood all existences—its axle, much-burdened is not heated; even from of old it is not severed with the nave.

13. द्वादशारं नहि तज्जराय वर्वर्ति चक्रं परि द्यामृतस्य।
आ पुत्रा अग्ने मिथुनासो अत्र सप्त शतानि विंशतिश्च तस्थुः।।

The twelve-spoked wheel for that is not to be worn out—revolves greatly about the sky of righteousness; there, O Agni, stood the sons, paired, seven hundred and twenty (720).

15. स्त्रियः सतीस्ताँ उ मे पुंस आहुः पश्यदक्षण्वान्न वि चेतदन्धः।
कविर्यः पुत्रः स ईमा चिकेत यस्ता विजानात्स पितुष्पितासत्।।

Them, being women, they declared to be men; he who hath eyes may see, but the blind will not distinguish; the son that is a poet, he verily understood; whoever knows those things apart he shall be his father's father.

20. द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परि षस्वजाते।
तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्यनश्नन्नन्यो अभि चाकशीति।।

Two eagles, joint companions, embrace the same tree; of them the one eats the sweet berry; the other looks on all the time, not partaking.

21. यस्मिन्वृक्षे मध्वदः सुपर्णा निविशन्ते सुवते चाधि विश्वे।
तस्य यदाहुः पिप्पलं स्वाद्वग्रे तन्नोन्नशद्यः पितरं न वेद।।

On what tree the honey-eating eagles all settle and give birth—what they call the sweet berry in the top of it, that cannot he attain who knoweth not his father.

THE UTTARĀRDHA :

cf. Ṛg-veda, I.164.23-46; Atharva-veda, IX.10.

The verses of the second-half of the *Asya Vāmasya Sūktam* occur in the Atharva-veda as a separate hymn (IX.10) of 28 verses beginning with words "**Yad gāyatre adhi gāyatramāhitam**" (cf. Ṛg-veda I.164. 23). The verse refers

to the meters: gāyatrī, triṣṭubh and jagatī (or their corresponding Sāman Chants : gāyatra, traiṣṭubha and jāgata).

1. यद् गायत्रे अधिगायत्रमाहितं त्रैष्टुभं वा त्रैष्टुभान्निरतक्षत।
यद्वा जगज्जगत्याहितं पदं य इत् तद् विदुस्ते अमृतत्वमानशुः ।।

That the gāyatrī-verse is set in the gayatrī-verse, or that they fashioned the triṣṭubh-verse out of the triṣṭubh verse, or that the jagatī step is set in the jagatī: who-ever know that, they have attained immortality.

2. गायत्रेण प्रति मिमीते अर्कमर्केण साम त्रैष्टुभेन वाकम्।
वाकेन वाकं द्विपदा चतुष्पदाक्षरेण मिमते सप्त वाणीः ।।

By the *gāyatrī* verse, he measures of the song, by the song the chant (*sāman*), by the triṣṭubh verse, the hymn (*vak*), by the hymn of two feet (*dvipadā) or of four feet (catuṣ-padā*) the hymn : by the syllable, they measure the seven tunes(vāṇī)

4. उप ह्वये सुदुघां धेनुमेतां सुहस्तो गोधुगुत दोहदेनाम्।
श्रेष्ठं सवं सविता साविषन्नोभीद्धो धर्मस्तदु षु प्र वोचत्।।

I invite that well-milking milch-cow; a skilful-handed milker also shall milk her; may the impeller impel us the best impulse; the hot drink (*gharma*) is kindled about: that may he kindly proclaim.

Savitṛ means the Sun in the physical world; the word *savitṛ* stands for the Supreme Impeller in the Cosmic Theism. The Cosmic Cow and her Calf of benevolence are hinted at in the numerous verses in this hymn.

Here we have a lovely hymn referring to the Supreme Divine Poem (the *deva-kāvya*) that reminds one of another Atharva verse : *devasya paśya kāvyam na mamāra na jī*ryati (x.8.32) ? :

9. विधुं दद्राणं सलिलस्य पृष्ठे युवानं सन्तं पलितो जगार।
देवस्य पश्य काव्यं महित्वाद्या ममार स ह्यः समान।।

The shaker-apart (*vidhu?*) that runs on the back of the sea being young, the hoary one swallowed; see thou the poesy of the Divine One with greatness; today he died, yesterday he received breath (*sam-an*).

In X.8.32, we had an entirely different expression : see the wisdom of the God Supreme; He dies not; He grows not old.

12. द्यौर्नः पिता जनिता नाभिरत्र बन्धुर्नो माता पृथिवी महीयम्।।
उत्तानयोश्चम्वोर्योनिरन्तरत्रा पिता दुहितुर्गर्भमाधात्।।

The heaven our father, the generator, navel here; this great earth our connection or link, mother; the womb (*yoni*) within the (two) outstretched cups (*cambu*); here the father hath set (ā-dhā) the daughter's embryo.

A Pair of Verses :

Questions and Answers—verses 13 and 14 of Av. IX.10 are:

Question :

1. I ask of thee the extreme end of the earth.

पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः।

2. I ask the seed of the male (*vṛṣan*) horse.

पृच्छामि वृष्णो अश्वस्य रेतः।

3. I ask thee the navel of all existence.

पृच्छामि विश्वस्य भुवनस्य नाभिः।

4. I ask the highest (*parama*) firmament (*vyoman*) of speech.

पृच्छामि वाचः परमं व्योम।

Answer : 1. This sacrificial hearth (the life of selfless actions)is the extreme end of the earth.

इयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्याः।

2. This Soma is the seed of the male horse;

अयं सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतः।

3. This sacrifice is the navel of all existence.
   अयं यज्ञो विश्वस्य भुवनस्य नाभिः
4. This priest (brahman) is the highest firmament of speech.
   ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम

16. अपाङ् प्राङेति स्वधया गृभीतोमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः ।
ता शश्वन्ता विषूचीना वियन्ता न्यन्यं चिक्युर्न नि चिक्युरन्यम् ।

Off ward, forward goes, seized by *svadhā*, the immortal one, of like source with the mortal; the two, constantly going separate apart—the one they noted, the other they noted not.

(A hint at the Vedic Eschatology, or the Doctrine of Re-birth— death and life (cycle)

18. ऋचो अक्षरे परमे व्योमन् यस्मिन् देवा अधि विश्वे निषेदुः ।
यस्तन्न वेद किमृचा करिष्यति य इत् तद् विदुस्ते अमी समासते ।।

In the syllable of the verse (the ṛc) in the highest firmament, on which all-gods (Nature's all-bounties) sat down; he who knoweth not that, what will he do with the Revealed Verses ? They, who know that, sit together yonder.

21. गौरिन्मिमाय सलिलानि तक्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी ।
अष्टापदी नवपदी बभूवुषी सहस्राक्षरा भुवनस्य पंक्तिस्तस्याः समुद्रा अधि वि क्षरन्ति ।

The cow verily lowed, fashioning the seas; one-footed, two-feeted is she, four-feeted; having become eight-footed, nine-footed, thousand-syllabled, a series of existence; out from her flow apart the oceans (of Divine Knowledge).

24. विराड् वाग् विराट् पृथिवी विराडन्तरिक्षं विराट् प्रजापतिः ।
विराण्मृत्युः साध्यानामधिराजो बभूव तस्य भूतं भव्यं
वशे स मे भूतं भव्यं वशे कृणोतु ।।

Virāj is speech, *virāj* earth, *virāj* atmosphere, *virāj* Prajāpati, virāj became death, the over-king of the perfec-

tibles (*sādhya*); in his control are what was, what is to be; let him put in my control what was, what is to be.

27. चत्वारि वाक्परिमिता पदानि तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः ।
गुहा त्रीणि निहिता नेङ्गयन्ति तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्ति ।।

Speech is four-measured out quarters (*pada*); those are known by Brahmans who are skilful; three, deposited in secret, they do not set in motion; a fourth of speech human beings speak. (Names are parā, paśyantī, baikharī).

28. इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुरथो दिव्यः स सुपर्णो गरुत्मान् ।
एकं सद् विप्रा बहुधा वदन्त्यग्निं यमं मातरिश्वानमाहुः ।।

They call Him Indra, Mitra, Varuṇa, Agni: likewise he is Suparṇa (heavenly winged eagle); what is one, the sages (viprāḥ) name (*vad*) variously; they call him Agni, Yama, Mātariśvān.

2. The Cosmic Sacrifice

The Puruṣa Sūkta, Adhyāya XXXI of the Yajur-veda has the lines,

यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।
ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ।।

which occur in the Atharva-veda also, but in the Atharva, the devatā is Ātmā (Av. VII.5.1); in the Atharva (VII. 5.4), we also have :

यत्पुरुषेण हविषा यज्ञं देवा अतन्वत ।
अस्ति नु तस्मादोजीयो यद् विहव्येनेजिरे ।।

The Nārāyaṇa Sūkta (cf. the Puruṣa Sūkta of the Yajuḥ.) is in Book XIX, hymn 6 with 16 verses, with the opening line:

सहस्रबाहुः पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।
स भूमिं विश्वतो वृत्वात्यतिष्ठद् दशाङ्गुलम ।।

(Thousand-armed is Puruṣa, thousand- eyed, thousand-footed; he covering the earth entirely, exceeded it by ten fingers' breadth.

The entire creation is the Cosmic Brahman's great sacrifice. Similar to the description in the Ṛk and the Yajuḥ Saṁhitās, the Atharva describes Nārāyaṇa in the same cosmic language.

The Cosmic Puruṣa is described in 16 verses. The Ṛg-veda Hymn X.90 has also 16 verses, with considerable verbal differences. Narāyanaḥ is the devatā of the Ṛg-veda and the Atharva hymns. Both the Saṁhitās describe the Cosmic Being and His Great Sacrifice; both in a style of their own. We shall reproduce here a few of the verses from the Atharva-veda to show what type of the Cosmic Theism is therein:

सहस्रबाहुः पुरुषः Thousand-armed is Puruṣa, thousand-eyed, thousand-footed; he covering the earth entirely, exceeded it by ten fingers' breadth.

त्रिभिः पद्भिः With three feet, he ascended the sky: a foot of him, again, was here; so he stood out asunder, after eating and non-eating (**विष्वङ्ङशनानशने**).

तावन्तो अस्य महिमानः So many are his greatnesses and Purusa as superior (**ज्यायान्**) to that; a foot of him is all beings (**विश्वा भूतानि**); three feet of him are what is immortal in the sky (almost what we had in the preceding verse XIX).

पुरुष एवेदं सर्वम्— Puruṣa is just this all, what is and what is to be (**भूतं भव्यं**); also (is he) lord (**ईश्वरः**) of immortality, which was together with another.

यत्पुरुषं व्यदधुः When they separated (व्यदधुः) Purusa, in how many parts did they distribute (व्यकल्पयन्) him ? What was his face ? What his (two) arms ? what are called his thighs and feet ?

ब्राह्मणोऽस्य The brāhmaṇa was his face; the kṣattriya became his two arms; the vaiśya his middle; from his two feet was born the śūdra.

चन्द्रमा मनसो जातः The moon is born from his mind; from his eye the Sun was born; from his mouth both Indra and Agni (electricity and fire), from his breath, Vāyu was born.

नाभ्यासीदन्तरिक्षम् From his navel was the midspace (अन्तरिक्ष), from his head, the sky (द्यौ) or the celestial region, came into being; from his two feet, the earth, the quarters from his ear (श्रोत्रात्) ; so shaped they the worlds.

विराडग्रे समभवद् Virāj in the beginning came into being; out of Virāj Puruṣa it, when born, exceeded the earth behind, also in front (अत्यरिच्यत् पश्चात् भूमिमथो पुरः).

यत्पुरुषेण हविषा० When with Purusa as oblation, the gods (देवाः) extended the sacrifice (यज्ञमतन्वत), spring (वसन्त) was its sacrificial butter (आज्यं); the summer its fuel; and autumn its oblation.

तं यज्ञं प्रावृषा० They sprinkled with the early rain that sacrifice Puruṣa born in the beginning; there with the gods sacrificed, the perfectililes (sādhyā) and that are Vasus.

तस्मादश्वा अजायन्त० From that were born horses and whatever (animals) have teeth in both jaws; kine were born from that, from that were born goats and sheep.

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः० From that all sacrificing, sacrifices were born the verses (ऋचा), the chants (सामानि); metre (छन्दः, अथर्व०) were born from that; sacrificial formula (यजुः) was born from that.

तस्मद्यज्ञात्० From that all sacrificing sacrifice was collected the speckled butter (पृषदाज्यं), it made those cattle belonging to Vayu (पशून्), those that are of the forest (अरण्य) and of the village (ग्राम्याः).

सप्तास्यासन् परिधि० Seven were made its enclosing sticks (परिधयः), thrice-seven (त्रिः सप्त) its pieces of fuel (समिधः), (परिधयः) when the gods extending the sacrifice, bound Purusa as Paśu. (अबध्नन् पुरुषं पशुम्)

मूर्ध्नोदेवस्य० Seven times seventy (490) rays (7x70=490) were born from the head of the great god (देवस्य मूर्ध्नो बृहतः), of king Soma, when born out of Puruṣa.

3. The Jyeṣṭha Brahman

The Supreme Reality is addressed in several verses of the Atharva-veda as the Jyeṣṭha Brahman (the Eldest Brahman.)

1. यो भूतं च भव्यं च सर्वं यश्चाधितिष्ठति।
स्वर्यस्य च केवलं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ।। (Av. X.8.1)

He is set over both what has been in the past (bhūta) and what is going to be in the future (bhavya); and what above is in the *dyau* (celestial region)—to that Jyeṣṭha (Eldest) Brahman be (our) homage.

2. यस्य भूमिः प्रमान्तरिक्षमुतोदरम्।
दिवं यश्चक्रे मूर्धानं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ।। (Av. X.7.32.)

Of whom earth is *pramā* (a model of measure; i.e. foot), and midspace the belly; who made *dyau* (or celestial region) his head;—to that Jyeṣṭha Brahman be (our) homage.

3. यस्य सूर्यश्चक्षुश्चन्द्रमाश्च पुनर्णवः ।
अग्निं यश्चक्र आस्यं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ।। (Av.X.7.33.)

Of whom the Sun is eye, and also the moon that grows new again and again; who made Agni (fire) his mouth,—to that Jyeṣṭha Brahman be (our) homage.

4. यस्य वातः प्राणापानौ चक्षुरङ्गिरसोभवन्।
दिशो यश्चक्रे प्रज्ञानीस्तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ।। (Av. X.7.34.)

Of whom the wind is the breath-in (prāṇa) and the breath-out (apāna), of whom the Aṅgirases were the eye;

who made the quarters (*dik*) fore-knowing (*prajñānīḥ*)—to that Eldest Brahman be (our) homage.

For the Jyeṣṭha Brahman, see also Av. X.7.24; 36; 8.16; 20; 28.

5. यः श्रमात्तपसो जातो लोकान्त्सर्वान्त्समानशे।
सोमं यश्चक्रे केवलं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ।। (Av. X.7.36.)

Who, born from toil (*śrama*) and penance (*tapas*), completely attained all worlds, who made Soma all his own—to that Eldest Brahmman be (our) homage.

6. यत्र देवा ब्रह्मविदो ब्रह्म ज्येष्ठमुपासते।
यो वै तान्विद्यात्प्रत्यक्षं स ब्रह्मा वेदिता स्यात् ।। (Av. X.7.24.)

Where the brahman-knowing gods worship the Jyeṣṭha Brahma, whoso verily knoweth them eye-to-eye, he may be a *brahman*, a knower.

4. The Skambha Brahma

1. स्कम्भो दाधार द्यावापृथिवी उभे इमे
स्कम्भो दाधारोर्वन्तरिक्षम्।
स्कम्भो दाधार प्रदिशः षडुर्वीः
स्कम्भ इदं विश्वं भुवनमा विवेश ।। (Av. X.7.35)

Our Lord as Skambha sustains both heaven and earth here; the Skambha sustains the wide mid-space; the Skambha sustains the six wide directions; into the Skambha hath entered this whole existence (*bhuvana*).

In the Vedic terminology, by *skambha* is meant *frame of creation*; it may be regarded as the main pillar (stambha) of our creation. It has, in usage, become a synonym of Brahman. An enquiry into this *skambha* has become an enquiry into the nature of this Brahman. It has become a common term in the Atharva-veda. We have another verse which questions about *aṅga* and *skambha* both.

कियता स्कम्भः प्र विवेश
भूतं कियद् भविष्यदन्वाशयेस्य ।।

एकं यदङ्गमकृणोत्सहस्रधा
कियता स्कम्भः प्र विवेश तत्र ।। (Av. X.7.9)

By how much did Skambha enter the existent ? how much of him has along that which will exist ? what one member (aṅga) he made thousand-fold; by how much did Skambha enter there ?

One who knows the Jyeṣṭha Brahma can only know the Skambha. This knowledge also depends on high morality and code of conduct:

यत्र तपः पराक्रम्य व्रतं धारयत्युत्तरम् ।
ऋतं च यत्र श्रद्धा चापो ब्रह्म समाहिताः
स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ।। (Av. X.7.11)

Where penance, striding forth (पराक्रम्य), maintains the higher vow (*vrata*), where both Ṛta (ऋत) and Śraddhā (truth and the acceptance of truth—śraddhā-, āpaḥ, and *brahman* are set together, that Skambha, tell me; which forsooth is he ?

Whoever knows the Brahman in man (The Cosmic Man),—they know the most exalted one (parameṣṭhin), and whoever knows Prajāpati, whoever knows the jyeṣṭha Brahman, they also know accordingly the *Skambha*, a popular refrain of numerous verses of the Atharva-veda,—that Skambha tell me which forsooth is he ?

We shall refer to the hymn, Av.X. 7, in this context.

कस्मादङ्गाद्दीप्यते अग्निरस्य
कस्मादङ्गात्पवते मातरिश्वा ।
कस्मादङ्गाद्वि मिमीतेधि चन्द्रमा
मह स्कम्भस्य मिमानो अङ्गाम् ।। (Av. X.7.2)

From what member (*aṅga*) of his flames Agni ? from what member blows Mātariśvan ? frrom what member doth the moon measure out, measuring the member (*aṅga*) of great Skambha ?

क्व प्रेप्सन्दीप्यत ऊर्ध्वो अग्निः
क्व प्रेप्सन्पवते मातरिश्वा।
यत्र प्रेप्सन्तीरभियन्त्यावृतः
स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ।। (Av. X.7.4)

Whither desiring to attain does Agni flame aloft ? whither desiring to attain blows Mātariśvan ?

Whither desiring to attain, the turns go that Skambha, tell (me), which forsooth is he ?

The entire hymn (Av.X.7) contains no less than 20 verses with the term Skambha in it. The jyeṣṭha Brahma and the Skambha (and also the Āṅga-Brahma in the same sense) do not only refer to the frame of creation, but in the integrated sense, they synchronize with Brahman. In this context, *aṅga* is also the frame of creation, and in the opening verse of the hymn X.7, we have the words:

कस्मिन्नङ्गे तपो अस्याधि तिष्ठति
कस्मिन्नङ्ग ऋतमस्याध्याहितम्।
क्व व्रतं क्व श्रद्धास्य तिष्ठति
कस्मिन्नङ्गे सत्यमस्य प्रतिष्ठितम्।।

(In what member of him, is penance situated ? and in what member of him is *ṛta* deposited ? Where situated is *vrata*, where his śraddhā ? In what member of him is truth (*satya*) established ?)

5. Adhipati Brahma

One of the verses of the Yajur-veda Saṁhitā (XXXII.1) declares that Agni, Āditya Vāyu, Chandramas, Śukra, Āpaḥ, Prajāpati and similarly so many are the names of one and the smae God, the Supreme Self.

तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्वायुः तदुचन्द्रमा।
तदेव शुक्रं तद् ब्रह्म ता आपः स प्रजापतिः ।।

All these terms, taken etymologically, represent numerous characteristics of God. Dayānanada in the first chapter of his great work, the *Satyārtha Prakash,* discusses these derivations in details.

The Atharva-veda, in one of the hymns, draws an associated-parallelism between six cardinal directions, six Adhipatis, six protectors or Rakṣitṛs and six iṣavaḥ or arrows (these four sets) and uses the terms Agni, Indra, Varuṇa, Soma, Viṣṇu and Bṛhaspati as six names of one and the same God, the Supreme Self.

Quarters (Dik)	Adhipati (Supree Lord)	Rakṣtṛ (protector)	Arrow (iṣu)
Prācī, east	Agni	Asit	Āditya
Dakṣiṇa, south	Indir a	Tiraściräjī	Pitṛ
Pratīcī, west	Varuṇa	Pṛdākū	Anna
Udīcī, north	Soma	Sva jaḥ	Aśan i
Dhruva, nadir	Viṣṇu	Kalmāṣagrīva	Vīrudha
Ūrdhva, zenith	Bṛhaspati	Śvitra	Varṣa

1. प्राची दिगग्निरधिपतिरसितो रक्षितादित्या इषवः ।
2. दक्षिणा दिगिन्द्रोधि पतिश्तिरश्चिराजी रक्षिता पितर इषवः ।
3. प्रतीची दिग्वरुणोधिपतिः पृदाकू रक्षितान्नमिषवः ।
4. उदीची दिक्सोमोधिपतिः स्वजो रक्षिताशनिरिषवः ।
5. ध्रुवा दिग्विष्णुरधिपतिः कल्माषग्रीवो रक्षिता वीरुध इषवः ।
6. ऊर्ध्वा दिग्बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रो रक्षिता वर्षमिषवः । (Av. III.27.)

6. The Ucchiṣṭa or the Remnant Brahma

The Devatā of the Atharva Hymn (XI.7) is termed as *ucchiṣta* (the remnant). The Remnant Lord is the Source and also the Pralaya or the Final Deluge, of the entire creation. When at the Deluge, everything disappears, the creator Lord still remains, and from Him, again and again, the new creations arise; our Lord is thus declared as *Remnant.* This hymn has 27 verses, of which a few are reproduced here:

1. उच्छिष्टे नाम रूपं० —In the Remnant are set name and form; in the Remnant is set the world; within the Remnant both Indra (Electricity) and Agni (fire), everything is set together.

2. उच्छिष्टे द्यावापृथिवी० In the Remnant heaven and earth; all existence is set together; in the Remnant the waters, the ocean, the moon, the wind is set.

3. सन्नुच्छिष्टे० In the Remnant (are) the being one, and the non-being one, both, death, and vigor, Prajāpati, they of the world (laukya) are supported on the Remnant, both vra (व्र) dra (द्र), and also Sri (fortune) in me.

9. अग्निहोत्रं च श्रद्धा च० Both the fire- offering, and faith (śraddhā), and vaṣaṭ exclamation, the vow (vrata), penance (tapas), and dakṣiṇā (sacrificial gift); what is offered (ista) and what is bestowed (pūrta) are set together in the Remanant.

17. ऋतं सत्यं तपो राष्ट्रं० Righteousness (ऋत), truth (सत्य), penance (तपः), kingship (राष्ट्र), toil (श्रम), and virtue (धर्म, कर्तव्य), and deed (कर्म), been (भूत), what will be (भव्य), in the Remnant; heroism (वीर्य), fortune(लक्ष्मी), strength in strength (बलं बले).

27. देवाःपितरो मनुष्या० The gods (the enlightened ones) (देवः), the pitrs (पितरः elders), human beings (मनुष्य), the Gandharvas, and the Apsarses: from the Remnant were born all the gods in heaven, heaven-restorers, (divi-श्रितः)

(From the verse 23 to 27, the refrain is उच्छिष्टाज्जज्ञिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः)

(From the Remnant were born all the gods in heaven, heaven restorers).

7. Gods different and Yet One

The entire hymn XI.6 of the Atharva-veda enumerates so many names of gods, yet they represent one and the

same Supreme Self or Brahman. In fact, in the Vedic literature, the term *deva* has numerous connotations :

(i) Nature's all-bounties (विश्वेदेवाः) are named as viśvedevāḥ; mother, father, preceptor and atithi, the Sannyāsin, in fact any selfless public worker is known as *deva*.

(ii) The word *deva* is derived in Sanskrit from such roots as may mean to give (दान), to shine (दीपन), to illume (द्युत-स्थान)

[देवो दानाद् वा, द्योतनाद् वा, द्युस्थानो भवतीति वा—Nir. VII. 15]

We have devatā of the Vedic verses, refering to the subject matter of the verse. One of the verses of the Yajur-veda (XIV.20) says: अग्निर्देवता वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता।

The word according to context may mean:

Agni: fire, or foremost adorable lord, or the energy—terrestrial, of midspace or of celestial region; it may mean a leader of the group.

The hymn, AV. XI.6, has numerous verses ending with the refrain:— " "तेनो मुञ्चन्त्वंहसः" "Let them free us from distress", e.g.

1. We address Agni, Vanaspati (forest trees), the herbs (*oṣadhi*, and plants (vīrudha), Indra, Bṛhaspati and Sūrya: let them free us from distress.
2. We address Rājā Varuṇa, Mitra, Viṣṇu, likewise Bhaga, Aṁśa, Vivasvān: let them free us from distress.
3. We address gods Savitṛ, dhātṛ Pūṣan; we address Tvaṣṭṛ at the head: let them free us from distress.
4. The Gandharvas, and Apsarses, we address; the pair of Aśvins, Brahmaṇaspati, the god that is Aryaman by name: let them free us from distress.

These verses remind us of the Ṛg. verses; the following one is in the Ṛg and the Atharva both. (with slight variation)

शं नो मित्रः शं वरुणः शं नो भवत्वर्यमा ।
शं न इन्द्रो बृहस्पतिः शं नो विष्णुरुरुक्रमः ।। Rg. I.90.9

Though God, the Supreme, Self, is One, but he is addressed by terms like Mitra, Varuṇa, Aryaman, Indra, Bṛhaspati, and Viṣṇu. From the Atharva Saṁhitā. XI.6, we have again a verse:

आदित्या रुद्रा वसवो दिवि देवा अथर्वाणः ।
अङ्गिरसो मनीषिणस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ।।—(Av.XI. 6.13)

The Ādityas, the Rudras, the Vasus, the gods in heaven, the Atharvans, the Aṅgirases full of wisdom—let them free us from distress.

The Ādityas are 12, Rudras are 11, and the Vasus are 8, and so numerous are the other luminaries in heaven (*divi devāh*), and hence, perhaps, these terms do not represent the Supreme Self. These bodies are merely figuratively termed as *devatās*. (they are luminaries: some of them give light, some retain universal equilibrium); and hence, meaningful.)

So often, the spouses of these gods are also included with them in their help to us in our distress; (see verses 19 and 20):

विश्वान् देवानिदं ब्रूमः सत्यसंधानृतावृधः ।
विश्वाभिः पत्नीभिः सह ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ।। (Av.XI.6.19)

All-gods now we address, of true agreements (ऋतावृधः), increaseres of righteousness (सत्यसंधान्), together with all their spouses: let them free us from distress.

(The two verses are identical, with a difference of *viśvān devān* versus *Sarvān devān*, and viśvābhiḥ *patnī*bhiḥ versus *sarvābhiḥ patnī*bhiḥ (*vi s'va*—collective, *sarva*—all)

While interpreting such verses, one ought to be cautious enough to find out whether reference here is to the Supreme Cetana (all- conscious) Self or to some physical force.

We have such invocations in the Atharva-veda, where definitely *Dhātṛ*, Vidhartā, Vāyu, Mahendra, Aryaman, Varuṇa, Rudra and Mahādeva are the terms for the Supreme Self.

(a) स धाता स विधर्ता स वायुर्नभ स उच्छ्रितम् —(Av. XIII. 4.(i).3)

He is the creator, he the disposer, he Vāyu, the upraised,

(b) स सोर्यमा स वरुणः स रुद्रः स महादेवः—(Av. XIII. 4(i).4)

He is Aryaman, he Varuṇa, he Rudra, he the great God.

(c) सो अग्निः स उ सूर्यः स उ एव महायमः—(Av.IV. 4.(i).5)

He is Agni, he also the Sūrya, he indeed great Yama.

(d) स प्रजाभ्यो वि पश्यति यच्च प्राणति यच्च न—(Av.III 4.(ii).11)

He looks abroad for living creatures (*prajā*) both what breathes, and what does not. [cf. Av. IV. 2.2)

8. Ekasmai-Devāya Theism

For that one Deva alone, we offer our devotion. The eight verses of the entire hymn of the Atharva-veda (IV.2) end with a refrain: *Kasmai Devāya haviṣā vidhema,* which should be really read as एकस्मै देवाय हविषा विधेम *ekasmai devāya haviṣ*a vidhema); with a variation; these verses are available in the Ṛg-veda (X.121, 1- 9) and the Yajur-veda (XXV. 10-13) also.

I am not reproducing here the entire hymn as it occurs in the Atharva-veda: The first two verses have interchanged lines with the popular readings which we have in the Yajuḥ-veda.

1. य आत्मदा बलदा यस्य विश्व उपासते प्रशिषं यस्य देवाः ।
योस्येशे द्विपदो यश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ।।

Giver of breath (ātma), giver of strength and vigour, he whose commands all gods (Nature's bounties) acknow-

ledge, one who is lord of bipeds and cattle (quadrupeds); that God alone we adore with devotion.

2. यः प्राणतो निमिषतो..............यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः

Who by his grandeur has become sole ruler of all the changeable world, that breathes and slumbers, whose shelter and shadow is immortality, but whose annoyance is death; that God alone, we adore with devotion.

3. यं क्रन्दसी अवतश्चस्कभाने
भियसाने रोदसी अह्वयेथाम्।
यस्यासौ पन्था रजसो विमानः
कस्मै देवाय हविषा विधेम।।

To whom both hosts embattled, look with longing, and heaven and earth invoke HIm in terror; whose is the path that measures out the region—

That God alone and none else, shall we adore with devotion.

4. यस्य द्यौरुर्वी पृथिवी च मही
यस्याद उर्वन्तरिक्षम्।
यस्यासौ सूरो विततो महित्वा
कस्मै देवाय हविषा विधेम।।

Who is the mighty earth and spacious heaven and yonder ample firmament between them; whose is yon Sun extended in his grandeur—

That God alone, and none else shall we adore with devotion.

5. यस्य विश्वे हिमवन्तो महित्वा
समुद्रे यस्य रसामिदाहुः ।
इमाश्च प्रदिशो यस्य बाहू
कस्मै देवाय हविषा विधेम।।

Whose, through His might, are all the snowy mountains, and whose, they say, Rasa in the heaven; the arms of whom are these celestial quarters—

That God alone, and none else, shall we adore with devotion.

6. आपो अग्रे विश्वमावन्गर्भं
दधाना अमृता ऋतज्ञाः ।
यासु देवीष्वधि देव आसीत् ।
कस्मै देवाय हविषा विधेम ।।

The deathless waters (or our actions), born in law, receiving protected all the germ in the beginning, waters divine who had the God above them,-

That God alone, and none else, shall we adore with devotion.

8. आपो वत्सं जनयन्तीर्गर्भमग्रे समैरयन्
तस्योत जायमानस्योल्ब आसीद्धिरण्ययः ।
कस्मै देवाय हविषा विधेम ।।

In the beginning, generating offspring, the waters brought an embryo into being; and even as it sprang in life, it had a covering of gold,

That God alone, and none else, shall we adore with devotion.

9. One And Only One God

The Atharva-veda is not only clear, it very emphatically declares: (Av.XIII.,4.2)

य एतं देवमेकवृतं वेद । (15)
न द्वितीयो न तृतीयश्चतुर्थो नाप्युच्यते य एतं देवमेकवृतं वेद ।। (16)
न पञ्चमो न षष्ठः सप्तमो नाप्युच्यते ।। य एतं०
नाष्टमो न नवमो दशमो नाप्युच्यते । य एतं०
स सर्वस्मै विपश्यति यच्च प्राणति यच्च न । य एतं०

तम्दिं निगतं सहः स एष एक एकवृदेक एव। य एतं०
सर्वे अस्मिन् देवा एकवृतो भवन्ति। य एतं०

He who knows this single God-

Not second, not third, also not fourth is He called,

Not fifth, not sixth, also not seventh is He called.

Not eighth, not ninth, also not tenth is He called.

He looks abroad for everything, both what breathes and what does not,

Into him is entered this power, He himself is one, single, one only.

All the gods in Him become single.

10. A Simple Prayer

Theism, as propounded very elegantly by the Atharva Saṁhitā, is clear from the following lines (II.17):

ओजोस्योजो मे दाः स्वाहा। (1)
सहोसि सहो मे दाः स्वाहा। (2)
बलमसि बलं मे दाः स्वाहा। (3)
आयुरस्यायुर्मे दाः स्वाहा। (4)
श्रोत्रमसि श्रोत्रं मे दाः स्वाहा। (5)
चक्षुरसि चक्षुर्मे दाः स्वाहा। (6)
परिपाणमसि परिपाणं मे दाः स्वाहा। (7)

Force art thou; force mayest thou give me : Svāhā ! (1)
Power art thou; power mayest thou give me: Svāhā ! (2)
Strength art thou; strength mayest thou give me: Svāhā ! (3)
Life-span art thou, life-span mayest thou give me: Svāhā ! (4)
Hearing art thou, hearing mayest thou give me: Svāhā ! (5)
Sight art thou, sight mayest thou give me: Svaha ! (6)
Protection art thou, protection mayest thou give me: Svaha ! (7)

———

5

Hymn of special Significance

1. Peace Hymn — Śānti Verse

पृथिवी शान्तिरन्तरिक्षं शान्तिर्द्यौः शान्तिरापः शान्तिरोषधयः
शान्तिर्वनस्पतयः शान्तिर्विश्वे मे देवाः शान्तिः सर्वे मे देवाः
शान्तिः शान्तिः शान्तिः शान्तिभिः । ताभिः शान्तिभिः
सर्व शान्तिभिः शम्यामोहं यदिह घोरं यदिह क्रूरं यदिह पापं
तच्छान्तं तच्छिवं सर्वमेव शमस्तु नः ।। (XIX. 9.14)

Earth peace, midspace peace, celestial region peace, waters peace, perennial plants peace, trees peace, all Nature's bounties mine peace, divine forces in entirety peace, peace and peace with peace; by those peaces, by these universal peaces, I allay all that is terrible, all that is cruel, all that is wicked. This has been allayed, that has been made auspicious: may this now be all peace-giving to us.

2. Abhaya Verses

Security and fearlessness

अभयं नः करत्यन्तरिक्षमीभयं द्यावापृथिवी उभे इमे।
अभयं पश्चादभयं पुरस्तादुत्तरादधरादभयं नो अस्तु।। (XIX. 15.5)

May midspace grant us security and fearlessness, may security be from both these heaven and earth; may security be ours from the back (west), from front (east), from height (left) and from below (south)—may we be without fear (from all these quarters).

अभयं मित्रादभयममित्रादभयं ज्ञातादभयं पुरो यः ।
अभयं नक्तमभयं दिवा नः सर्वा आशा मम मित्रं भवन्तु।। (XIX. 15.6)

Security and safety be ours from friends and from the unfriendly ones; safety from whom we know and from whom we know not, safety be ours by night, and also in the day time. Friendly to me be all the quarters and regions.

3. Resplendent Lord, Our Friend In Struggles

योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे ।
सखाय इन्द्रमूतये।। (XIX. 24.7)

In every need, in every fray, we invoke, as friend, to succour me the Resplendent Lord, Indra, the mightiest of all.

4. Sabhā, Sabhya And Sabhāsada

अपश्चादग्धान्नस्य भूयासम्। अन्नादायान्नपतये रुद्राय नमो अग्नये।
सभ्यः सभां मे पाहि ये च सभ्याः सभासदः।। (XIX. 55.5)

Never may I come short of food to feed me. Glory to Agni, Rudra, the consumer and the Lord of food. Protect my Sabhā (company, society or association), protect its courteous (*sabhya*) members (*Sabhāsadas*).

5. Invocation For Healthy Limbs And Members

वाङ्म आस्यन् — May I have speech in my mouth.
नसोः प्राणः — Breath in my nostrils.
चक्षुरक्ष्णोः — Sight in my eyes.
श्रोत्रं कर्णयोः — Hearing in my ears.
अपलिताः केशाः — Hairs not turned gray.
अशोणा दन्ता — No bleeding in teeth.
बहु बाह्वोर्बलम् — Plenty strength in both arms.
ऊर्वोरोजः — Force in both thighs.
जङ्घयोर्जवः — Speed in my both calves.
पादयोः प्रतिष्ठा — Firm standing in my both feet.
अरिष्टानि मे सर्वं — All things of mine uninjured.
आत्मा निभृष्टः — Myself not down-fallen. (xix. 60.1.2)

6. Make Me Beloved And Loving

प्रियं मा कृणु देवेषु प्रियं राजसु मा कृणु।
प्रियं सर्वस्य पश्यत उत शूद्र उतार्ये।। (XIX. 62.1)

Make me beloved among the intellectuals.

Make me beloved among the ruling class.

Make me dear to every one that serves—

Be he one of the labour or the business group.

7. Retaliation

यो नः शपादशपतः शपतो यश्च नः शपात्।
वृक्ष इव विद्युता हत आ मूलादनु शुष्यतु।। (VII.59.1)

Whoever shall curse us not cursing, and whoever shall curse us cursing, like a tree struck by lightning may the man be withered from the root.

8. Divine Poem

अन्ति सन्तं न जहात्यन्ति सन्तं न पश्यति।
देवस्य पश्य काव्यं न ममार न जीर्यति।। (X. 8.32)

Seated so close, (He) deserts not; seated so close, (Him) that is nearby, he sees not. O yea ! Behold the Poem of our Divine which dies not, and decays not.

Him that is nearby He (?) deserts not; Him that is nearby he (?) sees not. See the wisdom (kāvya) of the god, he died not; he grows not old. (Whitney),

9. The Supreme Self

अपूर्वेणेषिता वाचस्ता वदन्ति यथायथम्
वदन्तीर्यत्र गच्छन्ति तदाहुर्ब्राह्मणं महत्।। (Av.X. 8.33)
इमामेषां पृथिवीं वस्त एकोन्तरिक्षं पर्येको बभूव।
दिवमेषां ददते यो विधर्ता विश्वा आशाः प्रति रक्षन्त्येके।। (Av.X. 8.36)

Words Divine as never uttered earlier ever speak just and just as they would: whither they go, they speak and declare: This is Self-Supreme.

One God inhabits the earth, we live on; the same one has encompassed air's midspace; the same one, the Supporter, takes the celestial heaven and bears it; the same one keeping watch guards all the quarters safely.

10. Thread Of The Threads

यो विद्यात् सूत्रं विततं यस्मिन्नोताः प्रजा इमाः ।
सूत्रं सूत्रस्य यो विद्यात् स विद्याद् ब्राह्मणं महत् ।। (X. 8.37)

The man who knows the inter-drawn thread on which these creatures are all strung; the one who knows the thread of this thread, he may know the Supreme Self (the mighty Brahman).

वेदाहं सूत्रं विततं यस्मिन्नोताः प्रजा इमाः ।
सूत्रं सूत्रस्याहं वेदाथो यद् ब्राह्मणं महत् ।। (X. 8.38)

I know the interwoven thread on which these creatures are all strung: I know the thread of this thread also, and thus I verily know the Supreme Self (the mighty Brahman).

11. Lotus Of NIne Portals

पुण्डरीकं नवद्वारं त्रिभिर्गुणेभिरावृतम् ।
तस्मिन्यद्यक्षमात्मन्वत् तद् वै ब्रह्मविदो विदुः ।। (Av.X. 8.43)

The Living Being that abides in the nine-portalled Lotus Flower, enclosed with triple bands and bonds; such a Being, men versed in sacred knowledge know.

12. City Divine

ऊर्ध्वो नु सृष्टास्तिर्यङ् नु सृष्टाः सर्वा दिशः पुरुषआ बभूवाँ । (31)
पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष उच्यते ।। (X. 2.28)

Stationed on high, Puruṣa (Cosmic Man) has pervaded all regions aloft and stretched transversely. He who knows Brahma's Castle, ye the Fort (*puru*) whence *puruṣa* is named.

यो वै तां ब्रह्मणो वेदामृतेनावृतां पुरम् ।
तस्मै ब्रह्म च ब्राह्माश्च चक्षुः प्राणं प्रजां ददुः ।। (X. 2.29)

Yea, knows that Fort of Brahman girt about with immortality, Brahma and Brāhmas have bestowed sight, progeny and life on him.

न वै तं चक्षुर्जहाति न प्राणो जरसः पुरा ।
पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष उच्यते ।।

Sight leaves him not, breath quits not him, before life's natural decay.

Whosoever knows the fort of Brahma ye the Fort whence *purusa* is named.

अष्टाचक्रा नवद्वारा देवानां पूरयोध्या।
तस्यां हिरण्ययः कोशः स्वर्गो ज्योतिषावृतः ।। (Av.X. 2.31)

The fort of gods, impregnable, with circles eight and portals nine, contains a golden treasure--chest, celestial (*svarga*), begirt with light.

Aṣṭācakrā- Eight basic components of our body :

[अष्टाचक्रा = चक्रवदावरणाभूताः अष्टधातवः -
त्वक् skin, असृक् blood, मांस flesh, मेद, fat, अस्थि bone, मज्जा marrow; शुक्र semen; ओज shine or glow,
(vide Sayana : Taitt. Araryaka, Part. I, Anuvaka. 27)

Navadvarah, nine portals-seven orifices in the head : 2 eyes, 2 ears, 2 nostrils, 1 mouth-opening, and two below : urinary and rectum openings.

तस्मिन् हिरण्यये कोशे त्र्यरे त्रिप्रतिष्ठिते।
तस्मिन् यद् यक्षमात्मन्वत् तद् वै ब्रह्मविदो विदुः ।।
–Av.X. 2.32

Men, deep in love of Brahman, know that Animatd Being which dwells in the golden treasure--a chest that has three spokes (*tryare*), and is provided with three supports (*tripratiṣtite*).

13. Life Of Dynamism

All the four Vedic Saṁhitās stand for *dynamic realism of life,* and not for its static denial. We have seen in our chapter on theism the concept of One and only One God, presiding over Nature's physical forces in the celestial region, in midspace (*antarikṣa*) or atmosphere and on pṛthivī (terrestrial region) on which we stand.

The life is not only dynamic and real, it is purposeful also. This is not our first life nor the last one. We were living prior to this life and shall continue to live after our death also. When born, we didn't come empty handed nor shall we go away empty-handed; we had been ever-living in cycles within cycles; we had been coming and going with our Sanskāras eternity and we shall carry our integrated Sanskāras to the eternal future.

The purpose of life for human beings is best narrated in the following verse of the Atharva-Saṁhitā:

स्तुता मया वरदा वेदमाता
प्र चोदयन्तां पावमानी द्विजानाम्।
आयुः प्राणं प्रजां पशुं कीर्तिं द्रविणं ब्रह्मवर्चसम्।
मह्यं दत्वा व्रजत ब्रह्मलोकम्। (XIX. 71.1)

Praised by me (is) the boon-giving Veda-mother. Let them urge on the Soma-hymn (pāvamānī) of the twice-born, (*dvijānām*). Having given to me *āyu* (life-span), prāṇa (breath or vital activity), prajā (progeny), pasu (cattle), kīrti, (fame); draviṇa (property), Brahmavarcas (Vedic or divine splendour); go ye to the Brahma-world (brahma-loka) (i.e. to the closest proximity of the Supreme Self with entire freedom from the clutches of body).

The highest objective is to get away from the fetters of body or the cycles of birth and death. This is the *amṛta*, enjoyment or immortality; this is known as *mokṣa* or *mukti*, final release or emancipation; within a wide cycle of *mukti* and *bandha* (emancipation and bondage), we have a smaller cycle of birth and death, and still smaller of awakening and sleep.

14. Span Of Life

The Supreme Crave for life is beautifully enclosed in the following lines of the Atharva-saṁhitā, just prior to the Veda-Mātā hymn.

इन्द्र जीव सूर्य जीव देवा जीवा जीव्यासमहम्।
सर्वमायुर्जीव्यासम्। (XIX. 70.1)

Live O Indra (our Resplendent Lord), Live, O Sūrya (our Lord of Enlightenment, or O Sun), have ye, O gods, O Nature's forces; may I live; may I live my whole life-span.

It is not the denial of life, nor an attachment for life. Man's life-span is hundred years; for different species of animals, the span of life (expected as a probable target) is a diffeent one. For man (as also for an elephant) it is round about one hundred years. We have a series of small phrases indicating our eagerness to live for a full term of life, with full sight, fully capacitated in all parameters:

1. पश्येम शरदः शतम् — may we see a hundred autumns.
2. जीवेम शरदः शतम् — may we live a hundred autumns.
3. बुध्येम शरदः शतम् — may we wake a hundred autumns.
4. रोहेम शरदः शतम् — may we ascend a hundred autumns.
5. पूषेम शरदः शतम् — may we prosper a hundred autumns.
6. भवेम शरदः शतम् — may we be a hundred autumns.
7. भूयेम शरदः शतम् — may we adorn a hundred autumns.
8. भूयसीः शरदः शतात् — more autumns then a hundre.

These short phrases (Av.XIX.67) retain the spirit of the following verses of the Ṛgveda and the Yajuḥ:

तच्चक्षुर्देवहितं शुक्रमुच्चरत्।
पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः शतम्।। (Ṛv.VII. 66.16.)

तच्चक्षुर्देवहितं पुरस्ताच्छुक्रमुच्चरत्।
पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः शतम्।
श्रृणुयाम शरदः शतं प्रब्रवाम शरदः शतमदीनाः
स्याम शरदः शतं भूयश्च शरदः शतात्।। (XXXVI. 24.)

We have (in the same spirit) a hymn XIX. 69 in the Atharva-veda, the devatā of which is Āpaḥ (a word which means waters, as well as the omnipresent Lord). We have the invocations in the following phrases:

जीवा स्थ जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम्। (1)

Living are ye; may I live; may I live my whole life-time.

उपजीवा स्थोप जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम्। (2)

Living on are ye; may I live on; may I etc.:

संजीवा स्थ सं जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम् (3)

Living together are ye; may I live together; may I etc.

जीवला स्थ जीव्यासं सर्वमायु० (4)

Lively are ye: may I live : may I etc.

The life-span is not only expressed in terms of autumns; in several verses of the Atharva (as in the case of other Saṁhitās too, it could be expressed in terms of rains (वर्षा), winters (हेमन्त) and spring (वसन्त) seasons.

शतं जीव शरदो वर्धमानः शतं हेमन्ताञ्छतमु वसन्तान्।
शतं त इन्द्रो अग्निः सविता बृहस्पतिः शतायुषा
हविषाहार्षमेनम्।। (III. 11.4)

15. Corporate Life : Sām– Manasyam Hymn

The Atharva-veda Saṁhitā envisages man to belong to a corporate life. His household-pleasure finds a vent through the company of cattle like cows, horse, goat and sheep:

सर्वो वै तत्र जीवति गौरश्वः पुरुषः पशुः। (VIII. 2.25)

Everyone, verily, lives there—ox, horse, man, beast, where this *brahman* (pollution-eradicating campaign) is performed or undertaken, a defence (*paridhi*) unto living.

Corporate life is best depicted in the last hymn of the Ṛg-veda (X.191.2-4), called *Saṁj*ñānam Sūktam (the *devatā* of the last three verses is Saṁjñāna and the Ṛṣi is Saṁvanana. We have almost a similar hymn in the Atharva-veda : the Ṛṣi of this hymn is Atharvā and the devatā is Sāṁmanasyam. The three verses are (VI.64):

1. सं जानीध्वं सं पृच्यध्वं सं वो मनांसि जानताम्।
देवा भागं यथा पूर्वे संजानाना उपासते।।

2. समानो मंत्रः समितिः समानी
समानं व्रतं सह चित्तमेषाम्।
समानेन वो हविषा जुहोमि
समानं चेतो अभिसंविशध्वम्।

3. समानी व आकूतिः समाना हृदयानि वः।
समानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहासति।।

Do ye concur; be ye closely combined; let your minds be concurrent, as the gods (enlightened people) of old sat concurrent about their portion. (1)

Be their counsel (*mantra*) the same, their gathering the same, their course (*vrata*) the same, their intent alike. I offer for you with the same oblation; ye enter together into the same thought. (2)

Be your design the same, your hearts the same, your mind the same, that it may be well for you together. (3)

16. Good Will In Family

सहृदयं सांमनस्यमविद्वेषं कृणोमि वः।
अन्यो अन्यमभि हर्यत वत्सं जातमिवाघ्न्या।। (1)

Affectionate regards, like-mindedness, non-hostility. do I make for you; do ye show affection of the one towards the other, as the inviolable cow towards her calf when born.

अनुव्रतः पितुः पुत्रो मात्रा भवतु संमनाः।
जाया पत्ये मधुमतीं वाचं वदतु शन्तिवान्।। (2)

Be the son submissive to father, like-minded with the mother; let the wife to the husband speak words full of honey, wealful.

मा भ्राता भ्रातरं द्विक्षन्मा स्वसारमुत स्वसा।
सम्यञ्चः सव्रता भूत्वा वाचं वदत भद्रया।। (3)

Let not brother hate brother, nor sister sister; becoming accordant, of like courses (*vratas*), speak ye words auspicious and well-meant. (*bhadra*).-Av.III.30.1-3.

17. Seven Basic Metres

गायत्र्युष्णिगनुष्टुब्बृहती पङ्क्तिस्त्रिष्टुब्जगत्यै। (XIX. 21.1)

Gāyatrī, Uṣṇiḥ, Anuṣṭubh, Bṛhatī, Paṅkti, Triṣṭubh and Jagati.

18. The Nakṣatras

1. चित्राणि साकं दिवि रोचनानि
सरीसृपाणि भुवने जवानि।
तुर्मिशं सुमतिमिच्छमानो
अहानि गीर्भिः सपर्यामि नाकम्।। (Av. XIX. 7.1)

Seeking favour of the twenty-eight fold wondrous of the wondrous ones, shining in the sky together, ever-moving, hasting in the creation (*bhuvana*) I worship (*sapary*) with songs the days, the firmament (*nāka*).

2. सुहवमग्ने कृत्तिका (1) रोहिणी (2)
चास्तु भद्रं मृगशिरः (3) शमार्द्रा (4)।
पुनर्वसू (5) सूनृता चारु पुष्यो (6)
भानुराश्लेषा (7) अयनं मघा (8) मे।।

Easy of invocation for me be the Kṛttikās (1) and Rohiṇī (2); be Mṛgaśiras (3) excellent, and Ārdrā (4); healthful (*śam*); be the two Punarvasūs (5); pleasantness, Puṣya (6) what is agreeable, the Āśleṣās (7) light (*bhānu), the Maghas (8) progress (dyana*) for me.

3. पुण्यं पूर्वा फल्गुन्यौ (9, 10) चात्र हस्त (11)-
श्चित्रा (12) शिवा स्वाति (13) सुखो मे अस्तु।
राधे विशाखे (14-15) सुहवानुराधा (16)
ज्येष्ठा (17) सुनक्षत्रमरिष्ट मूलम् (18)।। (3)

Be the Pūrvā (former) Phālgunis (9) and uttarā Phālguni (10) and Hasta (3) here auspicious; be Citrā (12) propitious, and Svāti(13) easy for me; be the two Viśākhās (14-15) bestowal (*rādhas*), Anurādhā (16) easy of invocation; Jyeṣṭhā (17) a good asterism, Mūla (18) uninjured.

4. अन्नं पूर्वा रासतां मे अषाढा (19)
ऊर्जं देव्युत्तरा (20) आ वहन्तु।
अभिजित् (21) मे रासतां पुण्यमेव
श्रवणः (22) श्रविष्ठाः (23) कुर्वतां सुपुष्टिम्॥ (4)

Let the Pūrvā Aṣāḍhā (19) give me food; let the latter one (Uttarā Aṣāḍhā) (20) bring refreshment; let Abhijit (21) give me what is auspicious; let Śravaṇa (22) and Śraviṣṭhās (23) make good prosperity.

5. आ मे महच्छतभिषग् (24) वरीय
आ मे द्वया प्रोष्ठपदा (25) सुशर्म।
आ रेवती (26) चाश्वयुजौ (27) भगं म
आ मे रयिं भरण्य (28) आ वहन्तु॥ –Av.XIX. 7. 1-5.

Let Śatabhiṣaj (24) bring to me what is great widely; let the double Prosṭhapadās (25) bring to me good protection; let Revatī (26) and the two A śvayuj (27) bring fortune to me; let the Bharaṇī (28) bring to me wealth.

Then we have in the next hymn [XIX. 8.2]

अष्टाविंशानि शिवानि शग्मानि सह योगं भजन्तु मे।
योगं प्र पद्ये क्षेमं च क्षेमं प्र पद्ये योगं च नमा होरात्राभ्यामस्तु॥

Let them of the series of twenty-eight, propitious, helpful, together allot to me acquisition (*Yoga*); I go forward to acquisiton and possession (*kṣema*): I go forward to possession and acquisition; homage be to day and night.

19. Bhūmi-Sūkta

The Kāṇḍa XII of the Atharva-veda is unique in its declaration in clear words that we, all men, are the sons of the Mother Earth and we owe all our allegiance to this planet alone. Man is one where-ever he be on this planet. Perhaps, there is no other heavenly body where a Creation as of man, animals and plants (as far as our knowledge goes) exists.

The entire Earth-hymn contains 63 verses. The opening verse is:

सत्यं बृहदृतमुग्रं दीक्षा तपो ब्रह्म यज्ञः पृथिवीं धारयन्ति।
सा नो भूतस्य भव्यस्य पत्न्युरुं लोकं पृथिवी नः कृणोतु।। (1)

Great truth, formidable Ṛta (eternal law), consecration, penance, divine knowledge (*brahman*) and self-less performance of public duty, i.e. *yaj*ña sustain the Earth.

Let her for us, O Mistreses of the past and of the present, let the Earth make for us wide room (*uru-loka*), The last or the closing verse of this hymn (verse 63) is:

भूमे मातर्नि धेहि मा भद्रया सुप्रतिष्ठितम्।
संविदाना दिवा कवे श्रियां मा धेहि भूत्याम्।। (63)

O Mother Earth, do thou kindly set me down well-established; in concord with the heaven. O Sage (*Kavi*), do thou set me in fortune and prosperity (Śrī and *Bhūti*).

I shall quote here a few more striking verses from this hymn.

यस्यां समुद्र उत सिन्धुरापो यस्यामन्नं कृष्टयः संबभूवुः
यस्यामिदं जिन्वति प्राणदेजत्सा नो भूमिः पूर्वपेये दधातु।। (3)

On whom are the ocean and the river, the waters; on whom food, ploughings, came into being; on whom quickens this that breathes, that strives—let that Earth set us in first drinking.

यां रक्षन्त्यस्वप्ना विश्वदानीं देवा भूमिं पृथिवीमप्रमादम्।
सा नो मधु प्रियं दुहामथो उक्षतु वर्चसा।। (7)

She the Earth who the gods, sleepless, defend all the time without failure—let her yield to us honey, what is dear; then let her sprinkle us with splendour.

गिरयस्ते पर्वता हिमवन्तोरण्यं ते पृथिवि स्योनमस्तु।
बभ्रुं कृष्णां रोहिणीं विश्वरूपां ध्रुवां भूमिं
पृथिवीमिन्द्रगुप्ताम्।
अजीतोऽहतो अक्षतोऽध्यष्ठां पृथिवीमहम्।। (11)

Let the hills and snowy mountains, let thy forest land, O Earth, be pleasant (*syona*); upon the brown, black, red, of diverse forms, fixed earth, the Earth guarded by Resplendent Lord (*Indra-gupta*) I unharaassed, unsmitten, unwounded, have stood upon the Earth.

यत्ते मध्यं पृथिवि यच्च नभ्यं यास्त ऊर्जस्तन्वः संबभूवुः ।
तासु नो धेह्यभि नः पवस्व माता भूमिः पुत्रो अहं पृथिव्याः ।।
पर्जन्यः पिता स उ नः पिपर्तु ।। (12)

What is thy middle, O earth, and what thy navel, what refreshments (*ūrjaḥ*) arose (*sambabhūvuḥ*) out of thy body—in them do thou set us; be purifying towards us; earth is my mother, I am earth's son; Parjanya is father—let him save us.

त्वज्जातास्त्वयि चरन्ति मर्त्यास्त्वं बिभर्षि द्विपदस्त्वं
चतुष्पदः ।
तवेमे पृथिवि पञ्च मानवा येभ्यो ज्योतिरमृतं
मर्त्येभ्य उद्यन्त्सूर्यो रश्मिभिरातनोति ।। (15)

Born from thee, mortals go about on thee: thou bearest bipeds, thou quadrupeds; thine, O earth, are these five (races) of men, for whom, mortals, the rising Sun extends with his rays immortal light.

यस्ते गन्धः पुरुषेषु स्त्रीषु पुंसु भगो रुचिः ।
यो अश्वेषु वीरेषु यो मृगेषूत हस्तिषु ।।
कन्यायां वर्चो यद्भूमे तेनास्माँ अपि सं सृज मा नो द्विक्षत कश्चन ।। (25)

What odour of thine is in human beings; in women, in men, (what) portion, pleasure, what in horses, heroes, what in wild animals and in elephants, what splendour, O earth, in a maiden—with that thou unite us also; let no one so ever hate us.

ग्रीष्मस्ते भूमे वर्षाणि शरद्धेमन्तः शिशिरो वसन्तः ।
ऋतवस्ते विहिता हायनीरहोरात्रे पृथिवि नो दुहाताम् ।। (36)

Let thy summer, O earth, rainy season, autumn, winter, cool season, spring—let the arranged seasons, years, let day-and night, O earth, yield milk.

यस्यां गायन्ति नृत्यन्ति भूम्यां मर्त्या व्यैलबाः ।
युध्यन्ते यस्यामाक्रन्दो यस्यां वदति दुन्दुभिः ।
सा नो भूमिः प्र णुदतां सपत्नानसपत्नं मा पृथिवी कृणोतु ।। (41)

On whom, the earth, mortals sing and dance with loud noises; on whom they fight; on whom speaks the shout, the drum, let that earth push forth our rivals; let earth make me free from rivals.

जनं बिभ्रती बहुधा विवाचसं नानाधर्माणं पृथिवी यथौकसम् ।
सहस्रं धारा द्रविणस्य मे दुहां ध्रुवेव धेनुरनपस्फुरन्ती ।। (45)

Let the earth, bearing in many places people of different speech, of diverse customs (धर्म), according to their homes, yield me a thousand streams of property, like a steady unresisting milch-cow.

यस्ते सर्पो वृश्चिकस्तृष्टदंश्मा हेमन्तजब्धो भृमलो गुहा शये ।
क्रिमिर्जिन्वत्पृथिवि यद्यदेजति प्रावृषि तन्नः सर्पन्मोप
सृपद्यच्छिवं तेन नो मृड ।। (46)

What stinging (भृमलः) (scorpion) harsh-biting serpent of thine lies in hiding, winter-harmed, torpid (तृष्ट दंश्मा) whatever worm, O earth becoming lively, stirs in the early rainy season—let that, crawling, not crawl upon us; be thou gracious to us, with that which is propitious.

ये ते पन्थानो बहवो जनायना रथस्य वर्त्मानसश्च यातवे ।
यैः संचरन्त्युभये भद्रपापास्तं पन्थानं जयेमानमित्रमतस्करं
यच्छिवं तेन नो मृड ।। (47)

What many roads thou hast, for people to go upon, a track (वर्त्मन्) for the chariot, and for the going of the cart, by which men of both kinds, excellent and evil go about—that road, free from enemies, free from robbers,

may we conquer; be thou gracious to us with that which is propitious.

ये त आरण्याः पशवो मृगा वने हिताः सिंहा व्याघ्राः पुरुषादश्चरन्ति।
उलं वृकं पृथिवि दुच्छुनामित ऋक्षीकां रक्षो अप बाधयास्मत्।। (49)

What forest animals of thine, wild beasts set in the woods, lions, tigers, go about man-eating, the jackal, the owl, (उल), the demon, do thou drive away from us here.

ये ग्रामा यदरण्यं याः सभा अधि भूम्याम्।
ये संग्रामाः समितयस्तेषु चारु वदेम ते।। (56)

What villages, what forest, what assemblies, are upon the earth, what hosts, what gatherings—in them we speak, what is pleasant to thee.

शन्तिवा सुरभिः स्योना कीलालोघ्नी पयस्वती।
भूमिरधि ब्रवीतु मे पृथिवी पयसा सह।। (59)

Tranquil, fragrant, pleasant with sweet drink in her udder, rich in milk, let earth bless me, earth together with milk.

20. The Brahmacarya — Extolling The Student

The word *Brahman* has in the Vedic literature many connotations; it means the great, Om kham Brahma: Kham means void or zero, śūnya, infinitesimal and Brahman means great or infinite, Dayānanda (see Uṇādi, IV. 146) says:

बृंहेर्नोऽच्च बृंहति वर्धति, तदं ब्रह्म ईश्वरो वेदस्तन्त्वं तपो वा।

The word stands for the Supreme Self (Lord God), for the Penance and for the Veda.

From the word *brahman* are derived such terms as *brahma-yaj*ña, *brahmaloka, brahmacarya,* brahmacārin, brahmajāyā, brahmāḍa, brāhmaṇa (one of the four *varṇas), brahma (*paired with ks.atra*),* Ṛṣi Brahmā , brahmavidya, brahmavid, brahma-dina (and brahma-r–atri), and brahmavaivartta.

Brahma-gavī—V.19; XII.5(7)

Brahma-carya—XI.5

Brahma-audana—XI.1

The Atharva-veda has several important hymns: V.17 with Sūkta on the Brahmajāyā, the Brahman's wife: hymn V. 18,19 on Brahmagavī, also the seven paryāyas, XII.V (1 to 6) on Brahmagavī; hymn XI. 1 on Brahmaudana, hymn XI. 5 on Brahmacārin, a Vedic student of disciplined life.

Brahmacārin is the name given to a student of the Vedic Studies; the studies may duly start at the age of seven or eight after the sacred thread ceremonies (the Yaj ñopavīta Sanskāra, the Upanayana or the Vedārambha Sanskāra with due instructions of the Gāyatrī or Sāvitrī verse. The boy or girl is expected to stay at the academy of his or her preceptor for a long period of fifteen years or so, He has to follow a detailed outlined discipline, particularly a rigid sex discipline. After the termination of his or her period of study, the Brahmacārin ordinarily marries, and becomes a householder of a prescribed *varṇa,* Brahmana, Ksattriya or a Vaiśya.

The Brahmacārin may be of three categories (i) the Vasu (8 to 24 years of age); (ii) the Rudra (up to 36 years of age) and (iii) the Āditya, up to 48 years of age. For the girl, the three ages are sixteen, eighteen, and twenty.

The Brahmacārin hymn of the Atharva (XI.5) is of 26 verses; the opening verse is:

ब्रह्मचारीष्णंश्चरति रोदसी उभे तस्मिन्देवाः संमनसो भवन्ति।
स दाधार पृथिवीं दिवं च स आचार्यं तपसा पिपर्ति।। XI. 5.1

The Brahmacārin goes on setting in motion, both firmaments, Pṛthivī to Dyau (rodasī) = earth to firmament; in him the gods become like-minded: he maintains earth and heaven; he fills his teacher with fervor (*tapas*).

The concluding verse of the hymn is as follows:

तानि कल्पद् ब्रह्मचारी सलिलस्य पृष्ठे तपोतिष्ठत्तप्यमानः समुद्रे।
स स्नातो बभ्रुः पिङ्गलः पृथिव्यां बहु रोचते।। XI5.26

Shaping these things, the Vedic Scholar, the Brahmacārin stood performing penance (tapas-tapya) on the back of the sea, in the ocean: he bathed, brown, ruddy, shines much upon the earth.

The entire hymn is meaningful and gives the poetry of the concept of a *Brahmacārin's* position in the Vedic Society. A few of the verses are presented here:

ब्रह्मचारिणं पितरो देवजनाः पृथग्देवा अनुसंयन्ति सर्वे।
गन्धर्वा एनमन्वायन्त्रयस्त्रिंशत् त्रिशताः षट् सहस्राः ।।
सर्वान्त्स देवांस्तपसा पिपर्ति XI. 5.2 ।।

The fathers, the god-folk, all the gods, individually assemble after the Brahmacārin: the Gandharvas went after him, thirty-three, three hundred, six thousand (6333); he fills all the gods with fervor.

इयं समित्पृथिवी द्यौर्द्वितीयोतान्तरिक्षं समिधा पृणाति।
ब्रह्मचारी समिधा मेखलया श्रमेण लोकांस्तपसा पिपर्ति।। (XI. 5.4)

This piece of fuel is earth, midspace the second; also the atmosphere he fills with *samidhā or fuel, the Brahmacārin fills the worlds with fuel (samidhā*), girdle (*mekhalā*), toil (s'rama) and fervor (*tapas*).

ब्रह्मचार्येति समिधा समिद्धः कार्ष्णं वसानो दीक्षितो दीर्घश्मश्रुः ।
स सद्य एति पूर्वस्मादुत्तरं समुद्रं लोकान्त्संगृभ्य मुहुराचरिक्रत्।। (XI. 5.6)

The Brahmacārin goes kindled with fuel, clothing himself in the black-antetop-skin (कार्ष्णंवसानः), consecrated (दीक्षितः), long-bearded: he goes at once from the eastern to the northern ocean having grasped the worlds, again and again violently shaping them.

इमां भूमिं पृथिवीं ब्रह्मचारी भिक्षामा जभार प्रथमो दिवं च।
ते कृत्वा समिधावुपास्ते तयोरार्पिता भुवनानि विश्वा।। (XI. 5.9)

This broad (*pṛthivī*) earth, and the sky (*diva*), Brahmacarin first brought as alms (*bhikṣā*), having made them (both) fuel, he worships; in them are set all beings.

अग्नौ सूर्ये चन्द्रमसि मातरिश्वन्ब्रह्मचार्यप्सु समिधमा दधाति।
तासामर्चींषि पृथगभ्रे चरन्ति तासामाज्यं पुरुषो वर्षमापः ।। (XI. 5.13)

In the fire, in the Sun, in the moon, in Mātariśvan, in the waters, the Brahmacārin puts fuel; their gleams (arcīṇṣi) go about separately in the cloud. Their sacrificial butter (*ājya*) is man, rains and waters.

ब्रह्मचर्येण तपसा राजा राष्ट्रं वि रक्षति।
आचार्यो ब्रह्मचर्येण ब्रह्मचारिणमिच्छते।। (XI. 5.17)

By Brahmacarya (the rigid discipline of sex and sanctity), a king defends his kingdom; a teacher (preceptor, *ācārya*) by Brahmacarya (its dictates and discipline) seeks a Brahmacārin.

ब्रह्मचर्येण कन्या युवानं विन्दते पतिम्।
अनड्वान्ब्रह्मचर्येणाश्वो घासं जिगीषति।। (XI. 5.18)

By observing the discipline of Brahmacarya, a girl wins a young husband; by Brahmacarya, a draft-ox and a horse strives to gain its food.

ब्रह्मचर्येण तपसा देवा मृत्युमपाघ्नत।
इन्द्रो ह ब्रह्मचर्येण देवेभ्यः स्वराभरत्।। (XI. 5.19)

By Brahmacarya and by penance (तपसा), the gods smote away death; Indra by Brahmacarya brought heaven (स्वः), for the gods.

ओषधयो भूतभव्यमहोरात्रे वनस्पतिः।
संवत्सरः सहर्तुभिस्ते जाता ब्रह्मचारिणः।। (XI. 5.20)

The herbs, past and present, day and night (the pair of the two), the forest, tree, the year; together with the seasons—they are born of the Brahmacārin.

ब्रह्मचारी ब्रह्म भ्राजद् बिभर्ति तस्मिन्देवा अधि विश्वे समोताः।
प्राणापानौ जनयन्नाद्व्यानं वाचं मनो हृदयं ब्रह्म मेधाम्।। (24)
चक्षुः श्रोत्रं यशो अस्मासु धेह्यन्नं रेतो लोहितमुदरम्।। (25)

The Brahmacārin bears a shining halo (*brahman*); in that are woven together all the gods; (he) generating prāṇa and apāna (in-breath and out-breath), then vyāna (the all pervading breath), speech, mind, heart, brahman

and wisdom, sight, hearing, glory, put thou in us; food, seed, blood (लोहित) and belly (उदर).

21. Masculinity And Erection

It is well known that masturbation and other malpractices lead to the loss of manly potency; and the Atharva-veda (IV.4) is very much conscious of this hazard of life, whereas the Vedic verses glorify the virtues of Brahmacarya, they emphatically refer to the recovery of virility with a proper use of a plant drug. Here we have an entire hymn devoted to this subject (Av.IV.4). *Devatā. Ucchusmaua adhi* उच्छुष्मौषधिः

1. यां त्वा गन्धर्वो अखनद् वरुणाय मृतभ्रजे।
तां त्वा वयं खनामस्योषधिं शेपहर्षणीम्।।

That the gandharva (royal horticulturist) dug for Varuṇa (people of venerability) whose virility was dead, thee here do we dig a *penis-erecting herb*. This herbal product is known as *śepa- harṣaṇī.*

2. उदुषा उदु सूर्य उदिदं मामकं वचः।
उदेजतु प्रजापतिर्वृषा शुष्मेण वाजिना।।

Up, the dawn; up, too, the Sun; up these words (*vācaḥ*) of mine; up Prajāpati stirring, the bull (*vṛṣā*) with vigorous energy (śuṣma)

3. यथा स्म ते विरोहतो भितप्तमिवानति।
ततस्ते शुष्मवत्तरमियं कृणोत्वोषधिः।।

As forsooth of thee growing up, it breathes as it gets heated—more full of energy than that let this herb make for thee.

4. उच्छुष्मौषधीनां सार ऋषभणाम्।
सं पुंसामिन्द्र वृष्ण्यमस्मिन् धेहि तनूवशिन्।।

Up the energies (śuṣma) of herbs, the essences of bulls; the virility (*vṛṣṇya*) of men (*Puṁs*) do thou put together in him, O Indra, self-controller.

5. अपां रसः प्रथमजो थो वनस्पतीनाम्।
उत सोमस्य भ्रातास्युतार्शमसि वृष्ण्यम्।।

Of the waters, the first-born sap, likewise of the forest trees; also Soma's brother art thou; also virility art thou of the stag.

6. अद्याग्ने अद्य सवितरद्य देवि सरस्वति।
अद्यास्य ब्रह्मणस्पते धनुरिवा तानया पसः ।।

Now, Agni ! now Savitar; now goddess Sarasvati ! now Brahmaṇaspati ! make his member (*pasa,* penis) taut like a bow.

7. आहं तनोमि ते पसो अधि ज्यामिव धन्वनि।
क्रमस्वर्श इव रोहितमनवग्लायता सदा ।।

I make thy member (penis or *pasa*) taut like a bow-string on a bow; mount (*kram*), as it were a stag, a doe unrelaxingly always. (?).

8. अश्वस्याश्वतरस्याजस्य पेत्वस्य च।
अथ ऋषभस्य ये वाजास्तानस्मिन् धेहि तनूवशिन्।।

Of the horse, of the mule, of the he-goat, and of the ram, also of the bull, what (*vājāḥ)* there are, them do thou put in him, O self-controller *(tanū- vaś*in).

(Based on W.D.Whitney.)

22. The Prānasūkta - Cosmic Breath

Our nostrils and lungs are the body organs through which air from the atmosphere enters into our body, the oxygen of which supports the life. The breath taken in through the nostrils known as *śvāsa,* and in the next turn, breathed out of the body through the same two nostrils known as the out-coming breath, *ucchvāsa* or the anti-breath, *prati-śvāsa* (sometimes, the pair is erroneously known as prāṇa and *apāna* also). These terms have usually created some confusion also in literature, Whitney translates *prāṇa* as breath; and *apāna* as expiration.

The Devatā of the Atharva hymn XI.4 is *Prāṇaḥ*; this Prāṇa hymn has in all twenty-six verses. The pair, prāṇa and apāna, is twice mentioned in the verse 13:

प्राणापानौ व्रीहियवावनड्वान्प्राण उच्यते।
यवे ह प्राण आहितोपानो व्रीहिरुच्यते।। (XI. 4.13)

The breath and expiration are rice-and-barley, breath is called the draft-ox (*anaḍvān*); breath is set in barley; expiration is called rice, there is no other prāṇa mentioned in this hymn (i.e. neither the vyāna, nor the samāna, nor the udāna).

The opening verse of the hymn is as follows:

प्राणाय नमो यस्य सर्वमिदं वशे।
यो भूतः सर्वस्येश्वरो यस्मिन्त्सर्वं प्रतिष्ठितम्।। (XI. 4.1)

Homage (namaḥ, or salutation) to breath (प्राण) to whose control is this All; who hath been the lord of All; in whom all stands firm.

The concluding verse of the hymn (XI.4.26) is:-

प्राण मा मत्पर्यावृतो न मदन्यो भविष्यसि।
अपां गर्भमिव जीवसे प्राण बध्नामि त्वा मयि।।

O breath, turn nor about from me; not another than I shalt thou be; like the embryo of the waters, in order to life (*jīvase*), I bind thee to me, O breath.

I would quote a few selected verses from the Prāṇa hymn, Av.XI.4

नमस्ते प्राण क्रन्दाय नमस्ते स्तनयित्नवे।
नमस्ते प्राण विद्युते नमस्ते प्राण वर्षते।। (XI. 4.2)

Namaste (homage or salutation), O breath, to thy roaring, Namaste to thy thunder; Namaste, o breath, to thy lightning; Namaste to thee raining. (2)

यदा प्राणो अभ्यवर्षीद् वर्षेण पृथिवीं महीम्।
पशवस्तत्प्र मोदन्ते महो वै नो भविष्यति।। (XI. 4.5)

When breath hath rained with rain upon the great earth, then the cattle are delighted: "verily there will be greatness for us."

नमस्ते अस्त्वायते नमो अस्तु परायते।
नमस्ते प्राण तिष्ठत आसीनायोत ते नमः ।। (XI. 4.7)

Namaste be to thee coming; namaste be to thee going away; Namaste be to thee, O breath, standing; to thee sitting also (be) homage.

नमस्ते प्राण प्राणते नमो अस्त्वपानते।
पराचीनाय ते नमः प्रतीचीनाय ते नमः ।।
सर्वस्मै त इदं नमः ।। (XI. 4.8)

Namaste be to thee breathing, O breath; homage be to (thee) going away; homage be to thee turned away; homage to thee turned toward (us); to the whole of thee (be) this homage.

प्राणः प्रजा अनु वस्ते पिता पुत्रमिव प्रियम्।
प्राणो ह सर्वस्येश्वरो यच्च प्राणति यच्च न।। (XI. 4.10)

Breath clothes human beings as a father a dear son; breath is lord of all, both what breathes, and what does not.

अपानति प्राणति पुरुषो गर्भे अन्तरा।
यदा त्वं प्राण जिन्वस्यथ स जायते पुनः ।।(XI. 4.14)

A man breathes out (अपानति), breathes (प्राणति) within the womb, when, O breath, thou quickest, then he is born again.

यस्ते प्राणेदं वेद यस्मिंश्चासि प्रतिष्ठितः ।
सर्वे तस्मै बलिं हरानमुष्मिल्लोक उत्तमे। (XI. 4.18)

He who knoweth this of thee, O breath, and in whom thou art established--to him shall all bring tribute to you in highest world.

अन्तर्गर्भश्चरति देवतास्वाभूतो भूतः स उ जायते पुनः ।
स भूतो भव्यं भविष्यत्पिता पुत्रं प्र विवेशा शचीभिः । (XI. 4.20)

He moves, an ambryo, within the divinities; having come into being (*abhūta*), having been (*bhūta*), he is born again, he having been (*bhūta*-in the past), entered with

might (*śacībhiḥ*) what was (past), what is present (*bhavyam*), and he would be (future or *bhaviṣyat*), as a father a son.

एकं पादं नोत्खिदति सलिलाद्धंस उच्चरन्।
यदङ्ग स तमुत्खिदेन्नैवाद्य न श्वः स्यान्न
रात्री नाहः स्यान्न व्युच्छेत्कदा चन।। (XI. 4.21)

The swan (हंसः) ascending, does not extract (नोत्खिदति) one foot from the sea; verily if he should extract that, there would not be today, nor tomorrow; there would not be night nor day; at no time soever would it dawn.

अष्टाचक्रं वर्तत एकनेमि सहस्राक्षरं प्र पुरो नि पश्चा।
अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं कतमः स केतुः।। (XI. 4.22)

The eight-wheeled rolls, having one rim, thousand-syllabled, forth in front, down behind; with a half, it has generated all existence; what its (other) half is—which comet (केतु) is that ?

ऊर्ध्वः सुप्तेषु जागार ननु तिर्यङनि पद्यते।
न सुप्तमस्य सुप्तेष्वनु शुश्राव कश्चन। (XI. 4.25)

Upright among the sleeping, he wakes: by no means does he fall down horizontal (तिर्यङ); no one soever has heard of his sleeping among the sleeping.

6

Treatment Of Sickness—Medicinal Herbs In The Atharva-Veda

1. Vācaspati—Lord of Divine speech

The opening verse of the Atharva-veda (I.1.1.) is—

ये त्रिषप्ताः परियन्ति विश्वा रूपाणि बिभ्रतः ।
वाचस्पतिर्बला तेषां तन्वो अद्य दधातु मे ।।

In this verse, we invoke Lord Vācaspati, the Lord of Divine Speech, for blessing us with strength of triṣaptāḥ.

Now may Vācaspati assign to me the strength and powers of those, who, wearing every shape and form (विश्वारूपाणि), the triple-seven, are wandering round.

All the four verses of the first hymn (I.1) are devoted to Lord of Speech; we have again two verses in the Atharva-veda (Book XIII) addressed to this Lord of Speech.

The Triple-seven actually refers to waters in a mystic and cryptic way.

वाचस्पते पृथिवी नः स्योना स्योना योनिस्तल्पा नः सुशेवा ।
इहैव प्राणाः सख्ये नो अस्तु तं त्वा परमेष्ठिन्पर्यग्निरायुषा
वर्चसा दधातु ।। (XIII. 1.17)

वाचस्पत ऋतवः पञ्च ये नो वैश्वकर्मणाः परि ये संबभूवुः ।
इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वा परमेष्ठिन्परि रोहित
आयुषा वर्चसा दधातु ।। (XIII. 1.18)

O Lord of Speech, be earth pleasant to us; be the lair (योनिः) be pleasant, (be) our couch very propitious, just here be breath in our companionship: thee here, O most exalted one let Agni surround with life-span and with honour.

O Lord of speech, the five seasons that are ours, that come forth into being as Viśvakarman, just here be breath etc.

We have in the Ṛg-veda also (X.166.3).

वाचस्पते नि षेधेमान्यथा मदधरं वदान्।

Press down, O Lord of speech, these men, that they may humbly speak to me.

2. Cure With Waters

The hymns 4,5 and 6 of Kāṇḍa I of the Atharva are devoted to waters or āpaḥ. The following verses (I.V.1-2) are very popular:

आपो हि ष्ठा मयो भुवस्ता न ऊर्जे दधातन।
महे रणाय चक्षसे। (I. 5.1)
यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः।
उशतीरिव मातरः (I. 5.2)

Ye waters, truly bring us bliss: so help ye us to strength and power, that we may look on great delight. (1)

Here grant to us a share of dew sap (*rasa*), that most auspicious sap of yours, like mothers in their longing love. (2)

Water gives us procreant strength also (आपो जनयथा च नः—I. 5.3.;) Waters are meant for drink : they are meant for our aid and bliss.

शं नो देवीरभिष्टयं आपो भवन्तु पीतये।
शं योरभि स्रवन्तु नः।। (I. 6.1)

The word *āpaḥ* is always feminine and plural and hence, *āpaḥ*=waters, fem; and plural, hence *devīḥ, pī*taye, for drink; *abhiṣṭaye,* for aid and bliss, *śaṁ yoḥ*=health and wealth. *abhisravantu* = stream from all sides,—

[*āpaḥ*= Omnipresent Lord, आप्लृ व्याप्तौ (*Pāṇini*-V.15) आप्लृ लम्भने *Pāṇini* 265]

3. Acute Rheumatism

The term used in the Atharva Saṁhitā for this disease in *viṣkandha, vi* = apart; *skandha* = shoulder, the disease represents acute rheumatism of the shoulders and neck (I.16.3).

This overpowers the *viṣkandha*; This drives off the devourers; with this I overpower all the families of the hazardous disease. (I.=16.3)

इदं विष्कन्धं सहत इदं बाधते अत्रिणः ।
अनेन विश्वा ससहे या जातानि पिशाच्याः ।। (I. 16.3)

The metal lead, sīsa, is associated with its cure :

यदि नो गां हंसि यद्यश्वं यदि पूरुषम् ।
तं त्वा सीसेन विध्यामो यथा नोसो अवीरहा ।। (I.16.4)

If our cow thy slayest; if horse; if man, we pierce thee there with lead, that thou mayest not slay our heroes. (We pierce thee with this lead preparation so that, O invisible cause of the disease, thou mayst not slay our man.)

4. Incessant Flow Of Blood Through Arteries And Veins And Venesection

The hymn (I.17.1) gives a poetic description of the incessant circulation of blood through small capillaries:

अमूर्या यन्ति योषितो हिरा लोहितवाससः ।
अभ्रातर इव जामयस्तिष्ठन्तु हतवर्चसः ।। (I. 17.1)

Those maidens there, the veins, who run their course in robes of ruddy hue (healthy red colour) must now stand quiet, reft of power, like sisters who are brotherless.

तिष्ठावरे तिष्ठ पर उत त्वं तिष्ठ मध्यमे ।
कनिष्ठिका च तिष्ठति तिष्ठादिद्धमनिर्मही ।। (I. 17.2)

Stay still, thou upper vein, stay still, thou lower, stay, thou midmost one; the smallest one of all stands still: let the great vessel (महो धमनि) even be still.

शतस्य धमनीना सहस्रस्य हिराणाम् ।
अस्थुरिन्मध्यमा इमाः साकमन्ता अरंसत ।। (I. 17.3)

Among a thousand *dhamanī* (arteries) vessels, charged with blood, among a thousand veins (हिराणां); even these the middle-most stand still and these extremities have rest.

परि वः सिक्तावती धनूर्बृहत्यक्रमीत्।
तिष्ठतेलयता सु कम्।। (I. 17.4)

A mighty rampart, as if, built of sand (as in the case of rivers on land) hath circled and encompassed you; be still, and quietly take rest.

The whole hymn describes the venesection surgery; the vein is cut out; the circulation of blood is restricted; the arterial and veinous blood is extended to flow through some alternate routes. Griffith comments upon *rampart built of sand* (sikatāvatī); the bandage (round the cut in venesection) was probably filled with wet sand to compress and cool the vein.

5. Photo-Therapy—Sunlight Treatment

The hymn I.22 of the Atharva-veda mentions of diseases, which got cured when exposed to sunrays (rays from the rising Sun).

अनु सूर्यमुदयतां हृद्द्योतो हरिमा च ते।
गो रोहितस्य वर्णेन तेन त्वा परि दध्मसि।। (I. 22.1)

As the Sun rises, let thy sore-disease (हृद्योत) and yellowness (हरिमा) depart. We compass and surround thee with the colour of a ruddy ox.

The colour of a ruddy ox functions as a light-filter. Here the Sun is, as if evoked, to cure, as he rises, the sore-disease and yellow hue of the afflicted suppliant, who simultaneously exposing his afflicted body to the mild sunshine of the rising sun; when scorched, he uses a ruddy filter also.

In this hymn, the next verse reiterates the cure:

परि त्वा रोहितैर्वर्णैर्दीर्घायुत्वाय दध्मसि।
यथायमरपा असदथो अहरितो भुवत्।((I. 22.2)

With ruddy hues, we compass thee that thou mayst live a lengthened life, so that this man be free from harm, and cast his yellow tint away (a cure for anaemia or bloodlessness.) There is an interesting verse in the same hymn: I.22.4:

सुकेषु ते हरिमाणं रोपणाकासु दध्मसि।
अथो हारिद्रवेषु ते हरिमाणं नि दध्मसि।।

To parrots and starlings, we transfer thy sickly yellowness: Now in the yellow-coloured birds, we lay this yellowness of thine.

This verse may be compared with a verse in the Ṛg-veda I.50.12. (the verse with the identical reading, but for *me* in place of the Atharva (*te*) in both the lines.

Any bird, it is conjectured by the scholiasts, with more or less greenish-yellow tints may be used. Griffith quotes Romans among whom people with the jaundice were called *icterici* (see Pliny, H.N.XXX. 11) from the fanciful notion that the disease was cured by looking at the icterus, one of the many varieties of the Sturnidae or starling family. The bird died instead of the patient.

Such superstitions are prevalent in many countries. But the real indication in this hymn is to treat the affected-skin by exposing to sunlight, using colour-filters also, if necessary.

6. Plant For Leprosy

The *devatā* of the hymn, Atharva-veda I.23 is *Vanaspatayaḥ,* or plants. The hymn (of 4 verses) is devoted to a cure of leprosy, a well known (almost incurable) skin-disease. I shall quote here two verses.

नक्तञ्जातास्योषधे रामे कृष्णे असिक्नि च।
इदं रजनि रजय किलासं पलितं च यत्।। (I.23.1)

O Plant, thou sprangest up at night, dusky, dark coloured, black in hue; so *rajani*, mayest thou re-colour

these ashy spots, this leprosy. Dark is the place of thy repose; dark is the place thou dwellest in, dusky and dark, O plant, do thou remove from him each speck and spot.

(The words *rāme* and *kṛṣṇe* all equivalents and synonymous with dark, dusky, black or non-white; *kilāsam* is leprosy,)

A plant, called *Āsurī*los, is meant to fight against leprosy. It has been a conjecture that *āsurī* was a strong-winged bird in the beginning, which subsequently became a plant for the cure of leprosy.

We have in I.24:

सुपर्णो जातः प्रथमस्तस्य त्वं पित्तमासिथ।
तदासुरी युधा जिता रूपं चक्रे वनस्पतीन्।। (I. 24.1)

First, before all, the strong winged-bird was born: thou wast the gall (pitta) thereof.

This bird consequently became a plant.

This became the medicine for leprosy:

आसुरी चक्रे प्रथमेदं किलासभेषजमिदं किलासनाशनम्।
अनीनशत्किलासं सरूपामकरन्त्व त्वचम्।। (I. 24.2)

We have another un-identified plant for a cure of leprosy, called Śāmā (शामा) (Atharva-veda I.24.4.) This word may be identified with *Śyāmā* (श्यामा), or *Śyāmāka*.

7. Fever And Its Cure

The high temperature-fever is invoked thus in the Atharva-veda I.25.4:

नमः शीताय तक्मने नमो रूराय शोचिषे कृणोमि।
यो अन्येद्युरुभयद्युरभ्येति तृतीयकाय नमो अस्तु तक्मने।।

I offer homage to the chilly fever: to his fierce burning glow I offer homage; be adoration paid to fever, coming each other day, the third or two-days running.

This could be the malarial fever.

8. The Sweet Plant Or Sugar Cane

The *devatā* of the hymn, Atharva-veda I.34 is *madhu-vanaspati.* It appears to be the oldest mention of sugar-cane in our literature:

इयं वीरुन्मधुजाता मधुना त्वा खनामसि।
मधोरधि प्रजातासि सा नो मधुमतस्कृधि ।। (I. 34.1)

From honey sprang this plant to life; with honey now, we dig thee up, make us as sweet as honey, for from honey hast thou been produced.

जिह्वाया अग्रे मधु मे जिह्वामूले मधूलकम्।
ममेदह क्रतावसो मम चित्तमुपायसि।। (I. 34.2)

My tongue hath honey on the tip; and sweetest honey at the root; thou yieldest to my wish and will, and shall be mine and only mine.

मधुमन्मे निक्रमणं मधुमन्मे परायणम्।
वाचा वदामि मधुमद् भूयासं मधुसंदृशः ।। (I. 34.3)

मधोरस्मि मधुतरो दुघान्मधुमत्तरः ।
मामित्किल त्वं वनाः शाखां मधुमतीमिव।। (I. 34.4)

Than honey am I sweeter, more honeyed; than the honey plant; of me verily shall thou be fond as of a honeyed branch.

परि त्वा परितत्नुनेक्षुणागामविद्विषे ।
यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापगा असः ।। (I. 34.5)

Honeyed is my in-stepping; honeyed my forth-going; with my noise, I speak what is honeyest; may I be of honey-aspect. [मधु = honey = sweet]

Around thee have I girt of zone of sugar-cane (इक्षुणाम् - परितत्नु) to banish hate that thou mayst be in love with me, my darling, never to depart.

9. The Jaṅgiḍa Plant

The Atharva-veda occasionally refers to a *jaṅgiḍa plant;* according to the superstitious traditions, this plant

has been acting as a charm against several diseases. This plant, though today unidentified was cultivated on a good scale. The devatā of Atharva II.4 hymn is Jaṅgiḍa-Maṇi, a cure for viṣkandha (a shoulder-joint disease, may be rheumatism, gout or some type of arthritis). We have: The word *maṇi* stands for the medicinal-*vaṭi* just as candra-prabhāvaṭi of the Āyurveda, *Vaṭi*=maṇi=a pill, a tablet or a capsule-*in no case-an amulet,* as Griffith or Whitney and others report).

For length of life, for mighty joy, uninjured, ever-growing strength, we take *viṣkandha's* antidote—a cure for arthritis and gout) the tablet of *jaṅgiḍa*, the solid dry extract of the medicinal plant).

10. Plague Destroying Plant And Inherited Disease

The *devatā* of the Atharva-veda, II.8 is kṣettriya diseases like leprosy or tuberculosis. We have a verse:

बभ्रोरर्जुनकाण्डस्य यवस्य ते पलाल्या तिलस्य तिलपिञ्ज्या।
वीरुत्क्षेत्रियनाशन्यप क्षेत्रियमुच्छतु।। (II. 8.3)

With straw of barley, tawny-brown in colour, with its silvery ears, with stalk and stem of sesamum—so let the plague-destroying plant remove inherited (kṣettriya) disease.

In this hymn, the common refrain is : वीरुत्क्षेत्रिय नाशन्यप-क्षेत्रियमुच्छतु

Commenting on *kṣettriyasya* (from *kṣetra,* Hindi Kheta, a field) a word neuter substantive, a chronic, constitutional or hereditary disease, derived from mother's body, regarded as a productive field. Weber takes the word here to refer to injury of the field or farm (cf. verses 3-5)—*Griffith*.

11. Spring Water As A Healing Balm

अदो यदवधावत्यवत्कमधि पर्वतात्।
तत्ते कृणोमि भेषजं सुभेषजं यथासति। (II. 3.1)

That little spring of water which is

running downward from the hill.

I turn to healing balm for thee

that thou mayst be good medicine.

आदङ्गा कुविदङ्गा शतं या भेषजानि ते।
तेषामसि त्वमुत्तममनास्रावमरोगणम्।। (II. 3.2)

Hither and onward ! Well ! Come on ! Among thy hundred remedies, most excellent of all art thou, curing disease and morbid flow.

12. Pṛśniparṇī — A Medicinal Plant

The word *pṛśniparṇī* means a plant with variegated leaves *Hemionitis cordifolia,* a well known medicinal plant. This is the devatā of the hymn Av. II.25 with the opening lines:

शं नो देवी पृश्निपर्ण्यशं निर्ऋत्या अकः (II. 25.1)
सहमानेयं प्रथमा पृश्निपर्ण्यजायत (II. 25.2)

(Victorious in the olden time this *pṛśniparṇī* was brought forth.)

13. Pātā Plant — A Cure

For this plant, see Av. II.27.4:

पाटामिन्द्रो व्याश्नादसुरेभ्य स्तरीतवे
प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान्कृण्वोषधे।।

Pāṭā is a plant, perhaps identical with Pāṭhā, *(Clypea hernandifolia)*. It has been potent against several infectious diseases.

14. Daśa Vṛkṣa—A Herb For Pain In Joints.

The hymn II.91 gives a reference to a medicinal herb *daśavṛkṣa* to cure arthritis, rheumatism and the like:

दशवृक्ष मुञ्चेमं रक्षसो ग्राह्या अधि यैनं जग्राह पर्वसु।
अथो एनं वनस्पते जीवानां लोकमुन्नय।।

Free this man, O Daśavṛkṣa, from the several ferocious diseases (rakṣas), from Grāhi (another deficiency sickness), blood-cancer who hath, seized his joints and members. *Daśavṛkṣa* is a tablet, made from the active principles of ten medicinal woods, to be taken by a patient suffering from muscular diseases. *Grāhi* is blood-cancer which seizes men and women and causes death and disease, (for Daśavṛkṣa, see Kauśika Sūtra and Dārila, XXVII.5)

*Druh*a and *grāhi* are serious diseases, next to the noose of Varuṇa only. They may be family sickness, क्षेत्रिय, passed through heredity (एवाहं त्वां क्षेत्रिया न्निर्ऋत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात्। —(Av. II. 10.3)

(This is a refrain in 8 verses of this hymn.)

Sraktya, स्रक्त्य— It is also one of the śānta (शान्त) or holy trees (see Kauśika Sūtra VIII. 15, identified by Dārila with the Tilaka which is a tree, bearing beautiful flowers. (स्रक्त्यो सि प्रतिसरो सि प्रत्यभिचरणो सि—Av. II.11.2)

15. Dūrvā Or Kuśa Grass

The devatā of the hymn II.7 is a vanaspati, the Dūrvā grass, *Poa cyanosuroides.*

दिवो मूलमवततं पृथिव्या अध्युत्ततम्।
तेन सहस्रकाण्डेन परि णः पाहि विश्वतः ।। (II. 7.3)

Spread on the surface of the earth, downward from heaven thy root depends; with this, that hath a thousand joints, keep thou us safe on every side. The finest dūrvā grass furnishes good lawns to a public park; as dried or fresh, it becomes a good grazing fodder; its extracted sap has a herbal value. As a sacred grass, it has been since long used in rituals. As dried long fibres, it provides excellent mattresses.

16. Worms Which Infest Trees, Plants And Cattle

For such infectious troubles, refer to Av.II.31.5:

ये क्रिमयः पर्वतेषु वनेष्वोषधीषु पशुष्वप्स्वन्तः
ये अस्माकं तन्वमाविविशुः सर्वं तद्धन्मि जनिम क्रिमीणाम्।।

Worms (*krimi*) that are found on mountains, in the forests, that live in plants, in cattle, in the waters; there that have made their way within our bodies—these I destroy, the worms' whole generation.

17. Worms— Their Destruction In Sunlight.

We have in Av.II.32.1-2

उद्यन्नादित्यः क्रिमीन्हन्तु निम्रोचन्हन्तु रश्मिभिः ।
ये अन्तः क्रिमयो गवि ।।

Uprising, let the sun destroy and when he sinketh, with his beams, the worms that live within the cow.

विश्वरूपं चतुरक्षं क्रिमिं सारङ्गमर्जुनम् ।
शृणाम्यस्य पृष्टीरपि वृश्चामि यच्छिरः ।।

The four-eyed worm, of diverse shapes, the variegated and the white—I break and crush the creature's ribs, and tear away its head besides.

18. Consumption Or Yakśma Of Different Parts Of Body

The entire hymn II.33.1-7. is devoted to the well-prominent disease known as consumption, *Yakṣmā,* or tuberculosis. The opening verse is—

अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां कर्णाभ्यां छुबुकादधि ।
यक्ष्मं शीर्षण्यं मस्तिष्काज्जिह्वाया वि वृहामि ते ।।

From both thy eyes, from both nostrils, from both thine ears, and from thy chin, forth from thy brain and tongue, I root out Yakṣmā seated in thy head.

The seats of the disease are also (besides the above in verse I) neck (ग्रीवा), nape (उष्णिह्), dorsal vertebrae, (कीकस), spine (अनूक्य), arms, shoulder-blades (अंस), arms (बाहू), lungs, gall-bladder, sides, kidneys, spleen, liver, bowels, intestines, rectum, belly, flanks, navel, mesentery, thighs, knees, heals and foreparts of feet, loins, hips, marrows, bones, tendons, veins, head, fingers, nails, every member, every hair, every joint, and in the entire skin—in short from

the entire body, and hence the hymn devotes to *Yakṣma-vivarhaṇam* (यक्ष्म-विवर्हणम्).—(Indirectly, we have here a vivid detail of human anatomy.)

19. Vikaṅkata : A Thorny Tree

The hymn Av. V.8.1 begins with a reference to a thorny tree *Vikaṅkata,* also used as a fuel in a fire-ritual along with oblations of ājya or melted butter.

वैकङ्कतेनेध्मेन देवेभ्य आज्यं वह—(Av. V.8.1)

The tree is identified as *Flacourtia sapida*. Ladles, *sruva* and saucers for Soma juices were also made of this wood in the Vedic ritualistic period.

20. Snake-Poison And Its Remedy

Snakes have been our terror from olden times. One of the hymns of the Atharva-veda, III.27, is said to refer to six serpents, Nāga, which afford protection to us at the six regions. They are our six warders, *rakṣitṛ* . (रक्षतृ).

Asita—Black serpent—warder of the East.

Tiraściraji—A serpent with transverse streaks—warder of the South.

Pṛdākū—Adder or viper, warder of the West.

Svaja—A type of viper, warder of the North.

Kalmāṣagrīva—Spotty-neck serpent—warder of the Dhruva region (the Nadir)

Śvitra—White serpent-warder of the topmost, the urdhva or the Zenith.

The entire hymn V.13 is associated with the treatment of snake poisons, and in this connection, numerous varieties have been mentioned.

कैरात पृश्न उपतृण्य बभ्र आ मे शृणुतासिता अलीकाः ।
मा मे सख्युः स्तामानमपि ष्ठाताश्रावयन्तो नि विषे रमध्वम् ।। (V. 13.5)

Listen to me, black snakes and hateful creatures, lurker in grass, Kairāta and brown or spotty, approach not

near the house my friend inhabits, give warning, and rest quite with your poison.

Peculiar names of the varieties of these venomous (or even non- venomous) snakes have been given in verses 6, 7 and 8 of this hymn:

असितस्य तैमातस्य बभ्रोरपोदकस्य च।
सात्रासाहस्याहं मन्योरव ज्यामिव धन्वनो वि मुञ्चामि रथाँ इव।।(V. 13.6)
आलिगी च विलिगी च पिता च माता च।
विद्म वः सर्वतो बन्ध्वरसाः किं करिष्यथ। (V. 13.7)
उरुगूलाया दुहिता जाता दास्यसिक्न्या।
प्रतङ्कं दद्रुषीणां सर्वासामरसं विषम्।।(V. 13.8)

Even as the cord that strings the blow, I slacken, as it were the cars; of the all-conquering serpent's wrath, of the fierce rage of Black, and Brown, Taimāta, and Apodaka, (6) and Āligī, the Viligī, their father and the mother too what will do ? Your venomed sap, we know, is utterly powerless (7). Daughter of urugūlā, she-fiend, whom the black-skinned mother bare; all female serpents' poison who crept swiftly near is impotent. (8)

The unidentified antidotes of snake-poisons have been called Tābuva (ताबुव) and Tastuva (तस्तुव).

ताबुवं न ताबुवं न घेत्त्वमसि ताबुवम्। ताबुवेनारसं विषम्। (10)
तस्तुवं न तस्तुवं न घेत्त्वमसि तस्तुवम्। तस्तुवेनारसं विषम्। (11)

Tābuva or not Tābuva, thou verily art not Tābuva: poison is killed by Tābuva (10).

Tastuva or not Tastuva; thou verily art not Tastuva: poison is killed by Tastuva. (11)

21. Parṇa Tablet Or Capsule

The hymn III.5 is devoted to Parṇa Maṇi or Parṇa Capsule. Parṇa means leaf or feather; in usage, it becomes *palāśa* (पलाश) tree also, *Butea frondosa,* a beautiful tree, sometimes held sacred, and came into prominence on account of its fine stature and nice leaves. It possesses fine

red flowers. Its hard wood is used for making sacrificial utensils. The opening verse of the *Parṇa hymn* is:

आयमगन्पर्णमणिर्बली बलेन प्रमृणन्त्सपत्नान्।
ओजो देवानां पय ओषधीनां वर्चसा मा जिन्वत्वप्रयावन्।। (III. 5.1)

The *parṇa-maṇi* has come to this reputation; it is highly beneficial; it is supremely effective in getting away from rivals (*sapatnān*), It is the *oja*, shine or force of gods- the enlightened people; it is milk or the essence of herbs, May it incite me with splendour (*varacas*) ceaselessly and unremittingly.

This Parṇa capsule hath come, strong and destroying with its strength my maladies (*sapatnān, rivals)—the power of the Gods, the plant's sweet essence, may it incite me ceaselessly with vigour.* (ओजो देवानां पय ओषधीनां) *This parṇa maṇi* is like our *vitamin tablets*).

22. Aśvattha And Khadira Trees.

The word *aśvattha* means a standing place for *aśva* or horses; it is identified as—*Ficus religiosa,* commonly known as peepal tree or the sacred fig tree. We have at another place in Av.V.4.3 its mention as gods enjoying, resting and refreshing under its shade:

अश्वत्थो देवसदनस्तृतीयस्यामितो दिवि।

In the third heaven above us stands, the *Aśvattha* tree, the seat of gods. in the same verse, we have a mention of the Kuṣṭha plant also, embodiment of an endless life:

तत्रामृतस्य चक्षणं देवाः कुष्ठमवन्वत (V. 4.3)

Such trees are found on the snowy mountains, born on the high hill where eagles breed. The tree has been known as fever-banisher (तक्मनाशन)

सुपर्णसुवने गिरौ जातं हिमवतस्परि।
धनैरभि श्रुत्वा यन्ति विदुर्हि तक्मनाशनम्।। (V. 4.2)

The opening verse of the hymn III.6 is the following

with a mention of Aśvattha and Khadira trees:

पुमान्पुंसः परिजातोश्वत्थः खदिरादधि।
स हन्तु शत्रून्मामकान्यानहं द्वेष्मि ये च माम्।।(III. 6.1)

Masculine springs from masculine and thus *A*śvattha grows from Khadira; aśvattha seeds generate in the hollows of other trees, and the new growth, which generally destroys its foster mother is endowed popularly (of course, a myth) magical qualities as a cure for the disease caused by parasite misletoe, particularly, when the seed of Aśvattha grows on oak or the hazel. The Aśvattha generally grows on the Śami (*Prosopis spicigera*), but heıe we have in this Atharva verse a reference to its growth in the Khadira, *Acacia catechu* (masculine from masculine since *aśvattha* and *khadira,* both the words in the Vedic language are masculine.

The parasitic growth of the aśvattha seeds, with a damage to the foster-mother tree is clearly indicated in the following verse III.6.6)

यथाश्वत्थ वानस्पत्यानारोहन्कृणुषेधरान्।
एवा मे शत्रोर्मूर्धानं विष्वग्भिन्द्धि सहस्व च।। (6)

As thou Aśvattha, mountest on the trees and overthrowest them, so do they break my foeman's head asunder and overpower him.

23. Apāmārga—A Herb And General Healing

Three hymns of the Atharva-veda, IV.17 to 19 are particularly devoted to the herb apāmārgā and the cures rendered by it, and each hymn of this group has eight verses. The word apāmārgais derived from *Vm ṛ j,* to cleanse or wipe(मृज शुद्धौ)II.59 Pāṇ ini, *Dhātupṭ ha*) and the plant is identified as *Achyranthes aspera*: We have:

आपामार्गोप मार्ष्टु क्षेत्रियं शपथश्च यः।
अपाह यातुधानीरप सर्वा अराय्यः।।(IV. 18.7)

Let Apāmarga sweep away chronic disease and every curse; sweep the superstitious sorceresses (black magic terrors), clean away all malignant stingy hags (witchcraft):

The verse itself says:

I have with this plant ruined all malignant powers of witch-craft:

अनयाहमोषध्या सर्वाः कृत्या अदूदुषम्।(IV. 18.5)

Again-

There is no fear or danger, O plant, within the limit of the range, thou fleest like a flashing dart:

सेनेवैषि त्विषीमती न तत्र भयमस्ति यत्र प्राप्नोष्योषधे।। (IV. 19.2)

Further : अग्रमेष्योषधीनां ज्योतिषेवाभिदीपयन्।

i.e. illumining, as it were, with light, thou movest at the head of plants.

This may be referring to the plant, *pāta* (पाटा) probably identical with *pā ṭhā, Clypea hemandifolia*, a climbing plant possessing various medicinal properties. See Av. II.27.4)

Such plants have been evoked thus in the most general manner:

पयस्वतीरोषधयः पयस्वन्मामकं वचः।
अथो पयस्वतीनामा भरेहं सहस्रशः।।(III. 24.1)

The plants of earth are rich in milk is this my word;

यासां द्यौष्पिता पृथिवी माता समुद्रो मूलं वीरुधां बभूव।
तास्त्वा पुत्रविद्याय दैवीः प्रावन्त्वोषधयः।। Av. III.23.6

May those celestial herbs whose sire was heaven, the earth thier mother and their root the ocean, may those celestial healing plants assist thee to obtain a son.

24. Digging Of Plants For Strengthening Nerves

We have in Atharva-veda IV.4.1

यां त्वा गन्धर्वो अखनद्वरुणाय मृतभ्रजे।
तां त्वा वयं खनामस्योषधिं शेपहर्षणीम्।।

We dig thee from the earth, the plant which strengthenes and exalts the penis-nerves,—the plant which Gandharvas dug for Varuṇa whose power was lost. (IV.4.1.)

25. Cultivated Rice

Brīhi and *yava* are the common terms of the Vedic age, meaning rice and barley. In the Prāṇa Sūkta, Av. XI.4,. 13 we have the following line:

प्राणापानौ व्रीहियवावनड्वान्प्राण उच्यते
यवे ह प्राण आहितो पानो व्रीहिरुच्यते।।

A special variety of cultivated rice is known as Śāli rice (perhaps the name is derived from Śārīrika or the Indian bird *Mainā, Gracula religiosa*. There is a mention of śali rice in the following Atharva verse:

शिवो वो गोष्ठो भवतु शारिशाकेव पुष्यत।
इहैवोत प्र जायध्वं मया वः सं सृजामसि।।—Av. III.14.5

Auspicious be this stall to you. Prosper like cultivated (śāli) rice Even here increase and multiply.

26. Growing Of Herbs And Digging Of Plants

We have the following line in Atharva-veda III.18.1

इमां खनाम्योषधिं वीरुधां बलवत्तमाम्।

From out of the earth, I dig this plant, a herb of most effective power. The herbal plants are god-sent with auspicious expanded leaves.

उत्तानपर्णे सुभगे देवजूते सहस्वति।
सपत्नीं मे परा णुद पतिं मे केवलं कृधि।।—Av. III.18.2

27. Varaṇa–A Plant Of Medicine.

In the first verse of Av.IV.7.1 there appears to be a reference of a medicinal plant, *varaṇa* (*Crataeva roxburghii*) growing widely on the banks of Varaṇāvati, a lake or river (from *vār*, water, vārayāti, ward off or guard.)

वारिदं वारयातै वरणावत्यामधि।
तत्रामृतस्यासिक्तं तेना ते वारये विषम्।।

So may this water guard us on the bank of Varaṇāvati, therein hath Amṛta been infused; with that, ward thy poison off.

A salve (añjana, a healing ointment for sores), a remedy for fever, consumption and snake (IV.9.8) obtainable from a three-peaked hill by the sides of a snowy mountain—

त्रयो दासा आञ्जनस्य तक्मा बलास आदहिः ।
वर्षिष्ठः पर्वतानां त्रिककुन्नाम ते पिता ।।—(IV. 9.8)

Whom so thy creepest over, O salve (*a*ñjana) member by member, joint by joint, from him like some strong arbiter of strife, thou banished decline.

28. Rohaṇī—A Healer Plant

The devatā of the hymn IV.12 is *Rohiṇ*ī vanaspati, supposed to heal a broken bone.

रोहण्यसि रोहण्यस्थ्नश्छिन्नस्य रोहणी ।
रोहयेदमरुन्धति ।। (IV. 12.1)

Thou art the healer, making whole, O Rohiṇi, the healer of the broken bone; make thou this whole, Arundhati.

How the healing takes place is vividly described thus:

सं ते मज्जा मज्ज्ञा भवतु समु ते परुषा परुः ।
सं ते मांसस्य विस्रस्तं समस्थ्यपि रोहतु ।। (IV. 12.3)
मज्जा मज्ज्ञा सं धीयतां चर्मणा चर्म रोहतु ।
असृक्ते अस्थि रोहतु मांसं मांसेन रोहतु ।। (IV. 12.4)
लोम लोम्ना सं कल्पया त्वचा सं कल्पया त्वचम् ।
असृक्ते अस्थि रोहतु च्छिन्नं सं धेह्योषधे ।। (IV. 12.5)

With the narrow be the narrow joined, thy limb, united with the limb, let what hath fallen of they flesh and the bone also grow, (3) let this skin grow united with the skin; let blood and bone grow strong in thee, flesh grow together with flesh, (4) join thou together hair with hair; join thou together skin with skin; let blood and bone grow strong in thee; unite the broken part, O Plant. (5)

29. Animals Familiar With Environmental Cures.

In Book VIII, Hymn 7, we have four interesting verses 23-27 in respect to the herbs and cures present in

our surroundings with which our forest creatures, cattle and birds are familiar and they instinctively find them out and use them whenever sick or ailing. We are reproducing these veses without any comment.

वराहो वेद वीरुधं नकुलो वेद भेषजीम्।
सर्पा गन्धर्वा या विदुस्ता अस्मा अवसे हुवे।।(VIII. 7.23)

The boar knows the plant; the mungoose know the remedial herb; what ones the serpents, the gandharvas know, those I call to aid for him.

याः सुपर्णा आङ्गिरसीर्दिव्या या रघटो विदुः।
वयांसि हंसा या विदुर्याश्च सर्वे पतत्रिणः।।
मृगा या विदुरोषधीस्ता अस्मा अवसे हुवे।। (VIII. 7.24)

What (herbs) of the Aṅgirasas, the eagles (know), what heavenly ones the *raghaṭs* know, what ones the birds, the swans know, and what all the winged ones, what herbs the wild beasts know—those I call to aid for him.

यावतीनामोषधीनां गावः प्राश्नन्त्यघ्न्या यावतीनामजावयः।
तावतीस्तुभ्यमोषधीः शर्म यच्छन्त्वाभृताः।। (VIII. 7.25)

Of many herbs the inviolable kine partake, of how many the goats and sheep, let so many herbs, being brought, extend protection to thee.

यावतीषु मनुष्या भेषजं भिषजो विदुः।
तावतीर्विश्वभेषजीरा भरामि त्वामभि।। (VIII. 7.26)

In how many (herbs), human physicians know a remedy, so many, all remedial, do I bring unto thee.

———

7

Ṛṣis of The Atharva-Veda

The alphabetical index of the seer-names and of passages ascribed to them was made by Prof. Whitney, and later on revised by Dr. Ryder and Charles Rockwell Lanman. (see pages 1040 and 1041, Atharva-veda Saṁhitā, Harvard Oriental series, W.D Whitney, (vol.II); 1971 reprint by Motilal Banarsidass).

Of course, we have added further entries for Kāṇḍa XX omitted by Whitney.

Agastyaḥ VI.133.

Aṅgiras II.3; 35; IV.39.1-8; V.12; VI.45-48; VII.52—53; 82; 95; XIX.22; 34-35. (see also Atharvaṅgiras; Pratyaṅgirasa and Bhrgāṅgiras.

Ajamīḍha 30h. XX.143, 1-7.

Aṅgiras Pracetas, with Yama VI.45-47.

Atharvan I.1-3; 9-11; 15; 20-21; 23; 27; 30; 34-35;

II.4; 7; 13; 19-23; 29; 34;

III.1-5; 8; 10; 15-16; 18; 26-27; 30;

IV.3-4; 10; 15; 22 (? or Vasiṣṭha ?); 30; 34;

V.5-6; 7-8; (?); 11; 24; 28

VI.1-7; 13; 17-18; 32.3; 36-40; 50; 58-62; 64-69; 73-74; 78-80; 85- 90; 92; 97-99; 109-113; 124-126; 138-140;

VII.1-7; 13-14; 18; 34-38; 45.2; 46-49; 52; 56; 61; 70-73; 76; 78-81; 85- 87; 91-92; 94; 97-99; 105-106.

VIII.7; 9.

IX.1-2; X.3; 7; 9; XI.2-3; 7;

XII. 1; XVIII. 1-4 (the whole Kāṇḍa) XIX. 14-20; 23-24; 26; 37-38;

See also Brahddiva Atharvan; also Sindhu-dvīpa Atharvākṛti. Atharvan Vītahavya. VI. 136-137.

Ājamīḍha XX.143

Atharvāṅgiras; IV.8; VI.72; 94; 101; 128-132; VII.74; 115-118; XIX.3; 4; 5 (?)

Cf. Aṅgiras.

Atriḥ XX.12.7

Atharvācārya VIII.10; Cf.XII.5 (Kaśyapa)

Apratīrathaḥ X.IX.13.

Atharvana. Cf. Bhṛgu Atharvaṇa

Ayāsyaḥ XX.16; 91

Aṣṭakaḥ X.25.7; XX.33

Āṅgīraso dvitāno mārutas-tiras'cīr vā XX.137

Āyuḥ XX.119.1.

Indrāṇī XX.126.

Irimbiṭhiḥ XX.3-5; 38; (1-3); 44; 46; 47 (7-9)

Ucchocanaḥ VI.10.3.

Uddālakaḥ III.29; VI.15.

Unmocanaḥ V.30; VI.105.

Uparibabhravaḥ VI.30-31; VII.8-9.

Ṛbhuḥ IV.12

Kapiñjalaḥ II.27; VII.95-96; 100-101

Kabandhaḥ VI. 75-77.

Kaliḥ XX.97

Kaśyapa X.10; XII.4-5

Kaśyapaḥ Marīciḥ VII.62-63 (see marīciḥ kāśyapaḥ)

Kāṅkāyanaḥ VI.70; XI.II

Kāṅvaḥ II.31-32; V.23

Kutsaḥ X.8; XX. 8(2); 13(3); 107(14-15); 123

Kurustutiḥ XX.42

Kṛtiḥ sindhadv̄ipaḥ Atharvā 1.6.

Kṛṣṇaḥ XX,17; 89; 94.

Kaurupathiḥ VII.60; XI.X (see Whitney)

Kauśikaḥ VI.35; 117-121; X.5 (25-36)

Puruhanmā XX.81; 92 (16-21); 105(4-5).
Puṣṭiguḥ XX.51(3-4).
Pūraṇaḥ XX.96(1-5).
Pragāthaḥ XX.85(1-2); 93(1-3).
Praçetāḥ VI.45-48; XX.96(24).
Prajāpatiḥ II.30; IV.35; VI.11; VII.107; XVI 1- 2; XIX.46.
Pratyaṅgirasaḥ X.1. Cf. Aṅgiras
Pramocanaḥ VI.106.
Praśocanaḥ VI.104.
Praskaṇvaḥ VII.39-44; XX.47 (13- 21); XX.51(1-2)
Priyamedhaḥ XX.18(1-3); 22(4-6); 92(1-15[b]).
Babhrupiṅgalaḥ VI.14.
Bādarāyaṇiḥ IV. 37-38, VII.61, VII.114
Budhaḥ XX.137(2).
Bṛhacchukraḥ VI.53.Cf. Sukraḥ
Bṛhaddiva Atharvan V. 1-3; Cf. Atharvan
Bṛhaspatiḥ X.6
Brahmā I.17; 19; 22; 24; 26; 31-32;
II. 15-17; 24; 33;
III. 11-12; 14; 23; 28; 31;
IV. 5; 16; 21; 33; 39; (9-10)
V. 9-10; 20-21; 25-27;
VI. 26; 41; 54-56; 71; 114-115;
VII. 19-21; 22; 24; 32; 33 (?) 53; 54; (1) 60; 66-67; 103-104; 111.
VIII. 1-2;
IX.4; 6-7; 9-10;
X.5 (37-41)
XI. 1; 7
XIII.1-4 (the whole kāṇḍa); XVI.3-4;
XVII. 1 (the whole kāṇḍa);
XIX. 1; 9-12; 21; 28-30; 36; 40-43; 51-52; 58-71
Brahmān with Bhṛgvāṅgiras III.11

Rakṣohā XX.96(11-16).
Rebhaḥ XX.54-55.
Vatsaḥ XX.107(1-3); 115; 138.
Varuḥ or Sarvahāriḥ XX.30-32
Vasiṣṭhaḥ I.29; III.19-22; XX.12(1-6); XX.17(12); 18(4-6); 37; 59(3-4); 73(1-3); 82; 87; 117; 121.
Vasiṣṭha or Atharvā IV.22.
Vasiṣṭhaḥ or Śaktiḥ XX.79.
Vasukraḥ XX.73(4-6); 76.
Vāmadevaḥ III.9; VII.57; XX.13(1); 77; 88; 124(1-3); 137(3); 143(8).
Virūpaḥ XX.1(3).
Vivṛhā XX.96(17- 23).
Viśvamanāḥ XX.64(4[g]-6[g]); 65; 66.
Viśvāmitraḥ II.24; III.17; V.15-16; VI.44; 141; 142; XX.1(1); 6; 7(4); 8(3); 11; 13(4); 19; 20(1-4); 23; 57(4-7); 86; 102.
Viśvāmitraḥ with Gotamaḥ and Virūpaḥ XX.2[h].
Vihavyaḥ X.5(42-50).
Vītahavyaḥ VI.136-137.
Vṛṣākapiḥ XX.126
Venaḥ II.1; IV.1-2
Śaṅyuḥ XX.78; 80; 83; 98.
Śaktiḥ or Vasiṣṭhaḥ XX.79.
Śantātiḥ I.33; IV.13; VI.10; 19; 21- 24; 51; 56-57; 93; 107; VII.70-72; XI.8.
Śambhuḥ II.28
Śaśakarṇaḥ XX.139-142.
Śirimbiṭhiḥ XX.137(1).
Śukraḥ II.11; IV.17-19; 40; V.14; 31; VI.134-135; VII.67; VIII.5.
Sunaḥśepaḥ VI.25; VII.88; XX.26(1- 3); 74; 122.
Sunaḥ 28s'epaḥ Devarātaḥ XX.45.
Śaunakaḥ II.6; VI.16; 108; VII.11-13; 87.

Note : Index of Ṛṣis in kāṇḍa and hymns where the full hymn is devoted to the Ṛṣi otherwise the verse of the hymn is also indicated by the number in braces.

Index of Mantras
मन्त्रानुक्रमणी

अथाथर्ववेदमन्त्राणां वर्णानुक्रमणी

अध्वर्यवोरुणं दुग्धमंशुं	२०.	८७.	१
अनच्छये तुरगातु	९.	१०.	८
अनडुद्भ्यस्त्वं प्रथमं	६.	५९.	५१
अनड्वानिन्द्रः स पशुभ्यो	४.	११.	२
अनड्वान्दाधार पृथिवी	४.	११.	१
अनड्वान्दुहे सुकृतस्य	४.	११.	४
अनड्वाहं प्लवमन्वा	१२.	२.	४८
अनन्तं विततं पुरुत्रा	१०.	८.	१२
अनपत्यमल्पपशुं	१२.	४.	२५
अनभ्रयः खनमाना	१९.	'२.	३
अनमित्रं नो अधरा	६.	४०.	३
अनयाहमोषध्या सर्वाः	४.	१८.	५
	१०.	१.	४
अनर्शरातिं वसुदामुप	२०.	५८.	२
अनवद्याभिः समु जग्म	२.	२.	३
अनवद्यैरभिद्युभिर्मखः	२०.	४०.	२
	२०.	७०.	४
अनस्थाः पूताः पवनेन	४.	३४.	२
अनागमिष्यतो वरानवित्तेः	१६.	६.	१०
अनागोहत्या वै भीमा	१०.	१.	२९
अनाधृष्यो जातवेदा	७.	८९.	१
अनाप्ता ये वः प्रथमा	४.	७.	७
	५.	६.	२
अनामयोपजिह्विका	२०.	१२९.	२०
अनास्माकस्तद्देवपीयुः	१९.	५७.	५
अनुगच्छन्ती प्राणानुप	१२.	५(३).	१६
अनुच्छ्य श्यामेन	९.	५.	४
अनुजिघ्रं प्रमृशन्तं	८.	६.	६
अनु ते शुष्मं तुरयन्त	२०.	१०५.	२
अनु त्वाग्निः प्राविशदनु	१०.	१०.	७
अनु त्वा रोदसी उभे	२०.	४२.	२
अनु त्वा हरिणो वृषा	३.	७.	२
अनुपूर्ववत्सां धेनु	९.	५.	२९
अनु प्रत्नस्यौकसः	२०.	९२.	१५
अनु प्रत्नस्यौकसो	२०.	२६.	३
अनुमतिः सर्वमिदं वभूव	७.	२१.	६
अनुमतेन्विदं मन्यस्वाकूते	६.	१३१.	२
अनु मन्यतामनुमन्यमानः	७.	२१.	३
अनुव्रतः पितुः पित्रो	३.	३०.	२
अनुव्रता रोहिणी	१३.	१.	२२
अनु सूर्यमुदयतां	१.	२२.	१
अनुस्पष्टो भवत्येषो	२०.	९६.	४
अनुहवं परिहवं	१९.	८.	४
अनुहूतः पुनरेहि	५.	३०.	७
अनृक्षरा ऋजवः सन्तु	१४.	१.	३४
अनृणा अस्मिन्ननृणाः	६.	११७.	३
अनेनेन्द्रो मणिना	८.	५.	३
अन्तकाय मृत्यवे नमः	८.	१.	१
अन्तकोसि मृत्युरसि	१६.	५.	२
	१६.	५.	९
अन्तरा द्यां च पृथिवीं	९.	३.	१५
अन्तरिक्षं जालमासीज्जाल	८.	८.	५
अन्तरिक्षं दिवं भूमि	१०.	९.	१०
अन्तरिक्षं धेनुस्तस्या	४.	३९.	४
अन्तरिक्ष आसां स्थाम	१.	३२.	२
अन्तरिक्षाय स्वाहा	५.	९.	३
	५.	९.	४
अन्तरिक्षेण पतति	६.	८०.	१
अन्तरिक्षेण सह० अयं	४.	३८.	७
अन्तरिक्षेण सह० इमे	४.	३८.	६
अन्तरिक्षे वायवे समनमन्	४.	३९.	३
अन्तरेमे नभसी घोषो	५.	२०.	७
अन्तर्गर्भश्चरति देवता	११.	४.	२०
अन्तर्दधे द्यावापृथिवी	८.	५.	६
अन्तर्दावे जुहुता स्वे	६.	३२.	१
अन्तर्देशा अबध्नत	१०.	६.	१९
अन्तर्धिर्देवानां परिधि	१२.	२.	४४
अन्तर्धेहि जातवेद	११.	१०.	४
अन्तश्चरति रोचना	६.	३१.	२
	२०.	४८.	५
अन्ति सन्तं न जहात्यन्ति	१०.	८.	३२
अन्नं पूर्वा रासतां मे	१९.	७.	४
अन्नाद्येन यशसा तेजसा	१३.	४(५).	४
	१३.	४(६).	५
अन्य ऊ षु यम्यन्य	१८.	१.	१६
अन्यक्षेत्रे न रमसे	५.	२२.	९
अन्यत्रास्मन्न्युच्यतु	६.	२६.	३
अन्येभ्यस्त्वा पुरुषेभ्यो	१२.	२.	१६
अन्वग्निरुषसामग्र	७.	८७.	४
	१८.	१.	२७

अरंधुषो निमज्योन्मज्य	१०.	४.	४
अरदुपरम	२०.	१३१.	१५
अरसं कृत्रिमं नाद	१९.	३४.	३
अरसं प्राच्यं विषमरसं	४.	७.	२
अरसस्त इषो शल्यो	४.	६.	६
अरसस्य शर्कोटस्य	७.	५८.	५
अरसास इहाहयो	१०.	४.	९
अरातीयोर्भ्रातृव्यस्य	१०.	६.	१
अरात्यास्त्वा निर्ऋत्या	१०.	३.	७
अरायक्षयणमस्य	२.	१८.	३
अरायमसृक्पावानं	२.	२५.	३
अरायान्ब्रूमो रक्षांसि	११.	६.	१६
अरिप्रा० रिप्रमस्मत् ।	१६.	१.	१०
अरिप्रा० रिप्रमस्मत् । प्रास्म	१०.	५.	२४
अरिष्टोहमरिष्टगु	१०.	३.	१०
अरुस्राणमिदं महत्	२.	३.	५
अर्चत प्रार्चत प्रिय	२०.	९२.	५
अर्चामि वां वर्धायापो	१८.	१.	३१
अर्जुनि पुनर्वो यन्तु	२.	२४.	७
अर्धमर्धेन पयसा	५.	१.	९
अर्धमासाश्च मासा	११.	७.	२०
अर्बुदिर्नाम यो देव	११.	९.	४
अर्बुदिश्च त्रिषन्धिश्चा	११.	९.	२३
अर्भको न कुमारको	२०.	९२.	१२
अर्यमणं बृहस्पति	३.	२०.	७
अर्यमणं यजामहे	१४.	१.	१७
अर्वागन्यः परो अन्यो	११.	५.	१०
अर्वागन्य इतो अन्यः	११.	५.	११
अर्वाङेहि सोमकामं	२०.	८.	२
अर्वाङ् परस्तात्प्रयतो	१३.	२.	३१
अर्वाचीनं सु ते मन	२०.	१९.	२
अर्वाञ्चं त्वा सुखे रथे	२०.	२३.	९
अर्वाञ्चमिन्द्रममुतो	५.	३.	११
अर्वावतो न आ गहि	२०.	६.	८
अर्वावतो न आ गह्यथो	२०.	२०.	४
	२०.	५७.	७
अललालासि पूर्वा	६.	१६.	४
अलाबुकं निखातकम्	२०.	१३२.	२
अलाबूनि पृषातकान्य	२०.	१३५.	३
अलिक्लवा जाष्कमदा	११.	९.	९

अलगण्डून्हन्मि महता	२.	३१.	३
अवः परेण पर एनावरेण	९.	९.	१७
	१३.	१.	४१
अवः परेण पितरं यो	९.	९.	१८
अवकादानभिशोचानप्सु	४.	३७.	१०
अवकोल्बा उदकात्मान	८.	७.	९
अवक्रक्षिणं वृषभं	२०.	८५.	२
अव जहि यातुधाना	५.	१४.	२
अव ज्यामिव धन्वनो	६.	४२.	१
अव दिवस्तारयन्ति	७.	११२.	१
अव द्रप्सो अंशुमती	२०.	१३७.	७
अवधीत्कामो मम ये	९.	२.	११
अव पद्यन्तामेषा	८.	८.	२०
अव बाधे द्विषन्तं	४.	३५.	७
अव मन्युरवायताव	६.	६५.	१
अव मा पाप्मन्त्सृज	६.	२६.	१
अवर्तिरश्यमाना	१२.	५(४).	१०
अवशसा निःशसा	६.	४५.	२
अवश्लक्ष्णमिव भ्रंशदन्त	२०.	१३३.	६
अव श्वेत पदा जहि	१०.	४.	३
अव सृज पुनरग्ने	१८.	२.	१०
अवसृष्टा परा पत	३.	१९.	८
अव स्य शूराध्वनो	२०.	७७.	२
अव स्वराति गर्गरो	२०.	९२.	६
अवाचीनानव जहीन्द्र	१३.	१.	३०
अवायन्तां पक्षिणो ये	११.	१०.	८
अवास्तुमेनमस्वग	१२.	५(५).	७
अविः कृष्णा भागधेयं	१२.	२.	५३
अविर्वै नाम देवतर्ते	१०.	८.	३१
अवीरामिव मामयं	२०.	१२६.	९
अवैतेनारात्सीरसौ	५.	६.	६
अवैरहत्यायेदमा	६.	२९.	३
अवो द्वाभ्यां पर एकया	२०.	९१.	४
अव्यसश्च व्यचसश्च	१९.	६८.	१
अशिता लोकाच्छिनत्ति	१२.	५(४).	११
अशितावत्यतिथा	९.	६(३).	८
अशीतिभिस्तिसृभिः	२.	१२.	४
अश्मापिनद्धं मधु	२०.	१६.	८
अश्मन्वती रीयते सं	१२.	२.	२६
अश्मवर्म० मा दक्षिणाया	५.	१०.	२

इन्द्र ओषधीरसनो	२०.	११.	१०
इन्द्र क्रतुं न आ भर	१८.	३.	६७
	२०.	७९.	१
इन्द्र क्रतुविदं सुतं	२०.	६.	२
	२०.	७.	४
इन्द्र क्षत्रमभि वाम	७.	८९.	२
इन्द्र चित्तानि मोहय	३.	२.	३
इन्द्र जठरं नव्यो न	२.	५.	२
इन्द्र जहि पुमांसं	८.	४.	२४
इन्द्र जीव सूर्य जीव	१९.	७०.	१
इन्द्र जुषस्व प्र वहा	२.	५.	१
इन्द्र ज्येष्ठं न आ भरँ	२०.	८०.	१
इन्द्र त्रिधातु शरणं	२०.	८३.	१
इन्द्र त्वा वृषभं वयं	२०.	१.	१
	२०.	६.	१
इन्द्र त्वोतास आ वयं	२०.	७०.	१९
इन्द्रपुत्रे सोमपुत्रे	३.	१०.	१३
इन्द्र प्र णो धितावानं	२०.	६.	३
इन्द्र प्रेहि पुरस्त्वं	२०.	५.	३
इन्द्रमहं वणिजं	३.	१५.	१
इन्द्रमित्केशिना हरी	२०.	२९.	२
इन्द्रमित्था गिरो ममा	२०.	२४.	३
इन्द्रमिद्गाथिनो बृहद्	२०.	३८.	४
	२०.	४७.	४
	२०.	७०.	७
इन्द्रमिद्देवतातय	२०.	११८.	३
इन्द्र वाजेषु नोव	२०.	७०.	१०
इन्द्रवायू उभाविह	३.	२०.	६
इन्द्रश्चकार प्रथमं	६.	६५.	३
इन्द्रश्च मृलयाति नो	२०.	२०.	६
	२०.	५७.	९
इन्द्रश्च सोमं पिबतं	२०.	१३.	१
इन्द्र सेनां मोहया	३.	१.	५
इन्द्र सोमाः सुता इमे तव	२०.	६.	४
इन्द्र सोमाः सुता इमे तान्	२०.	२४.	५
इन्द्रस्तुजो बर्हणा आ	२०.	११.	५
इन्द्रस्तुराषाण्मित्रो	२.	५.	३
इन्द्रस्रातोत वृत्रहा	१९.	१५.	३
इन्द्र स्थातर्हरीणां	२०.	६४.	५
इन्द्रस्य कुक्षिरसि	७.	११६.	१

इन्द्रस्य गृहोसि	५.	६.	११
इन्द्रस्य त्वा वर्मणा	१९.	४६.	४
इन्द्रस्य नाम गृह्णन्त	१९.	३५.	१
इन्द्रस्य नु प्रा वोचं	२.	५.	५
इन्द्रस्य प्रथमो रथो	१०.	४.	१
इन्द्रस्य बाहू स्थविरौ	१९.	१३.	१
इन्द्रस्य भाग स्थ	१०.	५.	८
इन्द्रस्य मन्महे	४.	२४.	१
इन्द्रस्य या मही	२.	३१.	१
इन्द्रस्य व इन्द्रियेणा	१६.	१.	९
इन्द्रस्य वचसा वयं	६.	८५.	२
इन्द्रस्य वरूथमसि	५.	६.	१४
इन्द्रस्य वर्मासि	५.	६.	१३
इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य	१९.	१३.	१०
इन्द्रस्य शर्मासि	५.	६.	१२
इन्द्रस्यौज० योगाय क्षत्र	१०.	५.	२
इन्द्रस्यौज० योगाय ब्रह्म	१०.	५.	१
इन्द्रस्यौज० योगाय विश्वानि	१०.	५.	६
इन्द्रस्यौज० योगाय सोम	१०.	५.	४
इन्द्रस्यौज० योगायाप्सु	१०.	५.	५
इन्द्रस्यौज० योगायेन्द्र	१०.	५.	३
इन्द्रस्यौजो मरुतामनीकं	६.	१२५.	३
इन्द्रस्यौजो वरुणस्य	९.	४.	८
इन्द्राग्नी काम सरथं	९.	२.	९
इन्द्राग्नी द्यावापृथिवी	१४.	१.	५४
इन्द्राणी भसद्वायुः	९.	७.	८
इन्द्राणीमासु नारिषु	२०.	१२६.	११
इन्द्रादिन्द्रः सोमात्सोमो	११.	८.	९
इन्द्राय गाव आशिरं	२०.	२२.	६
	२०.	९२.	३
इन्द्राय भागं परि	९.	५.	२
इन्द्राय मद्वने सुतं	२०.	११०.	१
इन्द्राय साम गायत	२०.	६२.	५
इन्द्राय सोममृत्विजः	६.	२.	१
इन्द्रा याहि चित्रभानो	२०.	८४.	१
इन्द्रा याहि तूतुजान	२०.	८४.	३
इन्द्रा याहि धियेषितो	२०.	८४.	२
इन्द्रा याहि मे हवमिदं	५.	८.	२
इन्द्रावरुणा मधुमत्तमस्य	७.	६०.	२
इन्द्रावरुणा सुतपाविमं	७.	६०.	१

इमा नारीरविधवाः	१२.	२.	३१
	१८.	३.	५७
इमानि यानि पञ्चेन्द्रियाणि	१९.	९.	५
इमा नु कं भुवना	२०.	६३.	१
	२०.	१२४.	४
इमा ब्रह्म बृहद्दिवः	५.	२.	८
	२०.	१०७.	११
इमा ब्रह्म ब्रह्मवाहः	२०.	२३.	३
इमामग्ने शरणिं	३.	१५.	४
इमामेषां पृथिवीं	१०.	८.	३६
इमा याः पञ्च प्रदिशो	३.	२४.	३
इमा या देवीः प्रदिश	२.	१०.	४
इमा या ब्रह्मणस्पते	१९.	८.	६
इमा यास्तिस्रः पृथिवी	६.	२१.	१
इमा यास्ते शतं हिराः	७.	३६.	२
इमास्तिस्रो देवपुरा	५.	२८.	१०
इमे गृहा मयोभुव	७.	६२.	२
इमे जीवा वि मृतै	१२.	२.	२२
इमे त इन्द्र ते वयं	२०.	१५.	४
इमे मयूखा उप	१०.	७.	४४
इमौ युनज्मि ते वह्नी	१८.	२.	५६
इयं कल्याण्यजरा	१०.	८.	२६
इयं ते धीतिरिदमु	११.	१.	११
इयं नारी पतिलोकं	१८.	३.	१
इयं नार्युप ब्रूते	१४.	२.	६३
इयं पित्र्या राष्ट्र्येत्वग्रे	४.	१.	२
इयं मही प्रति गृह्णातु	११.	१.	८
इयं या परमेष्ठिनी	१९.	९.	३
इयं वा उ पृथिवी	१५.	१०.	६
इयं वीरुन्मधुजाता मधुना	१.	३४.	१
इयं वीरुन्मधुजाता मधुश्चुन्	७.	५८.	२
इयं वेदिः परो अन्तः	९.	१०.	१४
इयं समित्पृथिवी	११.	५.	४
इयमग्ने नारी पतिं	२.	३६.	३
इयमन्तर्वदति जिह्वा	५.	३०.	१६
इयमेव पृथिवी कुम्भी	११.	३(१).	११
इयमेव सा या प्रथमा	३.	१०.	४
	८.	९.	११
इरा पुंश्चली हसो	१५.	२.	१९
इरावेदुमयं दत	२०.	१३०.	१६

इरेव नोप दस्यति	३.	२९.	६
इषिरा योषा युवति	१९.	४९.	१
इषीकां जरतीमिष्ट्वा	१२.	२.	५४
इषुरिव दिग्धा नृपते	५.	१८.	१५
इष्टं च वा एष पूर्तं	९.	६(३).	१
इष्वा ऋजीयः पततु	५.	१४.	१२
इह गावः प्रजायध्व	२०.	१२७.	१२
इह तेऽसुरिह प्राण	८.	१.	३
इह त्वा गोपरीणसा	२०.	२२.	३
इह पुष्टिरिह रस	३.	२८.	४
इह प्र ब्रूहि यतमः	८.	३.	८
इह प्रियं प्रजायै ते	१४.	१.	२१
इह ब्रवीतु य ईमङ्ग	९.	९.	५
इहा यन्तु प्रचेतसो	८.	७.	७
इहेत्थ प्राग० अक्ष्लिली	२०.	१३४.	६
इहेत्थ प्राग० अराला	२०.	१३४.	१
इहेत्थ प्राग० आष्टे लाहणि	२०.	१३४.	५
इहेत्थ प्राग० वत्साः	२०.	१३४.	२
इहेत्थ प्राग० स वै पृथु	२०.	१३४.	४
इहेत्थ प्राग० स्थालीपाको	२०.	१३४.	३
इहेदसाथ न परो गमाथेमं	१४.	१.	३२
इहेदसाथ न परो गमाथेर्यो	३.	८.	४
इहेमाविन्द्र सं नुद	१४.	२.	६४
इहेह यद्वां समना	२०.	१४३.	७
इहैधि पुरुष सर्वेण	५.	३०.	६
इहैव गाव एतनेहो	३.	१४.	४
इहैव ध्रुवां नि मिनोमि	३.	१२.	१
इहैव ध्रुवा प्रति तिष्ठ	३.	१२.	२
इहैव सन्तः प्रति दद्म	६.	११७.	२
इहैव स्तं प्राणापानौ	३.	११.	६
इहैव स्तं मा वि	१४.	१.	२२
इहैव स्त मानु गात	७.	६२.	७
इहैव स्त माप याता	६.	७३.	३
इहैव हवमा यात	१.	१५.	२
इहैवाग्ने अधि धारया	७.	८७.	३
इहैवाभि वि तनूभे	१.	१.	३
इहैवैधि धनसनि	१८.	४.	३८
इहैवैधि माप च्योष्ठाः	६.	८७.	२
ईङ्खयन्तीरपस्युव	२०.	९३.	४
ईजानश्चितमारुक्ष	१८.	४.	१४

ईशानानां सुकृतां	९.	५.	१२
ईडे अग्निं स्वावसुं	७.	५२.	३
ईळेन्यो नमस्यस्तिर	२०.	१०२.	१
ईर्माभ्यामयनं जातं	१०.	१०.	२१
ईर्ष्याया ध्राजिं प्रथमां	६.	१८.	१
ईशां वो मरुतो देव	११.	९.	२५
ईशां वो वेद राज्यं	११.	१०.	२
ईशान एनमिष्वासः	१५.	५.	१५
ईशानां त्वा भेषजाना	४.	१७.	१
ईशाना वार्याणां क्षयन्ती	१.	५.	४
उक्षान्नाय० वैश्वानर	३.	२१.	६
उक्षान्नाय० स्तोमै	२०.	१.	३
उक्ष्णो हि मे पञ्चदश	२०.	१२६.	१४
उग्रंपश्ये राष्ट्रभृत्	६.	११८.	२
उग्रं वनिषदाततम्	२०.	१३२.	६
उग्र इत्ते वनस्पत	१९.	३४.	९
उग्र एनं देव इष्वास	१५.	५.	९
उग्रो राजा मन्यमानो	५.	१९.	६
उच्चा पतन्तमरुणं	१३.	२.	३६
उच्चैर्घोषो दुन्दुभिः	५.	२०.	१
उच्छिष्टे द्यावापृथिवी	११.	७.	२
उच्छिष्टे नाम रूपं	११.	७.	१
उच्छुष्मौषधीनां सार	४.	४.	४
उच्छ्रयस्व बहुर्भव	६.	१४२.	१
उच्छ्वञ्चमाना पृथिवी	१८.	३.	५१
उच्छ्वञ्चस्व पृथिवि	१८.	३.	५०
उज्जायतां परशुर्ज्योतिषा	२०.	१७.	९
उज्जिहीध्वे स्तनयत्यभि	८.	७.	२१
उत ग्ना व्यन्तु देवपत्नी	७.	५१.	२
उत देवा अवहितं	४.	१३.	१
उत नः सुभगाँ अरि	२०.	६८.	६
उत नग्ना बोभुवती	५.	७.	८
उत पुत्रः पितरं	५.	१.	८
उत प्रहामतिदीवा	७.	५२.	६
	२०.	८९.	९
उत ब्रुवन्तु नो निदो	२०.	६८.	५
उत यत्पतयो दश	५.	१७.	८
उत यो द्यामतिसर्पात्	४.	१६.	४
उत श्वेत आशुपत्वा	२०.	१३५.	८
उत स्म सद्म हर्यतस्य	२०.	३१.	५

उत हन्ति पूर्वासिनं	१०.	१.	२७
उतामृतासुर्व्रत एमि	५.	१.	७
उतारब्धान्स्पृणुहि	८.	३.	७
उतासि परिपाणं यातु	४.	९.	३
उतेदानीं भगवन्तः	३.	१६.	४
उतेयं भूमिर्वरुणस्य	४.	१६.	३
उतेव प्रभ्वीरुत	१२.	३.	२७
उतैनां भेदो नाददाद्	१२.	४.	५०
उतैषां पितोत वा	१०.	८.	२८
उतो अस्यबन्धुकृदुतो	४.	१९.	१
उतो नो अस्या उषसो	२०.	७२.	३
उत्कसन्तु हृदयान्यूर्ध्वः	११.	९.	२१
उत्केतुना बृहता देव	१३.	२.	९
उत्क्रामातः परि चेदतप्त	९.	५.	६
उत्क्रामातः पुरुष माव	८.	१.	४
उत्तमेभ्यः स्वाहा	१९.	२२.	१२
उत्तमो अस्योषधीनां	६.	१५.	१
उत्तमो अस्योषधी० नद्यायं	१९.	३९.	४
उत्तमो अस्योषधी० यमैच्छा	८.	५.	११
उत्तमो नाम कुष्ठास्युत्तमो	५.	४.	९
उत्तरं द्विषतो मामयं	१०.	६.	३१
उत्तरं राष्ट्रं प्रजयोत्तरा	१२.	३.	१०
उत्तरस्त्वमधरे ते	४.	२२.	६
उत्तराहमुत्तर उत्तरे	३.	१८.	४
उत्तरेणेव गायत्री	१०.	८.	४१
उत्तरेभ्यः स्वाहा	१९.	२२.	१३
उत्तानपर्णे सुभगे	३.	१८.	२
उत्तानायै शयानायै	२०.	१३३.	४
उत्तिष्ठतमा रभेथा	११.	९.	३
उत्तिष्ठत सं नह्यध्वं	११.	९.	२
उत्तिष्ठत सं नह्यध्व	११.	१०.	१
उत्तिष्ठता प्र तरता	१२.	२.	२७
उत्तिष्ठताव पश्यतेन्द्रस्य	७.	७५.	१
उत्तिष्ठ त्वं० अयं	११.	१०.	५
उत्तिष्ठ त्वं० भञ्जन्	११.	९.	५
उत्तिष्ठन्नोजसा सह	२०.	४२.	३
उत्तिष्ठ प्रेहि प्र द्रवौकः	१८.	३.	८
उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते	१९.	६३.	१
उत्तिष्ठेतः किमिच्छन्ती	१४.	२.	१९
उत्तिष्ठेतो विश्वावसो	१४.	२.	३३

एको बहूनामसि	४.	३१.	४
एको वो देवोप्यतिष्ठत्	३.	१३.	४
एजदेजदजग्रभं	४.	५.	४
एतं पृच्छ कुहं पृच्छ	२०.	१३०.	५
एतं भागं परि ददामि	६.	१२२.	१
एतं वो युवानं प्रति	९.	४.	२४
एतं सधस्थाः परि	६.	१२३.	१
एत उ त्ये पतयन्ति	८.	४.	२०
एतत्ते तत स्वधा	१८.	४.	७७
एतत्ते ततामह	१८.	४.	७६
एतत्ते देवः सविता	१८.	४.	३१
एतत्ते प्रततामह	१८.	४.	७५
एतत्त्वा वासः प्रथमं	१८.	२.	५७
एतदा रोह वय	१८.	३.	७३
एत देवा दक्षिणतः	११.	६.	१८
एतद्धि शृणु मे वचो	१०.	१.	२८
एतद्वा उ स्वादीयो	९.	६(३).	९
एतद्वै ब्रध्नस्य विष्टत्	११.	३(३).	१
एतद्वै विश्वरूपं	९.	७.	२५
एतद्वो ज्योतिः पितर	९.	५.	११
एतद्वो ब्राह्मणा हवि	१२.	४.	४८
एतमिध्मं समाहितं	१०.	६.	३५
एतस्माद्वा ओदनापं	११.	३(३).	३
एता अश्वा आ प्लवन्ते	२०.	१२९.	१
एता एना व्याकरं	७.	१२०.	४
एता देवसेनाः सूर्यकेतवः	५.	२१.	२१
एतास्ते अग्ने समिधः	५.	२९.	१४
एतास्ते अग्ने समिध	१९.	६४.	४
एतास्ते असौ धेनवः	१८.	४.	३३
एतास्त्वाजोप यन्तु	९.	५.	१५
एतु तिस्रः परावत	६.	७५.	३
एते अस्मिन्देवा एकवृतो	१३.	४(१).	१३
एते त इन्द्र जन्तवो	७.	५६.	६
एते वै प्रियाश्चाप्रिया	९.	६(२).	६
एते स्तोमा नरां नृतम	२०.	३७.	१०
एतो न्विन्द्रं स्तवाम	२०.	६५.	१
एतौ ग्रावाणौ सयुजा	११.	१.	९
एदं बर्हिरसदो मेध्यो	१८.	४.	५२
एदु मध्वो मदिन्तरं	२०.	६४.	४
एधोस्येधिषीय समिदसि	७.	९४.	४

एनश्चिपङ्क्तिका हविः	२०.	१३०.	११
एना व्याघ्रं परिषस्वजानाः	४.	८.	७
एनीर्धाना हरिणीः	१८.	४.	३४
एन्द्र नो गधि प्रियः	२०.	६४.	१
एन्द्रवाहो नृपतिं वज्र	२०.	९४.	३
एन्द्र सानसिं रयिं	२०.	७०.	१७
एन्येका श्येन्येका	६.	८३.	२
एभिर्द्युभिः सुमना	२०.	२१.	४
एमं पन्थामरुक्षाम	१४.	२.	८
एमं भज ग्रामे अश्वेषु	४.	२२.	२
एमं यज्ञमनुमतिर्जगाम	७.	२१.	५
एमां कुमारस्तरुण	३.	१२.	७
एमा अगुर्योषितः	११.	१.	१४
एमाशुमाशवे भर	२०.	६८.	७
एमेनं सृजता सुते	२०.	७१.	८
एयमगन्दक्षिणा	१८.	४.	५०
एयमगन्नोषधीनां	४.	३७.	६
एयमगन्पतिकामा	२.	३०.	५
एयमगन्बर्हिषा	५.	२६.	६
एवा ते हारियोजना	२०.	३५.	१६
एवा त्वं देव्यघ्न्ये	१२.	५(७).	४
एवा नूनमुप स्तुहि	२०.	६६.	२
एवानेवाव सा गरत्	१६.	७.	४
एवा पतिं द्रोणसाचं	२०.	९४.	४
एवा पाहि प्रत्नथा	२०.	८.	१
एवा पित्रे विश्वदेवाय	२०.	८८.	६
एवा महान्बृहद्दिवो	५.	२.	९
	२०.	१०७.	१२
एवा रातिस्तुवीमघ	२०.	६०.	२
एवा हि ते विभूतय	२०.	६०.	५
	२०.	७१.	५
एवा ह्यसि वीरयुरेवा	२०.	६०.	१
एवा ह्यस्य काम्या	२०.	६०.	६
	२०.	७१.	६
एवा ह्यस्य सूनृता	२०.	६०.	४
	२०.	७१.	४
एवेदिन्द्रं वृषणं	२०.	१२.	६
एवैवापागपरे सन्तु	२०.	९४.	७
एवो ष्वस्मन्निर्ऋते	६.	८४.	३
एष इषाय मामहे	२०.	१२७.	३

गृहमेधी गृहपतिर्भवति	८.	१०(१).	३
गृहाण ग्रावाणौ सकृतौ	११.	१.	१०
गृह्णामि ते सौभगत्वाय	१४.	१.	५०
गोभिष्टरेमामतिं० विश्वाम्	२०.	१७.	१०
	२०.	९४.	१०
गोभिष्टरेमामतिं० विश्वे	७.	५२.	७
	२०.	८९.	१०
गोभिष्ट्वा पात्वृषभो	१९.	२७.	१
गोभ्यो अश्वेभ्यो नमो	९.	३.	१३
गोसनिं वाचमुदेयं	३.	२०.	१०
गौरमीमेदभि वत्सं	९.	१०.	६
गौरिन्मिमाय सलिलानि	९.	१०.	२१
गौरेव तान्हन्यमाना	५.	१८.	११
ग्रामणीरसि ग्रामणी	१९.	३१.	१२
ग्राहिं पाप्मानमति ताँ	१२.	३.	१८
ग्राह्या गृहाः सं सृज्यन्ते	१२.	२.	३९
ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः	२.	३३.	२
	२०.	९६.	१८
ग्रीवास्ते कृत्ये पादौ	१०.	१.	२१
ग्रीष्मस्ते भूमे वर्षाणि	१२.	१.	३६
ग्रीष्मो हेमन्तः शिशिरो	६.	५५.	२
ग्रैष्मावेनं मासौ दक्षिणाया	१५.	४.	६
ग्रैष्मौ मासौ गोप्तारा	१५.	४.	५
घर्मः समिद्धो अग्निना	८.	८.	१७
घर्म इवाभितपन्दर्भ	१९.	२८.	३
घृतं ते अग्ने दिव्ये	७.	८७.	६
घृतं प्रोक्षन्ती सुभगा	१०.	९.	११
घृतमप्सराभ्यो वह	७.	१०४.	२
घृतस्य जूतिः समनाः	१९.	५८.	१
घृतह्रदा मधुकूलाः	४.	३४.	६
घृतादुल्लुप्तं मधुना	५.	२८.	१४
घृतादुल्लुप्तो० भूमिदृंहो	१९.	३३.	२
घृतादुल्लुप्तो० सहस्र	१९.	४६.	६
घृतेन त्वा समुक्षाम्यग्न	१९.	२७.	५
घृतेन सीता मधुना	३.	१७.	९
घोरा ऋषयो नमो	२.	३५.	४
चक्षुः श्रोत्रं यशो	११.	५.	२५
चक्षुरसि चक्षुर्मे दाः	२.	१७.	६
चक्षुर्मुसलं काम	११.	३(१).	३
चक्षुषा ते चक्षुर्हन्मि	५.	१३.	४
चक्षुषो हेते मनसो	५.	६.	९
चतस्रश्च मे चत्वारिंशच्च	५.	१५.	४
चतस्रो दिवः प्रदिश	१.	११.	२
चतुरः कुम्भांश्चतुर्धा	४.	३४.	७
चतुर्दंष्ट्राञ्छ्यावदतः	११.	९.	१७
चतुर्दशार्चेभ्यः स्वाहा	१९.	२३.	११
चतुर्धा रेतो अभवद्	१०.	१०.	२९
चतुर्नमो अष्टकृत्वो	११.	२.	९
चतुर्वीरं बध्यत आञ्जन	१९.	४५.	४
चतुर्होतार आप्रियश्चातु	११.	७.	१९
चतुष्टयं युज्यते संहितान्तं	१०.	२.	३
चतूरात्रः पञ्चरात्रः	११.	७.	११
चत्वारि वाक्परिमिता	९.	१०.	२७
चन्द्रमा अप्स्वन्तरा	१८.	४.	८९
चन्द्रमा नक्षत्राणामधिपतिः	५.	२४.	१०
चन्द्रमा नक्षत्रैरुदक्रामत्	१९.	१९.	४
चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः	१९.	६.	७
चन्द्र यत्ते तपस्तेन	२.	२२.	१
चन्द्र यत्ते तेजस्तेन	२.	२२.	५
चन्द्र यत्तेर्चिस्तेन	२.	२२.	३
चन्द्र यत्ते शोचिस्तेन	२.	२२.	४
चन्द्र यत्ते हरस्तेन	२.	२२.	२
चरुं पञ्चबिलमुखं	११.	३(१).	१८
चरेदेवा त्रैहायणा	१२.	४.	१६
चित्तिरा उपबर्हणं	१४.	१.	६
चित्रं देवानां केतुरनीकं	१३.	२.	३४
	२०.	१०७.	१३
चित्रं देवानामुदगादनीकं	१३.	२.	३५
	२०.	१०७.	१४
चित्रश्चिकित्वान्महिषः	१३.	२.	३२
चित्राणि साकं दिवि	१९.	७.	१
चेतो हृदयं यकृन्मेधा	९.	७.	११
च्युता चेयं बृहत्यच्युता	९.	२.	१५
छन्दःपक्षे उषसा	८.	९.	१२
छन्दांसि यज्ञे मरुतः	५.	२६.	५
छिनत्त्यस्य पितृबन्धु	१२.	५(५).	५
छिन्धि दर्भ सपत्नान्मे	१९.	२८.	६
छिन्ध्या च्छिन्धि प्र	१२.	५(६).	५
जगता सिन्धुं दिव्यस्कभा	९.	१०.	३
जङ्गिडोसि जङ्गिडो	१९.	३४.	१

जङ्गिडो जम्भाद्विशरा	२.	४.	२
जज्ञानः सोमं सहसे	२०.	८७.	३
जनं बिभ्रती बहुधा	१२.	१.	४५
जनाद्विश्वजनीनात्	७.	४६.	१
जनाय चिद्य ईवत	२०.	९०.	२
जनित्रीव प्रति हर्यासि	१२.	३.	२३
जनियन्ति नावग्रवः	१४.	२.	७२
जरां सु गच्छ परि	१९.	२४.	५
जरायुजः प्रथम उस्त्रियो	१.	१२.	१
जरायै त्वा परि ददामि	३.	११.	७
जवस्ते अर्वन्निहितो	६.	९२.	२
जहि त्वं काम मम ये	९.	२.	१०
जहि दर्भ सपत्नान्मे	१९.	२९.	९
जाग्रद्दुष्वप्न्यं स्वप्ने	१६.	६.	९
जातवेदो नि वर्तय	६.	७७.	३
जातो व्यख्यत्पित्रो	२०.	३४.	१६
जानीत स्मैनं परमे	६.	१२३.	२
जायमानाभि जायते	१२.	४.	१०
जाया इद्वो अप्सरसो	४.	३७.	१२
जालाषेणाभि षिञ्चत	६.	५७.	२
जितमस्माक० मभ्यष्ठां	१६.	९.	१
जितमस्माक० मभ्यष्ठां० इदमह	१०.	५.	३६
जितमस्माक० मृतमस्माकं	१६.	८.	१
	१६.	८.	३०
जितमस्माक० स आङ्गिरसानां	१६.	८.	१५
जितमस्माक० स आथर्वणानां	१६.	८.	१७
जितमस्माक० स आर्तवानां	१६.	८.	२१
जितमस्माक० स आर्षेयाणां	१६.	८.	१३
जितमस्माक० स इन्द्राग्न्योः	१६.	८.	२७
जितमस्माक० स ऋतूनां	१६.	८.	२०
जितमस्माक० स ऋषीणां	१६.	८.	१२
जितमस्माक० स देवजामीनां	१६.	८.	९
जितमस्माक० स द्यावापृथिव्योः	१६.	८.	२६
जितमस्माक० स निर्ऋत्याः	१६.	८.	५
जितमस्माक० स निर्भूत्याः	१६.	८.	७
जितमस्माक० स पराभूत्याः	१६.	८.	८
जितमस्माक० स प्रजापतेः	१६.	८.	११
जितमस्माक० स बृहस्पतेः	१६.	८.	१०
जितमस्माक० स मासानां	१६.	८.	२२
जितमस्माक० स मित्रावरुणयोः	१६.	८.	२८

जितमस्माक० स राज्ञो	१६.	८.	२९
जितमस्माक० स वनस्पतीनां	१६.	८.	१८
जितमस्माक० स वानस्पत्यानां	१६.	८.	१९
जितमस्माक० सोङ्गिरसां	१६.	८.	१४
जितमस्माक० सोथर्वणां	१६.	८.	१६
जितमस्माक० सोभूत्याः	१६.	८.	६
जितमस्माक० सोर्धमासानां	१६.	८.	२३
जितमस्माक० सोहोरात्रयोः	१६.	८.	२४
जितमस्माक० सोह्नोः	१६.	८.	२५
जिह्वा ज्या भवति	५.	१८.	८
जिह्वाया अग्रे मधु	१.	३४.	२
जीवं रुदन्ति वि नय	१४.	१.	४६
जीवतां ज्योतिरभ्येहि	८.	२.	२
जीवलां० अरुन्धती	८.	७.	६
जीवलां० त्रायमाणां	८.	२.	६
जीवला नाम ते माता	१९.	३९.	३
जीवला स्थ जीव्यासं	१९.	६९.	४
जीवानामायुः प्र तिर	१२.	२.	४५
जीवा स्थ जीव्यासं	१९.	६९.	१
जीवेभ्यस्त्वा समुदे	८.	१.	१५
जीवेम शरदः शतम्	१९.	६७.	२
जुष्टो दमूना अतिथि	७.	७७.	९
जुहूर्दाधार द्यामुप	१८.	४.	५
जूर्णि पुनर्वो यन्तु	२.	२४.	५
ज्याके परि णो नमा	१.	२.	२
ज्याघोषा दुन्दुभयो	५.	२१.	९
ज्यायस्वन्तश्चित्तिनो	३.	३०.	५
ज्यायान्निमिषतोसि	९.	२.	२३
ज्येष्ठघ्न्यां जातो विचृतो	६.	११०.	२
ज्योतिष्मतो लोकाञ्जयति	९.	६(६).	१४
तं घेमित्था नमस्विन	२०.	९२.	१४
तं जहि तेन मन्दस्व	१६.	७.	१२
तं ते मदं गृणीमसि	२०.	६१.	१
तं त्वा वाजेषु वाजिनं	२०.	६८.	९
तं त्वा स्वप्न विद्म० स त्वं	१९.	५७.	४
तं त्वा स्वप्न विद्म० स नः	१६.	५.	३
	१६.	५.	१०
तं त्वौदनस्य पृच्छामि	११.	३(१).	२२
तं दितिश्चादितिश्चेडा	१५.	६.	२०
तं धाता प्रत्यमुञ्चत	१०.	६.	२१

तं पुण्यं गन्धं गन्धर्वा	८.	१०(५).	८
तं पृच्छन्ती वज्रहस्तं	२०.	३६.	५
तं प्रजापतिश्च० पितामहश्चानु	१५.	६.	२५
तं प्रजापतिश्च० पितामहश्चाप	१५.	७.	२
तं बृहच्च रथन्तरं	१५.	२.	२
तं भूमिश्चाग्निश्चौषधयश्च	१५.	६.	२
तं यज्ञं प्रावृषा प्रौक्षन्	१९.	६.	११
तं यज्ञायज्ञियं च	१५.	२.	१०
तं वत्सा उप तिष्ठन्त्येक	१३.	४(१).	६
तं वर्धयन्तो मतिभिः	२०.	९१.	९
तं वां रथं वयमद्या	२०.	१४३.	१
तं वृक्षा अप सेधन्ति	५.	१९.	९
तं वैरूपं च वैराजं	१५.	२.	१६
तं वो दस्ममृतीषहं	२०.	९.	१
	२०.	४९.	४
तं वो धिया नव्यस्या	२०.	३६.	७
तं वो वाजानां पति	२०.	६४.	६
तं श्यैतं च नौधसं	१५.	२.	२२
तं श्रद्धा च यज्ञश्च	१५.	७.	४
तं सभा च समितिश्च	१५.	९.	२
तं समाप्नोति जूतिभि	१३.	२.	१५
तं सुष्टुत्या विवासे	२०.	४४.	३
तं हि स्वराजं वृषभं	२०.	११३.	२
तक्मन्भ्रात्रा बलासेन	५.	२२.	१२
तक्मन्मूजवतो गच्छ	५.	२२.	७
तक्मन्व्याल वि गद	५.	२२.	६
ततं तन्तुमन्वेके तरन्ति	६.	१२२.	२
ततश्चैनमन्यया जिह्वया	११.	३(२).	५
ततश्चैनमन्यया प्रतिष्ठया	११.	३(२).	१८
ततश्चैनमन्याभ्यां पादाभ्यां	२१.	३(२).	१५
ततश्चैनमन्याभ्यां प्रपदाभ्यां	११.	३(२).	१६
ततश्चैनमन्याभ्यां श्रोत्राभ्यां	१२.	३(२).	२
ततश्चैनमन्याभ्यां हस्ताभ्यां	११.	३(२).	१७
ततश्चैनमन्याभ्यामक्षीभ्यां	१९.	३(२).	३
ततश्चैनमन्याभ्यामष्ठीवद्भ्यां	११.	३(२).	१४
ततश्चैनमन्याभ्यामूरुभ्यां	११.	३(२).	१३
ततश्चैनमन्येन पृष्ठेन	११.	३(२).	९
ततश्चैनमन्येन मुखेन	११.	३(२).	४
ततश्चैनमन्येन वस्तिना	११.	३(२).	१२
ततश्चैनमन्येन व्यचसा	११.	३(२).	८

ततश्चैनमन्येन शीर्ष्णा	११.	३(२).	१
ततश्चैनमन्येनोदरेण	११.	३(२).	११
ततश्चैनमन्येनोरसा	११.	३(२).	१०
ततश्चैनमन्यैः प्राणापानैः	११.	३(२).	७
ततश्चैनमन्यैर्दन्तैः प्राशी	१२.	३(२).	६
ततस्ततामहास्ते मावन्तु	५.	२४.	१७
तता अवरे ते मावन्तु	५.	२४.	१६
तत्त्वा यामि सुवीर्यं	२०.	९.	३
	२०.	४९.	६
तत्सूर्यस्य देवत्वं	२०.	१२३.	१
तथा तदग्ने कृणु	५.	२९.	२
तदग्निराह० पूषा	१६.	९.	२
तदग्निराह० बृहस्पतिः	८.	५.	५
तदग्ने चक्षुः प्रति धेहि	८.	३.	२१
तदद्या चित्त उक्थिनो	२०.	६१.	३
तदमुष्मा अग्ने देवाः	१६.	६.	११
तदस्तु मित्रावरुणा	१९.	११.	६
तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं	५.	२.	१
	२०.	१०७.	४
तदू षु ते महत्पृथुज्म	५.	१.	५
तदेकमभवत्तललाम	१५.	१.	३
तद्ब्रह्म च तपश्च सप्त	८.	१०(४).	१६
तद्भद्राः समगच्छन्त	१०.	१०.	१७
तद्यस्मा एवं विदुषे	८.	१०(६).	१
तद्यस्यैवं विद्वान्व्रात्य उद्धृते	१५.	१२.	१
तद्यस्यैवं विद्वान्व्रात्य एकां	१५.	१३.	१
तद्यस्यैवं विद्वान्व्रात्यश्चतुर्थीं	१५.	१३.	७
तद्यस्यैवं विद्वान्व्रात्यस्तृतीयां	१५.	१३.	५
तद्यस्यैवं विद्वान्व्रात्योतिथि	१५.	११.	१
तद्यस्यैवं विद्वान्व्रात्यो द्वितीयां	१५.	१३.	३
तद्यस्यैवं विद्वान्व्रात्यो परि	१५.	१३.	९
तद्यस्यैवं विद्वान्व्रात्यो राज्ञो	१५.	१०.	१
तद्वा अथर्वणः शिरो	१०.	२.	२७
तद्वात उन्मथायति	२०.	१३२.	४
तद्विषं सर्पा उप	८.	१०(५).	१६
तद्विष्णोः परमं पदं	७.	२७.	७
तद्वै राष्ट्रमा स्रवति	५.	१९.	८
तद्वो गाय सुते सचा	२०.	७८.	१
तनूनपात्पथ ऋतस्य	५.	१२.	२
तनूष्टे वाजिन्तन्वं	६.	९२.	३

तनूस्तन्वा मे सहे	१९.	६१.	१
तंन्त्रमेके युवती	१०.	७.	४२
तन्नस्तुरीपमद्भुतं	५.	२७.	१०
तन्नो वि वोचो यदि	२०.	३६.	४
तन्मित्रस्य वरुणस्या	२०.	१२३.	२
तन्वं स्वर्गो बहुधा वि	१२.	३.	५४
तपनो अस्मि पिशाचानां	४.	३६.	६
तपश्चैवास्तां० त आसं	११.	८.	२
तपश्चैवास्तां० तपो ह	११.	८.	६
तपसा ये अनाधृष्या	१८.	२.	१६
तप्तो वां घर्मो नक्षतु	७.	७७.	५
तमाहवनीयश्च गार्हपत्यश्च	१५.	६.	१४
तमितिहासश्च पुराणं	१५.	६.	११
तमिदं निगतं सहः	१३.	४(१).	१२
तमिदं निगतं सहः० य एतं	१३.	४(२).	७
तमिन्द्रं जोहवीमि मघवा	२०.	५५.	१
तमिन्द्रं वाजयामसि	२०.	४७.	१
	२०.	१३७.	१२
तमिन्द्र मदमा गहि	२०.	२४.	२
तमिमं देवता मणिं	१०.	६.	२९
तमीमह इन्द्रमस्य	२०.	३६.	३
तमु नः पूर्वे पितरो	२०.	३६.	२
तमु ष्टुहि यो अन्तः	६.	१.	२
तमृचश्च सामानि च	१५.	६.	८
तमृतं च सत्यं च	१५.	६.	५
तमृतवश्चार्तवाश्च	१५.	६.	१७
तम्वभि प्र गायत	२०.	६१.	४
	२०.	६२.	८
तयार्बुदे प्रणुत्ताना	११.	९.	२०
तयाहं शत्रून्त्साक्ष	२.	२७.	५
तयोरहं परिनृत्यन्त्यो	१०.	७.	४३
तरणिर्विश्वदर्शतो	१३.	२.	१९
	२०.	४७.	१६
तरी मन्द्रासु प्रयक्षु	५.	२७.	६
तर्द है पतङ्ग है	६.	५०.	२
तर्दापते वघापते	६.	५०.	३
तव चतस्रः प्रदिशस्तव	११.	२.	१०
तव च्यौत्नानि वज्रहस्त	२०.	३७.	५
तव त्यदिन्द्रियं बृहत्	२०.	१०६.	१
तव द्यौरिन्द्र पौंस्यं	२०.	१०६.	२

तव व्रते नि विशन्ते	४.	२५.	३
तवेदं विश्वमभितः	२०.	८७.	६
तस्तुवं न तस्तुवं	५.	१३.	११
तस्मा अन्नो भवन्	९.	६(५).	६
तस्मा अरं गमाम	१.	५.	३
तस्मा उदीच्या दिशः	१५.	४.	१०
तस्मा उदीच्या दिशो	१५.	५.	८
तस्मा उद्यन्त्सूर्यो	९.	६(५).	४
तस्मा उषा हिङ्कृणोति	९.	६(५).	१
तस्मा ऊर्ध्वाया दिशः	१५.	४.	१६
तस्मा ऊर्ध्वाया दिशो	१५.	५.	१२
तस्मात्पितृभ्यो मास्युपमा	८.	१०(३).	४
तस्मादमुं निर्भजामो	१६.	८.	२
	१६.	८.	३१
तस्मादश्वा अजायन्त	१९.	६.	१२
तस्माद्देवेभ्योर्धमासे	८.	१०(३).	६
तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः	१९.	६.	१४
तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत	१९.	६.	१३
तस्माद्वनस्पतीनां संवत्सरे	८.	१०(३).	२
तस्माद्वै ब्राह्मणानां	१२.	५(३).	६
तस्माद्वै विद्वान्पुरुष	११.	८.	३२
तस्मान्मनुष्येभ्य उभयद्यु	८.	१०(३).	८
तस्मिन्हिरण्यये कोशे	१०.	२.	३२
तस्मै घृतं सुरां मध्वन्न	१०.	६.	५
तस्मै दक्षिणाया दिशः	१५.	४.	४
तस्मै दक्षिणाया दिशो	१५.	५.	४
तस्मै ध्रुवाया दिशः	१५.	४.	१३
तस्मै ध्रुवाया दिशो	१५.	५.	१०
तस्मै प्रतीच्या दिशः	१५.	४.	७
तस्मै प्रतीच्या दिशो	१५.	५.	६
तस्मै प्राच्या दिशः	१५.	४.	१
तस्मै प्राच्या दिशो	१५.	५.	१
तस्मै व्रात्यायासन्दीं	१५.	३.	३
तस्मै सर्वेभ्यो अन्त	१५.	५.	१४
तस्य अनु निभञ्जनम्	२०.	१३१.	२
तस्य देवजनाः परिष्कन्दा	१५.	३.	१०
तस्य प्राशं त्वं जहि	२.	२७.	७
तस्य व्रात्यस्य	१५.	१५.	१
	१५.	१८.	१
तस्य० । एकं तदेषा	१५.	१७.	१०

दिवो नु मां बृहतो	६.	१२४.	१
दिवो मादित्या रक्षन्तु	१९.	१६.	२
	१९.	२७.	१५
दिवो मूलमवततं	२.	७.	३
दिवो विष्ण उत वा	७.	२७.	८
दिव्यं सुपर्णं पयसं	७.	४०.	१
दिव्यस्य सुपर्णस्य	४.	२०.	३
दिव्यादित्याय समनमन्	४.	३९.	५
दिव्यो गन्धर्वो भुवनस्य	२.	२.	१
दिशश्चतस्रोश्वतर्यो	८.	८.	२२
दिशां प्रज्ञानां स्वरयन्त	१३.	२.	२
दिशो ज्योतिष्मतीरभ्यावर्ते	१०.	५.	३८
दिशोदिशः शालाया	९.	३.	३१
दिशो धेनवस्तासां चन्द्रो	४.	३९.	८
दीर्घस्ते अस्त्वङ्कुशो	२०.	५.	४
दीर्घायुत्वाय बृहते	२.	४.	१
दुर्णामा च सुनामा	८.	६.	४
दुन्दुभेर्वाचं प्रयतां	५.	२०.	५
दुरदभ्नैनमा शये	१२.	४.	१९
दुरो अश्वस्य दुर इन्द्र	२०.	२१.	२
दुर्मन्त्वत्रामृतस्य नाम	१८.	१.	३४
दुर्हार्दः संघोरं चक्षुः	१९.	३५.	३
दुष्ट्यै हि त्वा भत्स्यामि	३.	९.	५
दुष्वप्न्यं काम दुरितं	९.	२.	३
दुहे सायं दुहे प्रातर्दुहे	४.	११.	१२
दुहां मे पञ्च प्रदिशो	३.	२०.	९
दूराच्चकमानाय प्रतिपाणा	१९.	५२.	३
दूरे चित्सन्तमरुषास	३.	३.	२
दूरे पूर्णेन वसति	१०.	८.	१५
दूष्या दूषिरसि हेत्या	२.	११.	१
दृंह प्रत्नाञ्जनयाजाता	६.	१३६.	२
दृंह मूलमाग्रं यच्छ	६.	१३७.	३
दृढो दृंहस्थिरो न्यो	११.	७.	४
दृष्टमदृष्टमतृहमथो	२.	३१.	२
देवजना गुदा मनुष्या	९.	७.	१६
देव त्वप्रतिसूर्य	२०.	१३०.	१०
देवपीयुश्चरति मर्त्येषु	५.	१८.	१३
देवयन्तो यथा मति	२०.	७०.	२
देव संस्फान सहस्रा	६.	७९.	३
देवस्ते सविता हस्तं	१४.	१.	४९

देवस्य त्वा सवितुः	१९.	५१.	२
देवस्य सवितुः सवे	६.	२३.	३
देवस्य सवितुर्भाग	१०.	५.	१४
देवहेतिर्ह्रियमाणा	१२.	५(४).	२
देवाः कपोत इषितो	६.	२७.	१
देवाः पितरः पितरो	६.	१२३.	३
देवाः पितरो० उच्छिष्टा	११.	७.	२७
देवाः पितरो० ते त्वा	१०.	९.	९
देवा अग्रे न्यपद्यन्त	१४.	२.	३२
देवा अदुः सूर्यो	६.	१००.	१
देवा अमृतेनोदक्रामं	१९.	१९.	१०
देवा इमं मधुना संयुतं	६.	३०.	१
देवाञ्जन त्रैककुदं	१९.	४४.	६
देवा ददत्वासुरं तद्वो	२०.	१३५.	१०
देवानां निहितं निधिं	१९.	२७.	९
देवानां पत्नीः पृष्टय	९.	७.	६
देवानां पत्नीनां गर्भ	१९.	५७.	३
देवानां पत्नीरुशती	७.	५१.	१
देवानां भाग उपनाह	९.	४.	५
देवानां हेतिः परि त्वा	८.	२.	९
देवानामस्थि कृशनं	४.	१०.	७
देवानामेतत्परिषूत	११.	५.	२३
देवानामेनं घोरैः	१६.	७.	२
देवान्यन्नाथितो हुवे	७.	११४.	७
देवा यज्ञमृतवः	१८.	४.	२
देवा वशां पर्यवदन्	१२.	४.	४९
देवा वशामयाचन्मुखं	१२.	४.	२०
देवा वशामयाचन्यस्मिन्	१२.	४.	२४
देवा वा एतस्या	५.	१७.	६
देवास्ते चीतिमविदन्	२.	९.	४
देवी देव्यामधि जाता	६.	१३६.	१
देवी हनत्कुहनत्	२०.	१३२.	११
देवेभ्यः कमवृणीत	१८.	३.	४१
देवेभ्यो अधि जातोसि	५.	४.	७
देवैनसात्पित्र्यान्नामग्राहात्	१०.	१.	१२
देवैनसादुन्मदितमुन्मत्तं	६.	१११.	३
देवैर्दत्तं मनुना साक	१४.	२.	४१
देवैर्दत्तेन मणिना	२.	४.	४
देवो अग्निः संकसुको	१२.	२.	१२
देवो देवान्परिभूर्ऋतेन	१८.	१.	३०

ध्रुव आ रोह पृथिवीं	१८.	४.	६
ध्रुवा दिग्विष्णुरधिपतिः	३.	२७.	५
ध्रुवा द्यौर्ध्रुवा पृथिवी	६.	८८.	१
ध्रुवायां त्वा दिशि पुरा	१८.	३.	३४
ध्रुवाया दिशः शालाया	९.	३.	२९
ध्रुवायै त्वा दिशे विष्णवे	१२.	३.	५९
ध्रुवेयं विराण्नमो	१२.	३.	११
ध्रुवोच्युतः प्र मृणीहि	६.	८८.	३
न कामेन पुनर्मघो	५.	११.	२
न किल्बिषमत्र नाधारो	१२.	३.	४८
नकिष्टं कर्मणा नशद्	२०.	९२.	१८
नकी रेवन्तं सख्याय	२०.	११४.	२
नक्तञ्जातास्योषधे	१.	२३.	१
नक्षत्रमुल्काभिहतं	१९.	९.	९
न घा त्वद्रिगप वेति	२०.	१७.	२
न घा वसुर्नि यमते	२०.	७८.	२
न घेमन्यदा पपन	२०.	१८.	२
न घ्रंस्तताप न हिमो	७.	१९.	२
न च प्रत्याहन्यान्मनसा	८.	१०(६).	२
न च प्राणं रुणद्धि	११.	३(३).	६
न च सर्वज्यानिं जीयते	११.	३(३).	७
नडमा रोह न ते	१२.	२.	१
न तं यक्ष्मा अरुन्धते	१९.	३८.	१
न ता अर्वा रेणुककाटो	४.	२१.	४
न ता नशन्ति न दभाति	४.	२१.	३
न तिष्ठन्ति न नि	१८.	१.	९
न ते नाथं यम्यत्राहमस्मि	१८.	१.	१३
न ते बाह्वोर्बलमस्ति	७.	५८.	६
न ते वर्तास्ति राधस	२०.	२७.	४
न ते सखा सख्यं	१८.	१.	२
न त्वदन्यः कवितरो	५.	११.	४
न त्वा पूर्वा ओषधयो	१९.	३४.	७
न त्वावाँ अन्यो दिव्यो	२०.	१२१.	२
नदीं यन्त्वप्सरसोपां	४.	३७.	३
नदी सूत्री वर्षस्य पतय	९.	७.	१४
न देवेष्वा वृश्चते	१५.	१२.	६
न द्वितीयो न तृतीय	१३.	४(२).	३
न पञ्चमो न षष्ठः	१३.	४(२).	४
न पितृयाणं पन्थां	१५.	१२.	९
न पिशाचैः सं शक्नोमि	४.	३६.	७

न बहवः समशकन्	१.	२७.	३
न ब्राह्मणो हिंसितव्यो	५.	१८.	६
न भूमिं वातो अति वाति	४.	५.	२
नमः शीताय तक्मने	१.	२५.	४
नमः सनिस्रसाक्षेभ्यो	२.	८.	५
नमः सायं नमः प्रात	११.	२.	१६
न मत्स्त्री सुभसत्तरा	२०.	१२६.	६
नमस्कृत्य द्यावापृथिवी	७.	१०७.	१
नमस्तस्मै नमो दात्रे	९.	३.	१२
नमस्ते अधिवाकाय	६.	१३.	२
नमस्ते अस्तु नारदा	१२.	४.	४५
नमस्ते अस्तु पश्यत	१३.	४(५).	३
	१३.	४(६).	४
नमस्ते अस्तु विद्युते	१.	१३.	१
नमस्ते अस्त्वायते	११.	४.	७
नमस्ते घोषिणीभ्यो	११.	२.	३१
नमस्ते जायमानायै	१०.	१०.	१
नमस्ते प्रवतो नपाद्	१.	१३.	२
नमस्ते प्राण क्रन्दाय	११.	४.	२
नमस्ते प्राण प्राणते	११.	४.	८
नमस्ते यातुधानेभ्यो	६.	१३.	३
नमस्ते राजन्वरुणास्तु	१.	१०.	२
नमस्ते रुद्रास्यते नमः	६.	९०.	३
नमस्ते लाङ्गलेभ्यो	२.	८.	४
नमस्तेस्त्वायते नमो	११.	२.	१५
नमो गन्धर्वस्य नमसे	१४.	२.	३५
नमो देववधेभ्यो	६.	१३.	१
नमो यमाय नमो	५.	३०.	१२
नमो रुद्राय नमो	६.	२०.	२
नमो रूराय च्यवनाय	७.	१२१.	१
नमो वः पितरः स्वधा	१८.	४.	८५
नमो वः पितर ऊर्जे	१८.	४.	८१
नमो वः पितरो भामाय	१८.	४.	८२
नमो वः पितरो यच्छिवं	१८.	४.	८४
नमो वः पितरो यद्घोरं	१८.	४.	८३
नमोस्तु ते निर्ऋते	६.	६३.	२
नमोस्त्वसिताय नम	६.	५६.	२
नयतामून्मृत्युदूता	८.	८.	११
न यत्पुरा चकृमा	१८.	१.	४
न यस्याः पारं ददृशे	१९.	४७.	२

नीललोहितं भवति	१४.	१.	२६
नीलशिखण्डवाहनः	२०.	१३२.	१६
नीलेनैवाप्रियं भ्रातृव्यं	१५.	१.	८
नुदस्व काम प्र णुदस्व	९.	२.	४
नू इन्द्र शूर स्तवमान	२०.	३७.	११
नू चिन्नु ते मन्यमानस्य	२०.	७३.	२
नूनं तदस्य काव्यो	४.	१.	६
नू नो रयिं पुरुवीरं	२०.	१४३.	६
नृचक्षा रक्षः परि	८.	३.	१०
नेच्छत्रुः प्राशं जयाति	२.	२७.	१
नेमा इन्द्र गावो रिषन्	२०.	१२७.	१३
नेमिं नमन्ति चक्षसा	२०.	५४.	३
नेव मांसे न पीवसि	१.	११.	४
नैतां ते देवा अददु	५.	१८.	१
नैतां विदुः पितरो	१९.	५६.	४
नैनं घ्नन्ति पर्यायिणो	६.	७६.	४
नैनं घ्नन्त्यप्सरसो न	८.	५.	१३
नैनं प्राप्नोति शपथो	४.	९.	५
नैनं रक्षांसि न पिशाचाः	१.	३५.	२
नैवाहमोदनं न मामोदनः	११.	३(१).	३०
न्यग्वातो वाति न्यक्तपति	६.	९१.	२
न्यस्तिका रुरोहिथ	६.	१३९.	१
न्यू षु वाचं प्र महे	२०.	२१.	१
न्वेतेनारात्सीरसौ	५.	६.	५
पक्षी जायान्यः पतति	७.	८०.	४
पञ्च च मे पञ्चाशच्च	५.	१५.	५
पञ्च च याः पञ्चाशच्च	६.	२५.	१
पञ्चदशर्चेभ्यः स्वाहा	१९.	२३.	१२
पञ्चपादं पितरं द्वादशाकृतिं	९.	९.	१२
पञ्चभिः पराङ्तपस्येक	१७.	१.	१७
पञ्च राज्यानि वीरुधां	११.	६.	१५
पञ्च रुक्मा ज्योतिरस्मै	९.	५.	२६
पञ्च रुक्मा पञ्च नवानि	९.	५.	२५
पञ्चर्चेभ्यः स्वाहा	१९.	२३.	२
पञ्चवाही वहत्यग्रमेषां	१०.	८.	८
पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च	८.	९.	१५
पञ्चापूपं॰ पितॄणां	३.	२९.	४
पञ्चापूपं॰ सूर्यामास	३.	२९.	५
पञ्चारे चक्रे परिवर्तमाने	९.	९.	११
पञ्चौदनं पञ्चभिरङ्गुलिभि	४.	१४.	७
पञ्चौदनः पञ्चधा वि	९.	५.	८
पताति कुण्डृणाच्या	२०.	७४.	६
पत्नी यद्दृश्यते पत्नी	२०.	१३५.	५
पथ्या रेवतीर्बहुधा	३.	४.	७
पदज्ञा स्थ रमतयः	७.	७९.	२
पदा पणीँरराधसो	२०.	९३.	२
पदोरस्या अधिष्ठानाद्	१२.	४.	५
पद्भिः सेदिमवक्रामन्	४.	११.	१०
पनाय्यं तदश्विना कृतं	२०.	१४३.	९
पयश्च रसश्चान्नं	१२.	५(२).	४
पयश्च वा एष रसं	९.	६(३).	२
पयस्वतीः कृणुथाप	६.	२२.	२
पयस्वतीरोषधयः॰ पयः	१८.	३.	५६
पयस्वतीरोषधयः॰ वचः	३.	२४.	१
पयो धेनूनां रसमोषधीनां	४.	२७.	७
परं मृत्यो अनु परेहि	१२.	२.	२१
परं योनेरवरं ते	७.	३६.	३
परः सो अस्तु तन्वा	८.	४.	११
परमां तं परावत	६.	७५.	२
पराक्ते ज्योतिरपथं	१०.	१.	१६
पराच एनान्प्र णुद	२.	२५.	५
पराजिताः प्र त्रसता	८.	८.	१९
पराञ्चं चैनं प्राशीः	११.	३(१).	२८
परा देहि शामुल्यं	१४.	१.	२५
पराद्य देवा वृजिनं	८.	३.	१४
परामित्रान्दुन्दुभिना	५.	२१.	७
परा यात पितरः	१८.	४.	६३
परा यात पितर आ	१८.	३.	१४
परा शृणीहि तपसा	८.	३.	१३
	१०.	५.	४९
परा हीन्द्र धावसि	२०.	१२६.	२
परि ग्राममिवाचितं	४.	७.	५
परिच्छिन्नः क्षेममकरोत्	२०.	१२७.	८
परि णो वृङ्ग्धि शपथ	६.	३७.	२
परि त्रयः	२०.	१२९.	८
परि त्वाग्ने पुरं वयं	७.	७४.	१
	८.	३.	२२
परि त्वा धात्सविता	१३.	१.	२०
परि त्वा परितत्नुनेक्षुणा	१.	३४.	५
परि त्वा पातु समानेभ्यो	८.	२.	२६

परि त्वा रोहितैर्वर्णै	१. २२. २	पर्यावर्ते दुष्वप्न्यात्	७. १०५. १
परि दद्म इन्द्रस्य	६. ९९. ३	पर्यू षु प्र धन्वा	५. ६. ४
परि द्यामिव सूर्योऽहीनां	६. १२. १	पर्वताद्दिवो योने	५. २५. १
परि द्यावापृथिवी सद्य	२. १. ४	पर्शुर्ह नाम मानवी	२०. १२६. २३
परि धत्त धत्त नो	२. १३. २	पलालानुपलालौ शर्कुं	८. ६. २
	१९. २४. ४	पल्प बद्ध वयो इति	२०. १२९. १५
परि धामान्यासामाशु	२. १४. ६	पवमानः पुनातु मा	६. १९. २
परिपाणं पुरुषाणां	४. ९. २	पवस्तैस्त्वा पर्यक्रीणन्	४. ७. ६
परिपाणमसि परिपाणं	२. १७. ७	पवीनसात्तङ्गल्वाच्छायका	८. ६. २१
परि पूषा परस्ताद्धस्तं	७. १०. ४	पशुपतिरेनमिष्वासः	१५. ५. ७
परि मां परि मे प्रजां	२. ७. ४	पश्चात्पुरस्तादधरादुतो	८. ३. २०
परि मा दिवः परि मा	१९. ३५. ४	पश्चात्प्राञ्च आ तन्वन्ति	१३. ४(१). ७
परि वः सिकतावती	१. १७. ४	पश्यन्त्यस्याश्चरितं	९. १. ३
परि वर्त्मानि सर्वत	६. ६७. १	पश्याम ते वीर्यं जातवेदः	१. ७. ५
परि विश्वा भुवनान्या	२. १. ५	पश्येम शरदः शतम्	१९. ६७. १
परिवृक्ता च महिषी	२०. १२८. १०	पाकः पृच्छामि मनसा	९. ९. ६
परिसृष्टं धारयतु	८. ६. २०	पाक वलिः	२०. १३१. १२
परि स्तृणीहि परि धेहि	७. १०४. १	पाटामिन्द्रो व्याश्ना	२. २७. ४
परिहस्त वि धारय	६. ८१. २	पातं न इन्द्रापूषणा	६. ३. १
परीदं वासो॰ भूर्गृष्टीना	२. १३. ३	पातां नो देवाश्विना	६. ३. ३
परीदं वासो॰ भूर्वापीना	१९. २४. ६	पातां नो द्यावापृथिवी	६. ३. २
परीमं सोममायुषे	१९. २४. ३	पादाभ्यां ते जानुभ्यां	९. ८. २१
परीममिन्द्रमायुषे	१९. २४. २	पापाय वा भद्राय वा	१३. ४(३). १४
परीमेग्निमर्षत परीमे	६. २८. २	पाप्माधिधीयमाना	१२. ५(४). ३
परिवृतो ब्रह्मणा वर्मणा	१७. १. २८	पार्थिवस्य रसे देवा	२. २९. १
परुषानमून्परुषाह्वः	८. ८. ४	पार्थिवा दिव्याः॰ उत ये	११. ६. ८
परेणैतु पथा वृकः	४. ३. २	पार्थिवा दिव्याः॰ ग्राम्याश्च	११. ५. २१
परेयिवांसं प्रवतो	१८. १. ४९	पार्श्वे आस्तामनुमत्या	९. ४. १२
परेहि कृत्ये मा तिष्ठो	१०. १. २६	पिंश दर्भ सपत्नान्मे	१९. २८. ९
परेहि नारि पुनरेहि	११. १. १३	पिङ्ग रक्ष जायमानं	८. ६. २५
परेहि विग्रमस्तृत	२०. ६८. ४	पिण्ढि दर्भ सपत्नान्मे	१९. २९. ६
परोपेहि मनस्पाप	६. ४५. १	पितरः परे ते मावन्तु	५. २४. १५
परोपेह्यसमृद्धे वि	५. ७. ७	पिता जनितुरुच्छिष्टो	११. ७. १६
पर्णो राजापिधानं	१८. ४. ५३	पिता वत्सानां पति	९. ४. ४
पर्णोसि तनूपानः	३. ५. ८	पितृभ्यः सोमवद्भ्यः	१८. ४. ७३
पर्यस्ताक्षा अप्रचङ्कशा	८. ६. १६	पितॄणां भाग स्थ	१०. ५. १३
पर्यस्य महिमा पृथिवीं	१३. २. ४५	पितेव पुत्रानभि सं	१२. ३. १२
पर्यस्यास्मिँल्लोक	१५. १२. ७	पिप्पली क्षिप्तभेषज्यू	६. १०९. १
पर्यागारं पुनः पुनः	२०. १३२. १२	पिप्पल्यः समवदन्ता	६. १०९. २
पर्यायिकेभ्यः स्वाहा	१९. २२. ७	पिबा सोममिन्द्र मन्दतु	२०. ११७. १

ब्रह्मचारी चरति वेविषद्	५.	१७.	५
ब्रह्मचारी जनयन्	११.	५.	७
ब्रह्मचारी ब्रह्म भ्राजद्	११.	५.	२४
ब्रह्मचारीष्णंश्चरति	११.	५.	१
ब्रह्मचार्येति समिधा	११.	५.	६
ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं	४.	१.	१
	५.	६.	१
ब्रह्मज्यं देव्यघ्न्य आ	१२.	५(७).	२
ब्रह्मज्येष्ठा संभृता	१९.	२२.	२१
	१९.	२३.	३०
ब्रह्मणाग्निः संविदानो	२०.	९६.	११
ब्रह्मणाग्नी वावृधानौ	१३.	१.	४९
ब्रह्मणा तेजसा सह	१०.	६.	३०
ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा	२०.	८६.	१
ब्रह्मणान्नादेनान्नमत्ति	१५.	१४.	२४
ब्रह्मणा परिगृहीता	११.	(३)१.	१५
ब्रह्मणा भूमिर्विहिता	१०.	२.	२५
ब्रह्मणा शालां निमितां	९.	३.	१९
ब्रह्मणा शुद्धा उत पूता	११.	१.	१८
ब्रह्मणे स्वाहा	१९.	२२.	२०
	१९.	२३.	२९
ब्रह्म देवाँ अनु क्षियति	१०.	२.	२३
ब्रह्म पदवायं ब्राह्मणो	१२.	५(१).	४
ब्रह्म प्रजापतिर्धाता	१९.	९.	१२
ब्रह्म ब्रह्मचारिभि	१९.	१९.	८
ब्रह्मवादिनो वदन्ति	११.	३(१).	२६
ब्रह्म श्रोत्रियमाप्नोति	१०.	२.	२१
ब्रह्म स्रुचो घृतवती	१९.	४२.	२
ब्रह्म होता ब्रह्म यज्ञा	१९.	४२.	१
ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा	२०.	३.	३
	२०.	३८.	३
	२०.	४७.	९
ब्रह्मापरं युज्यतां ब्रह्म	१४.	१.	६४
ब्रह्माभ्यावर्ते । तन्मे	१०.	५.	४०
ब्रह्मास्य शीर्षं बृहदस्य	४.	३४.	१
ब्राह्मण एव पतिर्न	५.	१७.	९
ब्राह्मणाँ अभ्यावर्ते	१०.	५.	४१
ब्राह्मणेन पर्युक्तासि	४.	१९.	२
ब्राह्मणेभ्य ऋषभं दत्त्वा	९.	४.	१९
ब्राह्मणेभ्यो वशां दत्त्वा	१०.	१०.	३३
ब्राह्मणो जज्ञे प्रथमो	४.	६.	१
ब्राह्मणोस्य मुखमासीद्	१९.	६.	६
ब्रूमो देवं सवितारं	११.	६.	३
ब्रूमो राजानं वरुणं	११.	६.	२
भग एव भगवाँ अस्तु	३.	१६.	५
भग प्रणेतर्भग सत्यराधो	३.	१६.	३
भगमस्या वर्च आदिष्यधि	१.	१४.	१
भगस्ततक्ष चतुरः	१४.	१.	६०
भगस्ते हस्तमग्रहीत्	१४.	१.	५१
भगस्त्वेतो नयतु हस्त	१४.	१.	२०
भगस्य नावमा रोह	२.	३६.	५
भगेन मा शांशपेन	६.	१२९.	१
भगो मा भगेनावतु	१९.	४५.	९
भगो युनक्त्वाशिषो	५.	२६.	९
भद्रमिच्छन्त ऋषयः	१९.	४१.	१
भद्रात्प्लक्षान्निस्तिष्ठस्य	५.	५.	५
भद्रादधि श्रेयः प्रेहि	७.	९.	१
भद्रासि रात्रि चमसो	१९.	४९.	८
भद्राहं नो मध्यन्दिने	६.	१२८.	२
भरूजि पुनर्वो यन्तु	२.	२४.	८
भव एनमिष्वासः	१५.	५.	२
भवद्वसुरिदद्वसुः संयद्	१३.	४(६).	३
भव राजन्यजमानाय	११.	२.	२८
भवारुद्रौ सयुजा	११.	२.	१४
भवाशर्वावस्यतां पापकृते	१०.	१.	२३
भवाशर्वाविदं ब्रूमो	११.	६.	९
भवाशर्वौ मन्वे वां	४.	२८.	१
भवाशर्वौ मृडतं माभि	११.	२.	१
भवेम शरदः शतम्	१९.	६७.	६
भवो दिवो भव ईशे	११.	२.	२७
भसदासीदादित्यानां	९.	४.	१३
भिन्धि दर्भ सपत्नानां	१९.	२८.	४
भिन्धि दर्भ सपत्नान्मे	१९.	२८.	५
भिन्धि विश्वा अप द्विषः	२०.	४३.	१
भीमा इन्द्रस्य० शतमृष्टि	४.	३७.	८
भीमा इन्द्रस्य० शतमृष्टी	४.	३७.	९
भुगित्यभिगतः शलि	२०.	१३५.	१
भुवो जनस्य दिव्यस्य	२०.	३६.	९
भूतं च भविष्यच्च	१५.	२.	६
भूतं च भव्यं च श्रद्धा च	१३.	४(३).	२

यः प्राणतो निमिषतो	४.	२.	२
यः प्राणदः प्राणदवान्	४.	३५.	५
यः प्राणेन द्यावापृथिवी	१३.	३.	४
यः शतौदनां पचति	१०.	९.	४
यः शम्बरं पर्यतरत्	२०.	३४.	१२
यः शम्बरं पर्वतेषु	२०.	३४.	११
यः शश्वतो मह्येनो	२०.	३४.	१०
यः श्रमात्तपसो जातो	१०.	७.	३६
यः संग्रामान्नयति सं	४.	२४.	७
यः सपत्नो योसपत्नो	१.	१९.	४
यः सप्तरश्मिर्वृषभ	२०.	३४.	१३
यः सभेयो विदथ्यः	२०.	१२८.	१
यः समाम्यो वरुणो	४.	१६.	८
यः सहमानश्चरसि	३.	६.	४
यः सुन्वते पचते दुध्र	२०.	३४.	१८
यः सुन्वन्तमवति यः	२०.	३४.	१५
यः सोमकामो हर्यश्व	२०.	३४.	१७
यः सोमे अन्तर्यो	३.	२१.	२
य आक्ताक्षः सुभ्यक्तः	२०.	१२८.	७
य आगरे मृगयन्ते	४.	३६.	३
य आत्मदा० कस्मै	४.	२.	१
य आत्मदा० तस्य	१३.	३.	२४
य आत्मानमतिमात्र	८.	६.	१३
य आदित्यं क्षत्रं	१५.	१०.	११
य आमं मांसमदन्ति	८.	६.	२३
य आर्षेयेभ्यो याचद्भ्यो	१२.	४.	१२
य आशानामाशापाला	१.	३१.	२
य आस्ते यश्चरति	४.	५.	५
य इन्द्र इव देवेषु	९.	४.	११
य इन्द्र सोमपातमो	२०.	६३.	७
य इन्द्रेण सरथं याति	३.	२१.	३
य इमां देवो मेखला	६.	१३३.	१
य इमे द्यावापृथिवी जजान	१३.	३.	१
य इमे द्यावापृथिवी जनित्री	५.	१२.	९
य इह पितरो जीवा	१८.	४.	८७
य ईं चकार न सो	९.	१०.	११
य ईशे पशुपतिः	२.	३४.	१
य उग्रः सन्ननिष्टृतः	२०.	५३.	३
	२०.	५७.	१३
य उग्रीणामुग्रबाहु	४.	२४.	२

य उत्तरतो जुह्वति	४.	४०.	४
य उदानट् परायणं	६.	७७.	२
य उद्दचीन्द्र देवगोपाः	२०.	२१.	११
य उपरिष्टाज्जुह्वति	४.	४०.	७
य उभाभ्यां प्रहरसि	७.	५८.	८
य उशता मनसा	२०.	९६.	३
य ऊरू अनुसर्पत्यथो	९.	८.	७
य ऋते चिदभिश्रिषः	१४.	२.	४७
य ऋष्णवो देवकृता	१९.	३५.	५
य एक इद्धव्यश्चर्षणी	२०.	३६.	१
य एक इद्विदयते	२०.	६३.	४
य एकश्चर्षणीनां	२०.	७०.	१५
य एतं देवमेकवृतं	१३.	४(२).	२
	१३.	४(३).	३
य एनं परिषीदन्ति	६.	७६.	१
य एनं हन्ति मृदुं	५.	१८.	५
य एनां वनिमायन्ति	१२.	४.	११
य एनामवशामाह	१२.	४.	१७
य एवं विदुषेदत्त्वा	१२.	४.	२३
य एवं विदुषो ब्राह्मणस्य	१२.	५(५).	८
य एवं विद्यात्स वशां	१०.	१०.	२७
य एवापरिमिताः	१५.	१३.	१०
यच्चक्षुषा मनसा यच्च	६.	९६.	३
यच्च प्राणति प्राणेन	११.	७.	२३
यच्च वर्चो अक्षेषु	१४.	१.	३५
यच्चिद्धि त्वा जना	२०.	८५.	३
यच्चिद्धि सत्य सोमपा	२०.	७४.	१
यच्छक्रा वाचमारुहन्	२०.	४९.	१
यच्छयानः पर्यावर्ते	१२.	१.	३४
यजमानब्राह्मणं वा	९.	६(२).	१
यजूंषि यज्ञे समिधः	५.	२६.	१
यज्जाग्रद्यत्सुप्तो यद्दिवा	१६.	७.	१०
यज्जामयो यद्युवतयो	१४.	२.	६१
यज्ञं दुहानं सदमित्	११.	१.	३४
यज्ञं ब्रूमो यजमानमृचः	११.	६.	१४
यज्ञं यन्तं मनसा	६.	१२२.	४
यज्ञ इन्द्रमवर्धयद्	२०.	२७.	५
यज्ञ एति विततः	१८.	४.	१३
यज्ञपतिमृषय एनसा	२.	३५.	२
यज्ञपदीराक्षीरा स्वधा	१०.	१०.	६

यमबध्नाद्० मदूर्जया	१०.	६.	२६
यमबध्नाद्० मद्रसेन	१०.	६.	२२
यमबध्नाद्० मन्मधो	१०.	६.	२६
यमबध्नाद्० तो अस्मै	१०.	६.	११
यममी पुरोदधिरे	५.	८.	५
यमराते पुरोधत्से	५.	७.	२
यमस्य भाग स्थ	१०.	५.	१२
यमस्य मा यम्यं	१८.	१.	८
यमस्य लोकादध्या	१९.	५६.	१
यमाय घृतवत्पयो	१८.	२.	३
यमाय पितृमते	१८.	४.	७४
यमाय मधुमत्तमं	१८.	२.	२
यमाय सोमः पवते	१८.	२.	१
यमिन्द्र दधिषे त्वमश्वं	२०.	५५.	३
यमिन्द्राग्नी स्मरमसिञ्चता	६.	१३२.	४
यमिन्द्राणी स्मरमसिञ्चद	६.	१३२.	३
यमिमं त्वं वृषाकपिं	२०.	१२६.	४
यमु पूर्वमहुवे तमिदं	२०.	६७.	७
यमोदनं प्रथमजा	४.	३५.	१
यमो नो गातुं प्रथमो	१८.	१.	५०
यमो मृत्युरघमारो	६.	९३.	१
यया द्यौर्यया पृथिवी	१०.	१०.	४
ययोः संख्याता वरिमा	४.	२५.	२
ययो रथः सत्यवर्त्म	४.	२९.	७
ययोरभ्यध्व उत यद्	४.	२८.	२
ययोरोजसा स्कभिता	७.	२६.	१
ययोर्वधान्नापपद्यते	४.	२८.	५
यवानो यतिस्वभिः	२०.	१३०.	७
यशसं मेन्द्रो मघवा	६.	५८.	१
यशा इन्द्रो यशा	६.	३९.	३
	६.	५८.	३
यशा यासि प्रदिशो	१३.	१.	३८
यशो हविर्वर्धतामिन्द्रजूतं	६.	३९.	१
यश्च कवची यश्चाकवचो	११.	१०.	२२
यश्चकार न० मभगो	५.	३१.	११
यश्चकार न० मात्मने	४.	१८.	६
यश्चकार स निष्करत्	२.	९.	५
यश्च गां पदा स्फुरति	१३.	१.	५६
यश्च पणि रघुजिष्ठ्यो	२०.	१२८.	४
यश्चर्षणिप्रो वृषभः	४.	२४.	३
यश्च सापत्नः शपथो	२.	७.	२
यश्चिद्धि त्वा बहुभ्य	२०.	६३.	६
यस्त आस्यत्पञ्चाङ्गुरि	४.	६.	४
यस्त ऊरू विहरत्यन्तरा	२०.	९६.	१४
यस्तस्तम्भ सहसा	२०.	८८.	१
यस्तिग्मशृङ्गो वृषभो	२०.	३७.	१
यस्तिष्ठति चरति यश्च	४.	१६.	२
यस्ते अग्ने सुमतिं	१८.	१.	२४
यस्ते अप्सु महिमा	१९.	३.	२
यस्ते केशोवपद्यते	६.	१३६.	३
यस्ते गन्धः पुरुषेषु	१२.	१.	२५
यस्ते गन्धः पुष्कर	१२.	१.	२४
यस्ते गन्धः पृथिवि	१२.	१.	२३
यस्ते गर्भं प्रतिमृशा	८.	६.	१८
यस्ते गर्भममीवा	२०.	९६.	१२
यस्तेङ्कुशो वसुदानो	६.	८२.	३
यस्ते देवेषु महिमा	१९.	३.	३
यस्ते परूंषि संदधौ	१०.	१.	८
यस्ते पृथु स्तनयित्नु	७.	१२.	१
यस्ते प्राणेदं वेद	११.	४.	१८
यस्ते प्लाशियों वनिष्ठु	१०.	९.	१७
यस्ते मदो युज्यश्चारु	२०.	११७.	२
यस्ते मदोवकेशो	६.	३०.	२
यस्ते मन्योविधद्	४.	३२.	१
यस्ते शृङ्गवृषो नपात्	२०.	५.	७
यस्ते शोकाय तन्वं	५.	१.	३
यस्ते सर्पो वृश्चिक	१२.	१.	४६
यस्ते स्तनः शशयुर्यो	७.	११.	१
यस्ते हन्ति पतयन्तं	२०.	९६.	१३
यस्ते हवं विवदत्	३.	३.	६
यस्त्वा कृत्याभिर्यस्त्वा	८.	५.	१५
यस्त्वा पिबति जीवति	५.	५.	२
यस्त्वा भ्राता पतिर्भूत्वा	२०.	९६.	१५
यस्त्वा शाले निमिमाय	९.	३.	११
यस्त्वा शाले प्रतिगृह्णाति	९.	३.	९
यस्त्वा स्वपन्तीं त्सरति	८.	६.	८
यस्त्वा स्वप्नेन तमसा	२०.	९६.	१६
यस्त्वा स्वप्ने निपद्यते	८.	६.	७
यस्त्वोवाच परेहीति	१०.	१.	७
यस्मा ऋणं यस्य जाया	६.	११८.	३

यस्मात्कोशादुदभराम	१९.	७२.	१
यस्मात्पक्वादमृतं	४.	३५.	६
यस्माद्वचो अपातक्षन्	१०.	७.	२०
यस्माद्वाता ऋतुथा	१३.	३.	२
यस्मान्न ऋते विजयन्ते	२०.	३४.	९
यस्मान्मासा निर्मिता	४.	३५.	४
यस्मिन्त्समुद्रो द्यौर्भूमि	११.	३(१).	२०
यस्मिन्त्स्तब्ध्वा प्रजापति	१०.	७.	७
यस्मिन्देवा अमृजत	१२.	२.	१७
यस्मिन्देवा मन्मनि	१८.	१.	३६
यस्मिन्देवा विदथे	१८.	१.	३५
यस्मिन्नुक्थानि रण्यन्ति	२०.	४४.	२
यस्मिन्भूमिरन्तरिक्षं	१०.	७.	१२
यस्मिन्वयं दधिमा	२०.	८९.	६
यस्मिन्विराट्परमेष्ठी	१३.	३.	५
यस्मिन्विश्वा अधि	२०.	११०.	२
यस्मिन्वृक्षे मध्वदः	९.	९.	२१
यस्मिन्षडुर्वीः पञ्च	१३.	३.	६
यस्मै त्वा यज्ञवर्धन	१०.	६.	३४
यस्मै हस्ताभ्यां पादाभ्यां	१०.	७.	३९
यस्य कृण्मो हविर्गृहे	६.	५.	३
यस्य कूरमभजन्त	१९.	५६.	५
यस्य चतस्रः प्रदिशो	१०.	७.	१६
यस्य जुष्टिं सोमिनः	४.	२४.	५
यस्य तक्मा कासिका	११.	२.	२२
यस्य ते वासः प्रथम	२.	१३.	५
यस्य ते विश्वमानुषो	२०.	४३.	३
यस्य त्रयस्त्रिंशद्देवा अङ्गे गात्रा	१०.	७.	२७
यस्य त्रयस्त्रिंशद्देवा अङ्गे सर्वे	१०.	७.	१३
यस्य त्रयस्त्रिंशद्देवा निधिं	१०.	७.	२३
यस्य देवा अकल्पन्तोच्छिष्टे	११.	३(१).	२१
यस्य द्यौरुर्वी पृथिवी	४.	२.	४
यस्य द्विबर्हसो बृहत्	२०.	६१.	५
	२०.	६२.	९
यस्य नेशे यज्ञपति	४.	११.	५
यस्य ब्रह्म मुखमाहुर्जिह्वां	१०.	७.	१९
यस्य भीमः प्रतीकाश	९.	८.	६
यस्य भूमिः प्रमान्तरिक्ष	१०.	७.	३२
यस्य वशास ऋषभास	४.	२४.	४
यस्य वातः प्राणापानौ	१०.	७.	३४
यस्य विश्वे हिमवन्तो	४.	२.	५
यस्य व्रतं पशवो यन्ति	७.	४१.	१
यस्य शिरो वैश्वानर	१०.	७.	१८
यस्य संस्थे न वृण्वते	२०.	६९.	२
यस्य सूर्यश्चक्षुश्चन्द्रमाश्च	१०.	७.	३३
यस्य हेतोः प्रच्यवते	९.	८.	३
यस्यां कृष्णमरुणं च	१२.	१.	५२
यस्यां गायन्ति नृत्यन्ति	१२.	१.	४१
यस्यां पूर्वे पूर्वजना	१२.	१.	५
यस्यां पूर्वे भूतकृत	१२.	१.	३९
यस्यां वृक्षा वानस्पत्या	१२.	१.	२७
यस्यां वेदिं परिगृह्णन्ति	१२.	१.	१३
यस्यां सदोहविर्धाने	१२.	१.	३८
यस्यां समुद्र उत सिन्धु	१२.	१.	३
यस्याः पुरो देवकृताः	१२.	१.	४३
यस्याञ्जन प्रसर्पस्यङ्ग	४.	९.	४
यस्यामन्नं व्रीहियवौ	१२.	१.	४२
यस्यामापः परिचराः	१२.	१.	९
यस्यामितानि वीर्या	२०.	६५.	३
यस्याश्चतस्रः प्रदिशः	१२.	१.	४
यस्याश्वासः प्रदिशि	२०.	३४.	७
यस्यास्त आसनि घोरे	६.	८४.	१
यस्येदं प्रदिशि० प्र चानति	७.	२६.	२
यस्येदं प्रदिशि० यज्जातं	४.	२३.	७
यस्येदमा रजो युजस्तुजे	६.	३३.	१
यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणे	७.	२७.	३
यां कल्पयन्ति वहतौ	१०.	१.	१
यां जमदग्निरखनद्	६.	१३७.	१
यां ते कृत्यां कूपे	५.	३१.	८
यां ते चक्रुः कृकवाका	५.	३१.	२
यां ते चक्रुः पुरुषास्थे	५.	३१.	९
यां ते चक्रुः सभायां	५.	३१.	६
यां ते चक्रुः सेनायां	५.	३१.	७
यां ते चक्रुरमूलायां	५.	३१.	४
यां ते चक्रुरामे० नीललोहिते	४.	१७.	४
यां ते चक्रुरामे० मिश्रधान्ये	५.	३१.	१
यां ते चक्रुरेकशफे	५.	३१.	३
यां ते चक्रुर्गार्हपत्ये	५.	३१.	५
यां ते घेनुं निपृणामि	१८.	२.	३०
यां ते बर्हिषि यां	१०.	१.	१८

ये ग्रामा यदरण्यं	१२.	१.	५६
ये ग्राम्याः पशवो	२.	३४.	४
ये च जीवा ये च मृता	१८.	४.	५७
ये च देवा अयजन्ताथो	२०.	१२८.	५
ये च धीरा ये चाधीराः	११.	९.	२२
ये चित्पूर्व ऋतसाता	१८.	२.	१५
ये त आरण्याः पशवो	१२.	१.	४९
ये त आसन्दश जाता	११.	८.	१०
येत आसीद्भूमिः पूर्वा	११.	८.	७
ये तातृपुर्देवत्रा	१८.	३.	४७
ये ते देवि शमितारः	१०.	९.	७
ये ते नाड्यौ देवकृते	६.	१३८.	४
ये ते पन्थानो बहवो	१२.	१.	४७
ये ते पन्थानोव दिवो	७.	५७.	२
ये ते पाशा वरुण	४.	१६.	६
ये ते पूर्वे परागता	१८.	३.	७२
ये ते रात्रि नृचक्षसो	१९.	४७.	३
ये ते रात्र्यनड्वाह	१९.	५०.	२
ये ते शृङ्गे अजरे	८.	३.	२५
येत्र पितरः पितरो	१८.	४.	८६
ये त्रयः कालकाञ्जा	६.	८०.	२
ये त्रिषप्ताः परियन्ति	१.	१.	१
ये त्वा कृत्वालेभिरे	१०.	१.	९
ये त्वामिन्द्र न तुष्टुवु	२०.	११५.	३
ये त्वा श्वेता अजैश्रवसो	२०.	१२८.	१६
येदं पूर्वागन्रशना	१४.	२.	७४
ये दक्षिणतो जुह्वति	४.	४०.	२
ये दस्यवः पितृषु	१८.	२.	२८
ये दिवि पुण्या लोका	१५.	१३.	६
ये दिशामन्तर्देशेभ्यो	४.	४०.	८
ये देवाः पृथिव्या	१९.	२७.	१३
ये देवा अन्तरिक्षे	१९.	२७.	१२
ये देवा दिविषदो० पृथिव्यां	११.	६.	१२
ये देवा दिविषदो० ये चेमे	१०.	९.	१२
ये देवा दिवि ष्ठ ये	१.	३०.	३
ये देवा दिव्येकादश	१९.	२७.	११
ये देवानामृत्विजो यज्ञियासो	१९.	११.	५
ये देवानामृत्विजो ये च	१९.	५८.	६
ये देवा राष्ट्रभृतो	१३.	१.	३५
ये देवास्तेन हासन्ते	४.	३६.	५

येधस्ताज्जुह्वति जातवेदो	४.	४०.	५
ये धीवानो रथकाराः	३.	५.	६
ये नः पितुः० अनूजहिरे	१८.	३.	४६
ये नः पितुः० तेभ्यः	१८.	३.	५९
ये नः पितुः० य आ	१८.	२.	४९
ये नः सपत्ना अप ते	५.	३.	१०
येन ऋषयो बलमद्योतयन्	४.	२३.	५
येन कृशं वाजयन्ति	६.	१०१.	२
येन ज्योतींष्यायवे	२०.	६१.	२
ये नदीनां संस्रवन्त्युत्सासः	१.	१५.	३
येन देवं सवितारं	१९.	२४.	१
येन देवाः स्वरारुरुहु	४.	११.	६
येन देवा अमृत	४.	२३.	६
येन देवा असुराणा	६.	७.	३
येन देवा असुरान्	९.	२.	१७
येन देवा ज्योतिषा	११.	१.	३७
येन देवा न वियन्ति	३.	३०.	४
येन धनेन० तन्मे	३.	१५.	५
येन धनेन० तस्मिन्	३.	१५.	६
येन महानघ्न्या जघन	१४.	१.	३६
येन मृतं स्नपयन्ति	५.	१९.	१४
येन वृक्षाँ अभ्यभवो	६.	१२९.	२
येन वेहद्बभूविथ	३.	२३.	१
येन सिन्धुं महीरपो	२०.	६३.	९
येन सूर्यां सावित्री	६.	८२.	२
येन सोम साहन्त्यासुरा	६.	७.	२
येन सोमादितिः पथा	६.	७.	१
येन हस्ती वर्चसा	३.	२२.	३
येनाग्निरस्या भूम्या	१४.	१.	४८
येनातरन्भूतकृतो	४.	३५.	२
येना दशग्वमध्रिगुं	२०.	६३.	८
येनादित्यान्हरितः	१३.	३.	१७
येना निचक्र आसुरीन्द्रं	७.	३९.	२
येना पावक चक्षसा	१३.	२.	२१
	२०.	४७.	१८
येनावपत्सविता क्षुरेण	६.	६८.	३
येना श्रवस्यवश्चरथ	३.	९.	४
येना समुद्रमसृजो	२०.	९.	४
	२०.	४९.	७
येना सहस्रं वहसि	९.	५.	१७

यो अस्य सर्वजन्मन	११. ४. २४
यो अस्य स्याद्दशा	१२. ४. १३
यो अस्याः कर्णा	१२. ४. ६
यो अस्या ऊधो न	१२. ४. १८
यो अस्या ऋच उप	१२. ४. २८
यो गिरिष्वजायथा	५. ४. १
योगेयोगे तवस्तरं	१९. २४. ७
	२०. २६. १
यो जात एव प्रथमो	२०. ३४. १
यो जाम्या अप्रथय	२०. १२८. २
यो जायमानः पृथिवी	१९. ३२. ९
यो जिनाति तमन्विच्छ	६. १३४. ३
योतिथीनां स आहवनीयो	९. ६(२). १३
योथर्वाणं पितरं देवबन्धुं	४. १. ७
यो ददाति शितिपाद	३. २९. ३
यो दध्रे अन्तरिक्षे	१८. ३. ६३
यो दाधार पृथिवीं	४. ३५. ३
यो देवाः कृत्यां कृत्वा	४. १८. २
यो देवो विश्वाद्यमु	३. २१. ४
यो नः पाप्मन्न जहासि	६. २६. २
यो नः शपादशपतः० वृक्ष	७. ६१. १
यो नः शपादशपतः० शुने	६. ३७. ३
यो नः सुप्तांजाग्रतो	७. ११३. २
यो नः सोम सुशंसिनो	६. ६. २
यो नः सोमाभिदासति	६. ६. ३
यो नः स्वो यो अरणः	१. १९. ३
यो न इदमिदं पुरा	२०. १४. ३
	२०. ६२. ३
यो न जीवोसि न मृतो	६. ४६. १
यो नस्तायद्दिप्सति	७. ११३. १
योनाक्ताक्षो अनभ्यक्तो	२०. १२८, ६
यो नो अग्निः पितरो	१२. २. ३३
यो नो अग्निर्गार्हपत्यः	१९. ३१. २
यो नो अश्वेषु वीरेषु	१२. २. १५
यो नो दिप्सददिप्सतो	४. ३६. २
यो नो द्युवे धनमिदं	७. ११४. ५
यो नो द्वेषत्पृथिवि	१२. १. १४
यो नो भद्राहमकरः	६. १२८. ४
यो नो मर्तो मरुतो	७. ८२. २
यो नो रसं दिप्सति	८. ४. १०
योन्तरिक्षे तिष्ठति	११. २. २३
योप्स्वग्निरति तं	१६. १. ७
योभियातो निलयते	११. २. १३
यो भूतं च भव्यं च	१०. ८. १
यो ममार प्रथमो	१८. ३. १३
यो मा पाकेन मनसा	८. ४. ८
यो माभिच्छायमत्येषि	१३. १. ५७
यो मायातुं यातुधानेत्याह	८. ४. १६
यो मारयति प्राणयति	१३. ३. ३
यो यज्ञस्य प्रसाधन	१३. १. ६०
यो रक्षांसि निजूर्वत्यग्नि	६. ३४. २
यो रध्रस्य चोदिता यः	२०. ३४. ६
यो राजा चर्षणीनां	२०. ९२. १६
	२०. १०५. ४
यो रायोवनिर्महान्	२०. ६८. १०
यो रोहितो वृषभ	१३. १. २५
यो वः शिवतमो रस	१. ५. २
यो वः शुष्मो हृदये	६. ७३. २
यो व आपोग्निराविवेश	१६. १. ८
यो व आपोपां भागो	१०. ५. १५
यो व आपोपां वत्सो	१०. ५. १७
यो व आपोपां वृषभो	१०. ५. १८
यो व आपोपां हिरण्य	१०. ५. १९
यो व आपोपामश्मा	१०. ५. २०
यो व आपोपामूर्मि	१०. ५. १६
यो वा अभिभुवं नामर्तुं	९. ५. ३६
यो वा उद्यन्तं नामर्तुं	९. ५. ३५
यो वाचा विवाचो	२०. ७३. ६
यो विद्यात्सप्त प्रवतः	१०. १०. २
यो विद्यात्सूत्रं विततं	१०. ८. ३७
यो विद्याद्ब्रह्म प्रत्यक्षं	९. ६(१). १
यो विश्वचर्षणिरुत	१३. २. २६
यो विश्वाभि विपश्यति	६. ३४. ४
यो वेतसं हिरण्ययं	१०. ७. ४१
यो वेदानडुहो दोहा	४. ११. ९
यो वेहतं मन्यमानो	१२. ४. ३८
यो वै कशायाः सप्त	९. १. २२
यो वै कुर्वन्तं नामर्तुं	९. ५. ३२
यो वै तां ब्रह्मणो	१०. २. २९
यो वै ते विद्यादरणी	१०. ८. २०

वि य और्णोत्पृथिवीं	१३.	३.	२२
वि रक्षो वि मृधो जहि	१.	२१.	३
विराजश्च वै स सर्वेषां	१५.	६.	२३
विराजान्नाद्यान्नमत्ति	१५.	१४.	१०
विराडग्रे समभवद्	१९.	६.	९
विराड्वा इदमग्र आसीत्	८.	१०(१).	१
विराड्वाग्विराट् पृथिवी	९.	१०.	२४
वि रोहितो अमृशद्	१३.	१.	८
वि लपन्तु यातुधाना	१.	७.	३
विलिप्ती या बृहस्पते	१२.	४.	४६
विलिप्त्या बृहस्पते या	१२.	४.	४४
विलोहितो अधिष्ठाना	१२.	४.	४
विवस्वान्नो अभयं	१८.	३.	६१
विवस्वान्नो अमृतत्वे	१८.	३.	६२
विवाहां ज्ञातीन्त्सर्वानपि	१२.	५(५).	६
विशंविशं मघवा पर्यशायत	२०.	१७.	६
विशां च वै स सबन्धूनां	१५.	८.	३
विश्वंभरा वसुधानी	१२.	१.	६
विश्वं वायुः स्वर्गो लोकः	९.	७.	४
विश्वकर्माणं ते सप्तऋषि	१९.	१८.	७
विश्वकर्मा मा सप्तऋषिभि	१९.	१७.	७
विश्वजित्कल्याण्यै मा	६.	१०७.	३
विश्वजित्त्रायमाणायै	६.	१०७.	१
विश्वमन्यामभीवार	१.	३२.	४
विश्वम्भर विश्वेन मा	२.	१६.	५
विश्वरूपं चतुरक्षं	२.	३२.	२
विश्वरूपां सुभगामच्छा	६.	५९.	३
विश्वव्यचा घृतपृष्ठो	१२.	३.	१९
विश्वव्यचाश्चमौषधयो	९.	७.	१५
विश्वस्वं मातरमोषधीनां	१२.	१.	१७
विश्वाः पृतना अभिभूतरं	२०.	५४.	१
विश्वानि शक्रो नर्याणि	२०.	७७.	६
विश्वान्देवानिदं ब्रूमः	११.	६.	१९
विश्वान्येवास्य भूता	१५.	३.	११
विश्वामित्र जमदग्ने	१८.	३.	१६
विश्वाहा ते सदमिद्	३.	१५.	८
विश्वे देवा उपरिष्टा	८.	८.	१३
विश्वे देवा मरुत इन्द्रो	६.	४७.	२
विश्वे देवा वसवो रक्ष	१.	३०.	१
विश्वेषु हि त्वा सवनेषु	२०.	७२.	१

विषं गवां यातुधाना	८.	३.	१६
विषं प्रयस्यन्ती तक्मा	१२.	५(४).	४
विषमेतद्देवकृतं राजा	५.	१९.	१०
विषमेवास्याप्रियं भ्रातृव्य	८.	१०(६).	४
विषाणा पाशान्वि ष्याध्यस्मद्य	६.	१२१.	१
विषासहिं० इन्द्रः प्रियः पशूनां	१७.	१.	४
विषासहिं० इन्द्रं प्रियः प्रजानां	१७.	१.	३
विषासहिं० इन्द्रं प्रियः समाना	१७.	१.	५
विषासहिं० इन्द्रं प्रियो	१७.	१.	२
विषासहिं० इन्द्रमायु	१७.	१.	१
विषासह्यै स्वाहा	१९.	२३.	२७
विषितं ते वस्तिबिलं	१.	३.	८
वि षु विश्वा अरातयो	२०.	९५.	४
विषूच्येतु कृन्तती पिनाक	१.	२७.	२
विषूवृदिन्द्रो अमतेरुत	२०.	१७.	३
विषेण भङ्गुरावतः प्रति	८.	३.	२३
विष्टारिणमोदनं० नैनानवर्तिः	४.	३४.	३
विष्टारिणमोदनं० नैनान्यमः	४.	३४.	४
विष्णुर्युनक्तु बहुधा	५.	२६.	७
विष्णुर्योनिं कल्पयतु	५.	२५.	५
विष्णोः कर्माणि पश्यत	७.	२७.	६
विष्णोः क्रमोसि सपत्नह	१०.	५.	३०
विष्णोः० सपत्नहा कृषि	१०.	५.	३४
विष्णोः० सपत्नहा दिक्	१०.	५.	२८
विष्णोः० सपत्नहा द्यौ	१०.	५.	२७
विष्णोः० सपत्नहान्तरिक्ष	१०.	५.	२६
विष्णोः० सपत्नहा पृथिवी	१०.	५.	२५
विष्णोः० सपत्नहा प्राण	१०.	५.	३५
विष्णोः० सपत्नहाप्सु	१०.	५.	३३
विष्णोः० सपत्नहा यज्ञ	१०.	५.	३१
विष्णोः० सपत्नहाशा	१०.	५.	२९
विष्णोः० सपत्नहौषधी	१०.	५.	३२
विष्णोर्नु कं प्रा वोचं	७.	२७.	१
विष्वञ्चस्तस्माद्यक्ष्मा	१९.	३८.	२
विष्वञ्चो अस्मच्छरवः	१.	१९.	२
विसल्पस्य विद्रधस्य	९.	८.	२०
विहल्हो नाम ते पिता	६.	१६.	२
वि हि सोतोरसृक्षत	२०.	१२६.	१
विहृदयं वैमनस्यं	५.	२१.	१
वीळु चिदारुजत्नुभि	२०.	७०.	१

वीदं मध्यमवासृपद्	१९.	४४.	७
वीमां मात्रां मिमीमहे	१८.	२.	४१
वीमे देवा अक्रंसता	२०.	१३५.	४
वीमे द्यावापृथिवी इतो	३.	३१.	४
वीहि स्वामाहुतिं	६.	८३.	४
वृकश्चिदस्य वारण	२०.	९७.	२
वृक्षं यद्गावः परिषस्व	१.	२.	३
वृक्षंवृक्षमा रोहसि	५.	५.	३
वृश्च दर्भ सपत्नान्मे	१९.	२८.	७
वृश्च प्र वृश्च सं वृश्च	१२.	५(७).	१
वृषणं त्वा वयं वृषन्	२०.	१०२.	३
वृषभं वाजिनं वयं	७.	८५.	२
वृषभो न तिग्मशृङ्गो	२०.	१२६.	१५
वृषभोसि स्वर्ग	११.	१.	३५
वृषाकपायि रेवति	२०.	१२६.	१३
वृषा न क्रुद्धः पतयद्	२०.	१७.	८
वृषा मतीनां पवते	१८.	४.	५८
वृषा मे रवो नभसा	५.	१३.	३
वृषायमाणो अवृणीत	२.	५.	७
वृषा यूथेव वंसगः	२०.	७०.	१४
वृषा वृष्णे दुदुहे दोहसा	१८.	१.	१८
वृषासि त्रिष्टुप्छन्दा	६.	४८.	३
वृषेन्द्रस्य वृषा दिवो	६.	८६.	१
वृषेव यूथे सहसा	५.	२०.	३
वृषो अग्निः समिध्यते	२०.	१०२.	२
वेत्था हि निर्ऋतीनां	२०.	६६.	३
वेदः स्वस्तिर्द्रुघणः	७.	२९.	१
वेद आस्तरणं ब्रह्मो	१५.	३.	७
वेद तत्ते अमर्त्य यत्त	१३.	१.	४४
वेद वै रात्रि ते नाम	१९.	४८.	६
वेदाहं पयस्वन्तं	३.	२४.	२
वेदाहं सप्त प्रवतः	१०.	१०.	३
वेदाहं सूत्रं विततं	१०.	८.	३८
वेदिं भूमिं कल्पयित्वा	१३.	१.	५२
वेदिष्टे चर्म भवतु	१०.	९.	२
वेनस्तत्पश्यत्परमं	२.	१.	१
वैकङ्कतेनेध्मेन देवेभ्य	५.	८.	१
वैयाघ्रो मणिर्वीरुधां	८.	७.	१४
वैरं विकृत्यमाना	१२.	५(४).	१
वैरूपस्य च वै स	१५.	२.	१८
वैरूपाय च वै स	१५.	२.	१७
वैवस्वतः कृणवद्भागधेयं	६.	११६.	२
वैश्वदेवीं वर्चस आ	१२.	२.	२८
वैश्वदेवी ह्युच्यसे	१२.	५(६).	७
वैश्वानरः पविता मा	६.	११९.	३
वैश्वानरस्य दंष्ट्राभ्यां	१०.	५.	४३
वैश्वानरस्य प्रतिमोपरि	८.	९.	६
वैश्वानरस्यैनं दंष्ट्रयोरपि	१६.	७.	३
वैश्वानराय प्रति वेदयामि	६.	११९.	२
वैश्वानरीं वर्चस आ	६.	६२.	३
वैश्वानरीं सूनृतामा	६.	६२.	२
वैश्वानरे हविरिदं	१८.	४.	३५
वैश्वानरोङ्गिरसां स्तोम	६.	३५.	३
वैश्वानरो न आगम	६.	३५.	२
वैश्वानरो न ऊतय	६.	३५.	१
वैश्वानरो रश्मिभिर्नः	६.	६२.	१
व्यचस्वतीरुर्विया वि	५.	१२.	५
व्यन्तरिक्षमतिरन्मदे	२०.	२८.	१
	२०.	३९.	२
व्यवात्ते ज्योतिरभूदप	८.	१.	२१
व्यस्यै मित्रावरुणौ	३.	२५.	६
व्याकरोमि हविषाहमेतौ	१२.	२.	३२
व्याकूतय एषामिताथो	३.	२.	४
व्याघ्रं दत्वतां वयं	४.	३.	४
व्याघ्रेह्न्यजनिष्ट वीरो	६.	११०.	३
व्याघ्रो अधि वैयाघ्रे	४.	८.	४
व्यानळिन्द्रः पृतनाः	२०.	७६.	८
व्याप पूरुषः	२०.	१३१.	१७
व्यार्त्या पवमानो वि	३.	३१.	२
व्रजं कृणुध्वं स हि	१९.	५८.	४
व्रतेन त्वां व्रतपते	७.	७८.	४
व्रात्य आसीदीयमान	१५.	१.	१
व्रात्याभ्यां स्वाहा	१९.	२३.	२५
व्रीहिमत्तं यवमत्तमथो	६.	१४०.	२
शं च नो मयश्च नो	६.	५७.	३
शं त आपो धन्वन्याः	१९.	२.	२
शं त आपो हैमवतीः	१९.	२.	१
शं तप माति तपो	१८.	२.	३६
शं ते अग्निः सहाद्भिरस्तु	२.	१०.	२
शं ते नीहारो भवतु	१८.	३.	६०

शं ते वातो अन्तरिक्षे	२.	१०.	३
शं ते हिरण्यं शमु	१४.	१.	४०
शं नः सत्यस्य पतयो	१९.	११.	१
शं नः सूर्य उरुचक्षा	१९.	१०.	८
शं नः सोमो भवतु	१९.	१०.	७
शं न आपो धन्वन्याः	१.	६.	४
शं न इन्द्राग्नी भवता	१९.	१०.	१
शं न इन्द्रो वसुभिर्देवो	१९.	१०.	६
शं नो अग्निर्ज्योतिरनीको	१९.	१०.	४
शं नो अज एकपाद्देवो	१९.	११.	३
शं नो अदितिर्भवतु	१९.	१०.	९
शं नो ग्रहाश्चान्द्रमसाः	१९.	९.	१०
शं नो देवः सविता	१९.	१०.	१०
शं नो देवा विश्वदेवा	१९.	११.	२
शं नो देवी पृश्नि	२.	२५.	१
शं नो देवीरभिष्टय	१.	६.	१
शं नो द्यावापृथिवी	१९.	१०.	५
शं नो धाता शमु धर्ता	१९.	१०.	३
शं नो भगः शमु नः	१९.	१०.	२
शं नो भवन्त्वप ओषधयः	२.	३.	६
शं नो भूमिर्वेप्यमाना	१९.	९.	८
शं नो मित्रः० शं विवस्वा	१९.	९.	७
शं नो मित्रः० शं विष्णुः	१९.	९.	६
शं नो वातो वातु	७.	७२.	१
शं मे परस्मै गात्राय	१.	१२.	४
शं रुद्राः शं वसवः	१९.	९.	११
शकधूमं नक्षत्राणि	६.	१२८.	१
शक बलिः	२०.	१३१.	१३
शकमर्यं धूममारादपश्यं	९.	१०.	२५
शक्रो वाचमधृष्टायो	२०.	४९.	२
शक्रो वाचमधृष्णुहि	२०.	४९.	३
शक्वरी स्थ पशवो	१६.	४.	७
शग्ध्यू षु शचीपत इन्द्र	२०.	११८.	१
शङ्खेनामीवाममतिं	४.	१०.	३
शचीव इन्द्र पुरुकृद्	२०.	२१.	३
शणश्च मा जङ्गिडश्च	२.	४.	५
शतं कंसाः शतं दोग्धारः	१०.	१०.	५
शतं च न प्रहरन्तो	१९.	४६.	३
शतं च मे सहस्रं	५.	१५.	११

शतं जीव शरदो	३.	११.	४
	२०.	९६.	९
शतं ते दर्भ वर्माणि	१९.	३०.	२
शतं तेयुतं हायनान्द्वे	८.	२.	२१
शतं या भेषजानि	६.	४४.	२
शतं वा भारती शवः	२०.	१३१.	४
शतं वीरानजनयच्छतं	१९.	३६.	४
शतं सहस्रमयुतं न्यर्बुदं	१०.	८.	२४
शतकाण्डो दुश्च्यवनः	१९.	३२.	१
शतधारं वायुमर्कं	१८.	४.	२९
शतमहं दुर्णाम्नीनां	१९.	३६.	६
शतमाश्वा हिरण्ययाः	२०.	१३१.	५
शतयाजं स यजते	९.	४.	१८
शतवारो अनीनशद्	१९.	३६.	१
शतस्य धमनीनां	१.	१७.	३
शतहस्त समाहर	३.	२४.	५
शतानीका हेतयो अस्य	२०.	५१.	४
शतानीकेव प्र जिगाति	२०.	५१.	२
शतापाष्ठां नि गिरति	५.	१८.	७
शतेन पाशैरभि धेहि	४.	१६.	७
शतेन मा परि पाहि	४.	१९.	८
शत्रूषाण्नीषाडभिमाति	५.	२०.	११
शन्तिवा सुरभिः स्योना	१२.	१.	५९
शप्तारमेतु शपथो	२.	७.	५
शफेन इव ओहते	२०.	१३१.	७
शमग्नयः समिद्धा आ	१८.	४.	१२
शमग्ने पश्चात्तप शं	१८.	४.	११
शमीमश्वत्थ आरूढ	६.	११.	१
शम्या ह नाम दधिषे	१९.	४९.	७
शयो हत इव	२०.	१३१.	१६
शरदे त्वा हेमन्ताय	८.	२.	२२
शरव्या मुखेपिनह्यमान	१२.	५(३).	१४
शर्कराः सिकता अश्मान	११.	७.	२१
शर्म यच्छत्वोपधिः	६.	५०.	२
शर्म वर्मैतदा हरास्यै	१४.	२.	२१
शर्वः क्रुद्धः पिश्यमाना	१२.	५(४).	९
शर्व एनमिष्वासो	१५.	५.	५
शल्याद्विषं निरवोचं	४.	६.	५
शवसा ह्यसि श्रुतो	१८.	१.	३८

स नो रक्षतु जङ्गिडो	१९.	३५.	२
स नो वृषन्नमुं चरुं	२०.	७०.	१२
सन्नुच्छिष्टे असंश्चोभौ	११.	७.	३
स पचामि स ददामि	६.	१२३.	४
सपत्नक्षयणं दर्भ	१९.	३०.	४
सपत्नक्षयणमसि	२.	१८.	२
सपत्नक्षयणो वृषाभि	१.	२९.	६
सपत्नहनमृषभं घृतेन	९.	२.	१
सपत्नहा शतकाण्डः	१९.	३२.	१०
स परमां दिशमनु	१५.	६.	१३
सप्तऋषीनभ्यावर्ते	१०.	५.	३९
सप्त क्षरन्ति शिशवे	७.	५९.	२
सप्त चक्रान्वहति काल	१९.	५३.	२
सप्त च मे सप्ततिश्च	५.	१५.	७
सप्त च याः सप्ततिश्च	६.	२५.	२
सप्त च्छन्दांसि चतुरुत्तरा	८.	९.	१९
सप्त जातान्न्यर्बुद	११.	९.	६
सप्त त्वा हरितो रथे	१३.	२.	२३
	२०.	४७.	२०
सप्तदशर्चेभ्यः स्वाहा	१९.	२३.	१४
सप्त प्राणाः सप्तापानाः	१५.	१५.	२
सप्त प्राणानष्टौ मन्य	२.	१२.	७
सप्त मर्यादाः कवय	५.	१.	६
सप्तमाष्टमाभ्यां स्वाहा	१९.	२२.	३
सप्त मेधान्पशवः	१२.	३.	१६
सप्त युञ्जन्ति० तस्थुः।	९.	९.	२
सप्त युञ्जन्ति० तस्थुः। तस्य	१३.	३.	१८
सप्तर्चेभ्यः स्वाहा	१९.	२३.	४
सप्तर्षीन्वा इदं ब्रूमो	११.	६.	११
सप्त सूर्यो हरितो यातवे	१३.	२.	८
सप्त होमाः समिधो	८.	९.	१८
सप्तार्धगर्भा भुवनस्य	९.	१०.	१७
सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिः	१९.	६.	१५
स प्रजापतिः सुवर्ण	१५.	१.	२
स प्रजाभ्यो वि पश्यति	१३.	४(१).	१
सबन्धुश्चा० तेषां	६.	१५.	२
सबन्धुश्चा० सर्वं	६.	५४.	३
स बुध्न्यादाष्ट्र जनुषो	४.	१.	५
स बृहतीं दिशमनु	१५.	६.	१०
सभा च मा समितिश्चावतां	७.	१३.	१

सभायाश्च वै स समितेश्च	१५.	९.	३
समं ज्योतिः सूर्येणाह्ना	४.	१८.	१
समग्नयो विदुरन्यो अन्यं	१२.	३.	५०
समध्वरायोषसो नमन्त	३.	१६.	६
स मन्दस्वा ह्यन्धसो	२०.	२३.	६
समस्मिँल्लोके समु	१२.	३.	३
समस्य मन्यवे विशो	२०.	१०७.	१
समहमेषां राष्ट्रं	३.	१९.	२
स महिमा सद्रुर्भूत्वा	१५.	७.	१
समाचिनुष्वानुसंप्रयाह्यग्ने	११.	१.	३६
स मा जीवीत्तं प्राणो	१६.	७.	१३
समानलोको भवति	९.	५.	२८
समानां मासामृतुभिष्ट्वा	१.	३५.	४
समानी प्रपा सह	३.	३०.	६
समानी व आकूतिः	६.	६४.	३
समानो मन्त्रः समितिः	६.	६४.	२
समा नौ बन्धुर्वरुण	५.	११.	१०
समास्त्वाग्न ऋतवो	२.	६.	१
समाहर जातवेदो	५.	२९.	१२
समिद्धो अग्न आहुत	१२.	२.	१८
समिद्धो अग्निः समिधानो	१३.	१.	२८
समिद्धो अग्निरश्विना	७.	७७.	२
समिद्धो अग्निर्वृषणा	७.	७७.	१
समिद्धो अग्ने समिधा	११.	१.	४
समिद्धो अद्य मनुषो	५.	१२.	१
समिन्द्र गर्दभं मृण	२०.	७४.	५
समिन्द्र नो मनसा	७.	१०२.	२
समिन्द्र राया समिषा	२०.	२१.	५
समिन्धते अमर्त्यं	१८.	४.	४१
समिन्धते संकसुकं	१२.	२.	११
समिमां मात्रां मिमीमहे	१८.	२.	४४
समीं रेभासो अस्वरन्	२०.	५४.	२
समीक्षयन्तु तविषाः	४.	१५.	२
समीक्षयस्व गायतो	४.	१५.	३
समुत्पतन्तु प्रदिशो	४.	१५.	१
समुद्रं वः प्र हिणोमि	१०.	५.	२३
समुद्र ईशे स्रवतामग्निः	६.	८६.	२
समुद्राज्जातो मणिर्वृत्रा	४.	१०.	५
समुद्रो नदीभिरुदक्रामत्	१९.	१९.	७
स मृत्योः पड्वीशात्	१६.	८.	३२

समृद्धिरोज आकूतिः	११.	७.	१८
समेत विश्वे वचसा	७.	२२.	१
समोहे वा य आशत	२०.	७१.	२
सम्यञ्चं तन्तुं प्रदिशो	१३.	३.	२०
सम्राज्ञ्येधि श्वशुरेषु	१४.	१.	४४
सम्राडस्यसुराणां ककुन्	६.	८६.	३
स य एवं विदुष	११.	३(३).	५
स य एवं विदुषा	१५.	१२.	४
स य एवं विद्वानुदक	९.	६(४).	९
स य एवं विद्वान्क्षीर	९.	६(४).	१
स य एवं विद्वान्त्सर्पि	९.	६(४).	३
स य एवं विद्वान्न	९.	६(२).	७
स य एवं विद्वान्मधू	९.	६(४).	५
स य एवं विद्वान्मांस	९.	६(४).	७
स य ओदनस्य महिमानं	११.	३(१).	२३
स यज्ञः प्रथमो भूतो	१३.	१.	५५
स यज्ञस्तस्य यज्ञः	१३.	४(४).	१२
स यत्पशूननु व्यचलद्	१५.	१४.	११
स यत्पितॄननु व्यचलद्	१५.	१४.	१३
स यत्प्रजा अनु व्यचलत्	१५.	१४.	२१
स यत्प्रतीचीं दिशमनु	१५.	१४.	५
स यत्प्राचीं दिशमनु	१५.	१४.	१
स यत्सर्वानन्तर्देशाननु	१५.	१४.	२३
स यदुदीचीं दिशमनु	१५.	१४.	७
स यदूर्ध्वां दिशमनु	१५.	१४.	१७
स यद्दक्षिणां दिशमनु	१५.	१४.	३
स यद्देवाननु व्यचलद्	१५.	१४.	१९
स यद्ध्रुवां दिशमनु	१५.	१४.	९
स यन्मनुष्याननु	१५.	१४.	१५
सरस्वति या सरथं	१८.	१.	४३
	१८.	४.	४७
सरस्वति व्रतेषु ते	७.	७०.	१
सरस्वतीं देवयन्तो	१८.	१.	४१
	१८.	४.	४५
सरस्वतीं पितरो	१८.	१.	४२
	१८.	४.	४६
सरस्वतीमनुमतिं	५.	७.	४
स राजसि पुरुष्टुतँ	२०.	६१.	६
	२०.	६२.	१०
स रुद्रो वसुवनिर्वसुदेये	१३.	४(३).	५
सरूपा नाम ते माता	१.	२४.	३
सरूपौ द्वौ विरूपौ द्वौ	५.	२३.	४
सर्पानुसर्प पुनर्वो	२.	२४.	४
सर्वं तद्राजा वरुणो	४.	१६.	५
सर्वं परिक्रोशं जहि	२०.	७४.	७
सर्वज्यानिः कर्णौ	१२.	५(३).	११
सर्वदा वा एष युक्त	९.	६(२).	१०
सर्वाँल्लोकान्त्समजयन्	११.	१०.	१२
सर्वाः समग्रा ओषधी	८.	७.	१९
सर्वाण्यस्यां क्रूराणि	१२.	५(३).	३
सर्वाण्यस्यां घोराणि	१२.	५(३).	२
सर्वा दिशः समचरद्	१३.	२.	४१
सर्वानग्ने सहमानः	१२.	२.	४६
सर्वान्कामान्पूरयत्या	३.	२९.	२
सर्वान्कामान्यमराज्ये	१२.	४.	३६
सर्वान्त्समागा अभिजित्य	१२.	३.	३६
सर्वान्देवानिदं ब्रूमः	११.	६.	२०
सर्वास्याङ्गा पर्वाणि	१२.	५(७).	१०
सर्वास्याङ्गा पर्वा मूलानि	१२.	५(५).	४
सर्वे अस्मिन्देवा एकवृतो	१३..	४(२).	८
सर्वे गर्भादवेपन्त	१०.	१०.	२३
सर्वे देवा अत्यायन्ति	११.	१०.	१४
सर्वे देवा अत्यायन्तु	११.	१०.	१५
सर्वे देवा उपाशिक्षन्त	११.	८.	१७
सर्वेभ्योऽङ्गिरोभ्यो	१९.	२२.	१८
सर्वेषां च क्रिमीणां	५.	२३.	१३
सर्वो वा एष जग्ध	९.	६(२).	८
सर्वो वा एषोजग्ध	९.	६(२).	९
सर्वो वै तत्र जीवति	८.	२.	२५
स वरुणः सायमग्नि	१३.	३.	१३
स वा अग्नेरजायत	१३.	४(४).	८
स वा अद्भ्योजायत	१३.	४(४).	९
स वा अन्तरिक्षादजायत	१३.	४(४).	३
स वा अह्नोजायत	१३.	४(४).	१
स वा ऋग्भ्योजायत	१३.	४(४)	१०
सवितः श्रेष्ठेन रूपेणास्या	५.	२५.	१२
सविता प्रसवानामधिपतिः	५.	२४.	१
स विशः सबन्धूनन्नमन्	१५.	८.	२
स विशोनु व्यचलत्	१५.	९.	१
स विश्वा प्रति चाक्लृप	६.	३६.	२

हिरण्ययी नौ० चक्षणं	१९.	३९.	७	७८१	हृयन्तु त्वा प्रतिजनाः	३.	३.	५
हिरण्ययी नौ० पुष्पं	५.	४.	४	६२०	ह्रयामि ते मनसा	१८.	२.	२१

॥ इत्यथर्ववेदमन्त्राणां वर्णानुक्रमणी ॥

॥ इति चतुर्वेदमन्त्राणां वर्णानुक्रमण्यः ॥
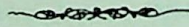
Kānda I
प्रथमं काण्डम्

अथ प्रथमं काण्डम्

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । वाचस्पतिर्देवता । (१-३) प्रथमादितृचस्यानुष्टुप्, (४) चतुर्थ्या ऋचश्च चतुष्पदा विराडुरोबृहती छन्दसी ॥

ये त्रिषप्ताः परियन्ति विश्वा रूपाणि बिभ्रतः ।
वाचस्पतिर्बला तेषां तन्वो अद्य दधातु मे ॥१॥
पुनरेहि वाचस्पते देवेन मनसा सह ।
वसोष्पते नि रमय मय्येवास्तु मयि श्रुतम् ॥२॥
इहैवाभि वि तनूभे आर्त्नी इव ज्यया ।
वाचस्पतिर्नि यच्छतु मय्येवास्तु मयि श्रुतम् ॥३॥
उपहूतो वाचस्पतिरुपास्मान्वाचस्पतिर्ह्वयताम् ।
सं श्रुतेन गमेमहि मा श्रुतेन वि राधिषि ॥४॥

ये । त्रिऽसप्ताः । परिऽयन्ति । विश्वा । रूपाणि । बिभ्रतः ।
वाचः । पतिः । बला । तेषाम् । तन्वः । अद्य । दधातु । मे ॥ १ ॥

पुनः । आ । इहि । वाचः । पते । देवेन । मनसा । सह ।
वसोः । पते । नि । रमय । मयि । एव । अस्तु । मयि श्रुतम् ॥ २ ॥
इह । एव । अभि । वि । तनु । उभे इति । आर्त्नी इवेत्यार्त्नीऽइव । ज्यया ।
वाचः । पतिः । नि । यच्छतु । मयि । एव । अस्तु । मयि । श्रुतम् ॥ ३ ॥

उपऽहूतः । वाचः । पतिः । उप । अस्मान् । वाचः । पतिः । ह्वयताम् ।
सम् । श्रुतेन । गमेमहि । मा । श्रुतेन । वि । राधिषि ॥ ४ ॥

Vācaspatih
(Lord of Speech)

I.1.1 May, this day, the Lord of Speech (Vācaspati) assign to me the selves and powers of those tripleseven (trişapteh) that roam all around wearing all the shapes and forms (rupāṇi). (3+7=10; 3x7=21; 3+5+7=15; 15+21x10=360) -(see also Av.I.27.1.).

I.1.2 O Lord of Speech, may you come again with the mind divine. O Lord of Wealth may you stay here in comfort. May I retain in me as the heard one. (i.e.all that I have heard of the Divine Revelation from the earliest sages).

I.1.3 May you stretch on the string tightly forward just here as it were the two ends of a bow (Thus, may you spread your arms of shelter). May the Lord of Speech so order (and bless) that I may retain what I learn as the heard one.

I.1.4 The Lord of Speech has been invoked.May we be united with true knowledge. I never be at variance with the divine Knowledge (the heard one).

(२) द्वितीयं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः। चन्द्रमाः पर्जन्यश्च देवते। (१-२, ४) प्रथमाद्वितीयाचतुर्थीनामृचामनुष्टुप्, (३) तृतीयायाश्च त्रिपदा विराड्गायत्री छन्दसी ॥

विद्मा शरस्य पितरं पर्जन्यं भूरिधायसम्।
विद्मो ष्वस्य मातरं पृथिवीं भूरिवर्पसम् ॥१॥
ज्याके परि णो नमाश्मानं तन्वं कृधि।
वीडुर्वरीयोरातीरप द्वेषांस्या कृधि ॥२॥
वृक्षं यद्गावः परिषस्वजाना अनुस्फुरं शरमर्चन्त्यृभुम्।
शरुमस्मद्यावय दिद्युमिन्द्र ॥३॥
यथा द्यां च पृथिवीं चान्तस्तिष्ठति तेजनम्।
एवा रोगं चास्रावं चान्तस्तिष्ठतु मुञ्ज इत् ॥४॥

विद्म। शरस्य। पितरम्। पर्जन्यम्। भूरिऽधायसम्।
विद्मो इति। सु। अस्य। मातरम्। पृथिवीम्। भूरिऽवर्पसम् ॥ १ ॥
ज्याके। परि। नः। नम। अश्मानम् तन्वम्। कृधि।
वीडुः। वरीयः। अरातीः। अप। द्वेषांसि। आ। कृधि ॥ २ ॥
वृक्षम्। यत्। गावः। परिऽसस्वजानाः। अनुऽस्फुरम। शरम्। अर्चन्ति। ऋभुम्
शरुम्। अस्मत्। यवय। दिद्युम्। इन्द्र ॥ ३ ॥
यथा। द्याम्। च। पृथिवीम्। च। अन्तः। तिष्ठति। तेजनम्।
एव। रोगम्। च। आऽस्रावम्। च। अन्तः। तिष्ठतु। मुञ्जः। इत् ॥ ४ ॥

(३) तृतीयं सूक्तम्

(१-९) नवर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः। मन्त्रोक्ताः सर्वा देवताः। (१-५) प्रथमादिपञ्चर्चां पथ्यापङ्क्तिः, (६-९) षष्ठादिचतसृणाञ्चानुष्टुप् छन्दसी ॥

विद्मा शरस्य पितरं पर्जन्यं शतवृष्ण्यम्।
तेना ते तन्वे३ शं करं पृथिव्यां ते निषेचनं बहिष्टे अस्तु बालिति ॥१॥

विद्म। शरस्य। पितरम्। पर्जन्यम् शतऽवृष्ण्यम्।
तेन। ते। तन्वे। शम्। करम्। पृथिव्याम्। ते। निऽसेचनम्। बहिः।
ते। अस्तु। बाल्। इति ॥ १ ॥

Parjanyaḥ

I.2.1 We know the showering cloud as the father of the reed, with which an arrow is made, that nourishes in various ways.We also know very well earth, as its mother, the earth imparting profuse designs.

I.2.2 O bow-string, may you bend round for us.Make our bodies hard as stone. Being strong and superior, may you dispel from us the miserliness and the malice.

I.2.3 As the bow-strings embracing the wooden staff of the bow sing praises to the mighty whizzing arrow, O resplendent Lord, may you ward off the shining shaft from us.

I.2.4 As the sharpened point of arrow stands between the heaven and earth, so may this reed grass stand between the disease and fatal dysenteric discharge.

Parjanyaḥ etc.

I.3.1 We all know the reed's father, this shower to be the cloud (rain cloud or God), having hundred fold generative power. With this (reed) I shall bring weal and comfort to your body. May there be your out-pouring on the earth. May it come out of you with a splash (Parjanya).

विद्मा शरस्य पितरं मित्रं शतवृष्ण्यम् ।
तेना ते तन्वे३ शं करं पृथिव्यां ते निषेचनं बहिष्टे अस्तु बालिति ॥२॥
विद्मा शरस्य पितरं वरुणं शतवृष्ण्यम् ।
तेना ते तन्वे३ शं करं पृथिव्यां ते निषेचनं बहिष्टे अस्तु बालिति ॥३॥
विद्मा शरस्य पितरं चन्द्रं शतवृष्ण्यम् ।
तेना ते तन्वे३ शं करं पृथिव्यां ते निषेचनं बहिष्टे अस्तु बालिति ॥४॥
विद्मा शरस्य पितरं सूर्यं शतवृष्ण्यम् ।
तेना ते तन्वे३ शं करं पृथिव्यां ते निषेचनं बहिष्टे अस्तु बालिति ॥५॥
यदान्त्रेषु गवीन्योर्यद्वस्तावधि संश्रुतम् ।
एवा ते मूत्रं मुच्यतां बहिर्बालिति सर्वकम् ॥६॥

विद्म । शरस्य । पितरम । मित्रम् । शतऽवृष्ण्यम् ।
तेन । ते । तन्वे । शम् । करम् । पृथिव्याम् । ते । निऽसेचनम् । बहिः । ते ।
अस्तु । बाल् । इति ॥ २ ॥
विद्म । शरस्य । पितरम् । वरुणम् । शतऽवृष्ण्यम् ।
तेन । ते । तन्वे । शम् । करम् । पृथिव्याम् । ते । निऽसेचनम् । बहिः । ते ।
अस्तु । बाल् । इति ॥ ३ ॥
विद्म । शरस्य । पितरम् । चन्द्रम् । शतऽवृष्ण्यम् ।
तेन । ते । तन्वे । शम् । करम् । पृथिव्याम् । ते । निऽसेचनम् । बहिः ।
त । अस्तु । बाल् । इति ॥ ४ ॥
विद्म । शरस्य । पितरम् । सूर्यम् । शतऽवृष्ण्यम् ।
तेन । ते । तन्वे । शम् । करम् । पृथिव्याम् । ते । निऽसेचनम् । बहिः ।
ते । अस्तु । बाल् । इति ॥ ५ ॥
यत् । आन्त्रेषु । गवीन्योः । यत् । वस्तौ । अधि । समऽश्रितम् ।
एव । ते । मूत्रम् । मुच्यताम् । बहिः । बाल् । इति । सर्वकम् ॥ ६ ॥

I.3.2 We all know the reed as father to be the vital breath (or the friendly Lord) having hundred fold generative power. With this (reed) I shall bring weal and comfort to your body. May there be your out-pouring on the earth. May it come out of you with a splash (Mitra).

I.3.3 We all know the reed as the father to be the encompasser (sky or the venerable Lord) having hundred-fold generative power. With this (reed) I shall bring weal and comfort to your body. May there be your out-pouring on the earth. May it come out of you with a splash (Varuṇ).

I.3.4 We all know the father of the reed, father to be the gladdener having hundred-fold generative power. With this (reed) I shall bring weal and comfort to your body. May there be your out-pouring on the earth. May it come out with a splash (Candra).

I.3.5 We all know the reed's father to be the Sun (or impeller or creator, Savitṛ) having hundred-fold generative power. With this (reed) I shall bring weal and comfort to your body. May there be your out pouring on the earth. May it and all of it, come out of you with a splash (Sūrya or Savitṛ).

I.3.6 Whatever urine is filled in your bowels (entrails), in both the groins and in the bladder, may all of it be released. May all of it come out with a splash.

प्र ते भिनद्मि मेहनं वर्त्रं वेशन्त्या इव ।
एवा ते मूत्रं मुच्यतां बहिर्बालिति सर्वकम् ॥७॥
विषितं ते वस्तिबिलं समुद्रस्योदधेरिव ।
एवा ते मूत्रं मुच्यतां बहिर्बालिति सर्वकम् ॥८॥
यथेषुका परापतदवसृष्टाधि धन्वनः ।
एवा ते मूत्रं मुच्यतां बहिर्बालिति सर्वकम् ॥९॥

प्र । ते । भिनद्मि । मेहनम् । वर्त्रम् । वेशन्त्याःऽइव ।
एव । ते । मूत्रम् । मुच्यताम् । बहिः । बाल् । इति । सर्वकम् ॥ ७ ॥

विऽसितम् । ते । वस्तिऽबिलम् । समुद्रस्य । उदधेःऽइव ।
एव । ते । मूत्रम् । मुच्यताम् । बहिः । बाल् । इति । सर्वकम् ॥ ८ ॥

यथा । इषुका । पराऽअपतत् । अवऽसृष्टा । अधि । धन्वनः ।
एव । ते । मूत्रम् । मुच्यताम् । बहिः । बाल् । इति । सर्वकम् ॥ ९ ॥

(४) चतुर्थं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य सिन्धुद्वीप ऋषिः । अपांनपात् सोम आपश्च देवताः । (१-२) प्रथमादित्रचस्य गायत्री, (४) चतुर्थ्या ऋचश्च पुरस्ताद्बृहती छन्दसी ॥

अम्बयो यन्त्यध्वभिर्जामयो अध्वरीयताम् । पृञ्चतीर्मधुना पयः ॥१॥
अमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः सह । ता नो हिन्वन्त्वध्वरम् ॥२॥
अपो देवीरुप ह्वये यत्र गावः पिबन्ति नः । सिन्धुभ्यः कर्त्वं हविः ॥३॥

अम्बयः । यन्ति । अध्वऽभिः । जामयः । अध्वरिऽयताम् ।
पृञ्चतीः । मधुना । पयः ॥ १ ॥

अमूः । याः । उप । सूर्ये । याभिः । वा । सूर्यः । सह ।
ताः । नः । हिन्वन्तु । अध्वरम् ॥ २ ॥

अपः । देवीः । उप । ह्वये । यत्र । गावः । पिबन्ति । नः ।
सिन्धुऽभ्यः । कर्त्वम् । हविः ॥ ३ ॥

I.3.7 I hereby open your urinary passage like the weir or dam of a tank. So may your urine be released. May all of it come out with a splash.

I.3.8 Orifice of your bladder has been opened like a flood gate holding the water of an ocean. So may your urine be released. May all of it come out with a splash.

I.3.9 As a small arrow let loose from and archer's bow flies forth, so may your urine be released. May all of it come out with a splash.

Āpaḥ

I.4.1 As mothers always bring happiness to their children, in the same manner, the streams, nourishers of mankind, flow incessantly, adding milk and honey to their waters all the way. (Also Ṛg. I.23.16)

I.4.2 May these streams of water which are contiguous to the Sun (in the sense that water is carried away by rays) and those waters with which the Sun is associated, be propitious to our sacred work and worship. (Also Ṛg. I.23.17)

I.4.3 I invoke the Lord for the divine waters which are enjoyed by the rays of the Sun. For these flowing streams, we offer our gratitude (to the Lord) (cf.Ṛg. I.23.18)

अप्स्व॒न्तर॒मृत॑म॒प्सु भे॑ष॒जम् ।
अ॒पामु॒त प्रश॑स्तिभि॒रश्वा॒ भव॑थ वा॒जिनो॒ गावो॑ भवथ वा॒जिनीः॑ ॥४॥

अ॒प्ऽसु । अ॒न्तः । अ॒मृत॑म् । अ॒प्ऽसु । भे॒ष॒जम् ।
अ॒पाम् । उ॒त । प्रश॑स्तिऽभिः । अश्वाः॑ । भव॑थ । वा॒जिनः॑ । गावः॑ । भ॒व॒थ ।
वा॒जिनीः॑ ॥ ४ ॥

(५) पञ्चमं सूक्तम्

(१–४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य सिन्धुद्वीप ऋषिः । अपांनपात् सोम आपश्च देवताः । गायत्री छन्दः ॥

आपो॒ हि ष्ठा म॑यो॒भुव॒स्ता न॑ ऊ॒र्जे द॑धातन । म॒हे रणा॑य॒ चक्ष॑से ॥१॥
यो वः॑ शि॒वत॑मो॒ रस॒स्तस्य॑ भाजयते॒ह नः॑ । उ॒श॒तीरि॑व मा॒तरः॑ ॥२॥
तस्मा॒ अरं॑ गमाम वो॒ यस्य॒ क्षया॑य॒ जिन्व॑थ । आपो॑ ज॒नय॑था च नः ॥३॥
ईशा॑ना॒ वार्या॑णां॒ क्षय॑न्तीश्चर्षणी॒नाम् । अ॒पो या॑चामि भेष॒जम् ॥४॥

आपः॑ । हि । स्थ । म॒यः॒ऽभुवः॑ । ताः । न॒ः । ऊ॒र्जे । द॒धा॒त॒न ।
म॒हे । रणा॑य । चक्ष॑से ॥ १ ॥
यः । व॒ः । शि॒वऽत॑मः । रसः॑ । तस्य॑ । भा॒ज॒य॒त । इ॒ह । न॒ः ।
उ॒श॒तीःऽइ॑व । मा॒तरः॑ ॥ २ ॥
तस्मै॑ । अर॑म् । ग॒मा॒म॒ । व॒ः । यस्य॑ । क्षया॑य । जिन्व॑थ ।
आपः॑ । ज॒नय॑थ । च॒ । न॒ः ॥ ३ ॥
ईशा॑नाः । वार्या॑णाम् । क्षय॑न्तीः । च॒र्ष॒णी॒नाम् ॥
अ॒पः । या॒चा॒मि॒ । भे॒ष॒जम् ॥ ४ ॥

(६) षष्ठं सूक्तम्

(१–४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य सिन्धुद्वीपोऽथर्वा वा ऋषिः । अपांनपात् सोम आपश्च देवताः ।
(१–३) प्रथमादितृचस्य गायत्री, (४) चतुर्थ्या ऋचश्च पथ्यापङ्क्तिश्छन्दसी ॥

शं नो॑ दे॒वीर॒भिष्ट॑य॒ आपो॑ भवन्तु पी॒तये॑ । शं योर॒भि स्र॑वन्तु नः ॥१॥

शम् । न॒ः । दे॒वीः । अ॒भिष्ट॑ये । आपः॑ । भ॒व॒न्तु॒ । पी॒तये॑ ।
शम् । योः । अ॒भि । स्र॒व॒न्तु॒ । न॒ः ॥ १ ॥

I.4.4 O learned persons, may you know that there is ambrosia in the waters; there is healing balm in them, and there are medicinal herbs; know this, and by their proper use become vigorous like horses and kine.(cf.Ṛg. I.23.19)

Āpaḥ

I.5.1 Since, waters, you are the source of happiness, grant to us energy giving food, and an insight to enjoy your divine splendour. (also Ṛg. X.9.1)

I.5.3 May we, O waters, quickly come to you for food, shelter and procreant strength which you are always pleased to bestow upon us. (also Ṛg.X.9.3).

I.5.4 O waters, sovereigns of precious treasures, and granters of habitations to men, I solicit of you medicine (for the cure of my infirmities).

Āpaḥ

I.6.1 May the divine waters be propitious to us, for the fulfillment of desires, and for our drinking. Let them shower on us joy and fearlessness. (also Ṛg. X.9.4)

अप्सु मे सोमो अब्रवीदन्तर्विश्वानि भेषजा । अग्निं च विश्वशम्भुवम् ॥२॥
आपः पृणीत भेषजं वरूथं तन्वे३ मम । ज्योक्च सूर्यं दृशे ॥३॥
शं न आपो धन्वन्या३ः शमु सन्त्वनूप्याः ।
शं नः खनित्रिमा आपः शमु याः कुम्भ आभृताः शिवा नः सन्तु वार्षिकीः ॥४॥

अप्ऽसु । मे । सोमः । अब्रवीत् । अन्तः । विश्वानि । भेषजा ।
अग्निम् । च । विश्वऽशंभुवम् ॥ २ ॥

आपः । पृणीत । भेषजम् । वरूथम् । तन्वे । मम ।
ज्योक् । च । सूर्यम् । दृशे ॥ ३ ॥

शम् । नः । आपः । धन्वन्याः । शम् । ऊँ इति । सन्तु । अनूप्याः ।
शम् । नः । खनित्रिमाः । आपः । शम् । ऊँ इति । याः । कुम्भे । आऽभृताः ।
शिवाः । नः । सन्तु । वार्षिकीः ॥ ४ ॥

(७) सप्तमं सूक्तम्

(१–७) सप्तर्चस्यास्य सूक्तस्य चातन ऋषिः । (१–२, ३, ४–७) प्रथमाद्वितीययोर्ऋचोस्तृतीयापूर्वार्द्धस्य चतुर्थ्यादिचतसृणाञ्चाग्निः, (३) तृतीयाया उत्तरार्द्धस्य चाग्नीन्द्रौ देवते । (१–४, ६–७) प्रथमादिचतुर्ऋचां षष्ठीसप्तम्योश्चानुष्टुप्, (५) पञ्चम्याश्च त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

स्तुवानमग्न आ वह यातुधानं किमीदिनम् ।
त्वं हि देव वन्दितो हन्ता दस्योर्बभूविथ ॥१॥
आज्यस्य परमेष्ठिञ्जातवेदस्तनूवशिन् ।
अग्ने तौलस्य प्राशान यातुधानान्वि लापय ॥२॥
वि लपन्तु यातुधाना अत्रिणो ये किमीदिनः ।
अथेदमग्ने नो हविरिन्द्रश्च प्रति हर्यतम् ॥३॥

स्तुवानम् । अग्ने । आ । वह । यातुऽधानम् । किमीदिनम् ।
त्वम् । हि । देव । वन्दितः । हन्ता । दस्योः । बभूविथ ॥ १ ॥

आज्यस्य । परमेऽस्थिन् । जातऽवेदः । तनूऽवशिन् ।
अग्ने । तौलस्य । प्र । अशान । यातुऽधानान् । वि । लापय ॥ २ ॥

वि । लपन्तु । यातुऽधानाः । अत्रिणः । ये । किमीदिनः ।
अथ । इदम् । अग्ने । नः । हविः । इन्द्रः । च । प्रति । हर्यतम् ॥ ३ ॥

I.6.2 Wise men have acclaimed that within the waters dwell all balms that heal, the waters contain all the healing herbs, and also the fire, the benefactor of the universe. (also Ṛg. I.23.20).

I.6.3 Waters, bring to perfection all disease-dispelling medicaments for the up-keep of my body, so that I may live long to see the bright sun. (also Ṛg. I.23.21).

I.6.4 May the waters of the desert be for our well-being; also for well-being the waters of the low lands.May the waters dug out from earth be for our well-being; also for well-being those , that have been brought in pitchers. May the rain-waters also be beneficial for us (joy-giving to us).

Agnih

I.7.1 O adorable Lord, may you bring here the vile informer (the deceit) who has confessed him-self. O Lord, our reverence to you, for surely you are (and you have been) the killer of the evil spirit or barbarism.

I.7.2 O most exalted Lord, O omniscient, O controller of body, may you consume butter and oil,(in a prescribed quantity), and make the deceit weep in mourning.

I.7.3 May the deceits, who are vagrants and vile informers, mourn, then O adorable Lord, adorable may and resplendent, accept our this oblation.

अग्निः पूर्व आ रभतां प्रेन्द्रो नुदतु बाहुमान् ।
ब्रवीतु सर्वो यातुमानयमस्मीत्येत्य ॥४॥

पश्याम ते वीर्यं जातवेदः प्र णो ब्रूहि यातुधानान्नृचक्षः ।
त्वया सर्वे परितप्ताः पुरस्तात्त आ यन्तु प्रब्रुवाणा उपेदम् ॥५॥

आ रभस्व जातवेदोऽस्माकार्थाय जज्ञिषे ।
दूतो नो अग्ने भूत्वा यातुधानान्वि लापय ॥६॥

त्वमग्ने यातुधानानुपबद्धाँ इहा वह ।
अथैषामिन्द्रो वज्रेणापि शीर्षाणि वृश्चतु ॥७॥

अग्निः । पूर्वः । आ । रभताम् । प्र । इन्द्रः । नुदतु । बाहुऽमान् ।
ब्रवीतु । सर्वः । यातुऽमान् । अयम् । अस्मि । इति । आऽइत्य ॥ ४ ॥

पश्याम । ते । वीर्यम् । जातऽवेदः । प्र । नः । ब्रूहि । यातुऽधानान् । नृऽचक्षः ।
त्वया । सर्वे । परिऽतप्ताः । पुरस्तात् । ते । आ । यन्तु । प्रऽब्रुवाणाः । उप । इदम् ॥ ५ ॥

आ । रभस्व । जातऽवेदः । अस्माकं । अर्थाय । जज्ञिषे ॥
दूतः । नः । अग्ने । भूत्वा । यातुऽधानान् । वि । लापय ॥ ६ ॥

त्वम् । अग्ने । यातुऽधानान् । उपऽबद्धान् । इह । आ । वह ।
अथ । एषाम् । इन्द्रः । वज्रेण । अपि । शीर्षाणि । वृश्चतु ॥ ७ ॥

(८) अष्टमं सूक्तम्

(१–४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य चातन ऋषिः । (१–२) प्रथमाद्वितीययोर्ऋचोर्बृहस्पतिरग्नीषोमौ च, (३–४) तृतीयाचतुर्थ्योश्चाग्निर्देवताः । (१–३) प्रथमादितृचस्यानुष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्च बार्हतगर्भा त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

इदं हविर्यातुधानान्नदी फेनमिवा वहत् ।
य इदं स्त्री पुमानकरिह स स्तुवतां जनः ॥१॥

अयं स्तुवान आगमदिमं स्म प्रति हर्यत ।
बृहस्पते वशे लब्ध्वाग्नीषोमा वि विध्यतम् ॥२॥

इदम् । हविः । यातुऽधानान् । नदी । फेनम्ऽइव । आ । वहत् ।
यः । इदम् । स्त्री । पुमान् । अकः । इह । सः । स्तुवताम् । जनः ॥१॥

अयम् । स्तुवानः । आ । अगमत् । इमम् । स्म । प्रति । हर्यत ।
बृहस्पते । वशे । लब्ध्वा । अग्नीषोमा । वि । विध्यतम् ॥ २ ॥

I.7.4 May the adorable and resplendent Lord with powerful arms push their deceits hard, so that everyone of them comes and speaks out, "this am I. I confess my guilt; I am here".

I.7.5 O knower of each and everyone, may we behold your might. O the Keepers of watchmen, let you expose the deceits to us. Having been branded by you on the fore-front, let all of them come here confessing their guilts themselves.

I.7.6 Take hold of them, O knower of each and every-one. You and your existence is for our sake. O adorable Lord, may you be our messenger and make the deceits weep and cry.

I.7.7 O adorable Lord, may you bring the sorcerers (deceits) here captive and bound. May the resplendent Lord thereafter also chop off their heads with his bolt.

Bṛhaspatiḥ, Agni-Soma

I.8.1 May this sacrifice bring the deceits here as a river brings the foam. What-so-ever woman or man has been committing such frauds, let she or he confess it.

I.8.2 This one has come confessing. Let you welcome him. Subjugate him, O Lord Supreme. May the adorable Lord and the gladdener Lord pierce him through and through.

यातुधानस्य सोमप जहि प्रजां नयस्व च ।
नि स्तुवानस्य पातय परमक्ष्युतावरम् ॥३॥
यत्रैषामग्ने जनिमानि वेत्थ गुहा सतामत्रिणां जातवेदः ।
तांस्त्वं ब्रह्मणा वावृधानो जह्येषां शततर्हमग्ने ॥४॥

यातुऽधानस्य । सोमऽप । जहि । प्रऽजाम् । नयस्व । च ।
निः । स्तुवानस्य । पातय । परम् । अक्षि । उत । अवरम् ॥ ३ ॥
यत्र । एषाम् । अग्ने । जनिमानि । वेत्थ । गुहा । सताम् । अत्रिणाम् । जातऽवेदः ।
तान् । त्वम् । ब्रह्मणा । वावृधानः । जहि । एषाम् । शतऽतर्हम । अग्ने ॥ ४ ॥

(९) नवमं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्ऋचोरग्निपुरोगमा वस्वादयो मन्त्रोक्ताः, (३-४) तृतीयाचतुर्थ्योश्चाग्निर्देवताः । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

अस्मिन्वसु वसवो धारयन्त्विन्द्रः पूषा वरुणो मित्रो अग्निः ।
इममादित्या उत विश्वे च देवा उत्तरस्मिञ्ज्योतिषि धारयन्तु ॥१॥
अस्य देवाः प्रदिशि ज्योतिरस्तु सूर्यो अग्निरुत वा हिरण्यम् ।
सपत्ना अस्मदधरे भवन्तूत्तमं नाकमधि रोहयेमम् ॥२॥
येनेन्द्राय समभरः पयांस्युत्तमेन ब्रह्मणा जातवेदः ।
तेन त्वमग्न इह वर्धयेमं सजातानां श्रैष्ठ्य आ धेह्येनम् ॥३॥

अस्मिन् । वसु । वसवः । धारयन्तु । इन्द्रः । पूषा । वरुणः । मित्रः । अग्निः ।
इमम् । आदित्याः । उत । विश्वे । च । देवाः । उत्ऽतरस्मिन् । ज्योतिषि । धारयन्तु ॥ १ ॥
अस्य । देवाः । प्रऽदिशि । ज्योतिः । अस्तु । सूर्यः । अग्निः । उत । वा । हिरण्यम् ।
सऽपत्नाः । अस्मत् । अधरे । भवन्तु । उत्ऽतमम् । नाकम् । अधि । रोहय ।
इमम् ॥ २ ॥
येन । इन्द्राय । सम्ऽअभरः । पयांसि । उत्ऽतमेन । ब्रह्मणा । जातऽवेदः ।
तेन । त्वम् । अग्ने । इह । वर्धय । इमम् । सऽजातानाम् । श्रैष्ठ्ये । आ ।
धेहि । एनम् ॥ ३ ॥

Agnih

I.8.3 O enjoyer of devotional bliss, despatch the progeny of the sorcerer (deceit) and lead it away. Make the deceit's eye, this as well as that, fall out.

I.8.4 O adorable Lord, knower of each and everyone, wherever you know the races of these vagrants in their hide-outs, may you, strengthened by your search of and finding, destroy them in hundreds, O adorable Lord.

Vasu

I.9.1 May the young sages, the resplendent Lord, the nourisher Lord, the venerable Lord, the friendly Lord and the adorable Lord keep riches in this man. May the old sages and all the enlightened ones keep him in the highest light.

I.9.2 O enlightened ones, may all the lights be under his command, whether of the Sun or of the fire or of the glittering gold. May our rivals be under our subjugation; may you make him ascend to the highest place of bliss.

I.9.3 O knower of each and every one, with the same sublime knowledge, with which you had been providing the resplendent Lord with draughts of nourishing drink, O adorable Lord, may you exalt this man. May you place him at the highest among his kinsfolk.

ऐषां यज्ञमुत वर्चो ददेऽहं रायस्पोषमुत चित्तान्यग्ने ।
सपत्ना अस्मदधरे भवन्तूत्तमं नाकमधि रोहयेमम् ॥४॥

आ । एषाम् । यज्ञम् । उत । वर्चः । ददे । अहम् । रायः । पोषम् । उत ।
चित्तानि । अग्ने ।

सऽपत्नाः । अस्मत् । अधरे । भवन्तु । उत्ऽतमम् । नाकम् । अधि । रोहय ।
इमम् ॥ ४ ॥

(१०) दशमं सूक्तम्

(१–४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । (१) प्रथमर्चोऽसुरः, (२–४) द्वितीयादितृचस्य च वरुणो देवते । (१–२) प्रथमाद्वितीययोस्त्रिष्टुप्, (३) तृतीयायाः ककुम्मत्यनुष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्चानुष्टुप् छन्दांसि ॥

अयं देवानामसुरो वि राजति वशा हि सत्या वरुणस्य राज्ञः ।
ततस्परि ब्रह्मणा शाशदान उग्रस्य मन्योरुदिमं नयामि ॥१॥
नमस्ते राजन्वरुणास्तु मन्यवे विश्वं ह्युग्र निचिकेषि द्रुग्धम् ।
सहस्रमन्यान्प्र सुवामि साकं शतं जीवाति शरदस्तवायम् ॥२॥
यदुवक्थानृतं जिह्वया वृजिनं बहु ।
राज्ञस्त्वा सत्यधर्मणो मुञ्चामि वरुणादहम् ॥३॥

अयम् । देवानाम् । असुरः । वि । राजति । वशा । हि । सत्या । वरुणस्य ।
राज्ञः ।

ततः । परि । ब्रह्मणा । शाशदानः । उग्रस्य । मन्योः । उत् । इमम् ।
नयामि ॥ १ ॥

नमः । ते । राजन् । वरुण । अस्तु । मन्यवे । विश्वम् । हि । उग्र । निऽचिकेषि । द्रुग्धम् ।
सहस्रम् । अन्यान् । प्र । सुवामि । साकम् । शतम् । जीवाति । शरदः । तव । अयम् ॥ २ ॥

यत् । उवक्थ । अनृतम् । जिह्वया । वृजिनम् । बहु ।
राज्ञः । त्वा । सत्यऽधर्मणः । मुञ्चामि । वरुणात् । अहम् ॥ ३ ॥

I.9.4 O adorable Lord, I have taken to myself their sacrifice, their splendour, their abundance of riches as well as their minds. May our rivals be under us. May you make him ascend to the highest place of bliss.

Asura

I.10.1 This bestower of life (asura) of the bounties of nature rules supreme. The will of the venerable Lord, the king of all, has to be complied with. Even then strengthened with prayer, I save this man from the wrath of the furious one (asuḥ=prāṇa).

Varuṇa

I.10.2 O venerable Lord, the king of all, our homage to your wrath.O furious Lord, you take not of all the (ghastly) treacherous sins. Thousands of others I urge along with him. May this servant of yours live through a hundred autumns.

I.10.3 For the false-hood and plenty of evil that you have been speaking with your tongue, I hereby get you released from the venerable Lord, the king of true ordinances

मुञ्चामि त्वा वैश्वानरादर्णवान्महतस्परि
सजातानुग्रेहा वद ब्रह्म चाप चिकीहि नः ॥४॥

मुञ्चामि । त्वा । वैश्वानरात् । अर्णवात् । महतः । परि ।
सऽजातान् । उग्र । इह । आ । वद । ब्रह्म । च । अप । चिकीहि । नः ॥ ४ ॥

(११) एकादशं सूक्तम्

(१-६) षडृचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । पूषादयो देवताः । (१) प्रथमर्चः पङ्क्तिः, (२) द्वितीयाया अनुष्टुप्, (३) तृतीयायाश्चतुष्पदोष्णिग्गर्भा ककुम्मत्यनुष्टुप्, (४-६) चतुर्थ्यादितृचस्य च पथ्यापङ्क्तिश्छन्दांसि ॥

वषट्टे पूषन्नस्मिन्त्सूतावर्यमा होता कृणोतु वेधाः ।
सिस्रतां नार्यृतप्रजाता वि पर्वाणि जिहतां सूतवा उ ॥१॥
चतस्रो दिवः प्रदिशश्चतस्रो भूम्या उत ।
देवा गर्भं समैरयन्तं व्यूर्णुवन्तु सूतवे ॥२॥
सूषा व्यूर्णोतु वि योनिं हापयामसि ।
श्रथया सूषणे त्वमव त्वं बिष्कले सृज ॥३॥
नेव मांसे न पीवसि नेव मज्जस्वाहतम् ।
अवैतु पृश्नि शेवलं शुने जराय्वत्तवेव जरायु पद्यताम् ॥४॥

वषट् । ते । पूषन् । अस्मिन् । सूतौ । अर्यमा । होता । कृणोतु । वेधाः ।
सिस्रताम् । नारी । ऋतऽप्रजाता । वि । पर्वाणि । जिहताम् । सूतवै । ऊँ इति ॥ १ ॥
चतस्रः । दिवः । प्रऽदिशः । चतस्रः । भूम्याः । उत ।
देवाः । गर्भम् । सम् । ऐरयन् । तम् । वि । ऊर्णुवन्तु । सूतवे ॥ २ ॥

सूषा । वि । ऊर्णोतु । वि । योनिम् । हापयामसि ।
श्रथय । सूषणे । त्वम् । अव । त्वम् । बिष्कले । सृज ॥ ३ ॥

नऽइव । मांसे । न । पीवसि । नऽइव । मज्जऽसु । आऽहतम् ।
अव । एतु । पृश्नि । शेवलम् । शुने । जरायु । अत्तवे । अव । जरायु ।
पद्यताम् ॥ ४ ॥

I.10.4 I get you released completely from the watcher of all men very much agitated (in it) (arṇāvat). O formidable man, let you tell your kinsfolk here about it and respect our true (tenets) and knowledge.

Puṣan etc.

I.11.1 O nourisher Lord, dedication (vaṣat) to you. At this birth let the close companion (aryaman, the gyanocologist) act as a wise accomplisher. May this lady who has been bearing children in the past in a normal way, start bring forth her child this time also. Let her relax her limbs for child-birth.

I.11.2 Four quarters of the sky as well as four regions of the earth and bounties of Nature have given motion to the foetus. May they unclose it for easy birth.

I.11.3 Let this woman, having easy child-birth unclose her. We hereby make the vagina expand. O woman, release your genitals. O courageous woman, let the child come out.

I.11.4 It is not as if fastened in the flesh, nor in the fat, nor as if in the marrows. Let the dappled and slimy after-birth come down for the dog to eat. Let the after-birth (jarāyu) descend.

वि ते भिनद्मि मेहनं वि योनिं वि गवीनिके ।
वि मातरं च पुत्रं च वि कुमारं जरायुणाव जरायु पद्यताम् ॥५॥
यथा वातो यथा मनो यथा पतन्ति पक्षिणः ।
एवा त्वं दशमास्य साकं जरायुणा पताव जरायु पद्यताम् ॥६॥

वि । ते । भिनद्मि । मेहनम् । वि । योनिम् । वि । गवीनिके इति ।
वि । मातरम् । च । पुत्रम् । च । वि । कुमारम् । जरायुणा । अव । जरायु ।
पद्यताम् ॥ ५ ॥
यथा । वातः । यथा । मनः । यथा । पतन्ति । पक्षिणः ।
एव । त्वम् । दशऽमास्य । साकम् । जरायुणा । पत । अव । जरायु । पद्यताम् ॥ ६ ॥

(१२) द्वादशं सूक्तम्

(१–४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य भृग्वङ्गिरा ऋषिः । यक्ष्मनाशनरूपोऽर्थो देवता । (१) प्रथमर्चो जगती, (२–३) द्वितीयातृतीययोस्त्रिष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्चानुष्टुप् छन्दांसि ॥

जरायुजः प्रथम उस्रियो वृषा वातभ्रजा स्तनयन्नेति वृष्ट्या ।
स नो मृडाति तन्व ऋजुगो रुजन्य एकमोजस्त्रेधा विचक्रमे ॥१॥
अङ्गेअङ्गे शोचिषा शिश्रियाणं नमस्यन्तस्त्वा हविषा विधेम ।
अङ्कान्त्समङ्कान्हविषा विधेम यो अग्रभीत्पर्वास्या ग्रभीता ॥२॥
मुञ्च शीर्षक्त्या उत कास एनं परुष्परुराविवेशा यो अस्य ।
यो अभ्रजा वातजा यश्च शुष्मो वनस्पतीन्त्सचतां पर्वतांश्च ॥३॥

जरायुऽजः । प्रथमः । उस्रियः वृषा । वातऽअभ्रजाः । स्तनयन् । एति । वृष्ट्या ।
सः । नः । मृडाति । तन्वे । ऋजुऽगः । रुजन् । यः । एकम् । ओजः । त्रेधा ।
विऽचक्रमे ॥ १ ॥
अङ्गेऽअङ्गे । शोचिषा । शिश्रियाणम् । नमस्यन्तः । त्वा । हविषा । विधेम ।
अङ्कान् । समऽअङ्कान् । हविषा । विधेम । यः । अग्रभीत् । पर्व । अस्य । ग्रभीता ॥ २ ॥
मुञ्च । शीर्षक्त्याः । उत । कासः । एनम् । परुःऽपरुः । आऽविवेश । यः । अस्य ।
यः । अभ्रऽजाः । वातऽजाः । यः । च । शुष्मः । वनस्पतीन् । सचताम् । पर्वतान् । च ॥ ३ ॥

I.11.5 I split apart your passage of womb, apart the vagina, and apart both the groins.I split apart the son from the mother and the child from the after-birth. May the after-birth descend.

I.11.6 As the wind, as the mind and as the birds descend, so o foetus of ten months, may you descend along with the after-birth. May the after-birth descend.

Yakṣmā-Disease and Cure

I.12.1 Born first from the after-birth, a ruddy over-whelming , born of wind and the cloud, it (the puerperal fever) comes thundering with rain. May it spare our body. It goes on straight causing pain. Though being one, it progresses in three forms.

I.12.2 To you, who cling to each and every part of the body burning (heat), we bow in reverence and offer oblations. We offer our oblations to the symptoms and sing of him who seized the joints of this man.

I.12.3 Relieve him from the headache and from the cough that has entered into his each and every joint. May the disease, that has been caused by the cloud, by the wind or by the heat, be cured by resorting to herbs and medicine from hills and plants collected from mountains.

शं मे परस्मै गात्राय शमस्त्ववराय मे ।
शं मे चतुर्भ्यो अङ्गेभ्यः शमस्तु तन्वे३ मम ॥४॥

शम् । मे । परस्मै । गात्राय । शम् । अस्तु । अवराय । मे ।
शम् । मे । चतुःऽभ्यः । अङ्गेभ्यः । शम् । अस्तु । तन्वे । मम ॥ ४ ॥

(१३) त्रयोदशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य भृग्वङ्गिरा ऋषिः । विद्युद्देवता । (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्ऋचोरनुष्टुप्, (३) तृतीयायाश्चतुष्पाद्विराड् जगती, (४) चतुर्थ्याश्च त्रिष्टुप्परा बृहतीगर्भा पङ्क्तिश्छन्दांसि ॥

नमस्ते अस्तु विद्युते नमस्ते स्तनयित्नवे ।
नमस्ते अस्त्वश्मने येना दूडाशे अस्यसि ॥१॥
नमस्ते प्रवतो नपाद्यतस्तपः समूहसि ।
मृडया नस्तनूभ्यो मयस्तोकेभ्यस्कृधि ॥२॥
प्रवतो नपान्नम एवास्तु तुभ्यं नमस्ते हेतये तपुषे च कृण्मः ।
विद्म ते धाम परमं गुहा यत्समुद्रे अन्तर्निहितासि नाभिः ॥३॥
यां त्वा देवा असृजन्त विश्व इषुं कृण्वाना असनाय धृष्णुम् ।
सा नो मृड विदथे गृणाना तस्यै ते नमो अस्तु देवि ॥४॥

नमः । ते । अस्तु । विऽद्युते । नमः । ते । स्तनयित्नवे ।
नमः । ते । अस्तु । अश्मने । येन । दुःऽदाशे । अस्यसि ॥ १ ॥
नमः । ते । प्रऽवतः । नपात् । यतः । तपः । सम्ऽऊहसि ।
मृडय । नः । तनूभ्यः । मयः । तोकेभ्यः । कृधि ॥ २ ॥
प्रऽवतः । नपात् । नमः । एव । अस्तु । तुभ्यम् । नमः । ते । हेतये । तपुषे । च । कृण्मः ।
विद्म । ते । धाम । परमम् । गुहा । यत् । समुद्रे । अन्तः । निऽहिता । असि । नाभिः ॥ ३ ॥
याम् । त्वा । देवाः । असृजन्त । विश्वे । इषुम् । कृण्वानाः । असनाय । धृष्णुम् ।
सा । नः । मृड । विदथे । गृणाना । तस्यै । ते । नमः । अस्तु । देवि ॥ ४ ॥

I.12.4 May it be well with the upper part of mine.May it be well with the lower part of mine. May it be well with four limbs of mine. May the whole of my body, be in perfect health.

Vidyut-Deterrent Homage to Lightning

I.13.1 O Lord, homage (Namaste) be to you the lightning, homage to you the thundering. Homage be to you the raining hail and stones, with which you drive away the delinquent

I.13.2 Homage be to you, O never falling from the moral height, due to which quality you gather warmth (influence) . May you be gracious to ourselves and bestow happiness on our children.

I.13.3 O never falling from the moral heights, let our homage be to you without fail. We pay homage to your weapon as well as to your influence. We know your supreme abode, the cave that is hidden in the centre of the ocean.

I.13.4 O divine force, our homage be to you, whom all the enlightened ones create a powerful arrow for hurling.May you, winning laurels in battle, be gracious to us.

(१४) चतुर्दशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य भृग्वङ्गिरा ऋषिः। वरुणो यमो वा देवता। (१) प्रथमर्चः ककुम्मत्यनुष्टुप्, (२, ४) द्वितीयाचतुर्थ्योरनुष्टुप्, (३) तृतीयायाश्च चतुष्पाद्विराडनुष्टुप् छन्दांसि ॥

भगमस्या वर्च आदिष्यधि वृक्षादिव स्रजम्।
महाबुध्न इव पर्वतो ज्योक्पितृष्वास्ताम् ॥१॥
एषा ते राजन्कन्या वधूर्नि धूयतां यम।
सा मातुर्बध्यतां गृहेऽथो भ्रातुरथो पितुः ॥२॥
एषा ते कुलपा राजन्तामु ते परि दद्मसि।
ज्योक्पितृष्वासाता आ शीर्ष्णः शमोप्यात् ॥३॥
असितस्य ते ब्रह्मणा कश्यपस्य गयस्य च।
अन्तःकोशमिव जामयोऽपि नह्यामि ते भगम् ॥४॥

भगम्। अस्याः। वर्चः। आ। अदिषि। अधि। वृक्षात्ऽइव। स्रजम्।
महाबुध्नःऽइव। पर्वतः। ज्योक्। पितृषु। आस्ताम् ॥ १ ॥
एषा। ते। राजन्। कन्या। वधूः। नि। धूयताम्। यम।
सा। मातुः। बध्यताम्। गृहे। अथो इति। भ्रातुः। अथो इति। पितुः ॥ २ ॥
एषा। ते। कुलऽपाः। राजन्। ताम्। ऊँ इति। ते। परि। दद्मसि।
ज्योक्। पितृषु। आसातै। आ। शीर्ष्णः। शमऽओप्यात् ॥ ३ ॥
असितस्य। ते। ब्रह्मणा। कश्यपस्य। गयस्य। च।
अन्तःकोशम्ऽइव। जामयः। अपि। नह्यामि। ते। भगम् ॥ ४ ॥

(१५) पञ्चदशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः। मन्त्रोक्ता देवताः। (१) प्रथमर्चो भुरिग् बृहती, (२) द्वितीयायाः पथ्यापङ्क्तिः, (३-४) तृतीयाचतुर्थ्योश्चानुष्टुप् छन्दांसि ॥

सं सं स्रवन्तु सिन्धवः सं वाताः सं पतत्रिणः।
इमं यज्ञं प्रदिवो मे जुषन्तां संस्राव्येण हविषा जुहोमि ॥१॥

सम्। सम्। स्रवन्तु। सिन्धवः। सम्। वाताः। सम्। पतत्रिणः।
इमम्। यज्ञम्। प्रऽदिवः। मे। जुषन्ताम्। सम्ऽस्राव्येण। हविषा।
जुहोमि ॥ १ ॥

Yama

I.14.1 I have taken her riches (bhāga) as well as her reputation, as one takes a wreath from a tree. Like a big rooted tree (or a hill with big base), let her stay with her parents for a while.

I.14.2 This maiden, O king, is your bride.O ordainer, now let her behave (enjoy) so. May she be bound to her mother's home, or to that of brothers, or to that of her father's.

I.14.3 O prince, this maiden would keep the traditions of your family. We give her to you wholly and fully. Let her stay with her parents for a while, till her head is dressed and decorated.

I.14.4 With the knowledge of family traditions, domestic customs and with an acquaintance with domestic cures and medicines, I bind your fortune as the sisters pack their valuables secure in an attache (or basket).

Sindhu etc.–Rivers

I.15.1 May the rivers flow to meet together, together the winds and also the birds together. May the excellent divine persons come to this sacrifice of mine. I hereby perform a sacrifice of confluence. (i.e.with a confluent oblation).

इहैव हवमा यात म इह संस्रावणा उतेमं वर्धयता गिरः ।
इहैतु सर्वो यः पशुरस्मिन्तिष्ठतु या रयिः ॥२॥
ये नदीनां संस्रवन्त्युत्सासः सदमक्षिताः । तेभिर्मे सर्वैः संस्रावैर्धनं सं स्रावयामसि ॥३॥
ये सर्पिषः संस्रवन्ति क्षीरस्य चोदकस्य च । तेभिर्मे सर्वैः संस्रावैर्धनं सं स्रावयामसि ॥४॥

इह। एव। हवम्। आ। यात। मे। इह। सम्ऽस्रावणाः। उत। इमम्। वर्धयत। गिरः।
इह। आ। एतु। सर्वः। यः। पशुः। अस्मिन्। तिष्ठतु। या। रयिः ॥ २ ॥
ये। नदीनाम्। सम्ऽस्रवन्ति। उत्सासः। सदम्। अक्षिताः।
तेभिः। मे। सर्वैः। सम्ऽस्रावैः। धनम्। सम्। स्रावयामसि ॥ ३ ॥
ये। सर्पिषः। सम्ऽस्रवन्ति। क्षीरस्य। च। उदकस्य। च।
तेभिः। मे। सर्वैः। सम्ऽस्रावैः। धनम्। सम्। स्रावयामसि ॥ ४ ॥

(१६) षोडशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य चातन ऋषिः। मन्त्रोक्ता अग्नीन्द्रवरुणा देवताः। (१-३) प्रथमादित्र्यृचस्यानुष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्च ककुम्मत्यनुष्टुप् छन्दसी ॥

येऽमावास्यां३ रात्रिमुदस्थुर्व्राजमत्रिणः ।
अग्निस्तुरीयो यातुहा सो अस्मभ्यमधि ब्रवत् ॥१॥
सीसायाध्याह वरुणः सीसायाग्निरुपावति ।
सीसं म इन्द्रः प्रायच्छत्तदङ्ग यातुचातनम् ॥२॥
इदं विष्कन्धं सहत इदं बाधते अत्रिणः ।
अनेन विश्वा ससहे या जातानि पिशाच्याः ॥३॥

ये। अमाऽवास्या३म्। रात्रिम्। उत्ऽअस्थुः। व्राजम्। अत्रिणः।
अग्निः। तुरीयः। यातुऽहा। सः। अस्मभ्यम्। अधि। ब्रवत् ॥ १ ॥
सीसाय। अधि। आह। वरुणः। सीसाय। अग्निः। उप। अवति।
सीसम्। मे। इन्द्रः। प्र। अयच्छत्। तत्। अङ्ग। यातुऽचातनम् ॥ २ ॥
इदम्। विऽस्कन्धम्। सहते। इदम्। बाधते। अत्रिणः।
अनेन। विश्वा। ससहे। या। जातानि। पिशाच्याः ॥ ३ ॥

I.15.2 Do come to this sacrifice of mine just here.O promoters of organization, good speakers, give encouragement to it. Let every beast come here. Whatever is wealth, let all wealth stay with the sacrificer.

I.15.3 The fountains of streams that flow to meet together unexhausted for ever, with all those confluent streams, may you make riches flow converging towards me.

I.15.4 The streams of melted butter, of milk, and of water flow to meet together, with all those confluent streams may you make riches flow converging towards me.

Agni

I.16.1 About the vagabonds, who invade our hamlet during the night of new moon, let the powerful leader Agni, the fourth one, the destroyer of robbers, inform us before hand.

Varuṇa, Agni and Indra

I.16.2 The venerable Lord (Varuṇa) has said about sīsa (a metal). The adorable Lord (Agni) approves the use of lead. The resplendent Lord (Indra) has given lead (the metal) to me. O dear one, that lead is the dispeller of robbers.

Sisam-Lead

I.16.3 This (lead) stands against all disturbances. This keeps in check the vagrants. With this I resist all those who are born as blood suckers.

यदि नो गां हंसि यद्यश्वं यदि पूरुषम् ।
तं त्वा सीसेन विध्यामो यथा नोसो अवीरहा ॥४॥

यदि । नः । गाम् । हंसि । यदि । अश्वम् । यदि । पूरुषम् ।
तम् । त्वा । सीसेन । विध्यामः । यथा । नः । असः । अवीरऽहा ॥ ४ ॥

(१७) सप्तदशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । मन्त्रोक्ता लोहितवाससः । यं.।पंतो देवताः । (१) प्रथमर्चो भुरिगनुष्टुप्, (२-३) द्वितीयातृतीययोरनुष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्च त्रिपदार्षी गायत्री छन्दांसि ॥

अमूर्या यन्ति योषितो हिरा लोहितवाससः । अभ्रातर इव जामयस्तिष्ठन्तु हतवर्चसः ॥१॥
तिष्ठावरे तिष्ठ पर उत त्वं तिष्ठ मध्यमे ।
कनिष्ठिका च तिष्ठति तिष्ठादिद्धमनिर्मही ॥२॥
शतस्य धमनीनां सहस्रस्य हिराणाम् ।
अस्थुरिन्मध्यमा इमाः साकमन्ता अरंसत ॥३॥
परि वः सिकतावती धनूर्बृहत्यक्रमीत् । तिष्ठतेलयता सु कम् ॥४॥

अमूः । याः । यन्ति । योषितः । हिराः । लोहितऽवाससः ।
अभ्रातरःऽइव । जामयः । तिष्ठन्तु । हतऽवर्चसः ॥ १ ॥
तिष्ठ । अवरे । तिष्ठ । परे । उत । त्वम् । तिष्ठ । मध्यमे ।
कनिष्ठिका । च । तिष्ठति । तिष्ठात् । इत् । धमनिः । मही ॥ २ ॥
शतस्य । धमनीनाम् । सहस्रस्य । हिराणाम् ।
अस्थुः । इत् । मध्यमाः । इमाः । साकम् । अन्ताः । अरंसत ॥ ३ ॥
परि । वः । सिकतावती । धनूः । बृहती । अक्रमीत् ।
तिष्ठत । इलयत । सु । कम् ॥ ४ ॥

I.16.4 If you kill our cow, our horse or our man, we shall pierce you with lead, so that you may no more be killer of our brave men.

Yoṣitaḥ-Dhamani-Artery

I.17.1 Let these ladies, who go around clad in blood-red robes, the veins, stand still-devoid of vigour, like brotherless sisters.

I.17.2 O you stop the lower one, O you stop the upper one, and O you the middle one, let you also stop. The smallest has stopped, let the large (great) artery (dhamani) also stop forsooth

I.17.3 Amidst hundreds of the arteries and thousands of the veins these medium ones have stopped still and with it their ends have become joined (and they thus vest together).

I.17.4 A large surface (dhanūḥ) of granules has come up around you. Let you keep quiet and rest in happiness.

(१८) अष्टादशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य द्रविणोदा ऋषिः । विनायको देवता । (१) प्रथमर्च उपरिष्टाद्विराड्बृहती, (२) द्वितीयाया निचृज्जगती, (३) तृतीयाया विराडास्तारपङ्क्तिस्त्रिष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्चानुष्टुप् छन्दांसि ॥

निर्लक्ष्म्यं॑ ललाम्यं१ निररातिं सुवामसि ।
अथ या भद्रा तानि नः प्रजाया अरातिं नयामसि ॥१॥
निररणिं सविता साविषक्पदोर्निर्हस्तयोर्वरुणो मित्रो अर्यमा ।
निरस्मभ्यमनुमती रराणा प्रेमां देवा असाविषुः सौभगाय ॥२॥
यत्त आत्मनि तन्वां॑ घोरमस्ति यद्वा केशेषु प्रतिचक्षणे वा ।
सर्वं तद्वाचाप हन्मो वयं देवस्त्वा सविता सूदयतु ॥३॥
रिश्यपदीं वृषदतीं गोषेधां विधमामुत ।
विलीढ्यं॑ ललाम्यं१ ता अस्मन्नाशयामसि ॥४॥

निः । लक्ष्म्यम् । ललाम्यम् । निः । अरातिम् । सुवामसि ।
अथ । या । भद्रा । तानि । नः । प्रऽजायै । अरातिम् । नयामसि ॥ १ ॥
निः । अरणिम् । सविता । साविषक् । पदोः । निः । हस्तयोः । वरुणः । मित्रः । अर्यमा ।
निः । अस्मभ्यम् । अनुमतिः । रराणा । प्र । इमाम् । देवाः । असाविषुः । सौभगाय ॥ २ ॥
यत् । ते । आत्मनि । तन्वाम् । घोरम् । अस्ति । यत् । वा । केशेषु । प्रतिऽचक्षणे । वा ।
सर्वम् । तत् । वाचा । अप । हन्मः । वयम् । देवः । त्वा । सविता । सूदयतु ॥ ३ ॥
रिश्यऽपदीम् । वृषऽदतीम् । गोऽसेधाम् । विऽधमाम् । उत ।
विऽलीढ्यम् । ललाम्यम् । ताः । अस्मत् । नाशयामसि ॥ ४ ॥

(१९) एकोनविंशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । (१) प्रथमर्च इन्द्रः, (२) द्वितीयाया मनुष्येषवः, (३) तृतीयाया रुद्रः, (४) चतुर्थ्याश्च विश्वे देवा देवताः । (१, ४) प्रथमाचतुर्थ्योरनुष्टुप्, (२) द्वितीयायाः पुरस्ताद्बृहती, (३) तृतीयायाश्च पथ्यापङ्क्तिश्छन्दांसि ॥

मा नो विदन्विव्याधिनो मो अभिव्याधिनो विदन् ।
आराच्छरव्या॑ अस्मद्विषूचीरिन्द्र पातय ॥१॥

मा । नः । विदन् । विऽव्याधिनः । मो इति । अभिऽव्याधिनः । विदन् ।
आरात् । शरव्याः । अस्मत् । विषूचीः । इन्द्र । पातय ॥ १ ॥

Savitṛ-Impeller etc.

I.18.1 We remove the deformity marks disgracing beauty and drive malignity away. There-after we put in the marks full of grace and in this way we keep the malignity off our progeny.

I.18.2 The creator Lord (Savitṛ) has removed the pains out of her feet. The venerable Lord (Varuṇa), the friendly Lord (Mitra), and the Lord of justice (Aryaman) have removed the pains out of her hands. The bounteous favour (Anumatī) has sent her out to us. The enlightened one (devāḥ) have urged her to marital bliss.

I.18.3 Whatever is unpleasing (frightening) in your self, in your body, or in your hair or in your looks, all that we remove with our words. May the divine creator Lord guide you aright.

I.18.4 The antelope-foot, the bull-tooth, the cow terrifier the blowing, the large licking lip and the pallid deformity, all this, we remove from us.

Indra

I.19.1 May the sharp piercing arrows not find us, nor those piercing from all sides. May you, O resplendent Lord, make the volleys of arrows fall scattered away from us on all the sides.

विष्वञ्चो अस्मच्छरवः पतन्तु ये अस्ता ये चास्याः ।
दैवीर्मनुष्येषवो ममामित्रान्वि विध्यत ॥२॥
यो नः स्वो यो अरणः सजात उत निष्ट्यो यो अस्माँ अभिदासति ।
रुद्रः शरव्ययैतान्ममामित्रान्वि विध्यतु ॥३॥
यः सपत्नो योऽसपत्नो यश्च द्विषञ्छपाति नः ।
देवास्तं सर्वे धूर्वन्तु ब्रह्म वर्म ममान्तरम् ॥४॥

विष्वञ्चः । अस्मत् । शरवः । पतन्तु । ये । अस्ताः । ये । च । आस्याः ।
दैवीः । मनुष्यऽइषवः । मम । अमित्रान् । वि । विध्यत ॥ २ ॥
यः । नः । स्वः । यः । अरणः । सऽजातः । उत । निष्ट्यः । यः । अस्मान् ।
अभिऽदासति ।
रुद्रः । शरव्यया । एतान् । मम । अमित्रान् । वि । विध्यतु ॥ ३ ॥
यः । सऽपत्नः । यः । असपत्नः । यः । च । द्विषन् । शपाति । नः ।
देवाः । तम् । सर्वे । धूर्वन्तु । ब्रह्म । वर्म । मम । अन्तरम् ॥ ४ ॥

(२०) विंशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । (१) प्रथमर्चः सोमो मरुतश्च, (२) द्वितीयाया मित्रावरुणौ, (३) तृतीयाया वरुणः, (४) चतुर्थ्याश्चेन्द्रो देवताः । (१) प्रथमायास्त्रिष्टुप् , (२-४) द्वितीयादितृचस्य चानुष्टुप् छन्दसी ॥

अदारसृद्भवतु देव सोमास्मिन्यज्ञे मरुतो मृडता नः ।
मा नो विददभिभा मो अशस्तिर्मा नो विदद्वृजिना द्वेष्या या ॥१॥
यो अद्य सेन्यो वधोघायूनामुदीरते ।
युवं तं मित्रावरुणावस्मद्यावयतं परि ॥२॥

अदारऽसृत् । भवतु । देव । सोम । अस्मिन् । यज्ञे । मरुतः । मृडत । नः ।
मा । नः । विदत् । अभिऽभाः । मो इति । अशस्तिः । मा । नः । विदत् । वृजिना । द्वेष्या
या ॥ १ ॥
यः । अद्य । सेन्यः । वधः । अघऽयूनाम् । उत्ऽईरते ।
युवम् । तम् । मित्रावरुणौ । अस्मत् । यवयतम् । परि ॥ २ ॥

Indra and Man

I.19.2 Diverted away from us may fall the arrows, that have been shot or are yet to be shot at us. O divine arrows of men, may you pierce my enemies through and through.

Rudra

I.19.3 Be he our own or a stranger, be he one of our kinsmen, or an outsider, if he tries to enslave us, may the terrible punisher pierce these enemies of mine with a volley of arrows.

Devāḥ

I.19.4 Be he an enemy, or not an enemy, if he reviles us maliciously, may all the enlightened ones destroy him. Prayer is my inner armour, the closest mail.

Soma and Marut

I.20.1 O blissful Lord, may you be gliding without causing injury. May the cloud-bearing winds delight us at this sacrifice. May not a calamity reach us, nor a revilement (vilification). May not a malicious sin detect and find us out.

Mitra and Varuṇa

I.20.2 Slaughter of the sinfuls, (The deadly weapon), that is going to be (flies today), the powerful missile of the wicked, may you, the enemies may you, the friendly and venerable Lord, keep far away from us.

इतश्च यदमुतश्च यद्वधं वरुण यावय ।
वि महच्छर्म यच्छ वरीयो यावया वधम् ॥३॥
शास इत्था महाँ अस्यमित्रसाहो अस्तृतः ।
न यस्य हन्यते सखा न जीयते कदा चन ॥४॥

इतः । च । यत् । अमुतः । च । यत् । वधम् । वरुण । यवय ।
वि । महत् । शर्म । यच्छ । वरीयः । यवय । वधम् ॥ ३ ॥

शासः । इत्था । महान् । असि । अमित्रऽसहः । अस्तृतः ।
न । यस्य । हन्यते । सखा । न । जीयते । कदा । चन ॥ ४ ॥

(२१) एकविंशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

स्वस्तिदा विशां पतिर्वृत्रहा विमृधो वशी ।
वृषेन्द्रः पुर एतु नः सोमपा अभयङ्करः ॥१॥
वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः ।
अधमं गमया तमो यो अस्माँ अभिदासति ॥२॥
वि रक्षो वि मृधो जहि वि वृत्रस्य हनू रुज ।
वि मन्युमिन्द्र वृत्रहन्नमित्रस्याभिदासतः ॥३॥
अपेन्द्र द्विषतो मनोप जिज्यासतो वधम् ।
वि महच्छर्म यच्छ वरीयो यावया वधम् ॥४॥

स्वस्तिऽदाः । विशाम् । पतिः । वृत्रऽहा । विऽमृधः । वशी ।
वृषा । इन्द्रः । पुरः । एतु । नः । सोमऽपाः । अभयम्ऽकरः ॥ १ ॥

वि । नः । इन्द्र । मृधः । जहि । नीचा । यच्छ । पृतन्यतः ।
अधमम् । गमय । तमः । यः । अस्मान् । अभिऽदासति ॥ २ ॥

वि । रक्षः । वि । मृधः । जहि । वि । वृत्रस्य । हनू इति । रुज ।
वि । मन्युम् । इन्द्र । वृत्रऽहन् । अमित्रस्य । अभिऽदासतः ॥ ३ ॥

अप । इन्द्र । द्विषतः । मनः । अप । जिज्यासतः । वधम् ।
वि । महत् । शर्म । यच्छ । वरीयः । यवय । वधम् ॥ ४ ॥

Varuṇa

I.20.3 Murderous weapon, that comes from this side and that comes from the other side, O venerable Lord, may turn that away. May you bestow great happiness and protection on us and turn the deadly weapon far away.

Indra

I.20.4 Verily, you are the mighty ruler, conqueror of enemies and himself unconquered, whose friend is never slain and never subdued.

Indra

I.21.1 May the resplendent Lord come to us and be with us; he is the granter of prosperity, the Lord of men, the slayer of dark forces, the warrior, the subduer, the showerer, the cherisher of divine love and the assurer of safety. (Also Ṛg. X.152.2)

I.21.2 O resplendent Lord, destroy the evil-spirited persons of wickedness, and also the enemies; tear asunder jaws of Nescience, the darkness. O resplendent ones, the subduer of Nescience, baffle the wrath of our adversaries who always threaten us. (Also Ṛg. X.152.3)

I.21.3 O resplendent Lord, destroy our enemies; humble those who are in array against us; send him to the deep dungeon who seeks to harm us. (Also Ṛg. X.152.4)

I.21.4 May you frustrate the purpose of him who hates us, deprive him of his weapon who seeks to overpower us, grant us full security against his fury and wrath, and ward off his weapon. (Also Ṛg. X.152.5)

(२२) द्वाविंशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । सूर्यो हरिमा हृद्रोगश्च देवताः । अनुष्टुप् छन्दः ॥

अनु सूर्यमुदयतां हृद्द्योतो हरिमा च ते ।
गो रोहितस्य वर्णेन तेन त्वा परि दध्मसि ॥१॥
परि त्वा रोहितैर्वर्णैर्दीर्घायुत्वाय दध्मसि ।
यथायमरपा असदथो अहरितो भुवत् ॥२॥
या रोहिणीर्देवत्या३ गावो या उत रोहिणीः ।
रूपंरूपं वयोवयस्ताभिष्ट्वा परि दध्मसि ॥३॥
सुकेषु ते हरिमाणं रोपणाकासु दध्मसि ।
अथो हारिद्रवेषु ते हरिमाणं नि दध्मसि ॥४॥

अनु । सूर्यम् । उत् । अयताम् । हृत्ऽद्योतः । हरिमा । च । ते ।
गोः । रोहितस्य । वर्णेन । तेन । त्वा । परि । दध्मसि ॥ १ ॥
परि । त्वा । रोहितैः । वर्णैः । दीर्घायुऽत्वाय । दध्मसि ।
यथा । अयम् । अरपाः । असत् । अथो इति । अहरितः । भुवत् ॥ २ ॥
याः । रोहिणीः । देवत्याः । गावः । याः । उत । रोहिणीः ।
रूपम्ऽरूपम् । वयःऽवयः । ताभिः । त्वा । परि । दध्मसि ॥ ३ ॥
शुकेषु । ते । हरिमाणम् । रोपणाकासु । दध्मसि ।
अथो इति । हारिद्रवेषु । ते । हरिमाणम् । नि । दध्मसि ॥ ४ ॥

(२३) त्रयोविंशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । असिक्नीवनस्पतिर्देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

नक्तञ्जातास्योषधे रामे कृष्णे असिक्नि च ।
इदं रजनि रजय किलासं पलितं च यत् ॥१॥

नक्तम्ऽजाता । असि । ओषधे । रामे । कृष्णे । असिक्नि । च ।
इदम् । रजनि । रजय । किलासम् । पलितम् । च । यत् ॥१॥

Sūrya and Cure for Jaundice

I.22.1 May your sore-sickness and yellowness disappear when exposed to the Sun. We have enclosed and surrounded you with the ruddy radiations of the Sun

I.22.2 With ruddy colours we enclose and surround you for a long life, so that this man may be cured of the disease and become un- yellowed, free from Jaundice (harimāṇam).

I.22.3 Whatever are the divine red rays or the cows are of ruddy colour, with various forms and with various potencies; with them we enclose and surround you.

I.22.4 May the pale-green hue, the sign of weakness of my body, be transferred to enrich the beauty of parrots and the freshness of herbs. (Also Ṛg. I.50.12).

Vanaspati-Ramā, Kṛiṣ and Asiknī

I.23.1 Night-born you are O herb:O dusky (rāme), O dark kṛṣṇe, and black in hue (asiknī), O Rajanī, the colour-imparting hue, please recolour the ashy spots, the leprosy or leucoderma. (dusky-rāma, dark-kṛṣṇa and black in hue-asiknī.).

किलासं च पलितं च निरितो नाशया पृषत् ।
आ त्वा स्वो विशतां वर्णः परा शुक्लानि पातय ॥२॥
असितं ते प्रलयनमास्थानमसितं तव ।
असिक्न्यस्योषधे निरितो नाशया पृषत् ॥३॥
अस्थिजस्य किलासस्य तनूजस्य च यत्त्वचि ।
दूष्या कृतस्य ब्रह्मणा लक्ष्म श्वेतमनीनशम् ॥४॥

किलासम् । च । पलितम् । च । निः । इतः । नाशय । पृषत् ।
आ । त्वा । स्वः । विशताम् । वर्णः । परा । शुक्लानि । पातय ॥ २ ॥
असितम् । ते । प्रऽलयनम् । आऽस्थानम् । असितम् । तव ।
असिक्नी । असि । ओषधे । निः । इतः । नाशय । पृषत् ॥ ३ ॥
अस्थिऽजस्य । किलासस्य । तनूऽजस्य । च । यत् । त्वचि ।
दूष्या । कृतस्य । ब्रह्मणा । लक्ष्म । श्वेतम् । अनीनशम् ॥ ४ ॥

(२४) चतुर्विंशं सूक्तम्

(१–४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । आसुरीवनस्पतिर्देवता । (१, ३–४) प्रथमातृतीयाचतुर्थीना-मृचामनुष्टुप् , (२) द्वितीयायाश्च निचृत्पथ्यापङ्क्तिश्छन्दसी ॥

सुपर्णो जातः प्रथमस्तस्य त्वं पित्तमासिथ ।
तदासुरी युधा जिता रूपं चक्रे वनस्पतीन् ॥१॥
आसुरी चक्रे प्रथमेदं किलासभेषजमिदं किलासनाशनम् ।
अनीनशत्किलासं सरूपामकरत्त्वचम् ॥२॥
सरूपा नाम ते माता सरूपो नाम ते पिता ।
सरूपकृत्त्वमोषधे सा सरूपमिदं कृधि ॥३॥

सुऽपर्णः । जातः । प्रथमः । तस्य । त्वम् । पित्तम् । आसिथ ।
तत् । आसुरी । युधा । जिता । रूपम् । चक्रे । वनस्पतीन् ॥ १ ॥
आसुरी । चक्रे । प्रथमा । इदम् । किलासऽभेषजम् । इदम् । किलासऽनाशनम् ।
अनीनशत् । किलासम् । सऽरूपाम् । अकरत् । त्वचम् ॥ २ ॥
सऽरूपा । नाम । ते । माता । सऽरूपः । नाम । ते । पिता ।
सरूपऽकृत् । त्वम् । ओषधे । सा । सऽरूपम् । इदम् । कृधि ॥ ३ ॥

I.23.2 May you remove from this place the leprosy patch and the white ash-coloured one; make the spots disappear. May your own colour come to you and let you throw far away his white specks.

I.23.3 Dark is your place of repose and dark your dwelling. O herb, you yourself are dusky. May you make every spot disappear from this place.

I.23.4 With my excellent knowledge and experience (as a physician), I have chased away the spots of bone born leprosy and those of the body-born, which are caused on the skin by infections.

Asurī Vanaspati-Against Leprosy

I.24.1 The Sun, the strong winged bird (suparṇa) was born first. Its gall, the pitta, you have received. The biotic force, gained by the sustained experiments and observations, gave that form to the plants.

I.24.2 First of all, the biotic experiments led to the discovery of the remedy the leprosy. It is destroyer of leprosy. We have again and again confirmed it. This destroys leprosy and has made the skin of uniform natural colour.

I.24.3 Of uniform colour is your mother and of uniform colour is your father. O medicinal herb, you make the skin uniform. May you make this man of uniform appearance.

शामा सरूपङ्करणी पृथिव्या अध्युद्भृता ।
इदमू षु प्र साधय पुना रूपाणि कल्पय ॥४॥

श्यामा । सरूपम्ऽकरणी । पृथिव्याः । अधि । उत्ऽभृता ।
इदम् । ऊं इति । सु । प्र । साधय । पुनः । रूपाणि । कल्पय ॥ ४ ॥

(२५) पञ्चविंशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य भृग्वङ्गिरा ऋषिः । यक्ष्मनाशनाग्निर्देवता । (१) प्रथमर्चस्त्रिष्टुप्, (२-३) द्वितीयातृतीययोर्विराड्गर्भा त्रिष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्च पुरोऽनुष्टुप् त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

यदग्निरापो अदहत्प्रविश्य यत्राकृण्वन्धर्मधृतो नमांसि ।
तत्र त आहुः परमं जनित्रं स नः संविद्वान्परि वृङ्ग्धि तक्मन् ॥१॥
यद्यर्चिर्यदि वासि शोचिः शकल्येषि यदि वा ते जनित्रम् ।
हूडुर्नामासि हरितस्य देव स नः संविद्वान्परि वृङ्ग्धि तक्मन् ॥२॥
यदि शोको यदि वाभिशोको यदि वा राज्ञो वरुणस्यासि पुत्रः ।
हूडुर्नामासि हरितस्य देव स नः संविद्वान्परि वृङ्ग्धि तक्मन् ॥३॥
नमः शीताय तक्मने नमो रूराय शोचिषे कृणोमि ।
यो अन्येद्युरुभयद्युरभ्येति तृतीयकाय नमो अस्तु तक्मने ॥४॥

यत् । अग्निः । आपः । अदहत् । प्रऽविश्य । यत्र । अकृण्वन् । धर्मऽधृतः । नमांसि ।
तत्र । ते । आहुः । परमम् । जनित्रम् । सः । नः । समऽविद्वान् । परि ।
वृङ्ग्धि । तक्मन् ॥ १ ॥

यदि । अर्चिः । यदि । वा । असि । शोचिः । शकल्यऽएषि । यदि । वा । ते ।
जनित्रम् ।
हूडुः । नाम । असि । हरितस्य । देव । सः । नः । समऽविद्वान् । परि । वृङ्ग्धि ।
तक्मन् ॥ २ ॥

यदि । शोकः । यदि । वा । अभिऽशोकः । यदि । वा । राज्ञः । वरुणस्य ।
असि । पुत्रः ।
हूडुः । नाम । असि । हरितस्य । देव । सः । नः । समऽविद्वान् । परि । वृङ्ग्धि ।
तक्मन् ॥ ३ ॥

नमः । शीताय । तक्मने । नमः । रूराय । शोचिषे । कृणोमि ।
यः । अन्येद्युः । उभयद्युः । अभिऽएति । तृतीयकाय । नमः । अस्तु ।
तक्मने ॥ ४ ॥

I.24.4 This herb is dark-coloured. This makes the skin of uniform colour. This herb has been pulled out of earth. O herb, may you accomplish this work efficiently and restore (to man his) previous (original) natural appearances.

Agni-Cure of Disease

I.25.1 Entering which the fire burns up the waters, and where the scrupulous performers of duty pay homage (i.e.the vital breath), that they say, is your highest real birth place. Appreciating this, O fever, may you spare us.

I.25.2 If you are the burning or if you are the heat, or if your cause of birth shows its effect throughout the whole body, then, you are called (ramp or spasm) (hṛudu). O divine one, causing jaundice (yellowness). Appreciating this, O fever may you spare us.

I.25.3 If you are paining or if your are aching all over the body, or if you are the son of the venerable Lord, the sovereign, then you are called cramp and spasm (hṛdu) .O divine one, causing pallidness. Appreciating this, O fever, may you spare us.

I.25.4 Homage be to the chilling fever (that comes with shiver). I pay homage to the dry heat, homage be to the fever that comes on alternate days (anyedyu), to the one that comes on both days (ubhayedyu), and the one, that comes every third day (tṛtīyaka).

(२६) षड्विंशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । इन्द्रादयो मन्त्रोक्ता देवताः । (१, ३) प्रथमातृतीययोर्ऋचोर्गायत्री, (२) द्वितीयाया एकावसाना त्रिपदा साम्नी त्रिष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्चैकावसाना पादनिचृद्गायत्री छन्दांसि ॥

आरे३सावस्मदस्तु हेतिर्देवासो असत् । आरे अश्मा यमस्यथ ॥१॥
सखासावस्मभ्यमस्तु रातिः सखेन्द्रो भगः सविता चित्रराधाः ॥२॥
यूयं नः प्रवतो नपान्मरुतः सूर्यत्वचसः । शर्म यच्छाथ सप्रथाः ॥३॥
सुषूदत मृडत मृडया नस्तनूभ्यो मयस्तोकेभ्यस्कृधि ॥४॥

आरे । असौ । अस्मत् । अस्तु । हेतिः । देवासः । असत् ।
आरे । अश्मा । यम् । अस्यथ ॥ १ ॥

सखा । असा । अस्मभ्यम् । अस्तु । रातिः । सखा । इन्द्रः । भगः । सविता ।
चित्रऽराधाः ॥ २ ॥

युयम् । नः । प्रऽवतः । नपात् । मरुतः । सूर्यऽत्वचसः ।
शर्म । यच्छाथ । सऽप्रथाः ॥ ३ ॥

सुसुदत । मृडत । मृडय । नः । तनूभ्यः । मयः । तोकेभ्यः । कृधि ॥ ४ ॥

(२७) सप्तविंशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । चन्द्रमा इन्द्राणी वा देवता । (१) प्रथमर्चः पथ्यापङ्क्तिः, (२-४) द्वितीयादितृचस्य चानुष्टुप् छन्दसी ॥

अमूः पारे पृदाक्वस्त्रिषप्ता निर्जरायवः ।
तासां जरायुभिर्वयमक्ष्या३वपि व्ययामस्यघायोः परिपन्थिनः ॥१॥
विषूच्येतु कृन्तती पिनाकमिव बिभ्रती ।
विष्वक्पुनर्भुवा मनोसमृद्धा अघायवः ॥२॥

अमूः । पारे । पृदाक्वः । त्रिऽसप्ताः । निःऽजरायवः ।
तासाम् । जरायुऽभिः । वयम् । अक्ष्यौ । अपि । व्ययामसि । अघऽयोः । परिऽपन्थिनः ॥ १ ॥
विषूची । एतु । कृन्तती । पिनाकम्ऽइव । बिभ्रती ।
विष्वक् । पुनःऽभुवाः । मनः । असम्ऽऋद्धाः । अघऽयवः ॥ २ ॥

Indra and Others

I.26.1 O bounties of Nature, may that weapon (lightning) remain far from us and far the hail-stones, that you hurl.

I.26.2 May that liberal donor, be our companion; may the resplendent Lord, the Lord of prosperity and the inspirer Lord of wonderful wealth be our friend.

I.26.3 O cloud-bearing winds, children of heavenly heights, with sun-like skins, may you grant us protection and happiness ever spreading.

I.26.4 May you give us good shelter. Be gracious and bestow happiness on our bodies. May you grant delight to our offsprings.

Indrāṇī

I.27.1 There on the other bank are thrice-seven (triṣaptāḥ) she pythons, just having cast their sloughs. With their sloughs we cover the eyes of the evil-intending highway robber.

I.27.2 Let the army carrying large bows, move in all the directions cutting down the enemy and raising the morale of our people all around.

न बहवः समशकन्नार्भका अभि दाधृषुः ।
वेणोरद्गा इवाभितोऽसमृद्धा अघायवः ॥३॥
प्रेतं पादौ प्र स्फुरतं वहतं पृणतो गृहान् ।
इन्द्राण्येतु प्रथमाजीतामुषिता पुरः ॥४॥

न । बहवः । सम् । अशकन् । न । अर्भकाः । अभि । दधृषुः ।
वेणोः । अद्गाःऽइव । अभितः । असम्ऽऋद्धाः । अघऽयवः ॥ ३ ॥
प्र । इतम् । पादौ । प्र । स्फुरतम् । वहतम् । पृणतः । गृहान् ।
इन्द्राणी । एतु । प्रथमा । अजीता । अमुषिता । पुरः ॥ ४ ॥

(२८) अष्टाविंशं सूक्तम्

(१–४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य चातन ऋषिः । (१, २) प्रथमर्चो द्वितीयायाः पूर्वार्द्धस्य चाग्निः, (२, ३–४) द्वितीयाया उत्तरार्द्धस्य तृतीयाचतुर्थ्योश्च यातुधान्यो देवताः । (१–२) प्रथमाद्वितीययोरनुष्टुप्, (३) तृतीयाया विराट् पथ्याबृहती, (४) चतुर्थ्याश्च पथ्यापङ्क्तिश्छन्दांसि ॥

उप प्रागाद्देवो अग्नी रक्षोहामीवचातनः ।
दहन्नप द्वयाविनो यातुधानान्किमीदिनः ॥१॥
प्रति दह यातुधानान्प्रति देव किमीदिनः ।
प्रतीचीः कृष्णवर्तने सं दह यातुधान्यः ॥२॥
या शशाप शपनेन याघं मूरमादधे ।
या रसस्य हरणाय जातमारेभे तोकमत्तु सा ॥३॥
पुत्रमत्तु यातुधानीः स्वसारमुत नप्त्यम् ।
अधा मिथो विकेश्यो३ वि घ्नतां यातुधान्यो३ वि तृह्यन्तामराय्यः ॥४

उप । प्र । अगात् । देवः । अग्निः । रक्षःऽहा । अमीवऽचातनः ।
दहन् । अप । द्वयाविनः । यातुऽधानान् । किमीदिनः ॥ १ ॥
प्रति । दह । यातुऽधानान् । प्रति । देव । किमीदिनः ।
प्रतीचीः । कृष्णऽवर्तने । सम् । दह । यातुऽधान्यः ॥ २ ॥
या । शशाप । शपनेन । या । अघम् । मूरम् । आऽदधे ।
या । रसस्य । हरणाय । जातम् । आऽरेभे । तोकम् । अत्तु । सा ॥ ३ ॥
पुत्रम् । अत्तु । यातुऽधानीः । स्वसारम् । उत । नप्त्यम् ।
अध । मिथः । विऽकेश्यः । वि । घ्नताम् । यातुऽधान्यः ।
वि । तृह्यन्ताम् । अराय्यः ॥ ४ ॥

I.27.3 Many were not able to withstand the attack. They could not even take away their children with them. Like the shoots of bamboo they were finished from all sides. Those with evil intentions never prosper.

I.27.4 Move forward, O both our feet. Be quick. Hurry up. Carry the liberal donors to their houses. Let the resplendent lady, unconquered and unrobbed, move in the fore-front as leader.

Agni

I.28.1 The divine adorable Lord, the killer of pests and dispeller of disease, has come forth burning the double-dealers, the germs, sorcerers (Yātudhāna) and the vile infections away.

I.28.2 O divine one, may you subdue the deceits, germs or infections and burn them up. O Lord of black trail, may you burn out the malicious ones thoroughly.

Yātudhānī

I.28.3 These malignant microbes have cursed(the patient) with cursings that has taken malignity as her root (mūra= mūla); that has seized our young babies to suck the blood. Let her devour her own child (tokam).

I.28.4 May the bacteriophages (Yātudhānī) eat-up their own sons, sister and grand-children, may the hurried (vikeśyaḥ) mutually destroy (one another). May the parasites be shattered asunder.

(२९) एकोनत्रिंशं सूक्तम्

(१-६) षडृचस्यास्य सूक्तस्य वसिष्ठ ऋषिः । ब्रह्मणस्पतिर्देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

अभीवर्तेन मणिना येनेन्द्रो अभिवावृधे ।
तेनास्मान्ब्रह्मणस्पतेभि राष्ट्राय वर्धय ॥१॥
अभिवृत्य सपत्नानभि या नो अरातयः ।
अभि पृतन्यन्तं तिष्ठाभि यो नो दुरस्यति ॥२॥
अभि त्वा देवः सविताभि सोमो अवीवृधत् ।
अभि त्वा विश्वा भूतान्यभीवर्तो यथाससि ॥३॥
अभीवर्तो अभिभवः सपत्नक्षयणो मणिः ।
राष्ट्राय मह्यं बध्यतां सपत्नेभ्यः पराभुवे ॥४॥
उदसौ सूर्यो अगादुदिदं मामकं वचः ।
यथाहं शत्रुहोसान्यसपत्नः सपत्नहा ॥५॥
सपत्नक्षयणो वृषाभिराष्ट्रो विषासहिः ।
यथाहमेषां वीराणां विराजानि जनस्य च ॥६॥

अभिऽवर्तेन । मणिना । येन । इन्द्रः । अभिऽववृधे ।
तेन । अस्मान् । ब्रह्मणः । पते । अभि । राष्ट्राय । वर्धय ॥ १ ॥
अभिऽवृत्य । सऽपत्नान् । अभि । याः । नः । अरातयः ।
अभि । पृतन्यन्तम् । तिष्ठ । अभि । यः । नः । दुरस्यति ॥ २ ॥
अभि । त्वा । देवः । सविता । अभि । सोमः । अवीवृधत् ।
अभि । त्वा । विश्वा । भूतानि । अभिऽवर्तः । यथा । अससि ॥ ३ ॥
अभिऽवर्तः । अभिऽभवः । सपत्नऽक्षयणः । मणिः ।
राष्ट्राय । मह्यम् । बध्यताम् । सऽपत्नेभ्यः । पराऽभुवे ॥ ४ ॥
उत् । असौ । सूर्यः । अगात् । उत् । इदम् । मामकम् । वचः ।
यथा । अहम् । शत्रुऽहः । असानि । असपत्नः । सपत्नऽहा ॥ ॥
सपत्नऽक्षयणः । वृषा । अभिऽराष्ट्रः । विऽससहिः ।
यथा । अहम् । एषाम् । वीराणाम् । विऽराजानि । जनस्य । च ॥ ६ ॥

Brahmaṇaspati-Abhīvarta-Maṇīḥ

I.29.1 With the all conquering ampoule (maṇi), with which the sick patient (Indra) gains strength, O Lord of Sciences (knowledge), may you strengthen us for the sake of our nation.

I.29.2 Conquering our rivals, conquering those enemies who do not pay our dues, and conquering those who invade us, may you defeat him who reviles us.

I.29.3 The Divine Creator Lord has strengthened you and so has the Blissfull Lord. All the elements have strengthened you so that you have become all conquering.

I.29.4 All-conquering, all-subduing, and the destroyer of rivals, let this muscle (of mine) be injected with the fluid from and ampoule. These vaccines are in our nations'interest. They are the cures against epidemic disasters.

I.29.5 Lo, the Sun has gone up high and high has gone up this word (vācas) of mine, so that I may be slayer of enemies, slayer of rivals, no rival would be spared from my side.

I.29.6 May I be destroyer of rivals, full of strength, conqueror of Nation and having sway over subjects, so that I may rule over these heroes (vīrān) or brave sons and the people.

(३०) त्रिंशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः। विश्वे देवा देवताः। (१-२, ४) प्रथमाद्वितीया-चतुर्थीनामृचां त्रिष्टुप्, (३) तृतीयायाश्च शाक्वरगर्भा विराड् जगती छन्दसी ॥

विश्वे देवा वसवो रक्षतेममुतादित्या जागृत यूयमस्मिन् ।
मेमं सनाभिरुत वान्यनाभिर्मेमं प्रापत्पौरुषेयो वधो यः ॥१॥
ये वो देवाः पितरो ये च पुत्राः सचेतसो मे शृणुतेदमुक्तम् ।
सर्वेभ्यो वः परि ददाम्येतं स्वस्त्येनं जरसे वहाथ ॥२॥
ये देवा दिवि ष्ठ ये पृथिव्यां ये अन्तरिक्ष ओषधीषु पशुष्वप्स्वन्तः ।
ते कृणुत जरसमायुरस्मै शतमन्यान्परि वृणक्तु मृत्यून् ॥३॥
येषां प्रयाजा उत वानुयाजा हुतभागा अहुतादश्च देवाः ।
येषां वः पञ्च प्रदिशो विभक्तास्तान्वो अस्मै सत्रसदः कृणोमि ॥४॥

विश्वे । देवाः । वसवः । रक्षत । इमम् । उत । आदित्याः । जागृत । यूयम् । अस्मिन् ।
मा । इमम् । सऽनाभिः । उत । वा । अन्यऽनाभिः । मा । इमम् । प्र । आपत् । पौरुषेयः ।
वधः । यः ॥ १ ॥

ये । वः । देवाः । पितरः । ये । च । पुत्राः । सऽचेतसः । मे । शृणुत । इदम् । उक्तम् ।
सर्वेभ्यः । वः । परि । ददामि । एतम् । स्वस्ति । एनम् । जरसे । वहाथ ॥ २ ॥

ये । देवाः । दिवि । स्थ । ये । पृथिव्याम् । ये । अन्तरिक्षे । ओषधीषु । पशुषु । अप्ऽसु । अन्तः ।
ते । कृणुत । जरसम् । आयुः । अस्मै । शतम् । अन्यान् । परि । वृणक्तु । मृत्यून् ॥ ३ ॥

येषाम् । प्रऽयाजाः । उत । वा । अनुऽयाजाः । हुतऽभागाः । अहुतऽअदः । च । देवाः ।
येषाम् । वः । पञ्च । प्रऽदिशः । विऽभक्ताः । तान् । वः । अस्मै । सत्रऽसदः । कृणोमि ॥ ४ ॥

(३१) एकत्रिंशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः। आशापाला वास्तोष्पतयश्च देवताः। (१-२) प्रथमाद्वितीययो-र्ऋचोरनुष्टुप्, (३) तृतीयाया विराट् त्रिष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्च परानुष्टुप् त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

आशानामाशापालेभ्यश्चतुर्भ्यो अमृतेभ्यः ।
इदं भूतस्याध्यक्षेभ्यो विधेम हविषा वयम् ॥१॥

आशानाम् । आशाऽपालेभ्यः । चतुःऽभ्यः । अमृतेभ्यः ।
इदम् । भूतस्य । अधिऽअक्षेभ्यः । । विधेम । हविषा । वयम् ॥ १ ॥

Viśve-devāḥ-All Bounties of Nature

I.30.1 O Nature's all bounties, O heavenly planets may you offer protection to this man. O months (the Adityas= months), may you or stars keep a watchful eye on him. May no one, whether related or unrelated, bring to him death caused by human weapons.

I.30.2 O enlightened ones, may those among you, who are fathers and who are sons, listen intently to these words uttered by me. I entrust this man wholly to your charge. Looking after him well carry him to the full span of life.

I.30.3 O dear bounties of Nature, who are in heaven, who are on earth, who are in the midspace, in the herbs and in the cattle, may you extend the life of this man to his full old age. Let him get over the hundreds of other deaths.

I.30.4 O enlightened ones, those of you whose share are the after-offerings, those who consume oblations and those who eat the food not offered as oblation, and those, among whom the five regions have been divided, all of you I make his companions at (assigned different) sessions.

Āśāpātāḥ--Guardians of Quarters

I.31.1 To the four immortal quarter-guards of the regions, the controllers of all the creation or existences, we offer our oblations.

य आशानामाशापालाश्चत्वार स्थन देवाः ।
ते नो निर्ऋत्याः पाशेभ्यो मुञ्चतांहसोअंहसः ॥२॥
अस्रामस्त्वा हविषा यजाम्यश्लोणस्त्वा घृतेन जुहोमि ।
य आशानामाशापालस्तुरीयो देवः स नः सुभूतमेह वक्षत् ॥३॥
स्वस्ति मात्र उत पित्रे नो अस्तु स्वस्ति गोभ्यो जगते पुरुषेभ्यः ।
विश्वं सुभूतं सुविदत्रं नो अस्तु ज्योगेव दृशेम सूर्यम् ॥४॥

ये । आशानाम् । आशाऽपालाः । चत्वारः । स्थन । देवाः ।
ते । नः । निःऽऋत्याः । पाशेभ्यः । मुञ्चत । अंहसःऽअंहसः ॥ २ ॥
अस्रामः । त्वा । हविषा । यजामि । अश्लोणः । त्वा । घृतेन । जुहोमि ।
यः । आशानाम् । आशाऽपालः । तुरीयः । देवः । सः । नः । सुऽभूतम् । आ । इह । वक्षत् ॥ ३ ॥
स्वस्ति । मात्रे । उत । पित्रे । नः । अस्तु । स्वस्ति । गोभ्यः । जगते ।
पुरुषेभ्यः ।
विश्वम् । सुऽभूतम् । सुऽविदत्रम् । नः । अस्तु । ज्योक् । एव । दृशेम । सूर्यम् ॥ ४ ॥

(३२) द्वात्रिंशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । द्यावापृथिव्यौ देवते । (१, ३-४) प्रथमा-तृतीयाचतुर्थीनामृचामनुष्टुप्, (२) द्वितीयायाश्च ककुम्मत्यनुष्टुप् छन्दसी ॥

इदं जनासो विदथ महद्ब्रह्म वदिष्यति ।
न तत्पृथिव्यां नो दिवि येन प्राणन्ति वीरुधः ॥१॥
अन्तरिक्ष आसां स्थाम श्रान्तसदामिव ।
आस्थानमस्य भूतस्य विदुष्टद्वेधसो न वा ॥२॥

इदम् । जनासः । विदथ । महत् । ब्रह्म । वदिष्यति ।
न । तत् । पृथिव्याम् । नो । इति । दिवि । येन । प्राणन्ति । वीरुधः ॥ १ ॥
अन्तरिक्षे । आसाम् । स्थाम । श्रान्तसदाम्ऽइव ।
आऽस्थानम् । अस्य । भूतस्य । विदुः । तत् । वेधसः । न । वा ॥ २ ॥

I.31.2 May the four bounties of Nature, that are the quarter-guards of the regions, release us from the nooses of misery (perdition-Nirṛti) as well as from each and every sin.

I.31.3 United I offer oblations to you. Unlamed I offer you oblations of melted butter. May that bounty of Nature, which is the fourth quarter-guard of the regions, bring well being to us.

I.31.4 May it be well with our mother and father, well with our cows, animals and men. May all the creatures be good and benevolent to us.May we behold the Sun for long long years.

Dyāvā--Pṛthivi-Cosmogony

I.32.1 O men, let you listen and understand this.He will speak of the great spiritual knowledge. That, from which the plants draw their life, is neither on earth nor in the sky.

I.32.2 The mid-space is their stop-over, like the one meant for the resting of the tired. The real station of all this creation, only the virtuous ones know or perhaps they also know not.

यद्रोदसी रेजमाने भूमिश्च निरतक्षतम् ।
आर्द्रं तदद्य सर्वदा समुद्रस्येव स्रोत्याः ॥३॥
विश्वमन्यामभीवार तदन्यस्यामधि श्रितम् ।
दिवे च विश्ववेदसे पृथिव्यै चाकरं नमः ॥४॥

यत् । रोदसी इति । रेजमाने इति । भूमिः । च । निःऽअतक्षतम् ।
आर्द्रम् । तत् । अद्य । सर्वदा । समुद्रस्यऽइव । स्रोत्याः ॥ ३ ॥
विश्वम् । अन्याम् । अभिऽवार । तत् । अन्यस्याम् । अधि । श्रितम् ।
दिवे । च । विश्वऽवेदसे । पृथिव्यै । च । अकरम् । नमः ॥ ४ ॥

(३३) त्रयस्त्रिंशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्य शन्तातिर्ऋषिः । चन्द्रमा आपो वा देवताः । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः सविता यास्वग्निः ।
या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥१॥
यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यञ्जनानाम् ।
या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥२॥
यासां देवा दिवि कृण्वन्ति भक्षं या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति ।
या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥३॥

हिरण्यऽवर्णाः । शुचयः । पावकाः । यासु । जातः । सविता । यासु । अग्निः ।
याः । अग्निम् । गर्भम् । दधिरे । सुऽवर्णाः । ताः । नः । आपः । शम् । स्योनाः । भवन्तु ॥ १ ॥
यासाम् । राजा । वरुणः । याति । मध्ये । सत्यानृते इति सत्यऽअनृते । अवऽपश्यन् ।
जनानाम् ।
याः । अग्निम । गर्भम् । दधिरे । सुवर्णाः । ताः । नः । आपः । शम् । स्योनाः ।
भवन्तु ॥ २ ॥

यासाम् । देवाः । दिवि । कृण्वन्ति । भक्षम् । याः । अन्तरिक्षे । बहुऽधा । भवन्ति ।
याः । अग्निम् । गर्भम् । दधिरे । सुऽवर्णाः । ताः । नः । आपः । शम् । स्योनाः । भवन्तु ॥ ३ ॥

I.32.3 Whatever the agitated heaven and earth have formed, that even today is ever full of sap like the springs coming out of a lake.

I.32.4 All this has surrounded the one of them and all that is resting in the other. I pay my homage to heaven, the knower of all and to the earth, the bestower of all the riches.

Āpaḥ--Waters

I.33.1 The golden-hued glittering, purifying, wherein was born the Sun and wherein the fire, those of beautiful colour that conceived the fire (the foremost adorable one) in their womb, may those elemental waters be beneficial and pleasing to us.

I.33.2 Amidst whom the venerable sovereign goes over-seeing the truth and the untruth of men; those of beautiful colours that conceived the fire in their womb, may those elemental waters be gracious and pleasing to us.

I.33.3 Those, that the bounties of Nature consume as food in heaven and that come up often in the midspace; those of beautiful colours, that conceived the fire in their womb, may those elemental waters be gracious and pleasing to us.

शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः शिवया तन्वोप स्पृशत त्वचं मे ।
घृतश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥४॥

शिवेन । मा । चक्षुषा । पश्यत । आपः । शिवया । तन्वा । उप । स्पृशत । त्वचम् । मे ।
घृतऽश्चुतः । शुचयः । याः । पावकाः । ताः । नः । आपः । शम् । स्योनाः । भवन्तु ॥ ४ ॥

(३४) चतुस्त्रिंशं सूक्तम्

(१–५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । मधुवनस्पतिर्देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

इयं वीरुन्मधुजाता मधुना त्वा खनामसि ।
मधोरधि प्रजातासि सा नो मधुमतस्कृधि ॥१॥
जिह्वाया अग्रे मधु मे जिह्वामूले मधूलकम् ।
ममेदह क्रतावसो मम चित्तमुपायसि ॥२॥
मधुमन्मे निक्रमणं मधुमन्मे परायणम् ।
वाचा वदामि मधुमद्भूयासं मधुसंदृशः ॥३॥
मधोरस्मि मधुतरो मदुघान्मधुमत्तरः ।
मामित्किल त्वं वनाः शाखां मधुमतीमिव ॥४॥
परि त्वा परितत्नुनेक्षुणागामविद्विषे । यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापगा असः ॥५॥

इयम् । वीरुत् । मधुऽजाता । । मधुना । त्वा । खनामसि ।
मधोः । अधि । प्रऽजाता । असि । सा । नः । मधुऽमतः । कृधि ॥ १ ॥
जिह्वायाः । अग्रे । मधु । मे । जिह्वाऽमूले । मधूलकम् ।
मम । इत् । अह । क्रतौ । असः । मम । चित्तम् । उपऽआयसि ॥ २ ॥
मधुऽमत् । मे । निऽक्रमणम् । मधुऽमत् । मे । पराऽअयनम् ।
वाचा । वदामि । मधुऽमत् । भूयासम् । मधुऽसंदृशः ॥ ३ ॥
मधोः । अस्मि । मधुऽतरः । मदुघात् । मधुमत्ऽतरः ।
माम् । इत् । किल । त्वम् । वनाः । शाखाम् । मधुमतीम्ऽइव ॥ ४ ॥
परि । त्वा । परिऽतत्नुना । इक्षुणा । अगाम् । अविऽद्विषे ।
यथा । माम् । कामिनी । असः । यथा । मत् । न । अपऽगाः । असः ॥ ५ ॥

I.33.4 O elemental waters, may you behold me with an auspicious glance; may you touch my skin with your body. Dripping lustre, glittering here and that are purifying, may those elemental waters be gracious and pleasing to us.

Sweet Vegetation–Sugar-Cane:Love-Spell

I.34.1 This creeper is born from honey. We dig you out with honey. You are born from honey, so you make us full of honey.

I.34.2 May the honey be at the tip of my tongue.May the sweetness (of honey) be at the root of my tongue. O sweetness, may you reside in my action; may you come to my intentions too.

I.34.3 May honey-sweet be my coming in, and may honey-sweet my going away be. May I speak honey-sweet with my tongue; and may I become honey personified.

I.34.4 I am sweeter than honey. Sweeter even than the honey-yielding plant (ikṣu or sugar cane) am I. May you verily desire me like a branch with honey-comb on it.

I.34.5 To banish malice, I have surrounded you with sugar cane (ikṣu) spreading all around, so that you may be desirous of me and may never go away from me.

(३५) पञ्चत्रिंशं सूक्तम्

(१–४) चतुर्ऋचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः। हिरण्यमिन्द्राग्नी विश्वे देवा वा देवताः। (१–३) प्रथमादितृचस्य जगती, (४) चतुर्थ्याश्चानुष्टुब्गर्भा चतुष्पदा त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

यदाबध्नन्दाक्षायणा हिरण्यं शतानीकाय सुमनस्यमानाः ।
तत्ते बध्नाम्यायुषे वर्चसे बलाय दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ॥१॥
नैनं रक्षांसि न पिशाचाः सहन्ते देवानामोजः प्रथमजं ह्येतत् ।
यो बिभर्ति दाक्षायणं हिरण्यं स जीवेषु कृणुते दीर्घमायुः ॥२॥
अपां तेजो ज्योतिरोजो बलं च वनस्पतीनामुत वीर्याणि ।
इन्द्र इवेन्द्रियाण्यधि धारयामो अस्मिन्तद्दक्षमाणो बिभरद्धिरण्यम् ॥३॥
समानां मासामृतुभिष्ट्वा वयं संवत्सरस्य पयसा पिपर्मि ।
इन्द्राग्नी विश्वे देवास्तेनु मन्यन्तामहृणीयमानाः ॥४॥

यत् । आऽअबध्नन् । दाक्षायणाः । हिरण्यम् । शतऽअनीकाय । सुऽमनस्यमानाः ।
तत् । ते । बध्नामि । आयुषे । वर्चसे । बलाय । दीर्घायुऽत्वाय । शतऽशारदाय ॥ १ ॥
न । एनम् । रक्षांसि । न । पिशाचाः । सहन्ते । देवानाम् । ओजः । प्रथमऽजम् । हि । एतत् ।
यः । बिभर्ति । दाक्षायणम् । हिरण्यम् । सः । जीवेषु । कृणुते । दीर्घम् । आयुः ॥ २ ॥
अपाम् । तेजः । ज्योतिः । ओजः । बलम् । च । वनस्पतीनाम् । उत । वीर्याणि ।
इन्द्रेऽइव । इन्द्रियाणि । अधि । धारयामः । अस्मिन् । तत् । दक्षमाणः । बिभरत् । हिरण्यम् ॥ ३ ॥
समानाम् । मासाम् । ऋतुऽभिः । त्वा । वयम् । सम्ऽवत्सरस्य । पयसा । पिपर्मि ।
इन्द्राग्नी इति । विश्वे । देवाः । ते । अनु । मन्यन्ताम् । अहृणीयमानाः ॥ ४ ॥

॥ इति प्रथमं काण्डम् ॥

Hiraṇyam - Gold

I.35.1 The gold, which the children of the dexterous tie affectionately to the commander of a hundred (śatānīka) armies; that I tie to you for vital power, for lustre, for strength and a long life of hundred autumns.

I.35.2 The pests and the blood suckers cannot stand against him, as this is the first born vigour of the bounties of Nature. He, who wears the gold got from the children of dexterous, leads a long life among the living ones.

I.35.3 Brilliance, light, vigour and power of the waters as well as potencies of the plants we lay in him just as the capabilities abide in the resplendent Lord. Whosoever wants to become dexterous, let him wear gold.

I.35.4 With the seasons of even months (samāna māsa) I fill you with the milk of the year. May the resplendent Lord, the adorable Lord and all the enlightened ones approve you ungrudgingly.

Here ends Kāṇḍa-I

Hymns 35, Verses 153

Kāṇḍa II
द्वितीयं काण्डम्

अथ द्वितीयं काण्डम् ॥

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१–५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्य वेन ऋषिः । ब्रह्मात्मा देवता । (१–२, ४–५) प्रथमाद्वितीयाचतुर्थीपञ्चमी-
नामृचां त्रिष्टुप्, (३) तृतीयायाश्च जगती छन्दसी ॥

वेनस्तत्पश्यत्परमं गुहा यद्यत्र विश्वं भवत्येकरूपम् ।
इदं पृश्निरदुहज्जायमानाः स्वर्विदो अभ्यनूषत व्राः ॥१॥
प्र तद्वोचेदमृतस्य विद्वान्गन्धर्वो धाम परमं गुहा यत् ।
त्रीणि पदानि निहिता गुहास्य यस्तानि वेद स पितुष्पितासत् ॥२॥
स नः पिता जनिता स उत बन्धुर्धामानि वेद भुवनानि विश्वा ।
यो देवानां नामध एक एव तं संप्रश्नं भुवना यन्ति सर्वा ॥३॥
परि द्यावापृथिवी सद्य आयमुपातिष्ठे प्रथमजामृतस्य ।
वाचमिव वक्तरि भुवनेष्ठा धास्युरेष नन्वे३षो अग्निः ॥४॥

वेनः । तत् । पश्यत् । परमम् । गुहा । यत् । यत्र । विश्वम् । भवति । एकऽरूपम्
इदम् । पृश्निः । अदुहत् । जायमानाः । स्वःऽविदः । अभि । अनूषत । व्राः ॥ १
प्र । तत् । वोचेत् । अमृतस्य । विद्वान् । गन्धर्वः । धाम । परमम् । गुहा । यत् ।
त्रीणि । पदानि । निऽहिता । गुहा । अस्य । यः । तानि । वेद । सः । पितुः ।
पिता । असत् ॥ २ ॥
सः । नः । पिता । जनिता । सः । उत । बन्धुः । धामानि । वेद । भुवनानि । विश्वा ।
यः । देवानाम् । नामऽधः । एकः । एव । तम् । सम्ऽप्रश्नम् । भुवना । यन्ति । सर्वा ॥ ३ ॥
परि । द्यावापृथिवी इति । सद्यः । आयम् । उप । अतिष्ठे । प्रथमऽजाम् । ऋतस्य
वाचम्ऽइव । वक्तरि । भुवनेऽस्थाः । धास्युः । एषः । ननु । एषः । अग्निः ॥ ४ ॥

Brahman or Ātman

II.1.1 The Vena, the dexterous seeker, beholds the supreme that lies in the cavity and wherein all this assumes one form. The varigated one (the matter, the Sun, the ākāśa,) has produced this all. The blessed ones, being born, having attained the light, extol Him with praises.

II.1.2 Let the master of speech, who knows the immortal one, describe the cavity that is His highest abode. Three quarters of Him lie in that cavity. He, who knows them, is the father's father.

II.1.3 He is our father, He is our creator as well as our kinsman.He knows all the abodes as well as all the beings. He alone (i.e.though one) assumes the names of various deities. All the creatures (beings) go to Him, to the one alone worthy of thorough quest.

II.1.4 I have gone round the heaven and earth just now to approach the first born of the truth. This sustainer one stays within all the beings just as speech within the speaker. Surely, this one is adorable Lord.

परि विश्वा भुवनान्यायमृतस्य तन्तुं विततं दृशे कम् ।
यत्र देवा अमृतमानशानाः समाने योनावध्यैरयन्त ॥५॥

परि । विश्वा । भुवनानि । आयम् । ऋतस्य । तन्तुम् । विऽततम् । दृशे । कम् ।
यत्र । देवाः । अमृतम् । आनशानाः । समाने । योनौ । अधि । ऐरयन्त ॥ ५ ॥

(२) द्वितीयं सूक्तम्

(१-५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्य मातृनामा ऋषिः । गन्धर्वाप्सरसो देवताः । (१) प्रथमर्चो विराड् जगती.
(२-३) द्वितीयातृतीययोस्त्रिष्टुप्, (४) चतुर्थ्या विराड्गायत्री, (५) पञ्चम्याश्च भुरिगनुष्टुप् छन्दांसि ॥

दिव्यो गन्धर्वो भुवनस्य यस्पतिरेक एव नमस्यो विक्ष्वीड्यः ।
तं त्वा यौमि ब्रह्मणा दिव्य देव नमस्ते अस्तु दिवि ते सधस्थम् ॥१॥
दिवि स्पृष्टो यजतः सूर्यत्वगवयाता हरसो दैव्यस्य ।
मृडाद्गन्धर्वो भुवनस्य यस्पतिरेक एव नमस्यः सुशेवाः ॥२॥
अनवद्याभिः समु जग्म आभिरप्सरास्वपि गन्धर्व आसीत् ।
समुद्र आसां सदनं म आहुर्यतः सद्य आ च परा च यन्ति ॥३॥
अभ्रिये दिद्युन्नक्षत्रिये या विश्वावसुं गन्धर्वं सचध्वे ।
ताभ्यो वो देवीर्नम इत्कृणोमि ॥४॥

दिव्यः । गन्धर्वः । भुवनस्य । यः । पतिः । एकः । एव । नमस्यः । विक्षु । ईड्यः ।
तम् । त्वा । यौमि । ब्रह्मणा । दिव्य । देव । नमः । ते । अस्तु । दिवि । ते ।
सधऽस्थम् ॥ १ ॥

दिवि । स्पृष्टः । यजतः । सूर्यऽत्वक् । अवऽयाता । हरसः । दैव्यस्य ।
मृडात् । गन्धर्वः । भुवनस्य । यः । पतिः । एकः । एव । नमस्यः । सुऽशेवाः ॥ २ ॥
अनवद्याभिः । सम् । ऊं इति । जग्मे । आभिः । अप्सरासु । अपि । गन्धर्वः । आसीत् ।
समुद्रे । आसाम् । सदनम् । मे । आहुः । यतः । सद्यः । आ । च । परा । च । यन्ति ॥ ३ ॥
अभ्रिये । दिद्युत् । नक्षत्रिये । याः । विश्वऽवसुम् । गन्धर्वम् । सचध्वे ।
ताभ्यः । वः । देवीः । नमः । इत् । कृणोमि ॥ ४ ॥

II.1.5 I have gone around all the worlds to watch for the well-spread and delight-full warp and woof of truth, where the enlightened ones, enjoying the immortality, ascend to a common abode.

Gandharva-Apsarasa

II.2.1 The divine sustainer of earth, the gandharva, who is the Lord of universe, is the only one worthy of homage and praise by people. To you, being such, I approach through prayer. O divine Lord, homage be to you. In heaven is your common abode.

II.2.2 He touches the heaven, Sun-like is His skin. He deflects away from the sacrificer the wrath of all providential calamities. May the sustainer of earth, who is the Lord of universe, (gandharva) the only one who deserves worship, and full of delight, bestow happiness and be propitious.

II.2.3 He was united with these blemishless ones. In the vital forces (Apsarasas) also the sustainer of the earth (gandharva) was there.I have been told that the ocean is home of these vital forces, from where they come and go away quickly.

II.2.4 O divine vital forces, who shine in the clouds and in the constellations, and who keep company with the sustainer of the earth (gandharva) master of all the riches, I do hereby pay my homage to you.

याः क्लन्दास्तमिषीचयोक्षकामा मनोमुहः ।
ताभ्यो गन्धर्वपत्नीभ्योप्सराभ्योकरं नमः ॥५॥

याः । क्लन्दाः । तमिषीचयः । अक्षऽकामाः । मनःऽमुहः ।
ताभ्यः । गन्धर्वऽपत्नीभ्यः । अप्सराभ्यः । अकरम् । नमः ॥ ५ ॥

(३) तृतीयं सूक्तम्

(१-६) षड्ऋचस्यास्य सूक्तस्याङ्गिरा ऋषिः । भैषज्यायुर्धन्वन्तरयो देवताः । (१-५) प्रथमादिपञ्चर्चामनुष्टुप्,
(६) षष्ठ्याश्च त्रिपात् स्वराड् उपरिष्टान्महाबृहती छन्दसी ॥

अदो यदवधावत्यवत्कमधि पर्वतात् । तत्ते कृणोमि भेषजं सुभेषजं यथाससि ॥१॥
आदङ्ग कुविदङ्ग शतं या भेषजानि ते । तेषामसि त्वमुत्तममनास्रावमरोगणम् ॥२॥
नीचैः खनन्त्यसुरा अरुस्राणमिदं महत् । तदास्रावस्य भेषजं तदु रोगमनीनशत् ॥३॥
उपजीका उद्भरन्ति समुद्रादधि भेषजम् । तदास्रावस्य भेषजं तदु रोगमशीशमत् ॥४॥
अरुस्राणमिदं महत्पृथिव्या अध्युद्भृतम् । तदास्रावस्य भेषजं तदु रोगमनीनशत् ॥५॥
शं नो भवन्त्वप ओषधयः शिवाः ।
इन्द्रस्य वज्रो अप हन्तु रक्षस आराद्विसृष्टा इषवः पतन्तु रक्षसाम् ॥६॥

अदः । यत् । अवऽधावति । अवत्ऽकम् । अधि । पर्वतात् ।
तत् । ते । कृणोमि । भेषजम् । सुऽभेषजम् । यथा । अससि ॥ १ ॥

आत् । अङ्ग । कुवित् । अङ्ग । शतम् । या । भेषजानि । ते ।
तेषाम् । असि । त्वम् । उत्ऽतमम । अनाम्रावम् । अरोगणम् ॥ २ ॥

नीचैः । खनन्ति । असुराः । अरुःऽस्राणम् । इदम् । महत् ।
तत् । आऽस्रावस्य । भेषजम् । तत् । ऊं इति । रोगम् । अनीनशत् ॥ ३ ॥

उपऽजीकाः । उत् । भरन्ति । समुद्रात् । अधि । भेषजम् ।
तत् । आऽस्रावस्य । भेषजम् । तत् । ऊं इति । रोगम् । अशीशमत् ॥ ४ ॥

अरुःऽस्राणम् । इदम् । महत् । पृथिव्याः । अधि । उत्ऽभृतम् ।
तत् । आऽस्रावस्य । भेषजम् । तत् । ऊं इति । रोगम् । अनीनशत् ॥ ५ ॥

शम् । नः । भवन्तु । अपः । ओषधयः । शिवाः ।
इन्द्रस्य । वज्रः । अप । हन्तु । रक्षसः । आरात् । विऽसृष्टाः । इषवः । पतन्तु ।
रक्षसाम् ॥ ६ ॥

II.2.5 Who are shrill-voiced, dispellers of darkness, beautiful to look at, and capturers of heart, and who are as if the wives of the sustainer of the earth, (gandharvas) to those vital forces (apsaras) I hereby pay my homage.

Remedy for Āsrāva or Flow

II.3.1 The water, that runs downward there from the top of the mountain, that I make a remedy for you, so that you may be good medicine.

II.3.2 Hither O dear, and thither O dear, whatsoever are your remedies, among them you are the best, curing the flux (morbid flow) and curing disease.

II.3.3 Out of deep earth, the vitality-givers (asuras) dig it up, which is a great wound-healer. This is the remedy for morbid flux and this has driven the disease away.

II.3.4 The white ants bring up this remedy out of the water flood. This is the remedy for morbid flux and this has cured the disease.

II.3.5 This is the great wound-healer, which has been brought up out of the earth. This is the remedy for morbid flux and this has driven the disease away.

II.3.6 May the waters be to our weal. May the herbs be propitious to us. May the thunder-bolt of the resplendent Lord smite off the demoniac tendencies. May the arrows, hurled by evil-minded persons, fall far away from us.

(४) चतुर्थं सूक्तम्

(१–६) षड्‌ऋचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । चन्द्रमा जङ्गिडो वा देवता । (१) प्रथमर्चो विराट् प्रस्तारपङ्क्तिः, (२–६) द्वितीयादिपञ्चानाञ्चानुष्टुप् छन्दसी ॥

दीर्घायुत्वाय बृहते रणायारिष्यन्तो दक्षमाणाः सदैव ।
मणिं विष्कन्धदूषणं जङ्गिडं बिभृमो वयम् ॥१॥
जङ्गिडो जम्भाद्विशराद्विष्कन्धादभिशोचनात् ।
मणिः सहस्रवीर्यः परि णः पातु विश्वतः ॥२॥
अयं विष्कन्धं सहतेयं बाधते अत्रिणः ।
अयं नो विश्वभेषजो जङ्गिडः पात्वंहसः ॥३॥
देवैर्दत्तेन मणिना जङ्गिडेन मयोभुवा ।
विष्कन्धं सर्वा रक्षांसि व्यायामे सहामहे ॥४॥
शणश्च मा जङ्गिडश्च विष्कन्धादभि रक्षताम् ।
अरण्यादन्य आभृतः कृष्या अन्यो रसेभ्यः ॥५॥
कृत्यादूषिरयं मणिरथो अरातिदूषिः ।
अथो सहस्वान् जङ्गिडः प्र ण आयूंषि तारिषत् ॥६॥

दीर्घायुऽत्वाय । बृहते । रणाय । अरिष्यन्तः । दक्षमाणाः । सदा । एव ।
मणिम् । विस्कन्धऽदूषणम् । जङ्गिडम् । बिभृमः । वयम् ॥ १ ॥
जङ्गिडः । जम्भात् । विऽशरात् । विऽस्कन्धात् । अभिऽशोचनात् ।
मणिः । सहस्रऽवीर्यः । परि । नः । पातु । विश्वतः ॥ २ ॥
अयम् । विऽस्कन्धम् । सहते । अयम् । बाधते । अत्रिणः ।
अयम् । नः । विश्वऽभेषजः । जङ्गिडः । पातु । अंहसः ॥ ३ ॥
देवैः । दत्तेन । मणिना । जङ्गिडेन । मयःऽभुवा ।
विऽस्कन्धम् । सर्वा । रक्षांसि । विऽआयामे । सहामहे ॥ ४ ॥
शणः । च । मा । जङ्गिडः । च । विऽस्कन्धात् । अभि । रक्षताम् ।
अरण्यात् । अन्यः । आऽभृतः । कृष्याः । अन्यः । रसेभ्यः ॥ ५ ॥
कृत्याऽदूषिः । अयम् । मणिः । अथो इति । अरातिऽदूषिः ।
अथो इति । सहस्वान् । जङ्गिडः । प्र । नः । आयूंषि । तारिषत् ॥ ६ ॥

Jaṅgiḍa-Maṇi

II.4.1 For long life and for great happiness, we properly utilize the jaṅgiḍa-mani, a jewel, or a vaccine derived from plants that removes obstacles, and thus we are never injured and are always gaining dexterity.

II.4.2 May the jaṅgiḍa-inoculation, having thousand of poweress, protect us all around from lock-jaw, polio, rheumatism, and mental depression.

II.4.3 This jaṅgiḍa-mani, a vaccination derived from plants, overcomes the rheumatism; this resists the devouring germs. May this jaṅgiḍa vaccine, a wide based remedy, protect us from various diseases.

II.4.4 With this joy-bestowing jaṅgiḍa vaccine , that has been given by the bounties of Nature, we overcome every obstacle and all the germs of diseases in our struggle.

II.4.5 May the hemp and the jaṅgiḍa protect me from the rheumatism. One of these is procured from the forest and the other one from the saps of the cultivated plants.

II.4.6 This vaccine is a destroyer of evil infections as well as a destroyer of hostile worms. Therefore, may this powerful jaṅgiḍa extend our lives.

(५) पञ्चमं सूक्तम्

(१–७) सप्तर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वणो भृगुर्ऋषिः । इन्द्रो देवता । (१) प्रथमर्चो निचृदुपरिष्टाद्बृहती, (२) द्वितीयाया विराडुपरिष्टाद्बृहती, (३) तृतीयाया विराट् पथ्याबृहती, (४) चतुर्थ्याः पुरोविराड् जगती, (५–७) पञ्चम्यादितृचस्य च त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

इन्द्र जुषस्व प्र वहा याहि शूर हरिभ्याम् ।
पिबा सुतस्य मतेरिह मधोश्चकानश्चारुर्मदाय ॥१॥

इन्द्र जठरं नव्यो न पृणस्व मधोर्दिवो न ।
अस्य सुतस्य स्वर्णोप त्वा मदाः सुवाचो अगुः ॥२॥

इन्द्रस्तुराषाण्मित्रो वृत्रं यो जघान यतीर्न ।
बिभेद वलं भृगुर्न ससहे शत्रून्मदे सोमस्य ॥३॥

आ त्वा विशन्तु सुतास इन्द्र पृणस्व कुक्षी विड्ढि शक्र धियेह्या नः ।
श्रुधी हवं गिरो मे जुषस्वेन्द्र स्वयुग्भिर्मत्स्वेह महे रणाय ॥४॥

इन्द्रस्य नु प्रा वोचं वीर्याणि यानि चकार प्रथमानि वज्री ।
अहन्नहिमन्वपस्ततर्द प्र वक्षणा अभिनत्पर्वतानाम् ॥५॥

इन्द्र । जुषस्व । प्र । वह । आ । याहि । शूर । हरिऽभ्याम् ।
पिब । सुतस्य । मतेः । इह । मधोः । चकानः । चारुः । मदाय ॥ १ ॥

इन्द्र । जठरम् । नव्यः । न । पृणस्व । मधोः । दिवः । न ।
अस्य । सुतस्य । स्वः । न । उप । त्वा । मदाः । सुऽवाचः । अगुः ॥ २ ॥

इन्द्रः । तुराषाट् । मित्रः । वृत्रम् । यः । जघान । यतीः । न ।
बिभेद । वलम् । भृगुः । न । ससहे । शत्रून् । मदे । सोमस्य ॥ ३ ॥

आ । त्वा । विशन्तु । सुतासः । इन्द्र । पृणस्व । कुक्षी इति । विड्ढि । शक्र । धिया । आ । इहि । आ । नः ।
श्रुधि । हवम् । गिरः । मे । जुषस्व । आ । इन्द्र । स्वयुक्ऽभिः । मत्स्व । इह । महे । रणाय ॥ ४ ॥

इन्द्रस्य । नु । प्र । वोचम् । वीर्याणि । यानि । चकार । प्रथमानि । वज्री ।
अहन् । अहिम् । अनु । अपः । ततर्द । प्र । वक्षणाः । अभिनत् । पर्वतानाम् ॥ ५ ॥

Indra

II.5.1 O resplendent Lord, may you be pleased, may you bring to us what is good. O the brave one, come with your two steeds. May you enjoy here sweet and pure devotion expressed by the wise one to your heartiest exhiliration and satisfaction.

II.5.2 O resplendent Lord, like one to be praised, may you fill your belly with this devotional bliss, which is as if sweet honey of heaven. May our intoxicating sweet words of praise for this expressed devotion reach high up to you in heaven.

II.5.3 The resplendent one is friend coming swiftly to aid.He kills the nescience like unrighteous offenders.Like a blazing sun, he, breaks open the cave (of ignorance). He overpowers the enemies in the ecstacy of devotional bliss.

II.5.4 May our expressed devotions approach you from all sides. O resplendent self, may you fill both sides of your belly (with them). Make us prosper, O mighty one. May you listen to my invocation. May my words of praise please you. May you enjoy yourself along with your companions for great pleasing accomplishments (and victories).

II.5.5 May I acclaim the valorous deeds of the resplendent soul (the lower self),which he has achieved; he has cloven (and split asunder) the clouds of blind and dark impulses;and cast out the evil thoughts; he has broken a way for the torrents of wisdom through obstacles. (also Ṛg. I.32.1)

अहुन्नहिं पर्वते शिश्रियाणं त्वष्टास्मै वज्रं स्वर्यं ततक्ष ।
वाश्रा इव धेनवः स्यन्दमाना अञ्जः समुद्रमव जग्मुरापः ॥६॥
वृषायमाणो अवृणीत सोमं त्रिकद्रुकेष्वपिबत्सुतस्य ।
आ सायकं मघवादत्त वज्रमहन्नेनं प्रथमजामहीनाम् ॥७॥

अहन् । अहिम् । पर्वते । शिश्रियाणम् । त्वष्टा । अस्मै । वज्रम् । स्वर्यम् । ततक्ष ।
वाश्राःऽइव । धेनवः । स्यन्दमानाः । अञ्जः । समुद्रम् । अव । जग्मुः । आपः ॥ ६ ॥

वृषऽयमानः । अवृणीत । सोमम् । त्रिऽकद्रुकेषु । अपिबत् । सुतस्य ।
आ । सायकम् । मघऽवा । अदत्त । वज्रम् । अहन् । एनम् । प्रथमऽजाम् । अहीनाम् ॥ ७ ॥

(६) षष्ठं सूक्तम्

(१–५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्य शौनक ऋषिः । अग्निर्देवता । (१–३) प्रथमादितृचस्य त्रिष्टुप्,
(४) चतुर्थ्याश्चतुष्पदार्षी पङ्क्तिः, (५) पञ्चम्याश्च विराट् प्रस्तारपङ्क्तिश्छन्दांसि ॥

समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि सत्या ।
सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशश्चतस्रः ॥१॥
सं चेध्यस्वाग्ने प्र च वर्धयेममुच्च तिष्ठ महते सौभगाय ।
मा ते रिषन्नुपसत्तारो अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु मान्ये ॥२॥
त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने संवरणे भवा नः ।
सपत्नहाग्ने अभिमातिजिद्भव स्वे गये जागृह्यप्रयुच्छन् ॥३॥
क्षत्रेणाग्ने स्वेन सं रभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधा यतस्व ।
सजातानां मध्यमेष्ठा राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह ॥४॥

समाः । त्वा । अग्ने । ऋतवः । वर्धयन्तु । सम्ऽवत्सराः । ऋषयः । यानि । सत्या ।
सम् । दिव्येन । दीदिहि । रोचनेन । विश्वाः । आ । भाहि । प्रऽदिशः । चतस्रः ॥ १ ॥

सम् । च । इध्यस्व । अग्ने । प्र । च । वर्धय । इमम् । उत् । च । तिष्ठ । महते । सौभगाय ।
मा । ते । रिषन् । उपऽसत्तारः । अग्ने । ब्रह्माणः । ते । यशसः । सन्तु । मा । अन्ये ॥ २ ॥

त्वाम् । अग्ने । वृणते । ब्राह्मणाः । इमे । शिवः । अग्ने । सम्ऽवरणे । भव । नः ।
सपत्नऽहा । अग्ने । अभिमातिऽजित् । भव । स्वे । गये । जागृहि । अप्रऽयुच्छन् ॥३॥

क्षत्रेण । अग्ने । स्वेन । सम् । रभस्व । मित्रेण । अग्ने । मित्रऽधा । यतस्व ।
सऽजातानाम् । मध्यमेऽस्थाः । राज्ञाम् । अग्ने । विऽहव्यः । दीदिहि । इह ॥ ४ ॥

II.5.6 He has sent asunder the cloud of blind impulses seeking refuge in the obstacles. The supreme architect has conquered with his all-encompassing bolt of will-power. The cloud of passions have been broken; the water of animated evil thoughts has rapidly rushed to the heart, like cows hastening to the calves. (also Ṛg. I.32.2)

II.5.7 The powerful soul accumulated his strength in three virtuous directions - physical, mental and spiritual.He sharpened his will-power and struck the first born of the evil impulses, the sexual one. (also Ṛg. I.32.3)

Agni

II.6.1 Half-years and seasons, O adorable Lord, strengthen all of us, including seers and seekers of truth; may you flash forth with your divine effulgence, please do illume me all the four regions of heavens. (also Yv. XXVII.1)

II.6.2 O adorable Lord, please kindle yourself, and make this devotee prosperous, O man rise up erect for high and happy prosperity and fortune. O Lord, may those who adore you, be always free from injury; may our men of wisdom and learning be glorious-not others (who are opposed to truth) (also Yv. XXVII.2).

II.6.3 These persons of divine learning have chosen you (for leadership), O foremost adorable Lord, may you be propitious in our sacred field of work. O Lord, slayer of rivals, please quell our foemen;please give all of us your protection, and such assistance that never ceases. (also Yv. XXVII.3)

II.6.4 O foremost adorable Lord, please take hold of thine own dominion, with your devotees, please strive in friendly wise.Placed be in the centrr of our fellows, O Lord, shine you here with flash, and be invoked by our princes and kings. (also Yv. XXVI II.5)

अति निहो अति स्रिधोत्यचित्तीरति द्विषः ।
विश्वा ह्यग्ने दुरिता तर त्वमथास्मभ्यं सहवीरं रयिं दाः ॥५॥

अति । निहः । अति । स्रिधः । अति । अचित्तीः । अति । द्विषः ।
विश्वा । हि । अग्ने । दुःऽइता । तर । त्वम् । अथ । अस्मभ्यम् । सहऽवीरम् ।
रयिम् । दाः ॥ ५ ॥

(७) सप्तमं सूक्तम्

(१–५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । भैषज्यायुर्वनस्पतयो देवताः । (१) प्रथमर्चो भुरिगनुष्टुप्, (२–३, ५) द्वितीयातृतीयापञ्चमीनामनुष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्च विराडुपरिष्टाद्बृहती छन्दांसि ॥

अघद्विष्टा देवजाता वीरुच्छपथयोपनी ।
आपो मलमिव प्राणैक्षीत्सर्वान्मच्छपथाँ अधि ॥१॥
यश्च सापत्नः शपथो जाम्याः शपथश्च यः ।
ब्रह्मा यन्मन्युतः शपात्सर्वं तन्नो अधस्पदम् ॥२॥
दिवो मूलमवततं पृथिव्या अध्युत्ततम् ।
तेन सहस्रकाण्डेन परि णः पाहि विश्वतः ॥३॥
परि मां परि मे प्रजां परि णः पाहि यद्धनम् ।
अरातिर्नो मा तारीन्मा नस्तारिषुरभिमातयः ॥४॥
शप्तारमेतु शपथो यः सुहार्त्तेन नः सह ।
चक्षुर्मन्त्रस्य दुर्हार्दः पृष्टीरपि शृणीमसि ॥५॥

अघऽद्विष्टा । देवऽजाता । वीरुत् । शपथऽयोपनी ।
आपः । मलम्ऽइव । प्र । अनैक्षीत् । सर्वान् । मत् । शपथान् । अधि ॥ १ ॥
यः । च । सापत्नः । शपथः । जाम्याः । शपथः । च । यः ।
ब्रह्मा । यत् । मन्युतः । शपात् । सर्वम् । तत् । नः । अधःऽपदम् ॥ २ ॥
दिवः । मूलम् । अवऽततम् । पृथिव्याः । अधि । उत्ऽततम् ।
तेन । सहस्रऽकाण्डेन । परि । नः । पाहि । विश्वतः ॥ ३ ॥
परि । माम् । परि । मे । प्रऽजाम् । परि । नः । पाहि । यत् । धनम् ।
अरातिः । नः । मा । तारीत् । मा । नः । तारिषुः । अभिऽमातयः ॥ ४ ॥
शप्तारम् । एतु । शपथः । यः । सुऽहार्त् । तेन । नः । सह ।
चक्षुःऽमन्त्रस्य । दुःऽहार्दः । पृष्टीः । अपि । शृणीमसि ॥ ५ ॥

II.6.5 O adorable Lord, overpower them who slay; may you crush our énemies;please defeat the plans of thoughtless persons;subdue them who hate us. O Lord, please hear us and take us safe past all distresses. Please make us and all our people opulent ; (may we be accompanied) with heroes. (also Yv. XXVII.6)

Vanaspatiḥ

II.7.1 Hating sins (and also hated by sinners), born of the bounties of Nature, this creeper (plant) is remover of deep seated diseases. As waters wash away the filth, so may this clean me from all serious diseases.

II.7.2 The cursed disease, that has come from the evil company of my rivals, and the cursed disease that has come from women, and the cursed disease that might have come from a wrathful physician, may all that be overcome by us.

II.7.3 The root has come down from the sky, and from the earth you spread upwards. With this, that has a thousand joints, may you protect us from all the sides.

II.7.4 From all the sides, may you protect me, my progeny, and my wealth whatever I have. May not a miser enemy surpass us, nor may the bullies overcome us.

II.7.5 May the cursed disease go back to the curser. May our friendship be with him, who is of good heart. We shall crush even the ribs of the ill-intending persons who look at us with an evil eye (and deliberately spread infectious diseases) .

(८) अष्टमं सूक्तम्

(१–५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्य भृग्वङ्गिरा ऋषिः। वनस्पतिर्यक्ष्मनाशनश्च देवते। (१–२) प्रथमाद्वितीययोरनुष्टुप्, (३) तृतीयायाः पथ्यापङ्क्तिः, (४) चतुर्थ्या विराडनुष्टुप्, (५) पञ्चम्याश्च निचृत्पथ्यापङ्क्तिश्छन्दांसि ॥

उदगातां भगवती विचृतौ नाम तारके ।
वि क्षेत्रियस्य मुञ्चतामधमं पाशमुत्तमम् ॥१॥
अपेयं रात्र्युच्छत्वपोच्छन्त्वभिकृत्वरीः ।
वीरुत्क्षेत्रियनाशन्यप क्षेत्रियमुच्छतु ॥२॥
बभ्रोरर्जुनकाण्डस्य यवस्य ते पलाल्या तिलस्य तिलपिञ्ज्या ।
वीरुत्क्षेत्रियनाशन्यप क्षेत्रियमुच्छतु ॥३॥
नमस्ते लाङ्गलेभ्यो नम ईषायुगेभ्यः ।
वीरुत्क्षेत्रियनाशन्यप क्षेत्रियमुच्छतु ॥४॥
नमः सनिस्रसाक्षेभ्यो नमः संदेश्येभ्यः ।
नमः क्षेत्रस्य पतये वीरुत्क्षेत्रियनाशन्यप क्षेत्रियमुच्छतु ॥५॥

उत् । अगाताम् । भगवती इति भगऽवती । विऽचृतौ । नाम । तारके इति ।
वि । क्षेत्रियस्य । मुञ्चताम् । अधमम् । पाशम् । उत्ऽतमम् ॥ १ ॥

अप । इयम् । रात्री । उच्छतु । अप । उच्छन्तु । अभिऽकृत्वरीः ।
वीरुत् । क्षेत्रियऽनाशनी । अप । क्षेत्रियम् । उच्छतु ॥ २ ॥

बभ्रोः । अर्जुनऽकाण्डस्य । यवस्य । ते । पलाल्या । तिलस्य । तिलऽपिञ्ज्या ।
वीरुत् । क्षेत्रियऽनाशनी । अप । क्षेत्रियम् । उच्छतु ॥ ३ ॥

नमः । ते । लाङ्गलेभ्यः । नमः । ईषाऽयुगेभ्यः ।
वीरुत् । क्षेत्रियऽनाशनी । अप । क्षेत्रियम् । उच्छतु ॥ ४ ॥

नमः । सनिस्रसऽअक्षेभ्यः । नमः । सम्ऽदेश्येभ्यः ।
नमः । क्षेत्रस्य । पतये । वीरुत् । क्षेत्रियऽनाशनी । अप । क्षेत्रियम् । उच्छतु ॥ ५ ॥

Kṣettriya Diseases - Hereditary

II.8.1 Two shining stars have risen up; releasers vicrtau is their name. May both of them unfasten the noose of the hereditary disease (kṣetriya),pertaining to the lower part of the body, as well as to the upper one.

II.8.2 May this night depart and may the smiting malignities depart. May this medicinal plant, destroyer of hereditarty diseases , help us in eliminating the hereditary diseases.

II.8.3 With the straw of the brown-colored, whitish-jointed barley and with the stalks of sesame, may this medicinal plant, destroyer of hereditary disease, remove your hereditary disease.

II.8.4 Let your homage be to ploughs (lāngala) and homage to poles (iṣā) and yokes (yuga) May this medicinal plant, destroyer of hereditary disease, remove, the hereditary disease.

II.8.5 Let your homage be to ever-watchful sentinels and homage to the orderlies. Homage also to the master of the field. May this medicinal plant, destroyer of hereditary disease, remove the hereditary disease.

(९) नवमं सूक्तम्

(१-५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्य भृग्वङ्गिरा ऋषिः । यक्ष्मनाशनो वनस्पतिर्देवता । (१) प्रथमर्चो विराट् प्रस्तारपङ्क्तिः, (२-५) द्वितीयादिचतसृणाञ्चानुष्टुप् छन्दसी ॥

दशवृक्ष मुञ्चेमं रक्षसो ग्राह्या अधि यैनं जग्राह पर्वसु ।
अथो एनं वनस्पते जीवानां लोकमुन्नय ॥१॥
आगादुदगादयं जीवानां व्रातमप्यगात् ।
अभूदु पुत्राणां पिता नृणां च भगवत्तमः ॥२॥
अधीतीरध्यगादयमधि जीवपुरा अगन् ।
शतं ह्यस्य भिषजः सहस्रमुत वीरुधः ॥३॥
देवास्ते चीतिमविदन्ब्रह्माण उत वीरुधः ।
चीतिं ते विश्वे देवा अविदन्भूम्यामधि ॥४॥
यश्चकार स निष्करत्स एव सुभिषक्तमः ।
स एव तुभ्यं भेषजानि कृणवद्भिषजा शुचिः ॥५॥

दशऽवृक्ष । मुञ्च । इमम् । रक्षसः । ग्राह्याः । अधि । या । एनम् । जग्राह । पर्वऽसु ।
अथो इति । एनम् । वनस्पते । जीवानाम् । लोकम् । उत् । नय । ॥ १ ॥
आ । अगात् । उत् । अगात् । अयम् । जीवानाम् । व्रातम् । अपि । अगात् ।
अभूत् । ऊं इति । पुत्राणाम् । पिता । नृणाम् । च । भगवत्ऽतमः ॥ २ ॥
अधिऽइतीः । अधि । अगात् । अयम् । अधि । जीवऽपुराः । अगन् ।
शतम् । हि । अस्य । भिषजः । सहस्रम् । उत । वीरुधः ॥ ३ ॥
देवाः । ते । चीतिम । अविदन् । ब्रह्माणः । उत । वीरुधः ।
चीतिम् । ते । विश्वे । देवाः । अविदन् । भूम्याम् । अधि ॥ ४ ॥
यः । चकार । सः । निः । करत् । सः । एव । सुभिषक्ऽतमः ।
सः । एव । तुभ्यम् । भेषजानि । कृणवत् । भिषजा । शुचिः ॥ ५ ॥

Vegetation - Vanaspatiḥ

II.9.1 O daśavṛkṣa (liter.-"ten-tree") may you free this person from the grip of the evil disease, that has seized him in the joints. Thereafter, O Lord of vegetation, may you bring him up to the world of the living.

II.9.2 This person has come round, has risen up and has also come into the community of the living.He has become father of sons and most reputed among men.

II.9.3 He has obtained the thing worth obtaining .He has got all the necessities of life. A hundred are his healers and a thousand his medicinal herbs.

II.9.4 The enlightened ones know how to collect you and the physician know the plants. All the bounties of Nature have made it possible to gather you on the earth.

II.9.5 He, who so makes frees also from the disease. He is the best of the healers. May only, He, the true healer, provide remedies for you.

(१०) दशमं सूक्तम्

(१-८) अष्टर्चस्यास्य सूक्तस्य भृग्वङ्गिरा ऋषिः। (१) प्रथमर्चो ब्रह्मणा सह निर्ऋतिः, (२-८) द्विती यादिसप्तानाञ्च द्यावापृथिव्यौ, तत्रापि (२) द्वितीयायाः पूर्वपादस्याद्भिः सहाग्निः, उत्तरस्य च ओषधिभिः सह सोमः, (३) तृतीयायाः पूर्वपादस्य वात उत्तरस्य च चतस्रो दिशः, (४-८) चतुर्थ्यादिपञ्चानाञ्च वातपत्न्यः सूर्यो यक्ष्मा निर्ऋति-प्रभृतयश्च देवताः। (१) प्रथमायास्त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयायाः सप्तपादष्टिः, (३-५, ७-८) तृतीयादि-त्र्यस्य सप्तम्यष्टम्योश्च सप्तपदा धृतिः, (६) षष्ठयाश्च सप्तपदात्यष्टिश्छन्दांसि ॥

क्षेत्रियात्त्वा निर्ऋत्या जामिशंसाद्द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात्।
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ॥१॥
शं ते अग्निः सहाद्भिरस्तु शं सोमः सहौषधीभिः ।
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्ऋत्या जामिशंसाद्द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात्।
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ॥२॥
शं ते वातो अन्तरिक्षे वयो धाच्छं ते भवन्तु प्रदिशश्चतस्रः।
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्ऋत्या जामिशंसाद्द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात्।
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ॥३॥

क्षेत्रियात्। त्वा। निःऽऋत्याः। जामिशंसात्। द्रुहः। मुञ्चामि। वरुणस्य। पाशात्।
अनागसम्। ब्रह्मणा। त्वा। कृणोमि। शिवे इति। ते। द्यावापृथिवी इति।
उभे इति। स्ताम्॥ १ ॥

शम्। ते। अग्निः। सह। अत्ऽभिः। अस्तु। शम्। सोमः। सह। ओषधीभिः।
एव। अहम्। त्वाम्। क्षेत्रियात्। निःऽऋत्याः। जामिऽशंसात्। द्रुहः। मुञ्चामि।
वरुणस्य। पाशात्। अनागसम्। ब्रह्मणा। त्वा। कृणोमि। शिवे इति। ते।
द्यावापृथिवी इति। उभे इति। स्ताम्॥ २ ॥

शम्। ते। वातः। अन्तरिक्षे। वयः। धात्। शम्। ते। भवन्तु। प्रऽदिशः। चतस्रः।
एव। अहम्। त्वाम्। क्षेत्रियात्। निःऽऋत्याः। जामिऽशंसात्। द्रुहः। मुञ्चामि।
वरुणस्य। पाशात्। अनागसम्। ब्रह्मणा। त्वा। कृणोमि। शिवे इति। ते।
द्यावापृथिवी इति। उभे इति। स्ताम्॥ ३ ॥

Nivṛti - Hereditary Diseases

II.10.1 I hereby free you from the wretchedness of the hereditary disease, from the unpleasant consequences of attachment to women, and from the noose of the venerable Lord (Varuṇa) . With my prayer (knowledge or brahmaṇā),I make you free from the faults. May both the heaven and earth be benevolent to you.

II.10.2 May the fire-divine along with the waters be benevolent to you. Benevolent to you be the Soma along with the medicinal herbs. Thus I hereby free you from the wretchedness of the hereditary disease, from the unpleasant consequences of attachment to women, and from the noose of the venerable Lord. With my prayer I make you free from ills and faults. May both the heaven and earth be benevolent to you.

II.10.3 Benevolent to you be the wind in the midspace and bestow vigour. May the four mid-regions be benevolent to you. Thus I hereby free you from the wretchedness of the hereditary disease, from the unpleasant consequences of attachment to women and from the noose of the venerable Lord. With my prayer, I make you free from faults and ills. May both the heaven and earth be benevolent to you.

इमा या देवीः प्रदिशश्चतस्रो वातपत्नीरभि सूर्यो विचष्टे ।
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्ऋत्या जामिशंसाद्द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ॥४॥
तासु त्वान्तर्जरस्या दधामि प्र यक्ष्म एतु निर्ऋतिः पराचैः ।
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्ऋत्या जामिशंसाद्द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ॥५॥
अमुक्था यक्ष्माद्दुरितादवद्याद्द्रुहः पाशाद्ग्राह्याश्चोदमुक्थाः ।
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्ऋत्या जामिशंसाद्द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ॥६॥
अहा अरातिमविदः स्योनमप्यभूर्भद्रे सुकृतस्य लोके ।
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्ऋत्या जामिशंसाद्द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ॥७॥

इमाः । याः । देवीः । प्रऽदिशः । चतस्रः । वातऽपत्नीः । अभि । सूर्यः । विऽचष्टे । एव । अहम् । त्वाम् । क्षेत्रियात् । निःऽऋत्याः । जामिऽशंसात् । द्रुहः । मुञ्चामि । वरुणस्य । पाशात् ।अनागसम् । ब्रह्मणा । त्वा । कृणोमि । शिवे इति । ते । द्यावापृथिवी इति । उभे इति । स्ताम् ॥ ४ ॥

तासु । त्वा । अन्तः । जरसि । आ । द ा मि । प्र । यक्ष्मः । एतु । निःऽऋतिः । पराचैः । एव । अहम् । त्वाम् । क्षेत्रियात् । निःऽऋत्याः । जामिऽशंसात् । द्रुहः । मुञ्चामि । वरुणस्य । पाशात् । अनागसम् । ब्रह्मणा । त्वा । कृणोमि । शिवे इति । ते । द्यावापृथिवी इति । उभे इति । स्ताम् ॥ ५ ॥

अमुक्थाः । यक्ष्मात् । दुःऽइतात् । अवद्यात् । द्रुहः । पाशात् । ग्राह्याः । च । उत् । अमुक्थाः । एव । अहम् । त्वाम् । क्षेत्रियात् । निःऽऋत्याः । जामिऽशंसात् । द्रुहः । मुञ्चामि । वरुणस्य । पाशात् । अनागसम् । ब्रह्मणा । त्वा । कृणोमि । शिवे इति । ते । द्यावापृथिवी इति । उभे इति । स्ताम् ॥ ६ ॥

अहाः । अरातिम् । अविदः । स्योनम् । अपि । अभूः । भद्रे । सुऽकृतस्य । लोके । एव । अहम् । त्वाम् । क्षेत्रियात् । निःऽऋत्याः । जामिऽशंसात् । द्रुहः । मुञ्चामि । वरुणस्य । पाशात् । अनागसम् । ब्रह्मणा । त्वा । कृणोमि । शिवे इति । ते । द्यावापृथिवी इति । उभे इति । स्ताम् ॥ ७ ॥

II.10.4 These are the four heavenly mid-regions , protectors of the wind, on which the Sun shines all around. With them I hereby free you from the wretchedness of the hereditary disease, from the unpleasant consequences of attachment to women, and from the noose of the venerable Lord. With my prayer, I make you free from faults, and ills. May both the heaven and earth be benevolent to you.

II.10.5 I put you in the midst of them to reach the ripe old age. May your wasting disease and the wretchedness go far away. Thus I hereby free you from the wretchedness of the hereditary disease, from the unpleasant consequences of attachment to women, and from the noose of the venerable Lord. With my prayer, I make you free from faults and ills. May both the heaven and earth be benevolent to you.

II.10.6 You have been freed from the wasting disease, from the heinous sin, from treachery, and from the grip of rheumatism. Thus I hereby free you from the wretchedness of the hereditary disease, from the unpleasant consequences of attachment to women and from the noose of the venerable Lord. With my prayer, I make you free from faults and ills. May both the heaven and earth be benevolent to you.

II.10.7 You have left the misery behind. You have attained happiness and you have come into the nice world of virtue. Thus I free you from the wretchedness of the hereditary disease, from the unpleasent consequences of attachment of women and from the noose of the venerable Lord. With my prayer, I make you free from faults and ills. May both the heaven and earth be benevolent to you.

सूर्यमृतं तमसो ग्राह्या अधि देवा मुञ्चन्तो असृजन्निरेणसः ।
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्ऋत्या जामिशंसाद्द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ॥८॥

सूर्यम् । ऋतम् । तमसः । ग्राह्याः । अधि । देवाः । मुञ्चन्तः । असृजन् । निः । एनसः । एव । अहम् । त्वाम् । क्षेत्रियात् । निःऽऋत्याः । जामिऽशंसात् । द्रुहः । मुञ्चामि । वरुणस्य । पाशात् । अनागसम् । ब्रह्मणा । त्वा । कृणोमि । शिवे इति । ते । द्यावापृथिवी इति । उभे इति । स्ताम् ॥ ८ ॥

(११) एकादशं सूक्तम्

(१-५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्य शुक्र ऋषिः । कृत्यादूषणं देवता । (१) प्रथमायाश्चतुष्पदा विराड्गायत्री, (२-५) द्वितीयादिचतसृणाञ्च त्रिपदा परोष्णिक्, तत्रापि (४) चतुर्थ्याः पिपीलिकमध्या निचृच्छन्दांसि ॥

दूष्या दूषिरसि हेत्या हेतिरसि मेन्या मेनिरसि । आप्नुहि श्रेयांसमति समं क्राम ॥१॥
स्रक्त्योऽसि प्रतिसरोऽसि प्रत्यभिचरणोसि । आप्नुहि श्रेयांसमति समं क्राम ॥२॥
प्रति तमभि चर योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः । आप्नुहि श्रेयांसमति समं क्राम ॥३॥
सूरिरसि वर्चोधा असि तनूपानोसि । आप्नुहि श्रेयांसमति समं क्राम ॥४॥
शुक्रोऽसि भ्राजोऽसि स्वरसि ज्योतिरसि । आप्नुहि श्रेयांसमति समं क्राम ॥५॥

दूष्याः । दूषिः । असि । हेत्याः । हेतिः । असि । मेन्याः । मेनिः । असि । आप्नुहि । श्रेयांसम् । अति । समम् । क्राम ॥ १ ॥

स्रक्त्यः । असि । प्रतिऽसरः । असि । प्रतिऽअभिचरणः । असि । आप्नुहि । श्रेयांसम् । अति । समम् । क्राम ॥ २ ॥

प्रति । तम् । अभि । चर । यः । अस्मान् । द्वेष्टि । यम् । वयम् । द्विष्मः । आप्नुहि । श्रेयांसम् । अति । समम् । क्राम ॥ ३ ॥

सूरिः । असि । वर्चःऽधाः । असि । तनूपानः । असि । आप्नुहि । श्रेयांसम् । अति । समम् । क्राम ॥ ४ ॥

शुक्रः । असि । भ्राजः । असि । स्वः । असि । ज्योतिः । असि । आप्नुहि । श्रेयांसम् । अति । समम् । क्राम ॥ ५ ॥

II.10.8 The bounties of the Nature releasing the truthful Sun from the grip of the darkness have made him free from blemish. Thus I free you from the wretchedness of the hereditary disease, from the unpleasant consequences of attachment to women and from the noose of the venerable Lord. With my prayer I make you faultless. May both the heaven and earth be benevolent to you.

Given in the Hymn

II.11.1 You pollute the polluter. You are weapon of the missile. You are thunderbolt of thunder-bolt. Attain superiority. Surpass your equals.

II.11.2 You are dynamic. You are pushing forward. You are counter-act of evil. Attain superiority. Surpass your equals.

II.11.3 Move against him, who hates us and whom we do hate. Attain superiority. Surpass your equals.

II.11.4 You are learned. You are full of lustre. You are protector of body. Attain superiority. Surpass your equals.

II.11.5 You are bright. You are blazing. You are the light. You are illuminator. Attain superiority. Surpass your equals.

(१२) द्वादशं सूक्तम्

(१-८) अष्टर्चस्यास्य सूक्तस्य भरद्वाज ऋषिः । द्यावापृथिव्यादिबहवो देवताः ।
(१, ३-६) प्रथमर्चस्तृतीयादिचतसृणाञ्च त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयाया
जगती, (७-८) सप्तम्यष्टम्योश्चानुष्टुप् छन्दांसि ॥

द्यावापृथिवी उर्व१न्तरिक्षं क्षेत्रस्य पत्न्युरुगायोऽद्भुतः ।
उतान्तरिक्षमुरु वातगोपं त इह तप्यन्तां मयि तप्यमाने ॥१॥
इदं देवाः शृणुत ये यज्ञिया स्थ भरद्वाजो मह्यमुक्थानि शंसति ।
पाशे स बद्धो दुरिते नि युज्यतां यो अस्माकं मन इदं हिनस्ति ॥२॥
इदमिन्द्र शृणुहि सोमप यत्त्वा हृदा शोचता जोहवीमि ।
वृश्चामि तं कुलिशेनेव वृक्षं यो अस्माकं मन इदं हिनस्ति ॥३॥
अशीतिभिस्तिसृभिः सामगेभिरादित्येभिर्वसुभिरङ्गिरोभिः ।
इष्टापूर्तमवतु नः पितॄणामामुं ददे हरसा दैव्येन ॥४॥
द्यावापृथिवी अनु मा दीधीथां विश्वे देवासो अनु मा रभध्वम् ।
अङ्गिरसः पितरः सोम्यासः पापमार्छत्वपकामस्य कर्ता ॥५॥
अतीव यो मरुतो मन्यते नो ब्रह्म वा यो निन्दिषत्क्रियमाणम् ।
तपूंषि तस्मै वृजिनानि सन्तु ब्रह्मद्विषं द्यौरभिसंतपाति ॥६॥

द्यावापृथिवी इति । उरु । अन्तरिक्षम् । क्षेत्रस्य । पत्नी । उरुऽगायः । अद्भुतः ।
उत । अन्तरिक्षम् । उरु । वातऽगोपम् । ते । इह । तप्यन्ताम् । मयि । तप्यमाने ॥ १ ॥
इदम् । देवाः । शृणुत । ये । यज्ञियाः । स्थ । भरत्ऽवाजः । मह्यम् । उक्थानि । शंसति ।
पाशे । सः । बद्धः । दुःऽइते । नि । युज्यताम् । यः । अस्माकम् । मनः । इदम् । हिनस्ति ॥ २ ॥
इदम् । इन्द्र । शृणुहि । सोमऽप । यत् । त्वा । हृदा । शोचता । जोहवीमि ।
वृश्चामि । तम् । कुलिशेनऽइव । वृक्षम् । यः । अस्माकम् । मनः । इदम् । हिनस्ति ॥ ३ ॥
अशीतिऽभिः । तिसृऽभिः । सामऽगेभिः । आदित्येभिः । वसुऽभिः । अङ्गिरःऽभिः ।
इष्टापूर्तम् । अवतु । नः । पितॄणाम् । आ । अमुम् । ददे । हरसा । दैव्येन ॥ ४ ॥
द्यावापृथिवी इति । अनु । मा । आ । दीधीथाम् । विश्वे । देवासः । अनु । मा । आ । रभध्वम् ।
अङ्गिरसः । पितरः । सोम्यासः । पापम् । आ । ऋच्छतु । अपऽकामस्य । कर्ता ॥ ५ ॥
अतिऽइव । यः । मरुतः । मन्यते । नः । ब्रह्म । वा । यः । निन्दिषत् । क्रियमाणम् ।
तपूंषि । तस्मै । वृजिनानि । सन्तु । ब्रह्मऽद्विषम् । द्यौः । अभिऽसंतपाति ॥ ६ ॥

Dyāvā-Pṛthivī-Midspace

II.12.1 Heaven and earth, the vast midspace, the mistress of the universe, the wonderful wide-strider and the wind protected vast midspace, may all these be inflamed while I am inflamed.

Divinities

II.12.2 O enlightened ones, who are worthy of adoration may you listen. The offerer of food oblations sings your praises on my behalf. May he, who obstructs our such righteous intentions, be doomed to be bound in a deadly fetter.

Indra

II.12.3 O resplendent Lord, enjoyer of devotional bliss. May you listen to me, who invokes you with an anguished mind. Whosoever obstructs our this righteous thought, him I cut down like a tree with an axe.

Āditya

II.12.4 With two hundred forty (80x3) singers of Sāmān Chanters, with Ādityas, the Divasus, the Angirsas, let what is sacrificed and blessed by the elder fathers (Pitṛs) give full support to us, I take that man out of the grip of so called evil minded leaders of the society.

Somyaḥ, Pitṛa

II.12.5 May the heaven and earth be inflamed when I am inflamed. May all the enlightened ones be mobilized in my support, and so be the elders, luminous and enjoyers of devotional bliss. Let the doer of detestable deeds be doomed to death.

Maruta

II.12.6 O vital breaths, whosoever arrogates himself too much, and who reviles us or reviles our prayer that we make for him, may his mis-deeds be hot and scorching. May heaven turn its fury on the person who hates the virtuous.

सप्त प्राणानष्टौ मन्यस्तांस्ते वृश्चामि ब्रह्मणा ।
अया यमस्य सादनमग्निदूतो अरंकृतः ॥७॥
आ दधामि ते पदं समिद्धे जातवेदसि । अग्निः शरीरं वेवेष्ट्वसुं वागपि गच्छतु ॥८॥

सप्त । प्राणान् । अष्टौ । मन्यः । तान् । ते । वृश्चामि । ब्रह्मणा ।
अयाः । यमस्य । सदनम् । अग्निऽदूतः । अरम्ऽकृतः ॥ ७ ॥
आ । दधामि । ते । पदम् । सम्ऽइद्धे । जातऽवेदसि ।
अग्निः । शरीरम् । वेवेष्टु । असुम् । वाक् । अपि । गच्छतु ॥ ८ ॥

(१३) त्रयोदशं सूक्तम्

(१-५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । अग्निर्विश्वे देवा वा देवताः । (१-३) प्रथमादितृचस्य त्रिष्टुप्, (४) चतुर्थ्या अनुष्टुप्, (५) पञ्चम्याश्च विराड्जगती छन्दांसि ॥

आयुर्दा अग्ने जरसं वृणानो घृतप्रतीको घृतपृष्ठो अग्ने ।
घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रानभि रक्षतादिमम् ॥१॥
परि धत्त धत्त नो वर्चसेमं जरामृत्युं कृणुत दीर्घमायुः ।
बृहस्पतिः प्रायच्छद्वास एतत्सोमाय राज्ञे परिधातवा उ ॥२॥
परीदं वासो अधिथाः स्वस्तयेभूर्गृष्टीनामभिशस्तिपा उ ।
शतं च जीव शरदः पुरूची रायश्च पोषमुपसंव्ययस्व ॥३॥
एह्यश्मानमा तिष्ठाश्मा भवतु ते तनूः ।
कृण्वन्तु विश्वे देवा आयुष्टे शरदः शतम् ॥४॥

आयुःऽदाः । अग्ने । जरसम् । वृणानः । घृतऽप्रतीकः । घृतऽपृष्ठः । अग्ने । घृतम् ।
पीत्वा । मधु । चारु । गव्यम् । पिताऽइव । पुत्रान् । अभि । रक्षतात् । इमम् ॥ १ ॥
परि । धत्त । धत्त । नः । वर्चसा । इमम् । जराऽमृत्युम् । कृणुत । दीर्घम् । आयुः ।
बृहस्पतिः । प्र । अयच्छत् । वासः । एतत् । सोमाय । राज्ञे । परिऽधातवै । ऊं इति ॥२॥
परि । इदम् । वासः । अधिथाः । स्वस्तये । अभूः । गृष्टीनाम् । अभिशस्तिऽपाः । ऊं इति ।
शतम् । च । जीव । शरदः । पुरूचीः । रायः । च । पोषम् । उपऽसंव्ययस्व ॥ ३ ॥
आ । इहि । अश्मानम् । आ । तिष्ठ । अश्मा । भवतु । ते । तनूः ।
कृण्वन्तु । विश्वे । देवाः । आयुः । ते । शरदः । शतम् ॥ ४ ॥

Yama-Sādanam:Brahman

II.12.7 With my prayer, I rend away your seven vital breaths (drawn through two eyes, two ears, two nostrils and one mouth opening) and eight marrows (one in each division of two arms and two legs) (sense-organs). Let you go to the abode of death welladorned, and with fire as your envoy.

Agni

II.12.8 I hereby set your path into the raging fire. May the fire engulf you, your life and your speech also.

II.13.1 O adorable Lord, you verily are the bestower of long life. May you bless this young boy to a long old age. O fire, with bright front and bright back, having enjoyed the sweet and pleasant melted butter of cow, may you guard this boy from all sides just as a father his sons. (investiture of a young boy of 18 years, prior to his marriage-go dānam)

Bṛhaspati

II.13.2 Wrap this cloth around him. May you fill him with luster for us. Bless him with long life, so that he dies at a ripe old age only. The Lord supreme has provided this cloth for the blissful young man to put on. (investiture of bachelor Soma with garment).

II.13.3 O man, you have wrapped this cloth around you for well-being. You have become the protector of people from evil influences. May you live a full span of hundred autumns, and put riches and nourishment on you.

Nauture's All Bounties

II.13.4 O boy, come here and stand on this stone. May your body become hard as stone. May the bounties of Nature, make your life-span of a hundred autumns.

यस्य॑ ते॒ वास॑ः प्रथमवा॒स्यं॑१ हरा॑म॒स्तं त्वा॒ विश्वे॑ऽवन्तु दे॒वाः ।
तं त्वा॒ भ्रात॑रः सु॒वृधा॒ वर्ध॑मान॒मनु॑ जायन्तां ब॒हवः॑ सु॒जात॑म् ॥५॥

यस्य॑ । ते॒ । वास॑ः । प्र॒थ॒म॒ऽवा॒स्य॑म् । हरा॑मः । तम् । त्वा॒ । विश्वे॑ । अ॒व॒न्तु॒ । दे॒वाः ।
तम् । त्वा॒ । भ्रात॑रः । सु॒ऽवृधा॑ । वर्ध॑मानम् । अनु॑ । जा॒य॒न्ता॒म् । ब॒हवः॑ । सु॒ऽजात॑म् ॥५॥

(१४) चतुर्दशं सूक्तम्

(१-६) षड्ऋचस्यास्य सूक्तस्य चातन ऋषिः । शालाग्निर्मन्त्रोक्ता वा देवताः । (१, ३, ५-६) प्रथमातृतीयापञ्चमी-षष्ठीनामृचामनुष्टुप्, (२) द्वितीयाया भुरिगनुष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्चोपरिष्टाद्विराड्बृहती छन्दांसि ॥

नि॒ःसा॒लां धृ॒ष्णुं धि॒षण॑मेकवा॒द्यां जि॑घ॒त्स्व॑म् ।
सर्वा॒श्चण्ड॑स्य न॒प्त्यो॒ना॒शया॑मः स॒दान्वाः॑ ॥१॥

निर्वो॒ गो॒ष्ठाद॑जामसि॒ निरक्षा॒न्निरु॑पान॒सात् ।
निर्वो॑ मगु॒न्द्या॒ दुहितरो गृ॒हेभ्य॑श्चातयामहे ॥२॥

अ॒सौ यो अ॑ध॒राद्गृ॒हस्तत्र॑ सन्त्वरा॒य्यः॑ ।
तत्र॑ से॒दिर्न्यु॑च्यतु॒ सर्वा॑श्च यातुधा॒न्यः॑ ॥३॥

भू॒तप॑ति॒र्निर॑ज॒त्विन्द्र॑श्चे॒तः स॒दान्वाः॑ ।
गृ॒हस्य॑ बु॒ध्न आसी॑ना॒स्ता इन्द्रो॒ वज्रे॒णाधि॑ तिष्ठतु ॥४॥

यदि॒ स्थ क्षे॑त्रि॒याणां॒ यदि॑ वा॒ पुरु॑षेषिताः ।
यदि॒ स्थ दस्यु॑भ्यो जा॒ता नश्य॑ते॒तः स॒दान्वाः॑ ॥५॥

नि॒ःऽसा॒लाम् । धृ॒ष्णुम् । धि॒षण॑म् । ए॒क॒ऽवा॒द्याम् । जि॒घ॒त्ऽस्व॑म् ।
सर्वा॑ः । चण्ड॑स्य । न॒प्त्य॑ः । ना॒शया॑मः । स॒दान्वा॑ः ॥ १ ॥

निः । व॒ः । गो॒ऽस्थात् । अ॒जा॒म॒सि॒ । निः । अक्षा॑त् । निः । उ॒प॒ऽआ॒न॒सात् ।
निः । व॒ः । म॒गु॒न्द्याः॑ । दु॒हि॒त॒रः॒ । गृ॒हेभ्य॑ः । चा॒त॒या॒म॒हे॒ ॥ २ ॥

अ॒सौ । यः । अ॒ध॒रात् । गृ॒हः । तत्र॑ । स॒न्तु॒ । अ॒रा॒य्य॑ः ।
तत्र॑ । से॒दिः । नि । उ॒च्य॒तु॒ । सर्वा॑ः । च॒ । या॒तु॒ऽधा॒न्य॑ः ॥ ३ ॥

भू॒त॒ऽप॑तिः । निः । अ॒ज॒तु॒ । इन्द्र॑ः । च॒ । इ॒तः । स॒दान्वा॑ः ।
गृ॒हस्य॑ । बु॒ध्ने । आसी॑नाः । ताः । इन्द्र॑ः । वज्रे॑ण । अधि॑ । ति॒ष्ठ॒तु॒ ॥ ४ ॥

यदि॑ । स्थ । क्षे॒त्रि॒याणा॑म् । यदि॑ । वा॒ । पुरु॑षऽइषिताः ।
यदि॑ । स्थ । दस्यु॑ऽभ्यः । जा॒ताः । नश्य॑त । इ॒तः । स॒दा॒न्वा॒ः ॥ ५ ॥

Agni

II.13.5 May all the bounties of Nature protect you for whom we have brought this garment to wear for the first time. May many prospering brothers be born after you, who is one of good birth and always prospering.

Agni-Bhutapāḥ-Indra

II.14.1 The expeller (from house),the frightener, the overwhelmer, the harsh-voiced and the devourer, all these ever-bewailers, the grand daughters of wrathful one (caṇḍal), we hereby destroy.

II.14.2 We drive you out of cow-stalls, out of the game-hall, out of the grain-store, O daughters of malignance, we drive you out of our homes.

II.14.3 In the house, that is there down below, let these harbingers of poverty take shelter. Let the distress settle there as well as all the inflicters of pain.

II.14.4 May the Lord of beings and resplendent Lord turn these ever-bewailers out of this place. May Indra, the resplendent Lord with his adamantine bolt destroy those, who wrongfully have taken the possession of the floor of this house.

II.14.5 O infectious diseases (Sadānvāḥ) whether you are hereditary, or you have been conveyed by men (contagious) or you are sprung from back and vital strength, please vanish from here.

परि धामान्यासामाशुर्गाष्ठामिवासरन् ।
अजैषं सर्वानाजीन्वो नश्यतेतः सदान्वाः ॥६॥

परि । धामानि । आसाम् । आशुः । गाष्ठाम्ऽइव । असरन् ।
अजैषम् । सर्वान् । आजीन् । वः । नश्यत । इतः । सदान्वाः ॥ ६ ॥

(१५) पञ्चदशं सूक्तम्

(१-६) षड्ऋचस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । प्राणापानायूंषि देवताः । त्रिपाद्गायत्री छन्दः ॥

यथा द्यौश्च पृथिवी च न बिभीतो न रिष्यतः । एवा मे प्राण मा बिभेः ॥१॥
यथाहश्च रात्री च न बिभीतो न रिष्यतः । एवा मे प्राण मा बिभेः ॥२॥
यथा सूर्यश्च चन्द्रश्च न बिभीतो न रिष्यतः । एवा मे प्राण मा बिभेः ॥३॥
यथा ब्रह्म च क्षत्रं च न बिभीतो न रिष्यतः । एवा मे प्राण मा बिभेः ॥४॥
यथा सत्यं चानृतं च न बिभीतो न रिष्यतः । एवा मे प्राण मा बिभेः ॥५॥
यथा भूतं च भव्यं च न बिभीतो न रिष्यतः । एवा मे प्राण मा बिभेः ॥६॥

यथा । द्यौः । च । पृथिवी । च । न । बिभीतः । न । रिष्यतः । एव । मे । प्राण । मा । बिभेः ॥ १ ॥

यथा । अहः । च । रात्री । च । न । बिभीतः । न । रिष्यतः । एव । मे । प्राण । मा । बिभेः ॥ २ ॥

यथा । सूर्यः । च । चन्द्रः । च । न बिभीतः । न । रिष्यतः । एव । मे । प्राण । मा । बिभेः ॥ ३ ॥

यथा । ब्रह्म । च । क्षत्रम् । च । न । बिभीतः । न । रिष्यतः । एव । मे । प्राण । मा । बिभेः ॥ ४ ॥

यथा । सत्यम् । च । अनृतम् । च । न । बिभीतः । न । रिष्यतः । एव । मे । प्राण । मा । बिभेः ॥ ५ ॥

यथा । भूतम् । च । भव्यम् । च । न । बिभीतः । न । रिष्यतः । एव । मे । प्राण । मा । बिभेः ॥ ६ ॥

II.14.6 As a swift courser reaches its post, so I have gone over all their dwelling places. I have won all the battles against you, O infectious diseases, the Sadānvāḥ) vanish from here.

Prāṇas: Vital breathings

II.15.1 As both the heaven and the earth do not entertain any fear, nor do they suffer any harm, so, O my life-breath, Prāṇas, may you have no fear.

II.15.2 As both day and night do not entertain any fear, nor do they suffer any harm, so O my life-breath may you have no fear.

II.15.3 As both Sun and Moon do not entertain any fear, nor do they suffer any harm, so O my life-breath may you have no fear.

II.15.4 As both the intellectual power (brahma) and the ruling power (ksatra do not entertain any fear, nor do they suffer any harm, so O my life-breath, may you have no fear.

II.15.5 As both the true and the non - True do not entertain any fear, nor do they suffer any harm, so, O my life-breath, may you have no fear.

II.15.6 As both the past and the future do not entertain any fear, nor do they suffer any harm, so, O my life-breath, may you have no fear.

(१६) षोडशं सूक्तम्

(१–५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । प्राणापानायूंषि देवताः । (१, ३) प्रथमातृतीययोर्ऋचोरेकपदासुरी त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयाया एकपदासुर्युष्णिक्, (४–५) चतुर्थीपञ्चम्योश्च द्विपदासुरी गायत्री छन्दांसि ॥

प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं स्वाहा ॥१॥
द्यावापृथिवी उपश्रुत्या मा पातं स्वाहा ॥२॥
सूर्य चक्षुषा मा पाहि स्वाहा ॥३॥
अग्ने वैश्वानर विश्वैर्मा देवैः पाहि स्वाहा ॥४॥
विश्वम्भर विश्वेन मा भरसा पाहि स्वाहा ॥५॥

प्राणापानौ । मृत्योः । मा । पातम् । स्वाहा ॥ १ ॥

द्यावापृथिवी इति । उपऽश्रुत्या । मा । पातम् । स्वाहा ॥ २ ॥

सूर्य । चक्षुषा । मा । पाहि । स्वाहा ॥ ३ ॥

अग्ने । वैश्वानर । विश्वैः । मा । देवैः । पाहि । स्वाहा ॥ ४ ॥

विश्वम्ऽभर । विश्वेन । मा । भरसा । पाहि । स्वाहा ॥ ५ ॥

(१७) सप्तदशं सूक्तम्

(१–७) सप्तर्चस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । प्राणापानायूंषि देवताः । (१–६) प्रथमादिषड्चामेकपदासुरी त्रिष्टुप्, (७) सप्तम्याश्चासुर्युष्णिक् छन्दसी ॥

ओजोस्योजो मे दाः स्वाहा ॥१॥ सहोसि सहो मे दाः स्वाहा ॥२॥
बलमसि बलं मे दाः स्वाहा ॥३॥ आयुरस्यायुर्मे दाः स्वाहा ॥४॥
श्रोत्रमसि श्रोत्रं मे दाः स्वाहा ॥५॥ चक्षुरसि चक्षुर्मे दाः स्वाहा ॥६॥
परिपाणमसि परिपाणं मे दाः स्वाहा ॥७॥

ओजः । असि । ओजः । मे । दाः । स्वाहा ॥ १ ॥

सहः । असि । सहः । मे । दाः । स्वाहा ॥ २ ॥

बलम् । असि । बलम् । मे । दाः । स्वाहा ॥ ३ ॥

आयुः । असि । आयुः । मे । दाः । स्वाहा ॥ ४ ॥

श्रोत्रम् । असि । श्रोत्रम् । मे । दाः । स्वाहा ॥ ५ ॥

चक्षुः । असि । चक्षुः । मे । दाः । स्वाहा ॥ ६ ॥

परिऽपानम् । असि । परिऽपानम् । मे । दाः । स्वाहा ॥ ७ ॥

Prāṇa-apāna, Dyāvā-pṛthvī, Sūrya-Agni-Viśvambhara

II.16.1 O in-breath and out-breath, may both of you protect me from death. Svāhā. (hail)

II.16.2 O heaven and earth, may both of you protect me with good hearing. Svāhā.

II.16.3 O Sun, may you protect me with good vision. Svāhā.

II.16.4 O fire-divine, leader of every one, may you protect me with all the bounties of Nature. Svāhā.

II.16.5 O Lord, sustainer of all, may you protect me with all sorts of sustenance. Svāhā.

Ojas

II.17.1 You are endeavour (ojas). May you bestow endeavour on me. Svāhā.

II.17.2 You are endurance (sahas). May you bestow endurance on me. Svāhā.

II.17.3 You are strength (balam). May you bestow strength on me. Svāhā.

II.17.4 You are longevity (āyuḥ). May you bestow longevity on me. Svāhā.

II.17.5 You are power of hearing (śrostra). May you bestow power of hearing on me. Svāhā.

II.17.6 You are vision (cakṣuḥ). May you bestow vision on me. Svāhā.

II.17.7 You are all-round protection (paripāṇam) bestow all-round protection on me. Svāhā.

(१८) अष्टादशं सूक्तम्

(१–५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्य चातन ऋषिः । अग्निर्देवता । द्विपदा साम्नी बृहती छन्दः ॥

भ्रातृव्यक्षयणमसि भ्रातृव्यचातनं मे दाः स्वाहा ॥१॥
सपत्नक्षयणमसि सपत्नचातनं मे दाः स्वाहा ॥२॥
अरायक्षयणमस्यरायचातनं मे दाः स्वाहा ॥३॥
पिशाचक्षयणमसि पिशाचचातनं मे दाः स्वाहा ॥४॥
सदान्वाक्षयणमसि सदान्वाचातनं मे दाः स्वाहा ॥५॥

भ्रातृव्यऽक्षयणम् । असि । भ्रातृव्यऽचातनम् । मे । दाः । स्वाहा ॥ १ ॥
सपत्नऽक्षयणम् । असि । सपत्नऽचातनम् । मे । दाः । स्वाहा ॥ २ ॥
अरायऽक्षयणम् । असि । अरायऽचातनम् । मे । दाः । स्वाहा ॥ ३ ॥
पिशाचऽक्षयणम । असि । पिशाचऽचातनम् । मे । दाः । स्वाहा ॥ ४ ॥
सदान्वाऽक्षयणम् । असि । सदान्वाऽचातनम् । मे । दाः । स्वाहा ॥ ५ ॥

(१९) एकोनविंशं सूक्तम्

(१–५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । अग्निर्देवता । (१–४) प्रथमादिचतसृणामेकावसाना निचृद्विषमा त्रिपदा गायत्री, (५) पञ्चम्याश्चैकावसाना भुरिग्विषमा त्रिपदा गायत्री छन्दसी ॥

अग्ने यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥१॥
अग्ने यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥२॥
अग्ने यत्तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥३॥
अग्ने यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥४॥
अग्ने यत्ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥५॥

अग्ने । यत् । ते । तपः । तेन । तम् । प्रति । तप । यः । अस्मान् । द्वेष्टि । यम् । वयम् । द्विष्मः ॥ १ ॥
अग्ने । यत् । ते । हरः । तेन । तम् । प्रति । हर । यः ०० ॥ २ ॥
अग्ने । यत् । ते । अर्चिः । तेन । तम् । प्रति । अर्च । यः ०० ॥ ३ ॥
अग्ने । यत् । ते । शोचिः । तेन । तम् । प्रति । शोच । यः ०० ॥ ४ ॥
अग्ने । यत् । ते । तेजः । तेन । तम् । अतेजसम् । कृणु । यः ०० ॥ ५ ॥

Agni

II.18.1 You are the destroyer of the cousinly enemy (bhrātṛvya) .Grant me that I may drive away the cousinly enemy. Svāhā.

II.18.2 You are rival (sapatna) destroying.Grant me that I may drive away my rivals. Svāhā.

II.18.3 You are the destroyer of such enemies as do not pay their due.Grant me that I may drive away the enemies who do not pay their due. Svāhā.

II.18.4 You are the destroyer of blood-suckers. Grant me that I may drive away the blood-suckers. Svāhā.

II.18.5 You are the destroyer of perpetual wailers. Grant me that I may drive away the perpetual wailers. Svāhā.

Agni

II.19.1 O fire-divine, whatever heat you have, with that may you burn hot towards him who hates us and whom we hate.

II.19.2 O fire-divine, whatever rage (haras) you have, with that rage may you oppose him who hates us and whom we hate.

II.19.3 O fire-divine, whatever glare (areiḥ), you have, with that may you glare towards him who hates us and whom we hate.

II.19.4 O fire-divine, whatever burning (Śociḥ) you have, with that may you burn towards him who hates us and whom we hate.

II.19.5 O fire-divine, whatever lustre (tejas) you have, with that may you make him lusterless (atejas),who hates us and whom we hate.

(२०) विंशं सूक्तम्

(१–४) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । वायुर्देवता । (१–४) प्रथमादिचतसृणामृचामेकावसाना निचृद्विषमा त्रिपदा गायत्री, (५) पञ्चम्याश्चैकावसाना भुरिग्विषमा त्रिपदा गायत्री छन्दसी ॥

वायो यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥१॥
वायो यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥२॥
वायो यत्तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥३॥
वायो यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥४॥
वायो यत्ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥५॥

वायो इति । यत् । ते । तपः । तेन । तम् । प्रति । तप । यः ०० ॥ १ ॥

वायो इति । यत् । ते । हरः । तेन । तम् । प्रति । हर । यः ०० ॥ २ ॥

वायो इति । यत् । ते । अर्चिः । तेन । तम् । प्रति । अर्च । यः ०० ॥ ३ ॥

वायो इति । यत् । ते । शोचिः । तेन । तम् । प्रति । शोच । यः ०० ॥ ४ ॥

वायो इति । यत् । ते । तेजः । तेन । तम् । अतेजसम् । कृणु । यः ०० ॥ ५ ॥

(२१) एकविंशं सूक्तम्

(१–५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । सूर्यो देवता । (१–४) प्रथमादिचतसृणामृचामेकावसाना निचृद्विषमा त्रिपदा गायत्री, (५) पञ्चम्याश्चैकावसाना भुरिग्विषमा त्रिपदा गायत्री छन्दसी ॥

सूर्य यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥१॥
सूर्य यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥२॥
सूर्य यत्तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥३॥
सूर्य यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥४॥
सूर्य यत्ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥५॥

सूर्य । यत् । ते । तपः । तेन । तम् । प्रति । तप । यः ०० ॥ १ ॥

सूर्य । यत् । ते । हरः । तेन । तम् । प्रति । हर । यः ०० ॥ २ ॥

सूर्य । यत् । ते । अर्चिः । तेन । तम् । प्रति । अर्च । यः ०० ॥ ३ ॥

सूर्य । यत् । ते । शोचिः । तेन । तम् । प्रति । शोच । । यः ०० ॥ ४ ॥

सूर्य । यत् । ते । तेजः । तेन । तम् । अतेजसम् । कृणु । यः ०० ॥ ५ ॥

Vāyu -Wind

II.20.1 O wind, whatever heat you have, with that heat may blow hot towards him, who hates us and whom we hate.

II.20.2 O wind, whatever compelling force you have, with that may you compel him, who hates us and whom we hate.

II.20.3 O wind, whatever glare you have, with that may you glare towards him, who hates us and whom we hate.

II.20.4 O wind, whatever drying power you have, with that may you blow dry towards him, who hates us and whom we hate.

II.20.5 O wind, whatever lustre you have, with that may you make him lusterless, who hates us and whom we hate.

Sūrya-the Sun

II.21.1 O Sun, whatever heat you have, with that may you shine hot towards him, who hates us and whom we hate.

II.21.2 O Sun, whatever compelling force (haras) you have, with that may you compel him, who hates us and whom we hate.

II.21.3 O Sun, whatever glare you have, with that may you glare towards him, who hates us and whom we hate.

II.21.4 O Sun, whatever afflicting power you have, with that may you afflict him, who hates us and whom we hate.

II.21.5 O Sun, whatever lustre (tejas) you have, with that may you make him lusterless, who hates us and whom we hate.

(२२) द्वाविंशं सूक्तम्

(१–५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । चन्द्रमा देवता । (१–४) प्रथमादिचतसृणामृचामेकावसाना निचृद्विषमा त्रिपदा गायत्री, (५) पञ्चम्याश्चैकावसाना भुरिग्विषमा त्रिपदा गायत्री छन्दसी ॥

चन्द्र यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥१॥
चन्द्र यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥२॥
चन्द्र यत्तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥३॥
चन्द्र यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥४॥
चन्द्र यत्ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥५॥

चन्द्र । यत् । ते । तपः । तेन । तम् । प्रति । तप । यः ०० ॥ १ ॥
चन्द्र । यत् । ते । हरः । तेन । तम् । प्रति । हर । यः ०० ॥ २ ॥
चन्द्र । यत् । ते । अर्चिः । तेन । तम् । प्रति । अर्च । यः ०० ॥ ३ ॥
चन्द्र । यत् । ते । शोचिः । तेन । तम् । प्रति । शोच । यः ०० ॥ ४ ॥
चन्द्र । यत् । ते । तेजः । तेन । तम् । अतेजसम् । कृणु । यः ०० ॥ ५ ॥

(२३) त्रयोविंशं सूक्तम्

(१–५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । आपो देवताः । (१–४) प्रथमादिचतसृणामृचामेकावसाना समविषमा त्रिपदा गायत्री, (५) पञ्चम्याश्च स्वराड्विषमा त्रिपदा गायत्री छन्दसी ॥

आपो यद्वस्तपस्तेन तं प्रति तपत योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥१॥
आपो यद्वो हरस्तेन तं प्रति हरत योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥२॥
आपो यद्वोऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्चत योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥३॥
आपो यद्वः शोचिस्तेन तं प्रति शोचत योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥४॥
आपो यद्वस्तेजस्तेन तमतेजसं कृणुत योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥५॥

आपः । यत् । वः । तपः । तेन । तम् । प्रति । तपत । यः ०० ॥ १ ॥
आपः । यत् । वः । हरः । तेन । तम । प्रति । हरत । यः ०० ॥ २ ॥
आपः । यत् । वः । अर्चिः । तेन । तम् । प्रति । अर्चत । यः ०० ॥ ३ ॥
आपः । यत् । वः । शोचिः । तेन । तम् । प्रति । शोचत । यः ०० ॥ ४ ॥
आपः । यत् । वः । तेजः । तेन । तम् । अतेजसम् । कृणुत । यः ०० ॥ ५ ॥

Candra-Moon

II.22.1 O moon, whatever tormenting force (tapas) you have, with that may you torment him who hates us and whom we hate.

II.22.2 O moon, whatever compelling force (haras) you have, with that may you compel him, who hates us and whom we hate.

II.22.3 O moon, whatever glare (arcis) you have, with that may you glare towards him, who hates us and whom we hate.

II.22.4 O moon, whatever afflicting power (Śocis) you have, with that you afflict him, who hates us and whom we hate.

II.22.5 O moon, whatever lustre (tejas) you have, with that may you make him lusterless, who hates us and whom we hate.

Āpaḥ-Waters

II.23.1 O waters, whatever tormenting force you have, with that may you torment him, who hates us and whom we hate.

II.23.2 O waters, whatever compelling force you have with that may you compel him, who hates us and whom we hate.

II.23.3 O waters, whatever glare you have, with that may you glare towards him, who hates us and whom we hate.

II.23.4 O waters, whatever afflicting power you have, with that may you afflict him, who hates us and whom we hate.

II.23.5 O waters, whatever lustre you have, with that may you make him lusterless, who hates us and whom we hate.

(२४) चतुर्विंशं सूक्तम्

(१–८) अष्टर्चस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । आयुर्देवता । (१–४) प्रथमादिचतसृणामृचां वैराजपरा पञ्चपदा पथ्यापङ्क्तिः (तत्रापि (१–२) प्रथमाद्वितीययोः भुरिक् पुर उष्णिक्, (३–४) तृतीयाचतुर्थ्योः निचृत् पुरोदेवत्या पङ्क्तिः), (५) पञ्चम्याश्चतुष्पदा बृहती, (६–८) षष्ठ्यादितृचस्य च चतुष्पदा भुरिग्बृहती छन्दांसि ॥

शेरभक शेरभ पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनः ।
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥१॥

शेवृधक शेवृध पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनः ।
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥२॥

म्रोकानुम्रोक पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनः ।
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥३॥

सर्पानुसर्प पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनः ।
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥४॥

जूर्णि पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः ।
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥५॥

उपब्दे पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः ।
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥६॥

अर्जुनि पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः ।
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥७॥

भरूजि पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः ।
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥८॥

शेरभक । शेरभ । पुनः । वः । यन्तु । यातवः । पुनः । हेतिः । किमीदिनः ।
यस्य । स्थ । तम् । अत्त । यः । वः । प्रऽअहैत् । तम् । अत्त । स्वा । मांसानि । अत्त ॥१॥
शेवृधक । शेवृध । पुनः । वः । यन्तु । यातवः । ०० ॥ २ ॥
म्रोक । अनुऽम्रोक । पुनः । वः । यन्तु । यातवः । ०० ॥ ३ ॥
सर्प । अनुऽसर्प । पुनः । वः । यन्तु । यातवः । ०० ॥ ४ ॥
जूर्णि । पुनः । वः । यन्तु । यातवः । पुनः । हेतिः । किमीदिनीः । ०० ॥ ५ ॥
उपब्दे । पुनः । वः । यन्तु । यातवः । ०० ॥ ६ ॥
अर्जुनि । पुनः । वः । यन्तु । यातवः । ०० ॥ ७ ॥
भरूजि । पुनः । वः । यन्तु । यातवः । ०० ॥८॥

Brahmā

II.24.1 O killer, O murderer Śerabhaka may your follower (śerabhaḥ) go back. May the missiles of the plunderer (kimidinaḥ) goback. May you eat him whose companion you are. May you eat him who has sent you here. May you eat your own flesh.

II.24.2 O slayer in hiding, O slaughterer in hiding (śevṛdhaka), may your followers go back. May the weapon of the plunderer go back. May you eat him whose companion you are. May you eat him who has sent you here. May you eat your own flesh (svā māṅsān).

II.24.3 O thief (mroka),may you and your followers (anumroka) go back. May the weapon of the plunderer go back. May you eat him whose you are. May you eat him who has sent you here. May you eat your own flesh.

II.24.4 O reptile (sarpa),O crawler, may your follower (anusarpa) go back. May the weapon of the plunderer go back. May you eat him whose you are. May you eat him who has sent you here. May you eat your own flesh.

II.24.5 O heat of fever (jūrṇi),may your after-effects go back. May the pain-giving weapon go back. May you eat him, whose you are. May you eat him who has sent you here. May you eat your own flesh.

II.24.6 O delirium of fever, may your after-effects go back. May the delirium causing weapon go back. May you eat him whose you are. May you eat him who has sent you here. May you eat your own flesh.

II.24.7 O pallidness of fever (arjuni), may your after effects go back. May the offensive weapon go back. May you eat him whose you are. May you eat him who has sent you. May you eat your own flesh.

II.24.8 O burning heat of fever (bharūji),may your after effects go back. May the weakening weapon go back. May you eat him whose you are. May you eat him who has sent you. May you eat your own flesh.

(२५) पञ्चविंशं सूक्तम्

(१–५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्य चातन ऋषिः । पृश्निपर्ण्योषधिर्देवता । (१–३, ५) प्रथमादितृचस्य पञ्चम्या ऋचश्चानुष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्च भुरिगनुष्टुप् छन्दसी ॥

शं नो देवी पृश्निपर्ण्यशं निर्ऋत्या अकः ।
उग्रा हि कण्वजम्भनी तामभक्षि सहस्वतीम् ॥१॥
सहमानेयं प्रथमा पृश्निपर्ण्यजायत ।
तयाहं दुर्णाम्नां शिरो वृश्चामि शकुनेरिव ॥२॥
अरायमसृक्पावानं यश्च स्फातिं जिहीर्षति ।
गर्भादं कण्वं नाशय पृश्निपर्णि सहस्व च ॥३॥
गिरिमेनाँ आ वेशय कण्वाञ्जीवितयोपनान् ।
तांस्त्वं देवि पृश्निपर्ण्यग्निरिवानुदहन्निहि ॥४॥
पराच एनान्प्र णुद कण्वाञ्जीवितयोपनान् ।
तमांसि यत्र गच्छन्ति तत्क्रव्यादो अजीगमम् ॥५॥

शम् । नः । देवी । पृश्निऽपर्णी । अशम् । निःऽऋत्यै । अकः ।
उग्रा । हि । कण्वऽजम्भनी । ताम् । अभक्षि । सहस्वतीम् ॥ १ ॥
सहमाना । इयम् । प्रथमा । पृश्निऽपर्णी । अजायत ।
तया । अहम् । दुःऽनाम्नाम् । शिरः । वृश्चामि । शकुनेःऽइव ॥ २ ॥
अरायम् । असृक्ऽपावानम् । यः । च । स्फातिम् । जिहीर्षति ।
गर्भऽअदम् । कण्वम् । नाशय । पृश्निऽपर्णि । सहस्व । च ॥ ३ ॥
गिरिम् । एनान् । आ । वेशय । कण्वान् । जीवितऽयोपनान् ।
तान् । त्वम् । देवि । पृश्निऽपर्णि । अग्निःऽइव । अनुऽदहन् । इहि ॥ ४ ॥
पराचः । एनान् । प्र । नुद । कण्वान् । जीवितऽयोपनान् ।
तमांसि । यत्र । गच्छन्ति । तत् । क्रव्यऽअदः । अजीगमम् ॥ ५ ॥

Pṛśniparṇī

II.25.1 The pṛśniparṇī (a plant with spotted leaves) with its divine qualities (devī) has done good (śaṁ) to us and bad (aśam) to wretchedness (nirṛti). She is a terrible destroyer of the roots of diseases, (kaṇva-jambhanī). That tonic herb I have used.

II.25.2 This potent herb pṛśniparṇī was born in ancient times. With her I cut off the heads of notorious diseases as if the head of a bird.

II.25.3 O pṛśniparṇī may you destroy the evil germ that sucks blood, and that wants to impede development, and the one that eats the embryo up, and may you be victorious.

II.25.4 May you chase these life-destroying germs away to the mountains and then, O pṛśniparṇī with divine qualities, may you come here burning them like fire.

II.25.5 May you drive away these life-destroying germs. Where the darknesses go, there I send the flesh eating germs.

(२६) षड्विंशं सूक्तम्

(१-५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्य सविता ऋषिः । पशवो देवता : (१-२) प्रथमाद्वितीययोस्त्रिष्टुप् , (३) तृतीयाया उपरिष्टाद्विराड्बृहती, (४) चतुर्थ्या भुरिगनुष्टुप्, (५) पञ्चम्याश्चानुष्टुप् छन्दांसि ॥

एह यन्तु पशवो ये परेयुर्वायुर्येषां सहचारं जुजोष ।
त्वष्टा येषां रूपधेयानि वेदास्मिन्तान्गोष्ठे सविता नि यच्छतु ॥१॥
इमं गोष्ठं पशवः सं स्रवन्तु बृहस्पतिरा नयतु प्रजानन् ।
सिनीवाली नयत्वाग्रमेषामाजग्मुषो अनुमते नि यच्छ ॥२॥
सं सं स्रवन्तु पशवः समश्वाः समु पूरुषाः ।
सं धान्यस्य या स्फातिः संस्राव्येण हविषा जुहोमि ॥३॥
सं सिञ्चामि गवां क्षीरं समाज्येन बलं रसम् ।
संसिक्ता अस्माकं वीरा ध्रुवा गावो मयि गोपतौ ॥४॥
आ हरामि गवां क्षीरमाहार्षं धान्यं रसम् ।
आहृता अस्माकं वीरा आ पत्नीरिदमस्तकम् ॥५॥

आ । इह । यन्तु । पशवः । ये । पराऽईयुः । वायुः । येषाम् । सहऽचारम् । जुजोष ।
त्वष्टा । येषाम् । रूपऽधेयानि । वेद । अस्मिन् । तान् । गोऽस्थे । सविता । नि ।
यच्छतु ॥ १ ॥

इमम् । गोऽस्थम् । पशवः । सम् । स्रवन्तु । बृहस्पतिः । आ । नयतु । प्रऽजानन् ।
सिनीवाली । नयतु । आ । अग्रम् । एषाम् । आऽजग्मुषः । अनुऽमते । नि । यच्छ ॥
सम् । सम् । स्रवन्तु । पशवः । सम् । अश्वाः । सम् । ऊं इति । पुरुषाः ।
सम् । धान्यस्य । या । स्फातिः । सम्ऽस्राव्येण । हविषा । जुहोमि ॥ ३ ॥
सम् । सिञ्चामि । गवाम् । क्षीरम् । सम् । आज्येन । बलम् । रसम् ।
सम्ऽसिक्ताः । अस्माकम् । वीराः । ध्रुवाः । गावः । मयि । गोऽपतौ ॥ ४ ॥
आ । हरामि । गवाम् । क्षीरम् । आ । अहार्षम् । धान्यम् । रसम् ।
आऽहृताः । अस्माकम् । वीराः । आ । पत्नीः । इदम् । अस्तकम् ॥ ५ ॥

Paśus - Animals

II.26.1 May those cattle, that have wandered away and whose company the wind enjoys, come back here. The supreme moulder (tvaṣṭṛ) knows their forms and figures (descriptions) . May the creator God guide them to this cow stall.

II.26.2 May those cattle, come in streams together to the cow-stall. May the Lord Supreme knowing well guide them to this place. May the night of new moon (sinīvālī) lead their foremost homeward (agra). O night of full moon (anumati), may you secure them fast (in their cow-pen) that have come here.

II.26.3 May the horses stream together, together the cattle and together the men also to this place. May the abundance of the grain stream to this place.I hereby offer the oblation that brings all together.

II.26.4 I pour the abundant cow-milk, and together the strength-giving soup with melted butter. Our attendants, i.e., men who look after them, have equally been well-fed; and as such, are dependable, may the cows remain here with full trust in me accepting me (alone) as the Lord of cows (go-patau) .

II.26.5 I bring the milk of cows.I have brought already the corn and the sap. Our young men have been brought and so are the wives to this house.

(२७) सप्तविंशं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्चस्यास्य सूक्तस्य कपिञ्जल ऋषिः । (१-५) प्रथमादिपञ्चर्चामोषधिः, (६) षष्ठ्या रुद्रः,
(७) सप्तम्याश्चेन्द्रो देवताः । अनुष्टुप् छन्दः ॥

नेच्छत्रुः प्राशं जयाति सहमानाभिभूरसि । प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान्कृण्वोषधे ॥१॥
सुपर्णस्त्वान्वविन्दत्सूकरस्त्वाखनन्नसा । प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान्कृण्वोषधे ॥२॥
इन्द्रो ह चक्रे त्वा बाहावसुरेभ्य स्तरीतवे । प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान्कृण्वोषधे ॥३॥
पाटामिन्द्रो व्याश्नादसुरेभ्य स्तरीतवे । प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान्कृण्वोषधे ॥४॥
तयाहं शत्रून्त्साक्ष इन्द्रः सालावृकाँ इव । प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान्कृण्वोषधे ॥५॥
रुद्र जलाषभेषज नीलशिखण्ड कर्मकृत् । प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान्कृण्वोषधे ॥६॥
तस्य प्राशं त्वं जहि यो न इन्द्राभिदासति ।
अधि नो ब्रूहि शक्तिभिः प्राशि मामुत्तरं कृधि ॥७॥

न । इत् । शत्रुः । प्राशम् । जयाति । सहमाना । अभिऽभूः । असि ।
प्राशम् । प्रतिऽप्राशः । जहि । अरसान् । कृणु । ओषधे ॥ १ ॥
सुऽपर्णः । त्वा । अनु । अविन्दत् । सूकरः । त्वा । अखनत् । नसा ।
प्राशम् । प्रतिऽप्राशः । जहि । अरसान् । कृणु । ओषधे ॥ २ ॥
इन्द्रः । ह । चक्रे । त्वा । बाहौ । असुरेभ्यः । स्तरीतवे ।
प्राशम् । प्रतिऽप्राशः । जहि । अरसान् । कृणु । ओषधे ॥ ३ ॥
पाटाम् । इन्द्रः । वि । आश्नात् । असुरेभ्यः । स्तरीतवे ।
प्राशम् । प्रतिऽप्राशः । जहि । अरसान् । कृणु । ओषधे ॥ ४ ॥
तया । अहम् । शत्रून् । साक्षे । इन्द्रः । सालावृकान्ऽइव ।
प्राशम् । प्रतिऽप्राशः । जहि । अरसान् । कृणु । ओषधे ॥ ५ ॥
रुद्र । जलाषऽभेषज । नीलऽशिखण्ड । कर्मऽकृत् ।
प्राशम् । प्रतिऽप्राशः । जहि । अरसान् । कृणु । ओषधे ॥ ६ ॥
तस्य । प्राशम् । त्वम् । जहि । यः । नः । इन्द्र । अभिऽदासति ।
अधि । नः । ब्रूहि । शक्तिऽभिः । प्राशि । माम् । उत्ऽतरम् । कृधि ॥ ७ ॥

Oṣadhi - Herbs

II.27.1 Let not the enemy win at any cost in his missile-throw, because you are resister and overwhelmer. May send a counter missile against the missile. O herb, make my rivals sapless, dull and flat.

II.27.2 The eagle (suprṇa) mighty wings has found you out and the wild boar (sūkara) has dug you out with his muzzle (nasā) . May you send a counter-missile against the missile. O herb, make my rivals sapless, dull and flat.

II.27.3 The resplendent one has put you on his arm for defence against evil forces. May you send a counter-missile against the missile. O herb, make my rivals sapless, dull and flat.

II.27.4 The resplendent one has consumed the pāṭā herb for defence against evil forces. May you send a counter-missile against the missile. O herb, make my rivals sapless, dull and flat.

II.27.5 With that herb I shall defeat the enemies just as the resplendent one defeats the wild wolves. May you send a counter speech against the speech (of my adversary). O herb, make my rivals sapless, dull and flat.

Rudra

II.27.6 O adult physician, Lord of healing balm, prescriber, black-haired, and expert and experienced in your work, may you send a counter-speech against the speech. O herb, make my rivals sapless, dull and flat.(Prāśa=speech, pratiprāśa=counter-speech, as in debates).

Indra

II.27.7 O resplendent Lord, may you turn away, the speech (slogans) of the person, my rival, to defeat us. May you encourage us with your might and make me superior in public debates. (Prāśī=debate)

(२८) अष्टाविंशं सूक्तम्

(१–५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्य शम्भुर्ऋषिः । (१) प्रथमर्चो जरिमा आयुश्च, (२) द्वितीयाया मित्रावरुणौ, (३) तृतीयाया जरिमा, (४–५) चतुर्थीपञ्चम्योर्द्यावापृथिव्यादय आयुश्च देवताः । (१) प्रथमाया जगती, (२–४) द्वितीयादितृचस्य त्रिष्टुप्, (५) पञ्चम्याश्च भुरिक्त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

तुभ्यमेव जरिमन्वर्धतामयं मेममन्ये मृत्यवो हिंसिषुः शतं ये ।
मातेव पुत्रं प्रमना उपस्थे मित्र एनं मित्रियात्पात्वंहसः ॥१॥
मित्र एनं वरुणो वा रिशादा जरामृत्युं कृणुतां संविदानौ ।
तदग्निर्होता वयुनानि विद्वान्विश्वा देवानां जनिमा विवक्ति ॥२॥
त्वमीशिषे पशूनां पार्थिवानां ये जाता उत वा ये जनित्राः ।
मेमं प्राणो हासीन्मो अपानो मेमं मित्रा वधिषुर्मो अमित्राः ॥३॥
द्यौष्ट्वा पिता पृथिवी माता जरामृत्युं कृणुतां संविदाने ।
यथा जीवा अदितेरुपस्थे प्राणापानाभ्यां गुपितः शतं हिमाः ॥४॥
इममग्न आयुषे वर्चसे नय प्रियं रेतो वरुण मित्र राजन् ।
मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासत् ॥५॥

तुभ्यम् । एव । जरिमन् । वर्धताम् । अयम् । मा । इमम् । अन्ये । मृत्यवः । हिंसिषुः । शतम् । ये ।
माताऽइव । पुत्रम् । प्रऽमनाः । उपऽस्थे । मित्रः । एनम् । मित्रियात् । पातु । अंहसः ॥ १ ॥
मित्रः । एनम् । वरुणः । वा । रिशादाः । जराऽमृत्युम् । कृणुताम् । सम्ऽविदानौ ।
तत् । अग्निः । होता । वयुनानि । विद्वान् । विश्वा । देवानाम् । जनिम । विवक्ति ॥ २ ॥
त्वम् । ईशिषे । पशूनाम् । पार्थिवानाम् । ये । जाताः । उत । वा । ये । जनित्राः ।
मा । इमम् । प्राणः । हासीत् । मो इति । अपानः । मा । इमम् । मित्राः । वधिषुः ।
मो इति । अमित्राः ॥ ३ ॥
द्यौः । त्वा । पिता । पृथिवी । माता । जराऽमृत्युम् । कृणुताम् । संविदाने इति सम्ऽविदाने ।
यथा । जीवाः । अदितेः । उपऽस्थे । प्राणापानाभ्याम् । गुपितः । शतम् । हिमाः ॥ ४ ॥
इमम् । अग्ने । आयुषे । वर्चसे । नय । प्रियम् । रेतः । वरुण । मित्रऽराजन् [?] ।
माताऽइव । अस्मै । अदिते । शर्म । यच्छ । विश्वे । देवाः । जरत्ऽअष्टिः । यथा । असत् ॥ ५ ॥

Jarimā-Āyu

II.28.1 Old age, may this child grow for you only. May deaths, for which there are hundreds, not harm him. May the friendly Lord (Mitra) protect him from the vicious designs of friends, just as and affectionate mother guards her son in her lap.

Mitrā-Varuṇau

II.28.2 May both the friendly Lord (Mitra) and the venerable Lord (Varuṇa) the destroyer of evil, fully accordant with each other, enable (this child to live long and then) die at a natural old age. Thus the adorable Lord, the donor, knowing all our actions, mobilizes the life-giving power of all the bounties of Nature.

Jarimā-Āyu

II.28.3 You are the sovereign of earthly creatures, which have been born or are yet to be born. May not the in-breath leave him, nor the out-breath. May not the friends and nor the enemies murder him.

Dyāvā-Pṛthvī

II.28.4 May heaven, your father and the earth, your the mother accordant with each other, enable you to die of old age only, so that you may live in the lap of the earth, well protected by inbreath (prāṇa) and out-breath (apāna) for a hundred winters. (śatam himāḥ).

II.28.5 O fire-divine, may you lead this man to long life and splendour. O venerable and friendly Lord, may you equip him with coveted power of virility. O earth, like a mother may you provide him shelter. O all the bounties of Nature, may you arrange so that he reaches the good old age (jaradaṣti).

(२९) एकोनत्रिंशं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । बहवो देवताः । (१) प्रथमाया अनुष्टुप्, (२-३, ५-७) द्वितीयातृतीययोः पञ्चम्यादितृचस्य च त्रिष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्च पराबृहती निचृत्प्रस्तारपङ्क्तिश्छन्दांसि ॥

पार्थिवस्य रसे देवा भगस्य तन्वो३ बले ।
आयुष्यमिस्मा अग्निः सूर्यो वर्च आ धाद्बृहस्पतिः ॥१॥
आयुरस्मै धेहि जातवेदः प्रजां त्वष्टरधिनिधेह्यस्मै ।
रायस्पोषं सवितरा सुवास्मै शतं जीवाति शरदस्तवायम् ॥२॥
आशीर्ण ऊर्जमुत सौप्रजास्त्वं दक्षं धत्तं द्रविणं सचेतसौ ।
जयं क्षेत्राणि सहसायमिन्द्र कृण्वानो अन्यानधरान्त्सपत्नान् ॥३॥
इन्द्रेण दत्तो वरुणेन शिष्टो मरुद्भिरुग्रः प्रहितो न आगन् ।
एष वां द्यावापृथिवी उपस्थे मा क्षुधन्मा तृषत् ॥४॥
ऊर्जमस्मा ऊर्जस्वती धत्तं पयो अस्मै पयस्वती धत्तम् ।
ऊर्जमस्मै द्यावापृथिवी अधातां विश्वे देवा मरुत ऊर्जमापः ॥५॥
शिवाभिष्टे हृदयं तर्पयाम्यनमीवो मोदिषीष्ठाः सुवर्चाः ।
सवासिनौ पिबतां मन्थमेतमश्विनो रूपं परिधाय मायाम् ॥६॥

पार्थिवस्य । रसे । देवाः । भगस्य । तन्वः । बले ।
आयुष्यम् । अस्मै । अग्निः । सूर्यः । वर्चः । आ । धात् । बृहस्पतिः ॥ १ ॥
आयुः । अस्मै । धेहि । जातऽवेदः । प्रजाम् । त्वष्टः । अधिऽनिधेहि । अस्मै ।
रायः । पोषम् । सवितः । आ । सुव । अस्मै । शतम् । जीवाति । शरदः । तव । अयम् ॥२॥
आऽशीः । नः । ऊर्जम् । उत । सौप्रजाःऽत्वम् । दक्षम् । धत्तम् । द्रविणम् । सऽचेतसौ ।
जयम् । क्षेत्राणि । सहसा । अयम् । इन्द्र । कृण्वानः । अन्यान् । अधरान् । सऽपत्नान् ॥ ३ ॥
इन्द्रेण । दत्तः । वरुणेन । शिष्टः । मरुत्ऽभिः । उग्रः । प्रऽहितः । नः । आ । अगन् ।
एषः । वाम् । द्यावापृथिवी इति । उपऽस्थे । मा । । क्षुधत् । मा । तृषत् ॥ ४ ॥
ऊर्जम् । अस्मै । ऊर्जस्वती इति । धत्तम् । पयः । अस्मै । पयस्वती इति । धत्तम् ।
ऊर्जम् । अस्मै । द्यावापृथिवी इति । अधाताम् । विश्वे । देवाः । मरुतः । ऊर्जम् । आपः ॥ ५ ॥
शिवाभिः । ते । हृदयम् । तर्पयामि । अनमीवः । मोदिषीष्ठाः । सुऽवर्चाः ।
सऽवासिनौ । पिबताम् । मन्थम् । एतम् । अश्विनोः । रूपम् । परिऽधाय । मायाम् ॥ ६ ॥

Agni-Surya and Other Devatās

II.29.1 O bounties of Nature, may Agni, the adorable Lord, Sūrya, the Sun, Brahaspati, the Lord supreme, bestow on the sacrificer a long life, eminence and lustre, that he is always available on this earth with physical fitness, and past deeds.

II.29.2 O knower of all that is born (jātaveda) grant long life to this man. O supreme architect (tvaṣṭṛ) bless this man with progeny. O creator Lord, (savitr) bestow on this man riches and nourishment (rāyas-poṣa). May this devotee of yours live through a hundred autumns.

II.29.3 May our Lord, pleased with our prayer, bestow on us vigour and good progeny, dexterity as well as riches. O resplendent one, may this sacrificer win the fields (kṣetra) and victory, with his might, putting other rivals under his feet (i.e.,under his subjugation).

II.29.4 Granted by the resplendent Lord (Indra), guided by the venerable Lord (Varuṇa) and urged by the vital forces, this fierce one (ugra) has come to us. O heaven and earth, may this man never suffer from the hunger and thirst in your bosom (in your shelter).

II.29.5 O both of you, rich in grains (food, ūrja) give him grains. O both of you, rich in milk (payasvati), give him milk (payas). May heaven and earth give him vigour (ūrja, energy) and may the vital forces (maruts) and the waters (āpaḥ) give strength to him.

II.29.6 With beneficial preparations (śivābhiḥ). I shall satiate your heart. Let you live in joy, free from disease and full of lustre (suvarcas). Let both of you, living together, drink this churned up beverage and assume the form and the knowledge of twin divines (aśvins).

इन्द्र एतां संसृजे विद्धो अग्रं ऊर्जां स्वधामजरां सा त एषा ।
तया त्वं जीव शरदः सुवर्चा मा त आ सुस्रोद्भिषजस्ते अक्रन् ॥७॥

इन्द्रः । एताम् । सुसृजे । विद्धः । अग्रे । ऊर्जाम् । स्वधाम् । अजराम् । सा । ते । एषा ।
तया । त्वम् । जीव । शरदः । सुऽवर्चाः । मा । ते । आ । सुस्रोत् । भिषजः । ते । अक्रन् ॥ ७ ॥

(३०) त्रिंशं सूक्तम्

(१–५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्य प्रजापतिर्ऋषिः । अश्विनौ देवते । (१) प्रथमायाः पथ्यापङ्क्तिः, (२, ४–५) द्वितीयाचतुर्थीपञ्चमीनामनुष्टुप्, (३) तृतीयायाश्च भुरिगनुष्टुप् छन्दांसि ॥

यथेदं भूम्या अधि तृणं वातो मथायति ।
एवा मथ्नामि ते मनो यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापगा असः ॥१॥

सं चेन्नयाथो अश्विना कामिना सं च वक्षथः ।
सं वां भगासो अग्मत सं चित्तानि समु व्रता ॥२॥

यत्सुपर्णा विवक्षवो अनमीवा विवक्षवः ।
तत्र मे गच्छताद्धवं शल्य इव कुल्मलं यथा ॥३॥

यदन्तरं तद्बाह्यं यद्बाह्यं तदन्तरम् ।
कन्यानां विश्वरूपाणां मनो गृभायौषधे ॥४॥

एयमगन्पतिकामा जनिकामोऽहमागमम् ।
अश्वः कनिक्रदद्यथा भगेनाहं सहागमम् ॥५॥

यथा । इदम् । भूम्याः । अधि । तृणम् । वातः । मथायति । एव । मथ्नामि । ते ।
मनः । यथा । माम् । कामिनी । असः । यथा । मत् । न । अपऽगाः । असः ॥ १ ॥
सम् । च । इत् । नयाथः । अश्विना । कामिना । सम् । च । वक्षथः ।
सम् । वाम् । भगासः । अग्मत । सम् । चित्तानि । सम् । ऊं इति । व्रता ॥ २ ॥
यत् । सुऽपर्णाः । विवक्षवः । अनमीवाः । विवक्षवः ।
तत्र । मे । गच्छतात् । हवम् । शल्यःऽइव । कुल्मलम् । यथा ॥ ३ ॥
यत् । अन्तरम् । तत् । बाह्यम् । यत् । बाह्यम् । तत् । अन्तरम् ।
कन्यानाम् । विश्वऽरूपाणाम् । मनः । गृभाय । ओषधे ॥ ४ ॥
आ । इयम् । अगन् । पतिऽकामा । जनिऽकामः । अहम् । आ । अगमम् ।
अश्वः । कनिक्रदत् । यथा । भगेन । अहम् । सह । आ । अगमम् ॥ ५ ॥

II.29.7 Yielding to your devotional prayers, the resplendent one (Indra) prepared this beverage, invigorating, nourishing and age giving. Now it is yours. Enjoying this may you live long through autumns full of lustre. Let there be no leakage of your vital fluids. The physicians have the curative and life giving recipes furnished from you.

Manas

II.30.1 As the wind agitates this grass on the ground, so I inspire your heart, that you may be affectionate and loving to me and may never go away from me.

Aśvinau

II.30.2 O Aśvins, the twins divine, may you both lead together and unite her with him, with love and affection. O couple, the future target of both of you has become one and so are your plans, paths and intents also now one.

Oṣadhi

II.30.3 Where the birds of charming wings chirp and sing, free from disease and sickness, there let my call reach her ears, as an arrow reaches the target.

II.30.4 Whatever is inside, let the same be outside, and whatever is outside, let the same be inside (the internal thinking in unison with external expressions). O medicinal herb, may you capture the hearts of all the beautiful maidens.

Dampatī (Couples)

II.30.5 Here she has come longing for a husband and in the way, desiring a wife have I come, like a loud-neighing horse, full of passion (towards a mare).

(३१) एकत्रिंशं सूक्तम्

(१-५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्य काण्व ऋषिः। मही चन्द्रमा वा देवता। (१) प्रथमाया अनुष्टुप्, (२,४) द्वितीयाचतुर्थ्योरुपरिष्टाद्विराड्बृहती, (३,५) तृतीयापञ्चम्योश्चार्षी त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

इन्द्रस्य या मही दृषत्क्रिमेर्विश्वस्य तर्हणी।
तया पिनष्मि सं क्रिमीन्दृषदा खल्वाँ इव ॥१॥

दृष्टमदृष्टमतृहमथो कुरूरुमतृहम् ।
अल्गण्डून्त्सर्वाञ्छलुनान्क्रिमीन्वचसा जम्भयामसि ॥२॥

अल्गण्डून्हन्मि महता वधेन दूना अदूना अरसा अभूवन् ।
शिष्टानशिष्टान्नि तिरामि वाचा यथा क्रिमीणां नकिरुच्छिषातै ॥३॥

अन्वान्त्र्यं शीर्षण्य१मथो पार्ष्टेयं क्रिमीन् ।
अवस्कवं व्यध्वरं क्रिमीन्वचसा जम्भयामसि ॥४॥

ये क्रिमयः पर्वतेषु वनेष्वोषधीषु पशुष्वप्स्व१न्तः ।
ये अस्माकं तन्व१माविविशुः सर्वं तद्धन्मि जनिम क्रिमीणाम् ॥५॥

इन्द्रस्य । या । मही । दृषत् । क्रिमेः । विश्वस्य । तर्हणी ।
तया । पिनष्मि । सम् । क्रिमीन् । दृषदा । खल्वान्ऽइव ॥ १ ॥
दृष्टम् । अदृष्टम् । अतृहम् । अथो इति । कुरूरुम् । अतृहम् ।
अल्गण्डून् । सर्वान् । शलुनान् । क्रिमीन् । वचसा । जम्भयामसि ॥ २ ॥
अल्गण्डून् । हन्मि । महता । वधेन । दूनाः । अदूनाः । अरसाः । अभुवन् ।
शिष्टान् । अशिष्टान् । नि । तिरामि । वाचा । यथा । क्रिमीणाम् । नकिः । उत्ऽशिषातै ॥३॥
अनुऽआन्त्र्यम् । शीर्षण्यम् । अथो इति । पार्ष्टेयम् । क्रिमीन् ।
अवस्कवम् । विऽअध्वरम् । क्रिमीन् । वचसा । जम्भयामसि ॥ ४ ॥
ये । क्रिमयः । पर्वतेषु । वनेषु । ओषधीषु । पशुषु । अप्ऽसु । अन्तः । ये । अस्माकम् ।
तन्वम् । आऽविविशुः । सर्वम् । तत् । हन्मि । जनिम । क्रिमीणाम् ॥ ५ ॥

Mahī (Earth)

II.31.1 With the resplendent Lord's great grinding stone which is a sure crusher of all the worms, I crush the worms to bits, as they grind and pound vetches and entails with mill-stone.

Against Worms (Krimī-jambhanam)

II.31.2 I have crushed the visible as well as the invisible worm, I have crushed the kururu worms that crawl on earth. With the vaca herb, I hereby kill all the insects (alganda) that cause itching and the salunas that move very fast. (unidentified worms: Kururu, algandu "alandu", saluna)

II.31.3 I strike the insects, causing itching, with the great destructive weapon. All those insects, struck and burnt have now become lifeless. With the vaca herb, I destroy the lame one, fast moving and sluggish, so that none of the insects remain alive.

II.31.4 With the vaca herb, I destroy the worms that reside in bowels and intestines, in the head, or in the lungs, and the avaskavas and Borers worms that bounce and cause severe pain.

II.31.5 The worms, that are found in the hilly regions, in the forests, inside the animals and in waters, and that have entered our bodies, I hereby destroy their entire generation.

(३२) द्वात्रिंशं सूक्तम्

(१–६) षड्डृचस्यास्य सूक्तस्य काण्व ऋषिः । आदित्यो देवता । (१) प्रथमर्चस्त्रिपाद्भुरिग्गायत्री, (२–५) द्वितीयादिचतसृणामनुष्टुप्, (६) षष्ठ्याश्च चतुष्पान्निचृदुष्णिक् छन्दांसि ॥

उद्यन्नादित्यः क्रिमीन्हन्तु निम्रोचन्हन्तु रश्मिभिः ।
ये अन्तः क्रिमयो गवि ॥१॥
विश्वरूपं चतुरक्षं क्रिमिं सारङ्गमर्जुनम् ।
शृणाम्यस्य पृष्टीरपि वृश्चामि यच्छिरः ॥२॥
अत्रिवद्वः क्रिमयो हन्मि कण्ववज्जमदग्निवत् ।
अगस्त्यस्य ब्रह्मणा सं पिनष्म्यहं क्रिमीन् ॥३॥
हतो राजा क्रिमीणामुतैषां स्थपतिर्हतः ।
हतो हतमाता क्रिमिर्हतभ्राता हतस्वसा ॥४॥
हतासो अस्य वेशसो हतासः परिवेशसः ।
अथो ये क्षुल्लका इव सर्वे ते क्रिमयो हताः ॥५॥
प्र ते शृणामि शृङ्गे याभ्यां वितुदायसि ।
भिनद्मि ते कुषुम्भं यस्ते विषधानः ॥६॥

उत्ऽयन् । आदित्यः । क्रिमीन् । हन्तु । निऽम्रोचन् । हन्तु । रश्मिऽभिः ।
ये । अन्तः । क्रिमयः । गवि ॥ १ ॥
विश्वऽरूपम् । चतुःऽअक्षम् । क्रिमिम् । सारङ्गम् । अर्जुनम् ।
शृणामि । अस्य । पृष्टीः । अपि । वृश्चामि । यत् । शिरः ॥ २ ॥
अत्रिऽवत् । वः । क्रिमयः । हन्मि । कण्वऽवत् । जमदग्निऽवत् ।
अगस्त्यस्य । ब्रह्मणा । सम् । पिनष्मि । अहम् । क्रिमीन् ॥ ३ ॥
हतः । राजा । क्रिमीणाम् । उत । एषाम् । स्थपतिः । हतः ।
हतः । हतऽमाता । क्रिमिः । हतऽभ्राता । हतऽस्वसा ॥ ४ ॥
हतासः । अस्य । वेशसः । हतासः । परिऽवेशसः ।
अथो इति । ये । क्षुल्लकाःऽइव । सर्वे । ते । क्रिमयः । हताः ॥ ५ ॥
प्र । ते । शृणामि । शृङ्गे इति । याभ्याम् । विऽतुदायसि ।
भिनद्मि । ते । कुषुम्भम् । यः । ते । विषऽधानः ॥ ६ ॥

Ādityaḥ-the Sun

II.32.1 May the Sun as He rises up, kill the worms with his rays, and also while setting let him kill the worms, let these rays destroy the worms that live within the cow.

II.32.2 Of the worm, having all forms, having four eyes, and the speckled one and the whitish one, I break the ribs and I chop its head off.

II.32.3 O worm, like Atri, like Kaṇva and like Jamadagni, I will crush you, like a good grinder and like blazing fire, I crush the worms thoroughly with the knowledge of cleanliness. (Atri=sanitation incharge; Kaṇva=health officer and Jamadagni=area inspector to keep his circle clean)

II.32.4 The king of the worms has been killed, and their architect (chieftain) also is killed. The worm is killed, with its mother killed, brothers killed and sisters killed.

II.32.5 Neighbours of this worm are killed, and killed are its acquaintances (further neighbours). Whosoever waṣ a smaller fry, the kṣullakās, all of them have been killed.

II.32.6 I crush your both the antennas with which you torment others;and I pierce your vicious pouch, which is the store of your poison.

(३३) त्रयस्त्रिंशं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्चस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः। यक्ष्मविबर्हणं देवता। (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्ऋचोरनुष्टुप्, (३) तृतीयाया ककुम्मत्यनुष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्चतुष्पाद्भुरिगुष्णिक्, (५) पञ्चम्या उपरिष्टाद्विराड्बृहती, (६) षष्ठ्या उष्णिग्गर्भा निचृदनुष्टुप्, (७) सप्तम्याश्च पथ्यापङ्क्तिश्छन्दांसि ॥

अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां कर्णाभ्यां छुबुकादधि ।
यक्ष्मं शीर्षण्यं मस्तिष्काज्जिह्वाया वि वृहामि ते ॥१॥
ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः कीकसाभ्यो अनूक्यात् ।
यक्ष्मं दोषण्यमंसाभ्यां बाहुभ्यां वि वृहामि ते ॥२॥
हृदयात्ते परि क्लोम्नो हलीक्ष्णात्पार्श्वाभ्याम् ।
यक्ष्मं मतस्नाभ्यां प्लीह्नो यक्नस्ते वि वृहामसि ॥३॥
आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोरुदरादधि ।
यक्ष्मं कुक्षिभ्यां प्लाशेर्नाभ्या वि वृहामि ते ॥४॥
ऊरुभ्यां ते अष्ठीवद्भ्यां पार्ष्णिभ्यां प्रपदाभ्याम् ।
यक्ष्मं भसद्यं श्रोणिभ्यां भासदं भंससो वि वृहामि ते ॥५॥
अस्थिभ्यस्ते मज्जभ्यः स्नावभ्यो धमनिभ्यः ।
यक्ष्मं पाणिभ्यामङ्गुलिभ्यो नखेभ्यो वि वृहामि ते ॥६॥

अक्षीभ्याम् । ते । नासिकाभ्याम् । कर्णाभ्याम् । छुबुकात् । अधि ।
यक्ष्मम् । शीर्षण्यम् । मस्तिष्कात् । जिह्वायाः । वि । वृहामि । ते ॥ १ ॥
ग्रीवाभ्यः । ते । उष्णिहाभ्यः । कीकसाभ्यः । अनूक्यात् ।
यक्ष्मम् । दोषण्यम् । अंसाभ्याम् । बाहुऽभ्याम् । वि । वृहामि । ते ॥ २ ॥
हृदयात् । ते । परि । क्लोम्नः । हलीक्ष्णात् । पार्श्वाभ्याम् ।
यक्ष्मम् । मतस्नाभ्याम् । प्लीह्नः । यक्नः । ते । वि । वृहामसि ॥ ३ ॥
आन्त्रेभ्यः । ते । गुदाभ्यः । वनिष्ठोः । उदरात् । अधि ।
यक्ष्मम् । कुक्षिऽभ्याम् । प्लाशेः । नाभ्याः । वि । वृहामि । ते ॥ ४ ॥
ऊरुऽभ्याम् । ते । अष्ठीवत्ऽभ्याम् । पार्ष्णिऽभ्याम् । प्रऽपदाभ्याम् ।
यक्ष्मम् । भसद्यम् । श्रोणिऽभ्याम् । भासदम् । भंससः । वि । वृहामि । ते ॥ ५ ॥
अस्थिऽभ्यः । ते । मज्जऽभ्यः । स्नावऽभ्यः । धमनिऽभ्यः ।
यक्ष्मम् । पाणिऽभ्याम् अङ्गुलिऽभ्यः । नखेभ्यः । वि । वृहामि । ते ॥ ६ ॥

Expulsion of Yakṣmā - from all parts of the body

II.33.1 Out of your two eyes, out of your two nostrils, out of your two ears, out of your mouth, out of your brain, and out of your tongue, I pluck off your wasting disease of head.

II.33.2 Out of your two muscles of the neck (grīvā),out of your vains of the nape (uṣṇiha),out of the cartiledges of the ribs (ninasa),out of the spine (anūkya),out of the two shoulders (amsa) and joint of your two arms (bāhu),I pluck off your wasting disease of upper limbs (extremities) .

II.33.3 Out of your heart (hṛdaya),out of your right lungs, (kloma) out of your intestine (halīkṣṇā),out of your two sides (pārśva), out of your two kidneys (matasnā),out of your spleen (pithā) and out of your liver (yakna),I pluck off your wasting disease.

II.33.4 Out of your intestines (antra),out of your guts (gudā),out of your bowels (vaniṣṭha),out of your abdomen (udara),out of your two flanks (kukṣi),out of your mesentery (plāśa),and out of your naval (nābhi),I pluck off your wasting disease.

II.33.5 Out of your two thighs (uru), out of your two knees (aṣṭhī), out of your two heals, (pārsṇi) out of your fore-parts of the feet (prapadā), out of your hips (bhasadya), and out of you loins (śroṇi), I pluck away your wasting disease of the rump loins rooted in the loins (also Ṛg. X.163.4) .

II.33.6 Out of your bones (asthi), out of your marrows (majjā), out of your sinews (snāvu), out of your blood-vessels (dhamanī), out of your two hands (pāṇi), out of your fingers (anguli) and out of your nails (nakha), I pluck off your wasting disease.

अङ्गेअङ्गे लोम्निलोम्नि यस्ते पर्वणिपर्वणि ।
यक्ष्मं त्वचस्यं ते वयं कश्यपस्य वीबर्हेण विष्वञ्चं वि वृहामसि ॥७॥

अङ्गेऽअङ्गे । लोम्निऽलोम्नि । यः । ते । पर्वणिऽपर्वणि ।
यक्ष्मम् । त्वचस्यम् । ते । वयम् । कश्यपस्य । विऽबर्हेण । विष्वञ्चम् । वि । वृहामसि ॥ ७ ॥

(३४) चतुस्त्रिंशं सूक्तम्

(१-५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । (१) प्रथमर्चः पशुपतिः, (२) द्वितीयाया देवाः, (३) तृतीयाया अग्निर्विश्वकर्मा च, (४) चतुर्थ्या वायुः प्रजापतिश्च, (५) पञ्चम्याश्चाशीर्देवताः । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

य ईशे पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत यो द्विपदाम् ।
निष्क्रीतः स यज्ञियं भागमेतु रायस्पोषा यजमानं सचन्ताम् ॥१॥
प्रमुञ्चन्तो भुवनस्य रेतो गातुं धत्त यजमानाय देवाः ।
उपाकृतं शशमानं यदस्थात्प्रियं देवानामप्येतु पाथः ॥२॥
ये बध्यमानमनु दीध्याना अन्वैक्षन्त मनसा चक्षुषा च ।
अग्निष्टानग्रे प्र मुमोक्तु देवो विश्वकर्मा प्रजया संरराणः ॥३॥
ये ग्राम्याः पशवो विश्वरूपा विरूपाः सन्तो बहुधैकरूपाः ।
वायुष्टानग्रे प्र मुमोक्तु देवः प्रजापतिः प्रजया संरराणः ॥४॥
प्रजानन्तः प्रति गृह्णन्तु पूर्वे प्राणमङ्गेभ्यः पर्याचरन्तम् ।
दिवं गच्छ प्रति तिष्ठा शरीरैः स्वर्गं याहि पथिभिर्देवयानैः ॥५॥

यः । ईशे । पशुऽपतिः । पशूनाम् । चतुःऽपदाम् । उत । यः । द्विऽपदाम् ।
निःऽक्रीतः । सः । यज्ञियम् । भागम् । एतु । रायः । पोषाः । यजमानम् । सचन्ताम् ॥ १ ॥
प्रऽमुञ्चन्तः । भुवनस्य । रेतः । गातुम् । धत्त । यजमानाय । देवाः ।
उपऽआकृतम् । शशमानम् । यत् । अस्थात् । प्रियम् । देवानाम् । अपि । एतु । पाथः ॥ २ ॥
ये । बध्यमानम् । अनु । दीध्यानाः । अनुऽऐक्षन्त । मनसा । चक्षुषा । च ।
अग्निः । तान् । अग्रे । प्र । मुमोक्तु । देवः । विश्वऽकर्मा । प्रऽजया । सम्ऽरराणः ॥ ३ ॥
ये । ग्राम्याः । पशवः । विश्वऽरूपाः । विऽरूपाः । सन्तः । बहुऽधा । एकऽरूपाः ।
वायुः । तान् । अग्रे । प्र । मुमोक्तु । देवः । प्रजाऽपतिः । प्रऽजया । सम्ऽरराणः ॥ ४ ॥
प्रऽजानन्तः । प्रति । गृह्णन्तु । पूर्वे । प्राणम् । अङ्गेभ्यः । परि । आऽचरन्तम् ।
दिवम् । गच्छ । प्रति । तिष्ठ । शरीरैः । स्वःऽगम् । याहि । पथिऽभिः । देवऽयानैः ॥५॥

II.33.7 Whatever all-pervading wasting disease has penetrated in your each and every limb (anga), each and every hair (loma), and each and every joint, (parva) that wasting disease of the skin (tvak), we hereby pluck off with the scattering rays of the Sun. (kaśyapa treatment).

Lord of Cattle

II.34.1 May the Lord of cattle and creatures (Paśupati), who rules over quadrupeds as well as bipeds, won over by our prayers, come to this part of the sacrifice. May rāyaspoṣa (riches and nourishment) in plenty favour the sacrificer.

Divinities

II.34.2 Every creature has been provided with reproductive potentiality. O bounties of Nature, may you grant success to the sacrificer (in procreation). Duly brought, righteously earned, good and pleasing, may all these offerings pass on to the enlightened ones.

Agni-Visvakarman

II.34.3 Among us, there are worshippers, who engrossed in deep meditation, could realize with their mental eye (manasā cakṣuṣā), that the victim, (the culprit) is seated in their own interior. May our foremost adorable (Agni), always happy and pleased with the creation, the Supreme Architect (Viśvakarman)- first of all (agniḥ tān agre), bless them with complete freedom (mumoktu).

Vāyu-Prajāpatiḥ

II.34.4 The tame cattle of all forms, though varied in appearance and colour, are, verily, one, and are of one common nature. May our Vitality-Personified Lord (Vāyu), Lord of Progeny (Prajāpati), happy and pleased with His creation, first of all (Vāyuh tān agre), bless them with complete freedom.

Blessings

II.34.5 May the realized ones, first of all, take the vital breath under their control from the limbs in which it has been circulating. Go to heaven, Stay firm with all the parts of your body. Attain the world of light and emancipation, following the path of the enlightened ones, (your predecessors).

(३५) पञ्चत्रिंशं सूक्तम्

(१-५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्याङ्गिरा ऋषिः । विश्वकर्मा देवता । (१) प्रथमर्चो बृहतीगर्भा त्रिष्टुप्, (२-३) द्वितीया-तृतीययोस्त्रिष्टुप्, (४-५) चतुर्थीपञ्चम्योश्च भुरिक्त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

ये भक्षयन्तो न वसून्यानृधुर्यानग्नयो अन्वतप्यन्त धिष्ण्याः ।
या तेषामवया दुरिष्टिः स्विष्टिं नस्तान्कृणवद्विश्वकर्मा ॥१॥
यज्ञपतिमृषय एनसाहुर्निर्भक्तं प्रजा अनुतप्यमानम् ।
मथव्यान्त्स्तोकानप यान्रराध सं नष्टेभिः सृजतु विश्वकर्मा ॥२॥
अदान्यान्त्सोमपान्मन्यमानो यज्ञस्य विद्वान्त्समये न धीरः ।
यदेनश्चकृवान्बद्ध एष तं विश्वकर्मन्प्र मुञ्चा स्वस्तये ॥३॥
घोरा ऋषयो नमो अस्त्वेभ्यश्चक्षुर्यदेषां मनसश्च सत्यम् ।
बृहस्पतये महिष द्युमन्नमो विश्वकर्मन्नमस्ते पाह्यस्मान् ॥४॥
यज्ञस्य चक्षुः प्रभृतिर्मुखं च वाचा श्रोत्रेण मनसा जुहोमि ।
इमं यज्ञं विततं विश्वकर्मणा देवा यन्तु सुमनस्यमानाः ॥५॥

ये । भक्षयन्तः । न । वसूनि । आनृधुः । यान् । अग्नयः । अनुऽअतप्यन्त । धिष्ण्याः ।
या । तेषाम् । अवऽयाः । दुःऽइष्टिः । सुऽइष्टिम् । नः । ताम् । कृणवत् । विश्वऽकर्मा ॥ १ ॥
यज्ञऽपतिम् । ऋषयः । एनसा । आहुः । निःऽभक्तम् । प्रऽजाः । अनुऽतप्यमानम् ।
मथव्यान् । स्तोकान् । अप । यान् । रराध । सम् । नः । तेभिः । सृजतु । विश्वऽकर्मा ॥ २ ॥
अदान्यान् । सोमऽपान् । मन्यमानः । यज्ञस्य । विद्वान् । समऽअये । न । धीरः ।
यत् । एनः । चकृऽवान् । बद्धः । एषः । तम् । विश्वऽकर्मन् । प्र । मुञ्च । स्वस्तये ॥ ३ ॥
घोराः । ऋषयः । नमः । अस्तु । एभ्यः । चक्षुः । यत् । एषाम् । मनसः । च । सत्यम् ।
बृहस्पतये । महिष । द्युऽमत् । नमः । विश्वऽकर्मन् । नमः । ते । पाहि । अस्मान् ॥ ४ ॥
यज्ञस्य । चक्षुः । प्रऽभृतिः । मुखम् । च । वाचा । श्रोत्रेण । मनसा । जुहोमि ।
इमम् । यज्ञम् । विऽततम् । विश्वऽकर्मणा । आ । देवाः । यन्तु । सुऽमनस्यमानाः ॥ ५ ॥

√iśvakarman

II.35.1 Of course, we have been enjoying (wordly pleasures) but this has not contributed anything to our (real or spritual) prosperity. Theses ecclesiastical ritual ridden performances, held by us so sacred (dhiṣṇyaḥ) have expressed their regrets and distress (anu-atapyanta). We have been so far compounding with what was actually deficient or of low grade (duriṣṭiḥ). May Viśvakarman, Lord of all actions, take us away from all ill performances and direct us to right track (su-iṣṭi).

II.35.2 The Seers (Ṛṣis, persons of penetrating insight) have publicly pronounced against the sacrificer, a person engrossed in sin. They have expressed their regret and are distressed about the future of (this sacrificer's) off-springs. What honeyed drops the sacrificer was deprived of, may the Lord of all-actions unite us now with them.

II.35.3 Whosoever considers the drinkers of divine bliss (Somapān) unworthy of gifts is neither wise nor correct, though he may be skilled in the trade of sacrificial performances. Whatever sin this man has committed (under pressure) in bondage, release him from that O Supreme Architect for his well-being.

II.35.4 The Seers in exterior appear to be awful (ghora). Homage to them, because their vision and the mind penetrates into the depths of truth. Our homage be to you, O Supreme Architect. May you protect us.

II.35.5 To Him who is the eye of the sacrifice (yajñasyacakṣuḥ), and the mouth of the sacrifice and its sustenance (prabhṛtir mukham ca), I offer oblations with my speech (vācā), by hearing (śrotreṇa) and by my thinking (manasā). May the enlightened ones, with friendly inclinations, come to this sacrifice, which has been spread wide by the Supreme Architect (Viśvakramnā).

(३६) षट्त्रिंशं सूक्तम्

(१–८) महर्षस्यास्य सूक्तस्य पतिवेदन ऋषिः । (१) प्रथमर्चोऽग्निः, (२) द्वितीयाया सोमादयः, (३) तृतीयाया अग्नीषोमौ, (४) चतुर्थ्या इन्द्रः, (५) पञ्चम्याः सूर्यः, (६) षष्ठ्या धनपतिः, (७) सप्तम्या हिरण्यं भगश्च, (८) अष्टम्याश्चौषधिर्देवताः । (१) प्रथमाया भुरिगनुष्टुप्, (२, ५–७) द्वितीयायाः पञ्चम्यादित्रयस्य चानुष्टुप्, (३–४) तृतीयाचतुर्थ्योस्त्रिष्टुप्, (८) अष्टम्याश्च निचृत्पुरउष्णिक् छन्दांसि ॥

आ नो॑ अग्ने सुम॒तिं सं॑भ॒लो ग॑मेदि॒मां कु॒मा॒रीं स॒ह नो॒ भगे॑न ।
जु॒ष्टा व॒रेषु॒ सम॑नेषु व॒ल्गुरो॒षं पत्या॒ सौभ॑गमस्त्व॒स्यै ॥१॥
सोम॑जुष्टं॒ ब्रह्म॑जुष्टमर्य॒म्णा संभृ॑तं॒ भग॑म् ।
धा॒तुर्दे॒वस्य॑ स॒त्येन॑ कृणोमि पति॒वेद॑नम् ॥२॥
इ॒यम॑ग्ने॒ नारी॒ पतिं॑ विदेष्ट॒ सोमो॒ हि राजा॑ सु॒भगां॑ कृणोति॑ ।
सु॒वा॑ना पु॒त्रान्महि॑षी भवाति ग॒त्वा पतिं॑ सु॒भगा॒ वि रा॑जतु ॥३॥
यथा॑ख॒रो म॑घवं॒श्चारु॑रे॒ष प्रि॒यो मृ॒गाणां॑ सु॒षदा॑ ब॒भूव॑ ।
ए॒वा भग॑स्य जु॒ष्टेयम॑स्तु॒ नारी॒ संप्रि॑या॒ पत्याविरा॑धयन्ती ॥४॥
भग॑स्य॒ नाव॒मा रो॑ह पू॒र्णामनु॑पदस्वतीम् ।
तयो॑प॒प्रता॑रय॒ यो व॒रः प्र॑तिका॒म्य॑ः ॥५॥

आ । न॒ः । अ॒ग्ने॒ । सु॒ऽम॒तिम् । स॒म्ऽभ॒लः । ग॒मे॒त् । इ॒माम् । कु॒मारीम् । स॒ह । न॒ः । भगे॑न ।
जु॒ष्टा । व॒रेषु॑ । सम॑नेषु । व॒ल्गुः । ओ॒षम् । पत्या॑ । सौभ॑गम् । अ॒स्तु॒ । अ॒स्यै ॥ १ ॥
सोम॑ऽजुष्टम् । ब्रह्म॑ऽजुष्टम् । अ॒र्य॒म्णा । सम्ऽभृ॑तम् । भग॑म् ।
धा॒तुः । दे॒वस्य॑ । स॒त्येन॑ । कृ॒णो॒मि॒ । प॒ति॒ऽवेद॑नम् ॥ २ ॥
इ॒यम् । अ॒ग्ने॒ । नारी॑ । पति॑म् । वि॒दे॒ष्ट॒ । सोम॑ः । हि । राजा॑ । सु॒ऽभगा॑म् । कृ॒णोति॑ ।
सु॒वा॑ना । पु॒त्रान् । महि॑षी । भ॒वा॒ति॒ । ग॒त्वा । पति॑म् । सु॒ऽभगा॑ । वि । रा॒ज॒तु॒ ॥ ३ ॥
यथा॑ । आ॒ऽख॒रः । म॒घ॒ऽव॒न् । चारु॑ः । ए॒षः । प्रि॒यः । मृ॒गाणा॑म् । सु॒ऽस॒दा॑ः । ब॒भूव॑ ।
ए॒व । भग॑स्य । जु॒ष्टा । इ॒यम् । अ॒स्तु॒ । नारी॑ । सम्ऽप्रि॑या । पत्या॑ । अवि॑ऽराधयन्ती ॥४॥
भग॑स्य । नाव॑म् । आ । रो॒ह॒ । पू॒र्णाम् । अनु॑पऽदस्वतीम् ।
तया॑ । उ॒प॒ऽप्रता॑रय । यः । व॒रः । प्र॒ति॒ऽका॒म्य॑ः ॥ ५ ॥

Agniḥ

II.36.1 O adorable Lord, may a good youngman, sweet of tongue (sam-bhala) come to us (in the svayaṁvara) seeking this sweet-hearted maiden, and may he accept her along with gifts and riches (bhagena). May this girl, pleasing to the wooers and attractive and accomplished at the assemblies, be blessed with marital happiness in the company of this young man as her husband.

Somaḥ, Aryaman and Dhātṛ

II.36.2 The emotionally supported (somajuṣṭa), scripture-supported (brahmajuṣṭa) and legally strengthened (aryamnā sambhṛtam), further blessed by moral and social code, fully satisfied from all sides, request for marriage (pativedanam) has been accepted.

Agni-Soma pair

II.36.3 O foremost adorable Lord, may this woman select out a nice husband (in this svayamvara). May Soma Rajan, our Lord of Bliss, make her happy. May she be blessed with sons, may she be the Chief Lady of the household. May she have the privilege of leading peaceful and prosperous life in her husband's company.

Indra

II.36.4 O bounteous Lord, as this beautiful cave or lair has become a comfortable resting place for animals, so may this woman enjoy marital bliss, always dear to and never disagreeing with her husband.

Sūrya

II.36.5 May you embark upon the boat of marital bliss, which is full and faultless. With it let you get across to the husband (of your choice),who is worthy of you.

आ क्रन्दय धनपते वरमामनसं कृणु ।
सर्वं प्रदक्षिणं कृणु यो वरः प्रतिकाम्यः ॥६॥
इदं हिरण्यं गुल्गुल्वयमौक्षो अथो भगः ।
एते पतिभ्यस्त्वामदुः प्रतिकामाय वेत्तवे ॥७॥
आ ते नयतु सविता नयतु पतिर्यः प्रतिकाम्यः ।
त्वमस्यै धेह्योषधे ॥८॥

आ । क्रन्दय । धनऽपते । वरम् । आऽमनसम् । कृणु ।
सर्वम् । प्रऽदक्षिणम् । कृणु । यः । वरः । प्रतिऽकाम्यः ॥ ६ ॥
इदम् । हिरण्यम् । गुल्गुलु । अयम् । औक्षः । अथो इति । भगः ।
एते । पतिऽभ्यः । त्वाम् । अदुः । प्रतिऽकामाय । वेत्तवे ॥ ७ ॥
आ । ते । नयतु । सविता । नयतु । पतिः । यः । प्रतिऽकाम्यः ।
त्वम् । अस्यै । धेहि । ओषधे ॥ ८ ॥

॥ इति द्वितीयं काण्डम् ॥

Dhanapati

II.36.6 O Lord of wealth, may you call out to my beloved wooer. May you make him well inclined towards me. Offer all that you can to the husband of my choice (who is nice and worthy).

Hiraṇyam Bhagaḥ

II.36.7 This high quality gold, this fragrant bdellium, this cart drawn by bullocks and this wealth, we offer to husbands so that you may get a husband of your choice.

Oṣadhī-herb

II.36.8 May the inspirer Lord bring him here for you. May the husband, who is of your choice desirable, take you with him. O herb, give nourishment to her.

Here ends Kāṇḍa-II

Hymns 36 - Verses 207

Kānda III

तृतीयं काण्डम्

अथ तृतीयं काण्डम् ॥

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१-६) षड्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः। (१) प्रथमर्चोऽग्निः, (२) द्वितीयाया मरुतः, (३-६) तृतीयादिचतसृणाञ्चेन्द्रो देवताः। (१, ४) प्रथमाचतुर्थ्योस्त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयाया विराड्गर्भा भुरिक्त्रिष्टुप्, (३, ६) तृतीयाषष्ठ्योरनुष्टुप्, (५) पञ्चम्याश्च विराट् पुरउष्णिक् छन्दांसि ॥

अग्निर्नः शत्रून्प्रत्येतु विद्वान्प्रतिदहन्नभिशस्तिमरातिम् ।
स सेनां मोहयतु परेषां निर्हस्तांश्च कृणवज्जातवेदाः ॥१॥
यूयमुग्रा मरुत ईदृशे स्थाभि प्रेत मृणत सहध्वम् ।
अमीमृणन्वसवो नाथिता इमे अग्निर्ह्येषां दूतः प्रत्येतु विद्वान् ॥२॥
अमित्रसेनां मघवन्नस्माञ्छत्रूयतीमभि ।
युवं तानिन्द्र वृत्रहन्नग्निश्च दहतं प्रति ॥३॥
प्रसूत इन्द्र प्रवता हरिभ्यां प्र ते वज्रः प्रमृणन्नेतु शत्रून् ।
जहि प्रतीचो अनूचः पराचो विष्वक्सत्यं कृणुहि चित्तमेषाम् ॥४॥

अग्निः । नः । शत्रून् । प्रति । एतु । विद्वान् । प्रतिऽदहन् । अभिऽशस्तिम् । अरातिम् ।
सः । सेनाम् । मोहयतु । परेषाम् । निःऽहस्तान् । च । कृणवत् । जातऽवेदाः ॥ १ ॥
युयम् । उग्राः । मरुतः । ईदृशे । स्थ । अभि । प्र । इत । मृणत । सहध्वम् ।
अमीमृणन् । वसवः । नाथिताः । इमे । अग्निः । हि । एषाम् । दुतः । प्रतिऽएतु । विद्वान् ॥ २ ॥
अमित्रऽसेनाम् । मघऽवन् । अस्मान् । शत्रुऽयतीम् । अभि ।
युवम् । ताम् । इन्द्र । वृत्रऽहन् । अग्निः । च । दहतम् । प्रति ॥ ३ ॥
प्रऽसूतः । इन्द्र । प्रऽवता । हरिऽभ्याम् । प्र । ते । वज्रः । प्रऽमृणन् । एतु । शत्रून् ।
जहि । प्रतीचः । अनूचः । पराचः । विष्वक् । सत्यम् । कृणुहि । चित्तम् । एषाम् ॥४॥

Agni

III.1.1 Let our army chief move against enemies knowing well their stratagems, burning against wide-spread violence and misery. May he confuse the hordes of enemy and knowing all, may he disarm them.(Agni=army chief)

Marut

III.1.2 O fierce storm-troopers (The Maruts), stand by us in such a terrible battle. Move forward, attack and over-whelm (the enemy). These Vasus (home guards) have attacked. Now the enemies are suppliant (and imploring for mercy). May the Army Chief, knowing each and every thing go forward to meet them as an envoy.(Maruts = Storm-troopers, rain-bringing clouds; man)

Indra

III.1.3 O bounteous king, against the army of enemies, which is moving like foes around us, may you, the resplendent, the destroyer of evil and the Army Chief, both burn up fiercely.

III.1.4 O resplendent king, may your chariot drawn by two bay steeds move smooth and fast. May your bolt go forth slaying the enemies. Smite the on-coming, the following ones, that is coming from behind, and the fleeing far. Make their minds utterly confused. (Indra = resplendent king)

इन्द्र सेनां मोहयामित्राणाम् ।
अग्नेर्वातस्य ध्राज्या तान्विषूचो वि नाशय ॥५॥
इन्द्रः सेनां मोहयतु मरुतो घ्नन्त्वोजसा ।
चक्षूंष्यग्निरा दत्तां पुनरेतु पराजिता ॥६॥

इन्द्र । सेनाम् । मोहय । अमित्राणाम् ।
अग्नेः । वातस्य । ध्राज्या । तान् । विषूचः । वि । नाशय ॥ ५ ॥
इन्द्रः । सेनाम् । मोहयतु । मरुतः । घ्नन्तु । ओजसा ।
चक्षूंषि । अग्निः । आ । दत्ताम् । पुनः । एतु । पराऽजिता ॥ ६ ॥

(२) द्वितीयं सूक्तम्

(१–६) षड्ऋचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । (१–२) प्रथमाद्वितीययोर्ऋचोरग्निः, (३–४) तृतीयाचतुर्थ्योरिन्द्रः, (५) पञ्चम्या द्यौः, (६) षष्ठ्याश्च मरुतो देवताः । (१, ५–६) प्रथमापञ्चमीषष्ठीनां त्रिष्टुप्, (२–४) द्वितीयादितृचस्य चानुष्टुप् छन्दांसि ॥

अग्निर्नो दूतः प्रत्येतु विद्वान्प्रतिदहन्नभिशस्तिमरातिम् ।
स चित्तानि मोहयतु परेषां निर्हस्तांश्च कृणवज्जातवेदाः ॥१॥
अयमग्निरमूमुहद्यानि चित्तानि वो हृदि ।
वि वो धमत्वोकसः प्र वो धमतु सर्वतः ॥२॥
इन्द्र चित्तानि मोहयन्नर्वाङाकूत्या चर ।
अग्नेर्वातस्य ध्राज्या तान्विषूचो वि नाशय ॥३॥
व्याकूतय एषामिताथो चित्तानि मुह्यत ।
अथो यदद्यैषां हृदि तदेषां परि निर्जहि ॥४॥

अग्निः । नः । दूतः । प्रतिऽएतु । विद्वान् । प्रतिऽदहन् । अभिऽशस्तिम् । अरातिम् ।
सः । चित्तानि । मोहयतु । परेषाम् । निःऽहस्तान् । च । कृणवत् । जातऽवेदाः ॥ १ ॥
अयम् । अग्निः । अमूमुहत् । यानि । चित्तानि । वः । हृदि ।
वि । वः । धमतु । ओकसः । प्र । वः । धमतु । सर्वतः ॥ २ ॥
इन्द्र । चित्तानि । मोहयन् । अर्वाङ् । आऽकूत्या । चर ।
अग्ने । वातस्य । ध्राज्या । तान् । विषूचः । वि । नाशय ॥ ३ ॥
वि । आऽकूतयः । एषाम् । इत । अथो इति । चित्तानि । मुह्यत ।
अथो इति । यत् । अद्य । एषाम् । हृदि । तत् । एषाम् । परि । निः । जहि ॥ ४ ॥

III.1.5 O resplendent king, throw the army of enemies into disorder. With the violent speed of fire and wind, destroy them fleeing in different directions.

III.1.6 Let the resplendent king confound the army (of the enemies) and let the storm-troopers strike hard with vigour. Let the army Chief deprive it of vision. Let it go back completely defeated.

Agni

III.2.1 Let our army Chief moving forward as an envoy, knowing well, go forth burning, against wide-spread violence and misery. Let him, (confound minds of the enemies), the one who knows all, disarm them.

III.2.2 The army Chief has confounded the thinking power whatever you have in your mind. Let him now drive you away out of your homes. Let him drive you away in all the directions.

Indra

III.2.3 O resplendent king, confounding the minds (of our enemies) let you move towards them with determination to destroy. With the violent speed of fire and wind, destroy them fleeing in different directions.

III.2.4 O determinations (of our enemies), go away. O minds (of our enemies), be confounded. Also whatever plan they have in their mind today, let you foil that completely.

अमीषां चित्तानि प्रतिमोहयन्ती गृहाणाङ्गान्यप्वे परेहि ।
अभि प्रेहि निर्दह हृत्सु शोकैर्ग्राह्यामित्रांस्तमसा विध्य शत्रून् ॥५॥
असौ या सेना मरुतः परेषामस्मानैत्यभ्योजसा स्पर्धमाना ।
तां विध्यत तमसापव्रतेन यथैषामन्यो अन्यं न जानात् ॥६॥

अमीषाम् । चित्तानि । प्रतिऽमोहयन्ती । गृहाण । अङ्गानि । अप्वे । परा । इहि । अभि ।
प्र । इहि । निः । दह । हृत्ऽसु । शोकैः । ग्राह्या अमित्रान् । तमसा । विध्य । शत्रून् ॥
असौ । या । सेना । मरुतः । परेषाम् । अस्मान् । आऽएति । अभि । ओजसा । स्पर्धमाना ।
ताम् । विध्यत । तमसा । अपऽव्रतेन । यथा । एषाम् । अन्यः । अन्यम् । न । जानात ॥

(३) तृतीयं सूक्तम्

(१–६) षड्ऋचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । अग्निर्मन्त्रोक्ता वा देवताः । (१–२, ४) प्रथमाद्वितीयाचतुर्थीनामृचां त्रिष्टुप्, (३) तृतीयायाश्चतुष्पदा भुरिक्पङ्क्तिः, (५–६) पञ्चमीषष्ठयोश्चानुष्टुप् छन्दांसि ॥

अचिक्रदत्स्वपा इह भुवदग्ने व्यचस्व रोदसी उरूची ।
युञ्जन्तु त्वा मरुतो विश्ववेदस आमुं नय नमसा रातहव्यम् ॥१॥
दूरे चित्सन्तमरुषास इन्द्रमा च्यावयन्तु सख्याय विप्रम् ।
यद्गायत्रीं बृहतीमर्कमस्मै सौत्रामण्या दधृषन्त देवाः ॥२॥
अद्भ्यस्त्वा राजा वरुणो ह्वयतु सोमस्त्वा ह्वयतु पर्वतेभ्यः ।
इन्द्रस्त्वा ह्वयतु विड्भ्य आभ्यः श्येनो भूत्वा विश आ पतेमाः ॥३॥
श्येनो हव्यं नयत्वा परस्मादन्यक्षेत्रे अपरुद्धं चरन्तम् ।
अश्विना पन्थां कृणुतां सुगं त इमं सजाता अभिसंविशध्वम् ॥४॥

अचिक्रदत् । स्वऽपाः । इह । भुवत् । अग्ने । वि । अचस्व । रोदसी इति । उरूची
इति । युञ्जन्तु । त्वा । मरुतः । विश्वऽवेदसः । आ । अमुम् । नय । नमसा । रात-
ऽहव्यम् ॥ १ ॥
दूरे । चित् । सन्तम् । अरुषासः । इन्द्रम् । आ । च्यवयन्तु । सख्याय । विप्रम् ।
यत् । गायत्रीम् । बृहतीम् । अर्कम् । अस्मै । सौत्रामण्या । दधृषन्त । देवाः ॥ २ ॥
अत्ऽभ्यः । त्वा । राजा । वरुणः । ह्वयतु । सोमः । त्वा । ह्वयतु । पर्वतेभ्यः ।
इन्द्रः । त्वा । ह्वयतु । विट्ऽभ्यः । आभ्यः । श्येनः । भूत्वा । विशः । आ । पत । इमाः ॥३॥
श्येनः । हव्यम् । नयतु । आ । परस्मात् । अन्यऽक्षेत्रे । अपऽरुद्धम् । चरन्तम् ।
अश्विना । पन्थाम् । कृणुताम् । सुऽगम् । ते । इमम् । सऽजाताः । अभिऽसंविशध्वम् ॥ ४ ॥

Dyauḥ

III.2.5 O epidemic (or fear), Apvā confounding the minds of our enemies, seize their bodies and go away. Visit them again. Burn their hearts with sorrows. Pierce our enemies with gripping darkness. (Cf. Ṛg. X.103.12),(Also Yu. XVII.1, 4 (with variation).Apvā = Sickness ; fear ; one who presides over).

Marutaḥ

III.2.6 There comes the army of enemies challenging our might. May you pierce it with confounding darkness so that none of them may recognize the other.

Agni

III.3.1 O Army Chief, he (the exiled king) calls on you. May he be of good conduct. Fill the specious heaven and earth (with your forces). Let the all-winning storm-troopers the Maruts, join you. With homage here may you bring him, who is worthy of tributes.

III.3.2 Though he be far away, may the unwounded (aruṣasaḥ) soldiers bring the wise resplendent king for friendship. For, the enlightened ones have arranged to receive him with Gāyatrī and Bṛahatī praise-songs under full security measures.

III.3.3 May the venerable Lord, the sovereign, call you here from across the oceans; may the blissful Lord call you here from the mountains; may the resplendent Lord call you here to these people (to receive help from you). May you fly to these people (as if) becoming a hawk.(Varuṇa = Venerable Lord; Soma = Blissful Lord; Indra = Resplendent Lord)

III.3.4 From far away, here may the Lord of excellent speed bring him, who is worthy of being invited, but at present is moving on alien land as an exile. May the divine twin-riders make your path easy. O kinsmen, let you join and group around him.

ह्वयन्तु त्वा प्रतिजनाः प्रति मित्रा अवृषत ।
इन्द्राग्नी विश्वे देवास्ते विशि क्षेममदीधरन् ॥५॥
यस्ते हवं विवदत्सजातो यश्च निष्ट्यः ।
अपाञ्चमिन्द्र तं कृत्वाथेममिहाव गमय ॥६॥

ह्वयन्तु । त्वा । प्रतिऽजनाः । प्रति । मित्राः । अवृषत ।
इन्द्राग्नी इति । विश्वे । देवाः । ते । विशि । क्षेमम् । अदीधरन् ॥ ५ ॥
यः । ते । हवम् । विऽवदत् । सऽजातः । यः । च । निष्ट्यः ।
अपाञ्चम् । इन्द्र । तम् । कृत्वा । अथ । इमम् । इह । अव । गमय ॥ ६ ॥

(४) चतुर्थं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । इन्द्रो देवता । (१) प्रथमर्चो जगती, (२-३, ६-७) द्वितीयातृतीयाषष्ठीसप्तमीनां त्रिष्टुप्, (४-५) चतुर्थीपञ्चम्योश्च भुरिक्त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

आ त्वा गन्राष्ट्रं सह वर्चसोदिहि प्राङ्विशां पतिरेकराट् त्वं वि राज ।
सर्वास्त्वा राजन्प्रदिशो ह्वयन्तूपसद्यो नमस्योऽ भवेह ॥१॥
त्वां विशो वृणतां राज्याय त्वामिमाः प्रदिशः पञ्च देवीः ।
वर्ष्मन्राष्ट्रस्य ककुदि श्रयस्व ततो न उग्रो वि भजा वसूनि ॥२॥
अच्छ त्वा यन्तु हविनः सजाता अग्निर्दूतो अजिरः सं चरातै ।
जायाः पुत्राः सुमनसो भवन्तु बहुं बलिं प्रति पश्यासा उग्रः ॥३॥
अश्विना त्वाग्रे मित्रावरुणोभा विश्वे देवा मरुतस्त्वा ह्वयन्तु ।
अधा मनो वसुदेयाय कृणुष्व ततो न उग्रो वि भजा वसूनि ॥४॥

आ । त्वा । गन् । राष्ट्रम् । सह । वर्चसा । उत् । इहि । प्राङ् । विशाम् । पतिः । एकऽराट् । त्वम् । वि । राज । सर्वाः । त्वा । राजन् । प्रऽदिशः । ह्वयन्तु । उपऽसद्यः । नमस्यः । भव । इह ॥ १ ॥
त्वाम् । विशः । वृणताम् । राज्याय । त्वाम् । इमाः । प्रऽदिशः । पञ्च । देवीः ।
वर्ष्मन् । राष्ट्रस्य । ककुदि । श्रयस्व । ततः । नः । उग्रः । वि । भज । वसूनि ॥ २ ॥
अच्छ । त्वा । यन्तु । हविनः । सऽजाताः । अग्निः । दूतः । अजिरः । सम् । चरातै ।
जायाः । पुत्राः । सुऽमनसः । भवन्तु । बहुम् । बलिम् । प्रति । पश्यासै । उग्रः ॥ ३ ॥
अश्विना । त्वा । अग्रे । मित्रावरुणा । उभा । विश्वे । देवाः । मरुतः । त्वा । ह्वयन्तु ।
अध । मनः । वसुऽदेयाय । कृणुष्व । ततः । नः । उग्रः । वि । भज । वसूनि ॥ ४ ॥

III.3.5 May people invite you to come back. May your friends strengthen you. May the lord resplendent and adorable, and all the bounties of Nature keep you safe and secure amidst your people.(Indrāgnī = Lord resplendent and adorable viśvedevaḥ = All the bounties of Nature).

III.3.6 Whose disputes your being called back, May he be a kinsman or an outsider, O resplendent one, after driving him away, may you reinstate this man here.

Indraḥ

III.4.1 To you has come the kingdom. Rise up with lusture. First become the lord of people. There-after may you shine as the only sovereign. O prince, may all the quarters (all regions, accept you (as their lord), (and none else). May you be approachable as well as revered here.

III.4.2 May people select you for kingship and so may these five celestial regions. Stay at the apex in the body politic of the kingdom. Thereafter, becoming formidable (unchallengable), may you distribute riches among us.

III.4.3 May your kinsmen come forward to you with offerings. May the army Chief go with you as your herald at your command. May your wives and sons be friendly-minded. May you, the formidable, see plenty of tributes being brought.

III.4.4 May the Aśvīnau (twin-riders) first of all call upon you,so may both the Mitra (Lord of measures);and the Varuṇa (venerable);may all the enlightened ones and the storm-troopers accept you as king. Then, O prince,make up your mind to give wealth (to the needy). Thereafter, becoming formidable, may you distribute riches among us.(Aśvins = twin riders).

आ प्र द्रव परमस्याः परावतः शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ।
तदयं राजा वरुणस्तथाह स त्वायमह्वत्स उपेदमेहि ॥५॥
इन्द्रेन्द्र मनुष्या३ः परेहि सं ह्यज्ञास्था वरुणैः संविदानः ।
स त्वायमह्वत्स्वे सधस्थे स देवान्यक्षत्स उ कल्पयाद्विशः ॥६॥
पथ्या रेवतीर्बहुधा विरूपाः सर्वाः संगत्य वरीयस्ते अक्रन् ।
तास्त्वा सर्वाः संविदाना ह्वयन्तु दशमीमुग्रः सुमना वशेह ॥७॥

आ । प्र । द्रव । परमस्याः । पराऽवतः । शिवे इति । ते । द्यावापृथिवी इति । उभे इति । स्ताम् ।
तत् । अयम् । राजा । वरुणः । तथा । आह । सः । त्वा । अयम् । अह्वत् । सः । उप । इदम् ।
आ । इहि ॥ ५ ॥

इन्द्रऽइन्द्र । मनुष्याः । परा । इहि । सम् । हि । अज्ञास्थाः । वरुणैः । सम्ऽविदानः ।
सः । त्वा । अयम् । अह्वत् । स्वे । सधऽस्थे । सः । देवान् । यक्षत् । सः । ऊं इति । कल्पयात् ।
विशः ॥ ६ ॥

पथ्याः । रेवतीः । बहुऽधा । विऽरूपाः । सर्वाः । सम्ऽगत्य । वरीयः । ते । अक्रन् । ताः ।
त्वा । सर्वाः । सम्ऽविदानाः । ह्वयन्तु । दशमीम् । उग्रः । सुऽमनाः । वश३ । इह ॥७॥

(५) पञ्चमं सूक्तम्

(१-८) अष्टर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । सोमः पर्णमणिर्वा देवता । (१) प्रथमर्चः पुरोऽनुष्टुप्त्रिष्टुप्, (२-३, ५-७) द्वितीयातृतीययोः पञ्चम्यादितृचस्य चानुष्टुप्, (४) चतुर्थ्यास्त्रिष्टुप्, (८) अष्टम्याश्च विराडुरोबृहती छन्दांसि ॥

आयमगन्पर्णमणिर्बली बलेन प्रमृणन्त्सपत्नान् ।
ओजो देवानां पय ओषधीनां वर्चसा मा जिन्वत्वप्रयावन् ॥१॥
मयि क्षत्रं पर्णमणे मयि धारयताद्रयिम् ।
अहं राष्ट्रस्याभीवर्गे निजो भूयासमुत्तमः ॥२॥

आ । अयम् । अगन् । पर्णऽमणिः । बली । बलेन । प्रऽमृणन् । सऽपत्नान् ।
ओजः । देवानाम् । पयः । ओषधीनाम् । वर्चसा । मा । जिन्वतु । अप्रऽयावन् ॥ १ ॥
मयि । क्षत्रम् । पर्णऽमणे । मयि । धारयतात् । रयिम् ।
अहम् । राष्ट्रस्य । अभिऽवर्गे । निऽजः । भूयासम् । उत्ऽतमः ॥ २ ॥

III.4.5 Rush on this place from farther even than the farthest distance. May both heaven and earth be gracious to you. So this illustrious Varuṇa (the Police-Chief) has said. As such, he has invited you. Do come to this place (at once).

III.4.6 O king of kings, may you come to all the ranks of your men. Having full concord with the Varuṇa (Police-Chief and Police officers) , you are aware of this invitation. As such he has invited you to his own office, his own residence . He has adored the enlighted ones. He will also manoeuvre and guide the people.

III.4.7 People law-abiding, wealthy and of widely different opinions, all have joined hands for doing great good to you. May all of them, in full concord with each other accept you. may you stay here friendly, strong and kind, up to the tenth decade (of your life).

Somaḥ - Parṇa-Maṇiḥ

III.5.1 This parna jewel (ampoule or capsule), full of power has come to me, ruining my rivals with its power. Vigour of the bounties of Nature, and essence of the medicinal plants, may this fill me with lustre constantly.(Parṇa-maṇiḥ = a medicinal tablet prepared from the extract of the parṇa leaf. These maṇis are to be used by patients in the form of a tablet or capsule.)

III.5.2 O parṇa-ampoule, tablet (or capsule), may you lay ruling power as well as riches in me. In domination of my country, may I be alone (unrivalled) and supreme. (Maṇi = Capsule or a gelatine type of case for a dose of medicine or drug.)

यं निदधुर्वनस्पतौ गुह्यं देवाः प्रियं मणिम् ।
तमस्मभ्यं सहायुषा देवा ददतु भर्तवे ॥३॥
सोमस्य पर्णः सह उग्रमागन्निन्द्रेण दत्तो वरुणेन शिष्टः ।
तं प्रियासं बहु रोचमानो दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ॥४॥
आ मारुक्षत्पर्णमणिर्मह्या अरिष्टतातये ।
यथाहमुत्तरोसान्यर्यम्ण उत संविदः ॥५॥
ये धीवानो रथकाराः कर्मारा ये मनीषिणः ।
उपस्तीन्पर्ण मह्यं त्वं सर्वान्कृण्वभितो जनान् ॥६॥
ये राजानो राजकृतः सूता ग्रामण्यश्च ये ।
उपस्तीन्पर्ण मह्यं त्वं सर्वान्कृण्वभितो जनान् ॥७॥
पर्णोऽसि तनूपानः सयोनिर्वीरो वीरेण मया ।
संवत्सरस्य तेजसा तेन बध्नामि त्वा मणे ॥८॥

यम् । निऽदधुः । वनस्पतौ । गुह्यम् । देवाः । प्रियम् । मणिम् ।
तम् । अस्मभ्यम् । सह । आयुषा । देवाः । ददतु । भर्तवे ॥ ३ ॥
सोमस्य । पर्णः । सहः । उग्रम् । आ । अगन् । इन्द्रेण । दत्तः । वरुणेन । शिष्टः ।
तम् । प्रियासम् । बहु । रोचमानः । दीर्घायुऽत्वाय । शतऽशारदाय ॥ ४ ॥
आ । मा । अरुक्षत् । पर्णऽमणिः । मह्यै । अरिष्टऽतातये ।
यथा । अहम् । उत्तरः । असानि । अर्यम्णः । उत । समऽविदः ॥ ५ ॥
ये । धीवानः । रथऽकाराः । कर्माराः । ये । मनीषिणः ।
उपऽस्तीन् । पर्ण । मह्यम् । त्वम् । सर्वान् । कृणु । अभितः । जनान् ॥ ६ ॥
ये । राजानः । राजऽकृतः । सूताः । ग्रामऽन्यः । च । ये ।
उपऽस्तीन् । पर्ण । मह्यम् । त्वम् । सर्वान् । कृणु । अभितः । जनान् ॥ ७ ॥
पर्णः । असि । तनूऽपानः । सऽयोनिः । वीरः । वीरेण । मया ।
समऽवत्सरस्य । तेजसा । तेन । बध्नामि । त्वा । मणे ॥ ८ ॥

III.5.3 That secret and pleasing ampoule or tablet which the bounties of Nature have hidden in the forest vegetation, may the bounties of Nature grant to us with the intake of it, a long life for our good sustenance.

III.5.4 The Parṇa capsule (holding the drug) is a blessing, the most efficacious as cure, has come to me granted by the resplendent Lord (Indra), and approved by the venerable Lord(Varuṇa). Full of splendour, I shall accept and take it orally in order to enjoy a long life through a hundred autumns.

III.5.5 This Parṇa ampoule-drug has ascended to save me from great ill, so that I acquire superiority to the rich people and to the highly learned ones.

III.5.6 Whosoare skilled chariot makers, and whosoare gifted smiths, O Parṇa tablet , may you gather all of them around me willing to serve.

III.5.7 Those who are Chieftains, the king-makers, and those who are village-leaders, full of initiative, O Parṇa drug-tablet, may you gather all of them around me willing to serve.

III.5.8 O capsule containing the Parṇa drug, you are protector of body, brave and kin to me, (you are) also a brave since birth with the brilliance of the year, thereby I accept you as a drug to be taken orally, i.e., to be swallowed, as a physician I prescribe it to patients (i.e. badhnāmi).

(६) षष्ठं सूक्तम्

(१–८) अष्टर्चस्यास्य सूक्तस्य जगद्बीजं पुरुष ऋषिः । अश्वत्थवनस्पतिर्देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

पुमान्पुंसः परिजातोऽश्वत्थः खदिरादधि ।
स हन्तु शत्रून्मामकान्यानहं द्वेष्मि ये च माम् ॥१॥
तानश्वत्थ निः शृणीहि शत्रून्वैबाधदोधतः ।
इन्द्रेण वृत्रघ्ना मेदी मित्रेण वरुणेन च ॥२॥
यथाश्वत्थ निरभनोन्तर्महत्यर्णवे ।
एवा तान्त्सर्वान्निर्भङ्ग्धि यानहं द्वेष्मि ये च माम् ॥३॥
यः सहमानश्चरसि सासहान इव ऋषभः ।
तेनाश्वत्थ त्वया वयं सपत्नान्त्सहिषीमहि ॥४॥
सिनात्वेनान्निर्ऋतिर्मृत्योः पाशैरमोक्यैः ।
अश्वत्थ शत्रून्मामकान्यानहं द्वेष्मि ये च माम् ॥५॥
यथाश्वत्थ वानस्पत्यानारोहन्कृणुषेधरान् ।
एवा मे शत्रोर्मूर्धानं विष्वग्भिन्द्धि सहस्व च ॥६॥

पुमान् । पुंसः । परिऽजातः । अश्वत्थः । खदिरात् । अधि ।
सः । हन्तु । शत्रून् । मामकान् । यान् । अहम् । द्वेष्मि । ये । च । माम् ॥ १ ॥
तान् । अश्वत्थ । निः । शृणीहि । शत्रून् । वैबाधऽदोधतः ।
इन्द्रेण । वृत्रऽघ्ना । मेदी । मित्रेण । वरुणेन । च ॥ २ ॥
यथा । अश्वत्थ । निःऽअभनः । अन्तः । महति । अर्णवे ।
एव । तान् । सर्वान् । निः । भङ्ग्धि । यान् । अहम् । द्वेष्मि । ये । च । माम् ॥ ३ ॥
यः । सहमानः । चरसि । ससहानःऽइव । ऋषभः ।
तेन । अश्वत्थ । त्वया । वयम् । सऽपत्नान् । सहिषीमहि ॥ ४ ॥
सिनातु । एनान् । निःऽऋतिः । मृत्योः । पाशैः । अमोक्यैः ।
अश्वत्थ । शत्रून् । मामकान् । यान् । अहम् । द्वेष्मि । ये । च । माम् ॥ ५ ॥
यथा । अश्वत्थ । वानस्पत्यान् । आऽरोहन् । कृणुषे । अधरान् ।
एव । मे । शत्रोः । मूर्धानम् । विष्वक् । भिन्द्धि । सहस्व । च ॥ ६ ॥

Aśvatthah

III.6.1 Like a manly person born out of a manly father, Aśvattha (Ficus religiosa -holy fig tree) grows upon khadira (Acacia catechu). May it slay my enemies, whom I hate and who hate me.

III.6.2 With the help of the resplendent Lord (Indra), the destroyer of evil, in alliance with the Lord Friendly (Mitra) and venerable (Varuṇa), O Aśvattha, may you crush completely those enemies , who put up all sorts of obstacles and try to terrorize (us).

III.6.3 O Aśvattha, as you have torn apart (khadira) in the vast mid-space, so may you tear off completely all of them whom I hate and who hate me.
(Kha = midspace; dira = torn apart).

III.6.4 As you go subduing like a victorious bull, as such with you, O Aśvattha, may we subdue our rivals.

III.6.5 O Aśvattha, may the wretchedness with the fetters of death, which may never be loosened, bind them down fast those enemies of mine, whom I hate and who hate me.

III.6.6 O Aśvattha, as you mount upon other trees and thus put them under you, so may you shatter the head of my enemy to pieces and subdue him.

तेऽधराञ्चः प्र प्लवन्तां छिन्ना नौरिव बन्धनात् ।
न वैबाधप्रणुत्तानां पुनरस्ति निवर्तनम् ॥७॥
प्रैणान्नुदे मनसा प्र चित्तेनोत ब्रह्मणा ।
प्रैणान्वृक्षस्य शाखयाश्वत्थस्य नुदामहे ॥८॥

ते । अधराञ्चः । प्र । प्लवन्ताम् । छिन्ना । नौःऽइव । बन्धनात् ।
न । वैबाधऽप्रनुत्तानाम् । पुनः । अस्ति । निऽवर्तनम् ॥ ७ ॥
प्र । एनान् । नुदे । मनसा । प्र । चित्तेन । उत । ब्रह्मणा ।
प्र । एनान् । वृक्षस्य । शाखया । अश्वत्थस्य । नुदामहे ॥ ८ ॥

(७) सप्तमं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्चस्यास्य सूक्तस्य भृग्वङ्गिरा ऋषिः । (१-३) प्रथमादितृचस्य हरिणः, (४) चतुर्थ्या ऋचस्तारके, (५) पञ्चम्या आपः, (६-७) षष्ठीसप्तम्योश्च यक्ष्मनाशनं देवताः । (१-५, ७) प्रथमादिपञ्चानां सप्तम्याश्चानुष्टुप्, (६) षष्ठ्याश्च भुरिगनुष्टुप् छन्दसी ॥

हरिणस्य रघुष्यदोऽधि शीर्षणि भेषजम् ।
स क्षेत्रियं विषाणया विषूचीनमनीनशत् ॥१॥
अनु त्वा हरिणो वृषा पद्भिश्चतुर्भिरक्रमीत् ।
विषाणे वि ष्य गुष्पितं यदस्य क्षेत्रियं हृदि ॥२॥
अदो यदवरोचते चतुष्पक्षमिव च्छदिः ।
तेना ते सर्वं क्षेत्रियमङ्गेभ्यो नाशयामसि ॥३॥
अमू ये दिवि सुभगे विचृतौ नाम तारके ।
वि क्षेत्रियस्य मुञ्चतामधमं पाशमुत्तमम् ॥४॥

हरिणस्य । रघुऽस्यदः । अधि । शीर्षणि । भेषजम् ।
सः । क्षेत्रियम् । विऽसानया । विषूचीनम् । अनीनशत् ॥ १ ॥
अनु । त्वा । हरिणः । वृषा । पत्ऽभिः । चतुःऽभिः । अक्रमीत् ।
विऽसाने । वि । स्य । गुष्पितम् । यत् । अस्य । क्षेत्रियम् । हृदि ॥ २ ॥
अदः । यत् । अवऽरोचते । चतुष्पक्षम्ऽइव । छदिः ।
तेन । ते । सर्वम् । क्षेत्रियम् । अङ्गेभ्यः । नाशयामसि ॥ ३ ॥
अमू इति । ये इति । दिवि । सुभगे इति सुऽभगे । विऽचृतौ । नाम । तारके इति ।
वि । क्षेत्रियस्य । मुञ्चताम् । अधमम् । पाशम् । उत्ऽतमम् ॥ ४ ॥

III.6.7 May they drift down-wards like a boat cut off from its mooring. There is no come-back for those who have been thrown out by the splitter.

III.6.8 I drive them farther with my mind, with my thinking, and with my prayer. We hereby drive them farther with a branch of Aśvattha tree.

Hariṇaḥ

III.7.1 On the head of the fast running deer, there lies a remedy. With his horn, may he drive away the hereditary disease in different directions. (Horn of a deer contains ammonium salts of medicinal virtue.) (Kṣettriyam = inherited from parents)

III.7.2 The impassioned bull-gazelle (vṛṣā-hariṇaḥ) has bounded after you with his four feet. O Horn, may you destroy the hereditary disease that is interwoven in the heart of this man.

III.7.3 What shines there (spread on the floor) like a rectangular bed-cover (chadi) (i.e. dear-skin), with that we drive out of your limbs all the chronic disease.

Vidyut-Tarak

III.7.4 There in the sky are the two auspicious stars, vicṛta (lit.releasers) by name. May they loosen the noose of the hereditary disease set in the lower limbs as well as in the upper limbs.(vicṛtau nāma tārake, a cluster of two stars called vicṛta)

आप इद्वा उ भेषजीरापो अमीवचातनीः ।
आपो विश्वस्य भेषजीस्तास्त्वा मुञ्चन्तु क्षेत्रियात् ॥५॥
यदासुतेः क्रियमाणायाः क्षेत्रियं त्वा व्यानशे ।
वेदाहं तस्य भेषजं क्षेत्रियं नाशयामि त्वत् ॥६॥
अपवासे नक्षत्राणामपवास उषसामुत । अपास्मत्सर्वं दुर्भूतमप क्षेत्रियमुच्छतु ॥७॥

आपः । इत् । वै । ऊं इति । भेषजीः । आपः । अमीवऽचातनीः ।
आपः । विश्वस्य । भेषजीः । ताः । त्वा । मुञ्चन्तु । क्षेत्रियात् ॥ ५ ॥
यत् । आऽसुतेः । क्रियमाणायाः । क्षेत्रियम् । त्वा । विऽआनशे ।
वेद । अहम् । तस्य । भेषजम् । क्षेत्रियम् । नाशयामि । त्वत् ॥ ६ ॥
अपऽवासे । नक्षत्राणाम् । अपऽवासे । उषसाम् । उत ।
अप । अस्मत् । सर्वम् । दुःऽभूतम् । अप । क्षेत्रियम् । उच्छतु ॥ ७ ॥

(८) अष्टमं सूक्तम्

(१-६) षड्ऋचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । (१-४) प्रथमादिचतुर्ऋचां मित्रादयो विश्वे देवाः, (५-६) पञ्चमीषष्ठयोश्च मनो देवताः । (१, ३) प्रथमातृतीययोस्त्रिष्टुप्, (२, ६) द्वितीयाषष्ठयोर्जगती, (४) चतुर्थ्याश्चतुष्पदा विराड्बृहतीगर्भा त्रिष्टुप्, (५) पञ्चम्याश्चानुष्टुप् छन्दांसि ॥

आ यातु मित्र ऋतुभिः कल्पमानः संवेशयन्पृथिवीमुस्रियाभिः ।
अथास्मभ्यं वरुणो वायुरग्निर्बृहद्राष्ट्रं संवेश्यं दधातु ॥१॥
धाता रातिः सवितेदं जुषन्तामिन्द्रस्त्वष्टा प्रति हर्यन्तु मे वचः ।
हुवे देवीमदितिं शूरपुत्रां सजातानां मध्यमेष्ठा यथासानि ॥२॥
हुवे सोमं सवितारं नमोभिर्विश्वानादित्याँ अहमुत्तरत्वे ।
अयमग्निर्दीदायद्दीर्घमेव सजातैरिद्धोऽप्रतिब्रुवद्भिः ॥३॥

आ । यातु । मित्रः । ऋतुऽभिः । कल्पमानः । सम्ऽवेशयन् । पृथिवीम् । उस्रियाभिः ।
अथ । अस्मभ्यम् । वरुणः । वायुः । अग्निः । बृहत् । राष्ट्रम् । सम्ऽवेश्यम् । दधातु ॥१॥
धाता । रातिः । सविता । इदम् । जुषन्ताम् । इन्द्रः । त्वष्टा । प्रति । हर्यन्तु । मे । वचः ।
हुवे । देवीम् । अदितिम् । शूरऽपुत्राम् । सऽजातानाम् । मध्यमेऽस्थाः । यथा । असानि ॥२॥
हुवे । सोमम् । सवितारम् । नमःऽभिः । विश्वान् । आदित्यान् । अहम् । उत्तरऽत्वे ।
अयम् । अग्निः । दीदयत् । दीर्घम् । एव । सऽजातैः । इद्धः । अप्रतिब्रुवत्ऽभिः ॥ ३ ॥

Āpaḥ

III.7.5 Waters are verily the remedies, waters are dispeller of diseases. Waters are cure of all, may they make you free from the hereditary disease.(Āpaḥ = waters. always in feminine and in plural)

Against Yakṣma - Chronic disease

III.7.6 While preparing decoction, the distilled caustic liquor has caused this injury to you. I know the remedy for that and I hereby drive away your chronic and inveterate disease. (Kṣettriya = hereditary and hence chronic and inveterate or deep-rooted)

III.7.7 In the fading of asterisms, in the fading out of the dawns also, from us, may you allow to fade out all that of evil nature , fade out (apavas) the kṣetriya.

Mitra and other Divinities

III.8.1 May the Sun come enabling us to live long with (changing) seasons and pervading the earth with ruddy rays. Thereafter, may the venerable (Varuṇa) Lord, the omnipresent (Vāyu) Lord and the adorable (Agni) Lord grant us a land large enough to live amicably in. (Rāṣṭra = country; empire, land)

III.8.2 May the creator (Dhatṛ) Lord, the bounteous (Ratiḥ) Lord,and the inspirer (Savitṛ) Lord hear this call of mine. May the resplendent (Indra) Lord and supreme architect (Tvaṣṭṛ) listen to my words favourable inclined. I pray to the earth divine, the mother of brave sons, that I may occupy the central-most position among my kinsfolk.

III.8.3 With my homages, I invoke the blissful (soma) Lord, the inspirer (savitṛ) (impeller) and all the suns (the ādityāḥ) (i.e. all the twelve months) for attaining superiority. May this fire (agni), lighted by my kinsmen without uttering a word of opposition, go on burning bright for long.

इहेदसाथ न परो गमाथेर्यो गोपाः पुष्टपतिर्व आजत् ।
अस्मै कामायोप कामिनीर्विश्वे वो देवा उपसंयन्तु ॥४॥
सं वो मनांसि सं व्रता समाकूतीर्नमामसि ।
अमी ये विव्रता स्थन तान्वः सं नमयामसि ॥५॥
अहं गृभ्णामि मनसा मनांसि मम चित्तमनु चित्तेभिरेत ।
मम वशेषु हृदयानि वः कृणोमि मम यातमनुवर्त्मान एत ॥६॥

इह । इत् । असाथ । न । परः । गमाथ । इर्यः । गोपाः । पुष्टऽपतिः । वः । आ । अजत् ।
अस्मै । कामाय । उप । कामिनीः । विश्वे । वः । देवाः । उपऽसंयन्तु ॥ ४ ॥
सम् । वः । मनांसि । सम् । व्रता । सम् । आऽकूतीः । नमामसि ।
अमी इति । ये । विऽव्रताः । स्थन । तान् । वः । सम् । नमयामसि ॥ ५ ॥
अहम् । गृभ्णामि । मनसा । मनांसि । मम । चित्तम् । अनु । चित्तेभिः । आ । इत ।
मम । वशेषु । हृदयानि । वः । कृणोमि । मम । यातम् । अनुऽवर्त्मानः । आ । इत ॥ ६ ॥

(९) नवमं सूक्तम्

(१-६) षड्ऋचस्यास्य सूक्तस्य वामदेव ऋषिः । द्यावापृथिव्यौ विश्वे देवा वा देवताः । (१-३, ५) प्रथमादि-तृचस्य पञ्चम्या ऋचश्चानुष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्चतुष्पदा निचृद्बृहती, (६) षष्ठयाश्च भुरिगनुष्टुप् छन्दांसि ॥

कर्शफस्य विशफस्य द्यौष्पिता पृथिवी माता ।
यथाभिचक्र देवास्तथाप कृणुता पुनः ॥१॥
अश्रेष्माणो अधारयन्तथा तन्मनुना कृतम् ।
कृणोमि वध्रि विष्कन्धं मुष्काबर्हो गवामिव ॥२॥
पिशङ्गे सूत्रे खृगलं तदा बध्नन्ति वेधसः ।
श्रवस्युं शुष्मं काबवं वध्रिं कृण्वन्तु बन्धुरः ॥३॥

कर्शफस्य । विऽशफस्य । द्यौः । पिता । पृथिवी । माता ।
यथा । अभिऽचक्र । देवाः । तथा । अप । कृणुत । पुनः ॥ १ ॥
अश्रेष्माणः । अधारयन् । तथा । तत् । मनुना । कृतम् ।
कृणोमि । वध्रि । विऽस्कन्धम् । मुष्कऽआबर्हः । गवाम्ऽइव ॥ २ ॥
पिशङ्गे । सूत्रे । खृगलम् । तत् । आ । बध्नन्ति । वेधसः ।
श्रवस्युम् । शुष्मम् । काबवम् । वध्रिम् । कृण्वन्तु । बन्धुरः ॥ ३ ॥

III.8.4 O cows, may you stay just here. Please do not go away. May the quick-running cowherd, the nourisher Lord, urge you (to this place). May all the enlightened ones approach you, the desirable , for satisfaction of desires of this sacrificer.(Kāminīḥ = Cows; gopa = cowherd; puṣṭapatih = nourisher Lord)

Mind or Manas

III.8.5 To unity we bend your minds, your actions (vrata), and your resolves. You, who, at present, are of discordant actions, we hereby bend to complete unity.

III.8.6 With my mind, I take hold of your minds. Follow my thought with your thinking. I take your hearts under my control. Tread the path on which I lead you.

Dyāvā-Pṛthivi Pair - All-Bounties.

III.9.1 Of the emaciating (karśapha) and of the penetrating (viśapha-hoofless or with distorted hoofs), (gout), heaven is the father and earth the mother. O bounties of Nature, as you have brought it, so may you remove it also.

III.9.2 Those free from phlegm have kept it (the gout) under control. So it is done by a well-thinking man (Manu). I hereby make the gout impotent, as a castrater emasculates bulls.

III.9.3 Then the wise ones bind a stick with a reddish coloured string (to the affected part). May that bandage make the strong and dehydrating snake-bite (Kābavam) impotent or non-effective.

येना श्रवस्यवश्चरथ देवा इवासुरमायया ।
शुनां कपिरिव दूषणो बन्धुरा काबवस्य च ॥४॥
दुष्ट्यै हि त्वा भत्स्यामि दूषयिष्यामि काबवम् ।
उदाशवो रथा इव शपथेभिः सरिष्यथ ॥५॥
एकशतं विष्कन्धानि विष्ठिता पृथिवीमनु ।
तेषां त्वामग्र उज्जहरुर्मणिं विष्कन्धदूषणम् ॥६॥

येन । श्रवस्यवः । चरथ । देवाःऽइव । असुरऽमायया ।
शुनाम् । कपिःऽइव । दूषणः । बन्धुरा । काबवस्य । च ॥ ४ ॥
दुष्ट्यै । हि । त्वा । भत्स्यामि । दूषयिष्यामि । काबवम् ।
उत् । आशवः । रथाःऽइव । शपथेभिः । सरिष्यथ ॥ ५ ॥
एकऽशतम् । विऽस्कन्धानि । विऽस्थिता । पृथिवीम् । अनु ।
तेषाम् । त्वाम् । अग्रे । उत् । जहरुः । मणिम् । विस्कन्धऽदूषणम् ॥ ६ ॥

(१०) दशमं सूक्तम्

(१-१३) त्रयोदशर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । अष्टका देवता । (१-३, ८-११, १३) प्रथमादितृचस्याष्टम्यादिचतसृणामृचां त्रयोदश्याश्चानुष्टुप् , (४-६, १२) चतुर्थ्यादितृचस्य द्वादश्याश्च त्रिष्टुप् , (७) सप्तम्याश्च त्र्यवसाना षट्पदा विराड्गर्भातिजगती छन्दांसि ॥

प्रथमा ह व्युवास सा धेनुरभवद्यमे ।
सा नः पयस्वती दुहामुत्तरामुत्तरां समाम् ॥१॥
यां देवाः प्रतिनन्दन्ति रात्रिं धेनुमुपायतीम् ।
संवत्सरस्य या पत्नी सा नो अस्तु सुमङ्गली ॥२॥
संवत्सरस्य प्रतिमां यां त्वा रात्र्युपास्महे ।
सा न आयुष्मतीं प्रजां रायस्पोषेण सं सृज ॥३॥

प्रथमा । ह । वि । उवास । सा । धेनुः । अभवत् । यमे ।
सा । नः । पयस्वती । दुहाम् । उत्तराम्ऽउत्तराम् । समाम् ॥ १ ॥
याम् । देवाः । प्रतिऽनन्दन्ति । रात्रिम् । धेनुम् । उपऽआयतीम् ।
सम्ऽवत्सरस्य । या । पत्नी । सा । नः । अस्तु । सुऽमङ्गली ॥ २ ॥
सम्ऽवत्सरस्य । प्रतिऽमाम् । याम् । त्वा । रात्रि । उपऽआस्महे ।
सा । नः । आयुष्मतीम् । प्रऽजाम् । रायः । पोषेण । सम् । सृज ॥ ३ ॥

III.9.4 You, who are active in your strength , like gods fighting incessantly with evils, evil forces(the demons). Even as monkey scorns dogs, O bandage, bandhuraḥ, scorn the kābava. (Ḳabava = cloth-bandages round the wound or ailing limb of the patient.)

III.9.5 Surely I shall bind you for (removing) the ill-effect. Thus I shall remove the ill-effect of the snake-bite. Then you will be able to move about like chariots drawn by vigorous horses with scoldings (of the charioteer).

III.9.6 A hundred and one are hindrances spread all over the earth. With them they have confronted you,the drug-tablet,remover of all hindrances.

Ekāṣtakā

III.10.1 She was the first dawn (Ekāṣṭaka) to shine (in the firmament). In this world (Yama), she became a milch cow. May she, rich in milk, go on feeding us year after year.(Prathamā = the first dawn in the present creation)

III.10.2 Whom the enlightened ones welcome with joy, the (Ekāṣṭakā) night as she approaches as a cow, who is the consort of the year ; may she be propitious to us.

III.10.3 O (Ekāṣṭakā) night, whom we worship as the measure of the cycle of the year, as such may you unite our long-living progeny with riches and nourishment.

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदास्वितरासु चरति प्रविष्टा ।
महान्तो अस्यां महिमानो अन्तर्वधूर्जिगाय नवगज्जनित्री ॥४॥
वानस्पत्या ग्रावाणो घोषमक्रत हविष्कृण्वन्तः परिवत्सरीणम् ।
एकाष्टके सुप्रजसः सुवीरा वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥५॥
इडायास्पदं घृतवत्सरीसृपं जातवेदः प्रति हव्या गृभाय ।
ये ग्राम्याः पशवो विश्वरूपास्तेषां सप्तानां मयि रन्तिरस्तु ॥६॥
आ मा पुष्टे च पोषे च रात्रि देवानां सुमतौ स्याम ।
पूर्णा दर्वे परा पत सुपूर्णा पुनरा पत ।
सर्वान्यज्ञान्त्संभुञ्जतीषमूर्जं न आ भर ॥७॥
आयमगन्त्संवत्सरः पतिरेकाष्टके तव ।
सा न आयुष्मतीं प्रजां रायस्पोषेण सं सृज ॥८॥
ऋतून्यज ऋतुपतीनार्तवानुत हायनान् ।
समाः संवत्सरान्मासान्भूतस्य पतये यजे ॥९॥
ऋतुभ्यष्ट्वार्तवेभ्यो माद्भ्यः संवत्सरेभ्यः ।
धात्रे विधात्रे समृधे भूतस्य पतये यजे ॥१०॥

इयम् । एव । सा । या । प्रथमा । विऽऔच्छत् । आसु । इतरासु । चरति । प्रऽविष्टा ।
महान्तः । अस्याम् । महिमानः । अन्तः । वधूः । जिगाय । नवऽगत् । जनित्री ॥ ४ ॥
वानस्पत्याः । ग्रावाणः । घोषम् । अक्रत । हविः । कृण्वन्तः । परिवत्सरीणम् ।
एकऽअष्टके । सुऽप्रजसः । सुऽवीराः । वयम् । स्याम । पतयः । रयीणाम् ॥ ५ ॥
इडायाः । पदम् । घृतऽवत् । सरीसृपम् । जातऽवेदः । प्रति । हव्या । गृभाय ।
ये । ग्राम्याः । पशवः । विश्वऽरूपाः । तेषाम् । सप्तानाम् । मयि । रन्तिः । अस्तु ॥ ६ ॥
आ । मा । पुष्टे । च । पोषे । च । रात्रि । देवानाम् । सुऽमतौ । स्याम । पूर्णा । दर्वे । परा । पत ।
सुऽपूर्णा । पुनः । आ । पत । सर्वान् । यज्ञान् । सम्ऽभुञ्जती । इषम् । ऊर्जम् । नः । आ । भर ॥
आ । अयम् । अगन् । सम्ऽवत्सरः । पतिः । एकऽअष्टके । तव ।
सा । नः । आयुष्मतीम् । प्रऽजाम् । रायः । पोषेण । सम् । सृज ॥ ८ ॥
ऋतून् । यजे । ऋतुऽपतीन् । आर्तवान् । उत । हायनान् ।
समाः । सम्ऽवत्सरान् । मासान् । भूतस्य । पतये । यजे ॥ ९ ॥
ऋतुऽभ्यः । त्वा । आर्तवेभ्यः । मात्ऽभ्यः । सम्ऽवत्सरेभ्यः ।
धात्रे । विऽधात्रे । सम्ऽऋधे । भूतस्य । पतये । यजे ॥

III.10.4 This is verily she, who in the very beginning dispelled the darkness. She moves about having entered in these other (dawns). Great glories are within her. She is a newly wed bride about to bear a child.

III.10.5 Wooden grinders have started making noise while preparing the oblation meant for the completion of the year. O Ekāṣṭaka, may we, having good progeny and good soldiers, become masters of riches.

III.10.6 The shrine of Iḍā (iḍāyāspadam) flows with ghṛta and butter. O Jataveda (knower of all that is born, an epithet of Agni), please accept our oblations. Cattle and our other animals, of seven kinds and of numerous forms, abide with me fully contented.(Seven animals are = Cow, Horse , Goat, Sheep, Men, Donkey, and Camel).

III.10.7 O (Ekāṣtakā) night, may you set me in prosperity and nourishment. May we be in good books of the enlightened ones. A spoon, go thither full of oblations and come back filled up to brim. Consuming all the oblations at the sacrifice, may you bring food and vigour to us.

III.10.8 O Ekāṣṭakā (eighth night of the moonless fort-night of Maghā month), here has come the year, your husband. As such, may you unite for our long-living progeny with riches and nourishment.

III.10.9 I offer oblations to seasons, to lords of seasons, to couples of seasons, to winters, to summers, to years and to months. I offer oblations to the Lord of all existence.

III.10.10 O Ekāstakā,I adore you for the sake of seasons, for couple of seasons, for months, for the year, for the creator, for the sustainer and for the bounteous Lord of existence.

इडया जुह्वतो वयं देवान्घृतवता यजे ।
गृहानलुभ्यतो वयं सं विशेमोप गोमतः ॥११॥
एकाष्टका तपसा तप्यमाना जजान गर्भं महिमानमिन्द्रम् ।
तेन देवा व्यसहन्त शत्रून्हन्ता दस्यूनामभवच्छचीपतिः ॥१२॥
इन्द्रपुत्रे सोमपुत्रे दुहितासि प्रजापतेः ।
कामानस्माकं पूरय प्रति गृह्णाहि नो हविः ॥१३॥

इडया । जुह्वतः । वयम् । देवान् । घृतऽवता । यजे ।
गृहान् । अलुभ्यतः । वयम् । सम् । विशेम । उप । गोऽमतः ॥ ११ ॥
एकऽअष्टका । तपसा । तप्यमाना । जजान । गर्भम् । महिमानम् । इन्द्रम् ।
तेन । देवाः । वि । असहन्त । शत्रून् । हन्ता । दस्यूनाम् । अभवत् । शचीऽपतिः ॥१२॥
इन्द्रऽपुत्रे । सोमऽपुत्रे । दुहिता । असि । प्रजाऽपतेः ।
कामान् । अस्माकम् । पूरय । प्रति । गृह्णाहि । नः । हविः ॥ १३ ॥

(११) एकादशं सूक्तम्

(१-८) अष्टर्चस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा, भृग्वङ्गिराश्चोभौ वा ऋषी । इन्द्राग्नी आयुः यक्ष्मनाशनश्च देवताः । (१-३) प्रथमादितृचस्य त्रिष्टुप्, (४) चतुर्थ्याः शक्वरीगर्भा जगती, (५-६) पञ्चमी-षष्ठयोरनुष्टुप्, (७) सप्तम्या उष्णिग्बृहतीगर्भा पथ्यापङ्क्तिः, (८) अष्टम्याश्च त्र्यवसाना षट्पदा बृहतीगर्भा जगती छन्दांसि ॥

मुञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय कमज्ञातयक्ष्मादुत राजयक्ष्मात् ।
ग्राहिर्जग्राह यद्येतदेनं तस्या इन्द्राग्नी प्र मुमुक्तमेनम् ॥१॥
यदि क्षितायुर्यदि वा परेतो यदि मृत्योरन्तिकं नीत एव ।
तमा हरामि निर्ऋतेरुपस्थादस्पार्शमेनं शतशारदाय ॥२॥
सहस्राक्षेण शतवीर्येण शतायुषा हविषाहार्षमेनम् ।
इन्द्रो यथैनं शरदो नयात्यति विश्वस्य दुरितस्य पारम् ॥३॥

मुञ्चामि । त्वा । हविषा । जीवनाय । कम् । अज्ञातऽयक्ष्मात् । उत । राजऽयक्ष्मात् ।
ग्राहिः । जग्राह । यदि । एतत् । एनम् । तस्याः । इन्द्राग्नी इति । प्र । मुमुक्तम् । एनम् ॥१॥
यदि । क्षितऽआयुः । यदि । वा । पराऽइतः । यदि । मृत्योः । अन्तिकम् । निऽइतः । एव ।
तम् । आ । हरामि । निःऽऋतेः । उपस्थात् । अस्पार्शम् । एनम् । शतऽशारदाय ॥२॥
सहस्रऽअक्षेण । शतऽवीर्येण । शतऽआयुषा । हविषा । आ । अहार्षम् । एनम् ।
इन्द्रः । यथा । एनम् । शरदः । नयाति । अति । विश्वस्य । दुःऽइतस्य । पारम् ॥ ३ ॥

III.10.11 We entertain the enlightened ones with words of praise and with preparations made of clarified butter. Free from greed, may we enter houses rich with cows.

III.10.12 Ekāṣṭakā practising austerity, has given birth to her embryo, the majestic Sun. With him the enlightened ones have overpowered their enemies and the master of action has become the slayer of robbers.

III.10.13 O Ekāstakā, whose son is the Sun, and whose son is the Moon, you are the daughter of the Lord of all creatures. May you fulfil our desires and accept our offerings.

Indrāgnī (Paīr)-Ayu and against Yakṣma

III.11.1 I release you from the unknown wasting disease as well as from tuberculosis by use of proper diet (haviṣā) for a long life. If the grip has siezed him, may you, O Lord resplendent and adorable (indrāgnī) set him free from it. (cf.Ṛv. X.161.1)

III.11.2 Even if his days of life have come to an end, even if he is to depart from this world, and even if he has been carried very close to death, I hereby bring him back from the very lap of perdition, I have strengthened him to live through a hundred autumns. (cf.Ṛv. X.161.2)

III.11.3 I have brought him back with the use of proper diet giving a thousand times power of sense organs, hundred times of strength and a long life of a hundred years, so that may the resplendent Lord lead him through the (hundred) autumns across all the troubles.(cf.Ṛv. X.161.3 with variation)

शतं जीव शरदो वर्धमानः शतं हेमन्तान्छतमु वसन्तान् ।
शतं त इन्द्रो अग्निः सविता बृहस्पतिः शतायुषा हविषाहार्षमेनम् ॥४॥
प्र विशतं प्राणापानावनड्वाहाविव व्रजम् ।
व्य१न्ये यन्तु मृत्यवो यानाहुरितरान्छतम् ॥५॥
इहैव स्तं प्राणापानौ माप गातमितो युवम् ।
शरीरमस्याङ्गानि जरसे वहतं पुनः ॥६॥
जरायै त्वा परि ददामि जरायै नि धुवामि त्वा ।
जरा त्वा भद्रा नेष्ट व्य१न्ये यन्तु मृत्यवो यानाहुरितरान्छतम् ॥७॥
अभि त्वा जरिमाहित गामुक्षणमिव रज्ज्वा ।
यस्त्वा मृत्युरभ्यधत्त जायमानं सुपाशया ।
तं ते सत्यस्य हस्ताभ्यामुदमुञ्चद्बृहस्पतिः ॥८॥

शतम् । जीव । शरदः । वर्धमानः । शतम् । हेमन्तान् । शतम् । ऊं इति । वसन्तान् । शतम् ।
ते । इन्द्रः । अग्निः । सविता । बृहस्पतिः । शतऽआयुषा । हविषा । आ । अहार्षम् । एनम् ॥
प्र । विशतम् । प्राणापानौ । अनड्वाहौऽइव । व्रजम् ।
वि । अन्ये । यन्तु । मृत्यवः । यान् । आहुः । इतरान् । शतम् ॥
इह । एव । स्तम् । प्राणापानौ । मा । अप । गातम् । इतः । युवम् ।
शरीरम् । अस्य । अङ्गानि । जरसे । वहतम् । पुनः ॥ ६ ॥
जरायै । त्वा । परि । ददामि । जरायै । नि । धुवामि । त्वा । जरा । त्वा । भद्रा । नेष्ट ।
वि । अन्ये । यन्तु । मृत्यवः । यान् । आहुः । इतरान् । शतम् ॥ ७ ॥
अभि । त्वा । जरिमा । अहित । गाम् । उक्षणम्ऽइव । रज्ज्वा ।
यः । त्वा । मृत्युः । अभिऽअधत्त । जायमानम् । सुऽपाशया ।
तम् । ते । सत्यस्य । हस्ताभ्याम् । उत् । अमुञ्चत् । बृहस्पतिः ॥ ८ ॥

III.11.4 Growing always strong, may live through a hundred autumns, through a hundred winters and through a hundred springs also. May the resplendent Lord, the adorable Lord, the inspirer Lord and the Lord supreme provide you with a hundred years. I have brought him back by a dietary for hundred years. (cf.Rv. X.16.4-with variation) (Indra,Agni, Savitr and Bṛhaspati have been invoked one Lord with numerous names)

III.11.5 May you, in-breath and out-breath, go on entering in him as two bullocks in a cow-pen. May other deaths, of which there are hundreds yet to come they say, "keep away".

III.11.6 O in-breath and out-breath, may both of you stay here. May you not depart from here. Again may you carry his body and members up to his ripe old age (jarase) again.

III.11.7 I hereby entrust you to ripe old age (jarāyai). I urge you to reach old age. May the old age lead you benignly. May the other deaths go away, which they call the remaining hundred.

III.11.8 May the ripe old age take hold of you as a steer is tied with a rope. From the death, which had caught you in its fine noose as soon as you were born, the Lord supreme has released you with the hands of your truth.(satyasya).

(१२) द्वादशं सूक्तम्

(१–९) नवर्चस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः। शाला वास्तोष्पतिश्च देवते। (१, ४–५) प्रथमाचतुर्थीपञ्चमीनामृचां त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयाया विराड्जगती, (३) तृतीयाया बृहती, (६) षष्ठ्याः शक्वरीगर्भा जगती, (७) सप्तम्या आर्ष्यनुष्टुप्, (८) अष्टम्या भुरिक्त्रिष्टुप्, (९) नवम्याश्चानुष्टुप् छन्दांसि ॥

इहैव ध्रुवां नि मिनोमि शालां क्षेमे तिष्ठाति घृतमुक्षमाणा।
तां त्वा शाले सर्ववीराः सुवीरा अरिष्टवीरा उप सं चरेम ॥१॥
इहैव ध्रुवा प्रति तिष्ठ शालेऽश्वावती गोमती सूनृतावती।
ऊर्जस्वती घृतवती पयस्वत्युच्छ्रयस्व महते सौभगाय ॥२॥
धरुण्यसि शाले बृहच्छन्दाः पूतिधान्या।
आ त्वा वत्सो गमेदा कुमार आ धेनवः सायमास्पन्दमानाः ॥३॥
इमां शालां सविता वायुरिन्द्रो बृहस्पतिर्नि मिनोतु प्रजानन्।
उक्षन्तूद्ना मरुतो घृतेन भगो नो राजा नि कृषिं तनोतु ॥४॥
मानस्य पत्नि शरणा स्योना देवी देवेभिर्निमितास्यग्रे।
तृणं वसाना सुमना असस्त्वमथास्मभ्यं सहवीरं रयिं दाः ॥५॥
ऋतेन स्थूणामधि रोह वंशोग्रो विराजन्नप वृङ्क्ष्व शत्रून्।
मा ते रिषन्नुपसत्तारो गृहाणां शाले शतं जीवेम शरदः सर्ववीराः ॥६॥

इह। एव। ध्रुवाम्। नि। मिनोमि। शालाम्। क्षेमे। तिष्ठाति। घृतम्। उक्षमाणा।
ताम्। त्वा। शाले। सर्वऽवीराः। सुऽवीराः। अरिष्टऽवीराः। उप। सम्। चरेम ॥ १ ॥
इह। एव। ध्रुवा। प्रति। तिष्ठ। शाले। अश्वऽवती। गोऽमती। सूनृताऽवती।
ऊर्जस्वती। घृतऽवती। पयस्वती। उत्। श्रयस्व। महते। सौभगाय ॥ २ ॥
धरुणी। असि। शाले। बृहत्ऽछन्दाः। पूतिऽधान्या।
आ। त्वा। वत्सः। गमेत्। आ। कुमारः। आ। धेनवः। सायम्। आऽस्पन्दमानाः ॥ ३ ॥
इमाम्। शालाम्। सविता। वायुः। इन्द्रः। बृहस्पतिः। नि। मिनोतु। प्रऽजानन्।
उक्षन्तु। उद्ना। मरुतः। घृतेन। भगः। नः। राजा। नि। कृषिम्। तनोतु ॥ ४ ॥
मानस्य। पत्नि। शरणा। स्योना। देवी। देवेभिः। निऽमिता। असि। अग्रे।
तृणम्। वसाना। सुऽमनाः। असः। त्वम्। अथ। अस्मभ्यम्। सहऽवीरम्। रयिम्। दाः ॥५॥
ऋतेन। स्थूणाम्। अधि। रोह। वंश। उग्रः। विऽराजन्। अप। वृङ्क्ष्व। शत्रून्।
मा। ते। रिषन्। उपऽसत्तारः। गृहाणाम्। शाले। शतम्। जीवेम। शरदः। सर्वऽवीराः ॥

House-śātā-Vāstoṣpatiḥ

III.12.1 At this very place, I construct my permanent house. May this residence stand safe and secure overflowing with clarified butter. O house, may we dwell here with all our sons, with excellent sons and with sons never harmed (ever unharmed) (Virāḥ=sons; also brave persons.)

III.12.2 O house, may you stand at this very place permanently, rich with horses (aśvāvatī), with cows,(gomatī) and with truthful as well as pleasing speech (sūnṛtāvatī). May you flourish full of vigour, full of clarified butter, full of milk for our great good fortune (prosperity).

III.12.3 O house, supported on pillars you are, having a big roof. You are full of cleaned food grains. May calves, and steers come to you and in the evening may the cows come streaming (with good milk).

III.12.4 May the impeller Lord, the omnipresent Lord, the resplendent Lord, the Lord supreme, knowing well bless us in the construction of this house. May the cloud-bearing winds sprinkle it with water and clarified butter. May the sovereign Lord of all round prosperity make our cultivation flourish.

III.12.5 O mistress of measures and construction (mānasya patni), from the very beginning you have been built by the enlightend ones as a good shelter, comfortable and shining. Covered with grass(thatch), may you be benign to us and may bring to us riches along with brave sons.(Patni = O lovely dwelling).

III.12.6 O flag-pole, mount upon the central pillar with righteousness. Formidable and glorious, keep our enemies away. O house, may those, who live in you, never be harmed. May we live through a hundred autumns with all our sons (and grand sons).

एमां कुमारस्तरुण आ वत्सो जगता सह ।
एमां परिस्रुतः कुम्भ आ दध्नः कलशैरगुः ॥७॥
पूर्णं नारि प्र भर कुम्भमेतं घृतस्य धारामुमृतेन संभृताम् ।
इमां पातृनमृतेना समङ्ग्धीष्टापूर्तमभि रक्षात्येनाम् ॥८॥
इमा आपः प्र भराम्ययक्ष्मा यक्ष्मनाशनीः ।
गृहानुप प्र सीदाम्यमृतेन सहाग्निना ॥९॥

आ । इमाम् । कुमारः । तरुणः । आ । वत्सः । जगता । सह ।
आ । इमाम् । परिऽस्रुतः । कुम्भः । आ । दध्नः । कलशैः । अगुः ॥ ७ ॥
पूर्णम् । नारि । प्र । भर । कुम्भम् । एतम् । घृतस्य । धाराम् । अमृतेन । सम्ऽभृताम् ।
इमाम् । पातृन् । अमृतेन । सम् । अङ्ग्धि । इष्टापूर्तम् । अभि । रक्षाति । एनाम् ॥ ८ ॥
इमाः । आपः । प्र । भरामि । अयक्ष्माः । यक्ष्मऽनाशनीः ।
गृहान् । उप । प्र । सीदामि । अमृतेन । सह । अग्निना ॥ ९ ॥

(१३) त्रयोदशं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्चस्यास्य सूक्तस्य भृगुर्ऋषिः । वरुणः सिन्ध्वापो वा देवताः । (१) प्रथमर्चो निचृदनुष्टुप्, (२-४, ७) द्वितीयादित्र्यृचस्य सप्तम्याश्चानुष्टुप्, (५) पञ्चम्या विराड्जगती, (६) षष्ठयाश्च निचृत्त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

यददः संप्रयतीरहावनदता हते ।
तस्मादा नद्यो३ नाम स्थ ता वो नामानि सिन्धवः ॥१॥
यत्प्रेषिता वरुणेनाच्छीभं समवल्गत ।
तदाप्नोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु ष्ठन ॥२॥
अपकामं स्यन्दमाना अवीवरत वो हि कम् ।
इन्द्रो वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्नाम वो हितम् ॥३॥

यत् । अदः । सम्ऽप्रयतीः । अहौ । अनदत । हते ।
तस्मात् । आ । नद्यः । नाम । स्थ । ताः । वः । नामानि । सिन्धवः ॥ १ ॥
यत् । प्रऽइषिताः । वरुणेन । आत् । शीभम् । सम्ऽअवल्गत ।
तत् । आप्नोत् । इन्द्रः । वः । यतीः । तस्मात् । आपः । अनु । स्थन ॥ २ ॥
अपऽकामम् । स्यन्दमानाः । अवीवरत । वः । हि । कम् ।
इन्द्रः । वः । शक्तिऽभिः । देवीः । तस्मात् । वाः । नाम । वः । हितम् ॥ ३ ॥

III.12.7 May a grown up youth, a lad, and a baby son come to this house along with moving cattle. May the jars of pressed out juice along with the pitchers of curd be stored here.

III.12.8 O woman, to this house of ours bring the full jar pouring out a stream of clarified butter (as if) imbued with immortality. Serve the drinkers with a draught of this ambrosia. May the supplies of all the desired things keep this house fully equipped in every respect.

III.12.9 I bring here these waters, free from wasteful disease (consumption) and destroyers of the wasteful disease. I enter these houses with the never-dying fire (the ever-glowing one).(ayaksmā = free from disease; yaksmā-nāśanīh= destroyer of disease).

Rivers - Varuṇaḥ

III.13.1 Term "nāḍī" - Since you roar while this charged cloud (ahi) is burst, clearly for that reason your name is nadī or nadyaḥ (one that roars). O sindhus, (flowing ones, the rivers) your other names also are similar(i.e.conveying their meaning).

III.13.2 Term "āpaḥ" - As you, urged by the venerable Lord (varuna), surround all swiftly, as if dancing in a group, and the resplendent one enters you when you are going away, so you get your name āpah (those that enter, or are entered into). (āpnot leads to the name āpah. śībham = ksīpra nāma; swift)

III.13.3 Term "vāri" - For happiness, the resplendent Lord restrains you, the divine ones, who use to flow (loiter) with your forces against his desire. Therefore, your name comes to be the vār (the restrained ones; the chosen ones).

एको वो देवोप्यतिष्ठत्स्यन्दमाना यथावशम् ।
उदानिषुर्महीरिति तस्मादुदकमुच्यते ॥४॥
आपो भद्रा घृतमिदाप आसन्नग्नीषोमौ बिभ्रत्याप इत्ताः ।
तीव्रो रसो मधुपृचामरंगम आ मा प्राणेन सह वर्चसा गमेत् ॥५॥
आदित्पश्याम्युत वा शृणोम्या मा घोषो गच्छति वाङ्मासाम् ।
मन्ये भेजानो अमृतस्य तर्हि हिरण्यवर्णा अतृपं यदा वः ॥६॥
इदं व आपो हृदयमयं वत्स ऋतावरीः ।
इहेत्थमेत शक्वरीर्यत्रेदं वेशयामि वः ॥७॥

एकः । वः । देवः । अपि । अतिष्ठत् । स्यन्दमानाः । यथाऽवशम् ।
उत् । आनिषुः । महीः । इति । तस्मात् । उदकम् । उच्यते ॥ ४ ॥
आपः । भद्राः । घृतम् । इत् । आपः । आसन् । अग्नीषोमौ । बिभ्रति । आपः । इत् । ताः ।
तीव्रः । रसः । मधुऽपृचाम् । अरम्ऽगमः । आ । मा । प्राणेन । सह । वर्चसा । गमेत् ॥५॥
आत् । इत् । पश्यामि । उत । वा । शृणोमि । आ । मा । घोषः । गच्छति । वाक् । मा । आसाम् ।
मन्ये । भेजानः । अमृतस्य । तर्हि । हिरण्यऽवर्णाः । अतृपम् । यदा । वः ॥ ६ ॥
इदम् । वः । आपः । हृदयम् । अयम् । वत्सः । ऋतऽवरीः ।
इह । इत्थम् । आ । इत । शक्वरीः । यत्र । इदम् । वेशयामि । वः ॥ ७ ॥

(१४) चतुर्दशं सूक्तम्

(१-६) षड्डचस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । गोष्ठो मन्त्रोक्ता वा देवताः । (१-५) प्रथमादिपञ्चर्चामनुष्टुप्, (६) षष्ठ्याश्चार्षी त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

सं वो गोष्ठेन सुषदा सं रय्या सं सुभूत्या ।
अहर्जातस्य यन्नाम तेना वः सं सृजामसि ॥१॥
सं वः सृजत्वर्यमा सं पूषा सं बृहस्पतिः ।
समिन्द्रो यो धनंजयो मयि पुष्यत यद्वसु ॥२॥

सम् । वः । गोऽस्थेन । सुऽसदा । सम् । रय्या । सम् । सुऽभूत्या ।
अहःऽजातस्य । यत् । नाम । तेन । वः । सम् । सृजामसि ॥ १ ॥
सम् । वः । सृजतु । अर्यमा । सम् । पूषा । सम् । बृहस्पतिः ।
सम् । इन्द्रः । यः । धनम्ऽजयः । मयि । पुष्यत । यत् । वसु ॥ २ ॥

III.13.4 Term "udaka" - The Lord alone superintend you (O udaka) who flow according to your will. Due to this, they the mighty ones, heave up having acquired greatness (They breathed upward fast). So they are called udaka (that goes upwards).

III.13.5 Term "ghṛtā" - The waters are excellent. The waters are verily the purified butter, and those waters sustain the fire and the herbal sap. May the potent essence of honey-sweet waters, never diminishing in effect, unite (conjoin) me with vital breath as well as wịth lustre.

III.13.6 I see them here and there, and I hear them. Their sound comes to me, as if it is their speech. O bright coloured waters, when I take you to my full satisfaction, I feel, as if I have tasted the nectar.

III.13.7 O waters, this is your heart. O supporters of eternal truth, this sacrifice is your dear child. O mighty bestowers, may you come here, this way, where now I place you.

Cow-stall - Goṣṭhaḥ-Aryaman

III.14.1 O cows, we provide you with a cow-stall pleasing to live in, with nourishing food, and with comforts, we confer names on you when you are one day old.

III.14.2 May the ordainer Lord make you procreate, may the nourisher Lord, may the Lord supreme,and may the resplendent one , winner of wealth, make you procreate. May you, O cows, nourish me with your richness of milk.

संजग्माना अबिभ्युषीरस्मिन्गोष्ठे करीषिणीः ।
बिभ्रतीः सोम्यं मध्वनमीवा उपेतन ॥३॥
इहैव गाव एतनेहो शकेव पुष्यत ।
इहैवोत प्र जायध्वं मयि संज्ञानमस्तु वः ॥४॥
शिवो वो गोष्ठो भवतु शारिशाकेव पुष्यत ।
इहैवोत प्र जायध्वं मया वः सं सृजामसि ॥५॥
मया गावो गोपतिना सचध्वमयं वो गोष्ठ इह पोषयिष्णुः ।
रायस्पोषेण बहुला भवन्तीर्जीवा जीवन्तीरुप वः सदेम ॥६॥

सम्ऽजग्मानाः । अबिभ्युषीः । अस्मिन् । गोऽस्थे । करीषिणीः ।
बिभ्रतीः । सोम्यम् । मधु । अनमीवाः । उपऽएतन ॥ ३ ॥
इह । एव । गावः । आ । इतन । इहो इति । शकाऽइव । पुष्यत ।
इह । एव । उत । प्र । जायध्वम् । मयि । सम्ऽज्ञानम् । अस्तु । वः ॥ ४ ॥
शिवः । वः । गोऽस्थः । भवतु । शारिशाकाऽइव । पुष्यत ।
इह । एव । उत । प्र । जायध्वम् । मया । वः । सम् । सृजामसि ॥ ५ ॥
मया । गावः । गोऽपतिना । सचध्वम् । अयम् । वः । गोऽस्थः । इह । पोषयिष्णुः ।
रायः । पोषेण । बहुलाः । भवन्तीः । जीवाः । जीवन्तीः । उप । वः । सदेम ॥ ६ ॥

(१५) पञ्चदशं सूक्तम्

(१-८) महर्षिस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । विश्वे देवा इन्द्राग्नी वा देवते । (१) प्रथमर्चो भुरिक्त्रिष्टुप्, (२-३, ६) द्वितीयातृतीययोः षष्ठ्याश्च त्रिष्टुप्, (४) चतुर्थ्यास्त्र्यवसाना षट्पदा बृहतीगर्भा विराडत्यष्टिः, (५) पञ्चम्या विराड्जगती, (७) सप्तम्या अनुष्टुप्, (८) अष्टम्याश्च निचृत्त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

इन्द्रमहं वणिजं चोदयामि स न ऐतु पुरएता नो अस्तु ।
नुदन्नरातिं परिपन्थिनं मृगं स ईशानो धनदा अस्तु मह्यम् ॥१॥
ये पन्थानो बहवो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी संचरन्ति ।
ते मा जुषन्तां पयसा घृतेन यथा क्रीत्वा धनमाहराणि ॥२॥

इन्द्रम् । अहम् । वणिजम् । चोदयामि । सः । नः । आ । एतु । पुरःऽएता । नः । अस्तु ।
नुदन् । अरातिम् । परिऽपन्थिनम् । मृगम् । सः । ईशानः । धनऽदाः । अस्तु । मह्यम् ॥ १ ॥
ये । पन्थानः । बहवः । देवऽयानाः । अन्तरा । द्यावापृथिवी इति । सम्ऽचरन्ति ।
ते । मा । जुषन्ताम् । पयसा । घृतेन । यथा । क्रीत्वा । धनम् । आऽहराणि ॥ २ ॥

III.14.3 O cows of plentiful droppings, may you come to this cow-stall moving together, fearless, free from disease, bearing sweet and pleasing milk.

III.14.4 O cows, come only to this place. Let you grow up here like flies. May you procreate and multiply here. May there be complete understanding between you and me.

III.14.5 May this cow-stall be auspicious for you. Let you flourish like cultivated rice. May you procreate and multiply here. We provide you with happiness. (śāriśākā = an animal unidentified (Sāyaṇa);, since śāli means rice also it may be cultivated rice - Griffith)

III.14.6 O cows, may you be attached to me, your master. This is your cow-stall. Here I am your nourisher. May we attend on you multiplying in richness and nourishment and living long.

Indra

III.15.1 I urge the resplendent one (Indra), the trader. May he come to us and be our leader. Slaying the defaulter (who does not pay our dues), the highway man and the wild beast, may he become the master as well as bestower of riches for me.(Paripanthinam- highway man; the thief or robber)

Pathways - Panthānaḥ

III.15.2 May those many pathways, which extend in the midst of heaven and earth and along which the enlightened ones travel, delight me with milk and butter, may I make rich profits by sale and purchase.

इध्मेनाग्न इच्छमानो घृतेन जुहोमि हव्यं तरसे बलाय ।
यावदीशे ब्रह्मणा वन्दमान इमां धियं शतसेयाय देवीम् ॥३॥
इमामग्ने शरणिं मीमृषो नो यमध्वानमगाम दूरम् ।
शुनं नो अस्तु प्रपणो विक्रयश्च प्रतिपणः फलिनं मा कृणोतु ।
इदं हव्यं संविदानौ जुषेथां शुनं नो अस्तु चरितमुत्थितं च ॥४॥
येन धनेन प्रपणं चरामि धनेन देवा धनमिच्छमानः ।
तन्मे भूयो भवतु मा कनीयोऽग्ने सातघ्नो देवान्हविषा नि षेध ॥५॥
येन धनेन प्रपणं चरामि धनेन देवा धनमिच्छमानः ।
तस्मिन्म इन्द्रो रुचिमा दधातु प्रजापतिः सविता सोमो अग्निः ॥६॥
उप त्वा नमसा वयं होतर्वैश्वानर स्तुमः ।
स नः प्रजास्वात्मसु गोषु प्राणेषु जागृहि ॥७॥
विश्वाहा ते सदमिद्भरेमाश्वायेव तिष्ठते जातवेदः ।
रायस्पोषेण समिषा मदन्तो मा ते अग्ने प्रतिवेशा रिषाम ॥८॥

इध्मेन । अग्ने । इच्छमानः । घृतेन । जुहोमि । हव्यम् । तरसे । बलाय ।
यावत् । ईशे । ब्रह्मणा । वन्दमानः । इमाम् । धियम् । शतऽसेयाय । देवीम् ॥ ३ ॥
इमाम् । अग्ने । शरणिम् । मीमृषः । नः । यम् । अध्वानम् । अगाम । दूरम् ।
शुनम् । नः । अस्तु । प्रऽपणः । विऽक्रयः । च । प्रतिऽपणः । फलिनम् । मा । कृणोतु ।
इदम् । हव्यम् । सम्ऽविदानौ । जुषेथाम् । शुनम् । नः । अस्तु । चरितम् । उत्थितम् । च ॥
येन । धनेन । प्रऽपणम् । चरामि । धनेन । देवाः । धनम् । इच्छमानः । तत् । मे ।
भूयः । भवतु । मा । कनीयः । अग्ने । सातऽघ्नः । देवान् । हविषा । नि । सेध ॥ ५ ॥
येन । धनेन । प्रऽपणम् । चरामि । धनेन । देवाः । धनम् । इच्छमानः ।
तस्मिन् । मे । इन्द्रः । रुचिम् । आ । दधातु । प्रजाऽपतिः । सविता । सोमः । अग्निः ॥६॥
उप । त्वा । नमसा । वयम् । होतः । वैश्वानर । स्तुमः ।
सः । नः । प्रऽजासु । आत्मऽसु । गोषु । प्राणेषु । जागृहि ॥ ७ ॥
विश्वाहा । ते । सदम् । इत् । भरेम । अश्वायऽइव । तिष्ठते । जातऽवेदः ।
रायः । पोषेण । सम् । इषा । मदन्तः । मा । ते । अग्ने । प्रतिऽवेशाः । रिषाम ॥८॥

Agniḥ

III.15.3 Desirous of wealth and overwhelming might, I offer you, O adorable Lord, my dedicated actions, further enlivened by devotion, and supported by knowledge. Praising you with sacred hymns, as much as I can, I propitiate you that you may render this praise resplendent with infinite treasure.(Cf.Ṛv. III.18.3)

Purchase and sale

III.15.4 O adorable Lord, may you pardon this offence of ours that we have taken to such a distant path. May delightful be the deal and the sale. May the counter-deal also make me fruitful. May both of you enjoy this offering in friendly accord. May the turn-over as well as the profit be delightful to me.

III.15.5 O enlightened ones, may this money, with which I strike my deals, desiring money out of money, go on increasing for me; may it never decrease. O adorable leader, may you appease with offerings those enlightened ones who want to kill the profit.

III.15.6 O enlightened ones, may in this money, with which I strike my deals, desiring money out of money, the resplendent Lord (indra) give me pleasure, and so may do the Lord of creatures (prajapati), the inspirer Lord (savitṛ), the blissful Lord (soma) and the adorable Lord (agni).

III.15.7 O fire divine, invoker of enlightened ones and benefactor of all men, we approach you with praise and homage. May you keep awake in our progeny (prajāsu), in ourselves, in our sense organs (goṣu and in our vital breaths (prāṇeṣu).

III.15.8 O knower of all (jātaveda) to you, staying at home, we bring offering as to a horse. Rejoicing in riches and nourishment as well as plenty of food, O adorable leader, may we, your neighbours, suffer no harm.

(१६) षोडशं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । अग्नीन्द्रादयो मन्त्रोक्ता देवताः । (१) प्रथमर्च आर्षी जगती, (२-३, ५-७) द्वितीयातृतीययोः पञ्चम्यादितृचस्य च त्रिष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्च भुरिक्पङ्क्तिश्छन्दांसि ॥

प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं हवामहे प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विना ।
प्रातर्भगं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं प्रातः सोममुत रुद्रं हवामहे ॥१॥
प्रातर्जितं भगमुग्रं हवामहे वयं पुत्रमदितेर्यो विधर्ता ।
आध्रश्चिद्यं मन्यमानस्तुरश्चिद्राजा चिद्यं भगं भक्षीत्याह ॥२॥
भग प्रणेतर्भग सत्यराधो भगेमां धियमुदवा ददन्नः ।
भग प्र णो जनय गोभिरश्वैर्भग प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम ॥३॥
उतेदानीं भगवन्तः स्यामोत प्रपित्व उत मध्ये अह्नाम् ।
उतोदितौ मघवन्त्सूर्यस्य वयं देवानां सुमतौ स्याम ॥४॥
भग एव भगवाँ अस्तु देवस्तेना वयं भगवन्तः स्याम ।
तं त्वा भग सर्व इज्जोहवीमि स नो भग पुरएता भवेह ॥५॥
समध्वरायोषसो नमन्त दधिक्रावेव शुचये पदाय ।
अर्वाचीनं वसुविदं भगं मे रथमिवाश्वा वाजिन आ वहन्तु ॥६॥

प्रातः । अग्निम् । प्रातः । इन्द्रम् । हवामहे । प्रातः । मित्रावरुणा । प्रातः । अश्विना ।
प्रातः । भगम् । पूषणम् । ब्रह्मणः । पतिम् । प्रातः । सोमम् । उत । रुद्रम् । हवामहे ॥ १ ॥
प्रातःऽजितम् । भगम् । उग्रम् । हवामहे । वयम् । पुत्रम् । अदितेः । यः । विऽधर्ता ।
आध्रः । चित् । यम् । मन्यमानः । तुरः । चित् । राजा । चित् । यम् । भगम् । भक्षि । इति । आह ।
भग । प्रऽनेतः । भग । सत्यऽराधः । भग । इमाम् । धियम् । उत् । अव । ददत् । नः ।
भग । प्र । नः । जनय । गोभिः । अश्वैः । भग । प्र । नृऽभिः । नृऽवन्तः । स्याम ॥ ३ ॥
उत । इदानीम् । भगऽवन्तः । स्याम । उत । प्रऽपित्वे । उत । मध्ये । अह्नाम् ।
उत । उत्ऽइतौ । मघऽवन् । सूर्यस्य । वयम् । देवानाम् । सुऽमतौ । स्याम ॥ ४ ॥
भगः । एव । भगऽवान् । अस्तु । देवः । तेन । वयम् । भगऽवन्तः । स्याम ।
तम् । त्वा । भग । सर्वः । इत् । जोहवीमि । सः । नः । भग । पुरःऽएता । भव । इह ॥५॥
सम् । अध्वराय । उषसः । नमन्त । दधिक्रावाऽइव । शुचये । पदाय ।
अर्वाचीनम् । वसुऽविदम् । भगम् । मे । रथम्ऽइव । अश्वाः । वाजिनः । आ । वहन्तु ॥६॥

Agni - Indra Pair

III.16.1 We invoke at the morning the fire - divine; at dawn, the Lord of Light and Plasma; at dawn, the pair of twin divines; at dawn, the Lord of riches and nourishment; and universal priest at the morning , the Lord of Bliss and Vitality.(Cf.Ṛv. VII.41.1)(A morning invocation to divine Lord and Nature's bounties; agni,indra,mitra,varuṇa,aśvinau, bhaga, pūṣan, brahmanaspati, soma and rudra)

III.16.2 We invoke at dawn the powerful gracious bounty, āditya, the son of Mother Infinity, who is the sustainer of the universe, to whom the common man, even the opulent one praise and say: " give me (wealth) for my enjoyment".(Cf. Ṛv VII.41.2)

III.16.3 O Lord gracious, the foremost guide to our sacred work and faithful promisor of wealth, may you, granting our wishes, make our ceremony effective, and enrich us with wisdom and vitality. May we, O gracious Lord, be rich in leaders and followers.(Gobhih = with wisdom; aśvaih = with vitality.) (Cf. Ṛv VII.41.3)

III.16.4 May we, at this hour be fortunate, also in the forenoon or at midday, or at sun-rise; may we, O bounteous Lord, be happy in the loving kindness of all divine powers. (Cf. Ṛv VII.41.4)

III.16.5 O gracious Lord, possessor of graces as you are, through you, may we obtain the graces. Every one, verily, repeatedly invokes you. O gracious Lord, may you be our champion at this solemnity. (Cf. Ṛv. VII.41.5)

III.16.6 May the dawns come to bless our worship with the speed of cyclone (dadhikrau) moving to its target. As strong steeds draw a chariot, may they (these dawns) bring me hitherward grace, the bestower of prosperity. (Cf. Ṛv. VII.41.6)

अश्वावतीर्गोमतीर्न उषासो वीरवतीः सदमुच्छन्तु भद्राः ।
घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥७॥

अश्वऽवतीः । गोऽमतीः । नः । उषसः । वीरऽवतीः । सदम् । उच्छन्तु । भद्राः ।
घृतम् । दुहानाः । विश्वतः । प्रऽपीताः । यूयम् । पात । स्वस्तिऽभिः । सदा । नः ॥७॥

(१७) सप्तदशं सूक्तम्

(१-९) नवर्चस्यास्य सूक्तस्य विश्वामित्र ऋषिः । सीता देवता । (१) प्रथमर्च आर्षी गायत्री, (२, ५, ९) द्वितीयापञ्चमीनवमीनां त्रिष्टुप्, (३) तृतीयायाः पथ्यापङ्क्तिः, (४, ६) चतुर्थीषष्ठयोरनुष्टुप्, (७) सप्तम्या विराट् पुर उष्णिक्, (८) अष्टम्याश्च निचृदनुष्टुप् छन्दांसि ॥

सीरा युञ्जन्ति कवयो युगा वि तन्वते पृथक् । धीरा देवेषु सुम्नयौ ॥१॥
युनक्त सीरा वि युगा तनोत कृते योनौ वपतेह बीजम् ।
विराजः श्नुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत्सृण्यः पक्वमा यवन् ॥२॥
लाङ्गलं पवीरवत्सुशीमं सोमसत्सरु ।
उदिद्वपतु गामविं प्रस्थावद्रथवाहनं पीबरीं च प्रफर्व्यम् ॥३॥
इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु तां पूषाभि रक्षतु । सा नः पयस्वती दुहामुत्तरामुत्तरां समाम् ॥४॥
शुनं सुफाला वि तुदन्तु भूमिं शुनं कीनाशा अनु यन्तु वाहान् ।
शुनासीरा हविषा तोशमाना सुपिप्पला ओषधीः कर्तमस्मै ॥५॥
शुनं वाहाः शुनं नरः शुनं कृषतु लाङ्गलम् । शुनं वरत्रा बध्यन्तां शुनमष्ट्रामुदिङ्गय ॥६॥

सीरा । युञ्जन्ति । कवयः । युगा । वि । तन्वते । पृथक् । धीराः । देवेषु । सुम्नऽयौ ॥ १ ॥
युनक्त । सीरा । वि । युगा । तनोत । कृते । योनौ । वपत । इह । बीजम् । विऽराजः ।
श्नुष्टिः । सऽभराः । असत् । नः । नेदीयः । इत् । सृण्यः । पक्वम् । आ । यवन् ॥२॥
लाङ्गलम् । पवीरऽवत् । सुऽशीमम् । सोमसत्ऽसरु ।
उत् । इत् । वपतु । गाम् । अविम् । प्रस्थाऽवत् । रथऽवाहनम् । पीबरीम् । च । प्रऽफर्व्यम् ॥३॥
इन्द्रः । सीताम् । नि । गृह्णातु । ताम् । पूषा । अभि । रक्षतु ।
सा । नः । पयस्वती । दुहाम् । उत्तराम्ऽउत्तराम् । समाम् ॥ ४ ॥
शुनम् । सुऽफालाः । वि । तुदन्तु । भूमिम् । शुनम् । कीनाशाः । अनु । यन्तु । वाहान् ।
शुनासीरा । हविषा । तोशमाना । सुऽपिप्पलाः । ओषधीः । कर्तम् । अस्मै ॥ ५ ॥
शुनम् । वाहाः । शुनम् । नरः । शुनम् । कृषतु । लाङ्गलम् ।
शुनम् । वरत्राः । बध्यन्ताम् । शुनम् । अष्ट्राम् । उत् । इङ्गय ॥ ६ ॥

III.16.7 May the auspicious mornings dawn on us ever,with wealth of vitality (aśvavatī), with the wealth of wisdom (gomatī) and valiant prosperity (vīravatī). May she come streaming with all abundance and affection. May you along with the divine forces ever cherish us with blessings.

Sītā - Furrow

III.17.1 The wise farmers (kavayaḥ) harness the ploughs (sīra); they extend severally the yokes (yuga)- they the wise ones (dhīra), with a longing for favour (sumnayau) towards the enlightened experts (deveṣu). (also Ṛv. X. 101.4)

III.17.2 Harness the ploughs, O people, and extend the yokes, scatter (vapata) the seed (bījam) here in the prepared womb (yonau). May the bunch (śnuṣṭiḥ) of virāj (either prayer or an anna, grain) be burdened (sabharā) for us. May the sickles draw in (ā-yavan) the ripe grain (pakvama yavan) yet closer (asannah) (Virāj = prayer,or anna,grain; Srṇyah = near the hook or sickle) (Also Ṛv. X.101.3; Yv. XII.68)

III.17.3 Let the plough (lāṇgala),lance-pointed (pavītra-vat) well-lying, with nicely smoothed handle, turn up (ud-vap) cow, sheep (gām, avim) an on-going chariot-frame (rathavāhanam) and a plump (pīvarī) which (prapharvyam, working girl). (Also Yv.XII.71-Variation).

III.17.4 May the resplendent Lord, Indra, hold down the furrow (sītā), let Pusan, the lord of protection defend it. Let it rich in milk, furnish us more and more every summer.(Also Ṛg. IV.47.7)

III.17.5 Successfully (śunam), may the good ploughsharer (suphālā) insert or thrust apart the soil (earth, bhūmi); successfully,let the plough men(kīnāśaḥ) follow the beasts of draft (vāhān), O śunāsira, do you both, furnishing the oblation (or giving the ceremonial āhuti) make the herbs (oṣadhi) rich in berries. (suphala) for this person. (also Ṛv. IV.47.8)

III.17.6 With full success (śunam), let the draft-animals (vāhāḥ) with all success, the men, also successfully, let the plough (lāṇgalm) plough the field ; successfully, let the straps (varatrā) be bound, and with all success may you brandish the goad (aṣṭrām). (Also Ṛv. IV.57.4)

शुनासीरेह स्म मे जुषेथाम् । यद्दिवि चक्रथुः पयस्तेनेमामुप सिञ्चतम् ॥७॥
सीते वन्दामहे त्वार्वाची सुभगे भव । यथा नः सुमना असो यथा नः सुफला भुवः ॥८॥
घृतेन सीता मधुना समक्ता विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्भिः ।
सा नः सीते पयसाभ्याववृत्स्वोर्जस्वती घृतवत्पिन्वमाना ॥९॥

शुनासीरा । इह । स्म । मे । जुषेथाम् ।
यत् । दिवि । चक्रथुः । पयः । तेन । इमाम् । उप । सिञ्चतम् ॥ ७ ॥
सीते । वन्दामहे । त्वा । अर्वाची । सुऽभगे । भव ।
यथा । नः । सुऽमनाः । असः । यथा । नः । सुऽफला । भुवः ॥८ ॥
घृतेन । सीता । मधुना । सम्ऽअक्ता । विश्वैः । देवैः । अनुऽमता । मरुत्ऽभिः ।
सा । नः । सीते । पयसा । अभिऽआववृत्स्व । ऊर्जस्वती । घृतऽवत् । पिन्वमाना ॥ ९ ॥

(१८) अष्टादशं सूक्तम्

(१-६) षडृचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । वनस्पतिः (बाणपर्ण्योषधिः) देवता । (१-३, ५) प्रथमादितृचस्य पञ्चम्याश्चानुष्टुप्, (४) चतुर्थ्या अनुष्टुब्गर्भा चतुष्पादुष्णिक्, (६) षष्ठ्याश्चोष्णिग्गर्भा पथ्यापङ्क्तिश्छन्दांसि ॥

इमां खनाम्योषधिं वीरुधां बलवत्तमाम् ।
यया सपत्नीं बाधते यया संविन्दते पतिम् ॥१॥
उत्तानपर्णे सुभगे देवजूते सहस्वति ।
सपत्नीं मे परा णुद पतिं मे केवलं कृधि ॥२॥
नहि ते नाम जग्राह नो अस्मिन्रमसे पतौ ।
परामेव परावतं सपत्नीं गमयामसि ॥३॥

इमाम् । खनामि । ओषधिम् । वीरुधाम् । बलवत्ऽतमाम् ।
यया । सऽपत्नीम् । बाधते । यया । सम्ऽविन्दते । पतिम् ॥ १ ॥
उत्तानऽपर्णे । सुऽभगे । देवऽजूते । सहस्वति ।
सऽपत्नीम् । मे । परा । नुद । पतिम् । मे । केवलम् । कृधि ॥ २ ॥
नहि । ते । नाम । जग्राह । नो इति । अस्मिन् । रमसे । पतौ ।
पराम् । एव । पराऽवतम् । सऽपत्नीम् । गमयामसि ॥ ३ ॥

III.17.7 O sunāsīra, may both of you enjoy me here whatsoever milk, you have produced in heaven (divi cakrathuḥ) may you pour all that on this furrow. (Also Ṛv. IV.57.5)

III.17.8 O sīte (furrow), we pay our best homage to you, may you kindly turn on this side, O you bring fortune to us, we have full support from you. May you bring good fruits for us. (Also Ṛv. IV.57.6)

III.17.9 Let the furrow (sītā) be irrigated with sweet waters. May it be favoured by all the bounties of Nature (viśvedevaih) and the cloud-bearing winds (marudbhiḥ). As such O furrow, may you turn towards us full of milk, invigorating and swelling with ghee (clarified butter).

Vanaspati - Vāṇaparṇī

III.18.1 I hereby dig up this herb, most potent among creepers, with which one repells the rival wife (sapatnī) and with which one wins the husband for herself alone. (oṣadhi = drug; vīrudha = drug in the form of a creeper) (Cf.Ṛv. X.145.1)

III.18.2 O uttānaparṇi (having leaves with face upwards), bringer of sexual bliss, suggested by the learned ones, O vanquisher, may you drive away my rival and make my husband mine only.(Cf. Ṛv. X.145.2)

III.18.3 I would not even utter your name, who dally(ramase) with this husband of ours. Far, remote and even further, I drive away my rival wife.(Cf. Rv. X.145.4)

उत्तराहमुत्तर उत्तरेदुत्तराभ्यः ।
अधः सपत्नी या ममाधरा साधराभ्यः ॥४॥
अहमस्मि सहमानाथो त्वमसि सासहिः ।
उभे सहस्वती भूत्वा सपत्नीं मे सहावहै ॥५॥
अभि तेऽधां सहमानामुप तेऽधां सहीयसीम् ।
मामनु प्र ते मनो वत्सं गौरिव धावतु पथा वारिव धावतु ॥६॥

उत्ऽतरा । अहम् । उत्ऽतरे । उत्ऽतरा । इत् । उत्ऽतराभ्यः ।
अधः । सऽपत्नी । या । मम । अधरा । सा । अधराभ्यः ॥ ४ ॥
अहम् । अस्मि । सहमाना । अथो इति । त्वम् । असि । ससहिः ।
उभे इति । सहस्वती इति । भूत्वा । सऽपत्नीम् । मे । सहावहै ॥ ५ ॥
अभि । ते । अधाम् । सहमानाम् । उप । ते । अधाम् । सहीयसीम् ।
माम् । अनु । प्र । ते । मनः । वत्सम् । गौःऽइव । धावतु । पथा । वाःऽइव । धावतु ॥६॥

(१९) एकोनविंशं सूक्तम्

(१-८) अष्टर्चस्यास्य सूक्तस्य वसिष्ठ ऋषिः । विश्वे देवाः, चन्द्रमा इन्द्रो वा देवता । (१) प्रथमर्चः पथ्याबृहती, (२, ४) द्वितीयाचतुर्थ्योरनुष्टुप् , (३) तृतीयाया भुरिग्बृहती, (५) पञ्चम्यास्त्रिष्टुप् , (६) षष्ठयास्त्र्यवसाना षट्पदा त्रिष्टुप्ककुम्मतीगर्भातिजगती, (७) सप्तम्या विराडास्तारपङ्क्तिः, (८) अष्टम्याश्च पथ्यापङ्क्तिश्छन्दांसि ॥

संशितं म इदं ब्रह्म संशितं वीर्यं१ बलम् ।
संशितं क्षत्रमजरमस्तु जिष्णुर्येषामस्मि पुरोहितः ॥१॥
समहमेषां राष्ट्रं स्यामि समोजो वीर्यं१ बलम् ।
वृश्चामि शत्रूणां बाहूननेन हविषाहम् ॥२॥
नीचैः पद्यन्तामधरे भवन्तु ये नः सूरिं मघवानं पृतन्यान् ।
क्षिणामि ब्रह्मणामित्रानुन्नयामि स्वानहम् ॥३॥

समऽशितम् । मे । इदम् । ब्रह्म । समऽशितम् । वीर्य१म् । बलम् ।
समऽशितम् । क्षत्रम् । अजरम् । अस्तु । जिष्णुः । येषाम् । अस्मि । पुरःऽहितः ॥ १ ॥
सम् । अहम् । एषाम् । राष्ट्रम् । स्यामि । सम् । ओजः । वीर्य१म् । बलम् ।
वृश्चामि । शत्रूणाम् । बाहून् । अनेन । हविषा । अहम् ॥ २ ॥
नीचैः । पद्यन्ताम् । अधरे । भवन्तु । ये । नः । सूरिम् । मघऽवानम् । पृतन्यान् ।
क्षिणामि । ब्रह्मणा । अमित्रान् । उत् । नयामि । स्वान् । अहम् ॥ ३ ॥

III.18.4 O supreme one, may I become superior, superior even to the superiors. May my rival wife go down, lower than the lowest.(Cf.Ṛv. X.145.3)

III.18.5 I am conquering by nature. You also are vanquisher of enemies. Let both of us, full of conquering power, vanquish my rival (wife). (Cf.Ṛv. X.145.5) (sahamānā; sāsahi; sahasvatī and sahāvahai-abhibhavitri = conquering one, vanquisher and so on.)

III.18.6 I have girt you, the conquering plant all around. I have put you, even more conquering, near me. May your mind speed towards me, as a cow runs after her calf, as the water runs along its channel. (Cf.Ṛv. X.145.6) (sahamānā, sāsahi, sahasvatīand sahīyasī).

Viśvedevaḥ

III.19.1 Sharpened (samśitam) is this knowledge of mine, and sharpened is my vigour (vīrya) and power (bala). May sharpened be the victorous and never diminishing ruling power of those whom do I lead.

III.19.2 I hereby quicken the princely sway of these people. I quicken their strength, vigour and power. With this offering, I slash off the arms of the enemies. (syāmi = śyāmi, rend away, slash lash, cut, from.

III.19.3 May they, who attack our bounteous and learned leader, fall with faces downwards; may they be subdued. With my knowledge, I destroy the enemies and lead our own men up to glory.

तीक्ष्णीयांसः परशोरग्नेस्तीक्ष्णतरा उत ।
इन्द्रस्य वज्रात्तीक्ष्णीयांसो येषामस्मि पुरोहितः ॥४॥
एषामहमायुधा सं स्याम्येषां राष्ट्रं सुवीरं वर्धयामि ।
एषां क्षत्रमजरमस्तु जिष्ण्वे३षां चित्तं विश्वेऽवन्तु देवाः ॥५॥
उद्धर्षन्तां मघवन्वाजिनान्युद्वीराणां जयतामेतु घोषः ।
पृथग्घोषा उलुलयः केतुमन्त उदीरताम्
देवा इन्द्रज्येष्ठा मरुतो यन्तु सेनया ॥६॥
प्रेता जयता नर उग्रा वः सन्तु बाहवः ।
तीक्ष्णेषवोबलधन्वनो हतोग्रायुधा अबलानुग्रबाहवः ॥७॥
अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्मसंशिते ।
जयामित्रान्प्र पद्यस्व जह्ये३षां वरंवरं मामीषां मोचि कश्चन ॥८॥

तीक्ष्णीयांसः । परशोः । अग्नेः । तीक्ष्णऽतराः । उत ।
इन्द्रस्य । वज्रात् । तीक्ष्णीयांसः । येषाम् । अस्मि । पुरःऽहितः ॥ ४ ॥
एषाम् । अहम् । आयुधा । सम् । स्यामि । एषाम् । राष्ट्रम् । सुऽवीरम् । वर्धयामि ।
एषाम् । क्षत्रम् । अजरम् । अस्तु । जिष्णु । एषाम् । चित्तम् । विश्वे । अवन्तु । देवाः ॥५॥
उत् । हर्षन्ताम् । मघऽवन् । वाजिनानि । उत् । वीराणाम् । जयताम् । एतु । घोषः । पृथक् ।
घोषाः । उलुलयः । केतुऽमन्तः । उत् । ईरताम् । देवाः । इन्द्रऽज्येष्ठाः । मरुतः । यन्तु । सेनया ॥
प्र । इत । जयत । नरः । उग्राः । वः । सन्तु । बाहवः ।
तीक्ष्णऽइषवः । अबलऽधन्वनः । हत । उग्रऽआयुधाः । अबलान् । उग्रऽबाहवः ॥ ७ ॥
अवऽसृष्टा । परा । पत । शरव्ये । ब्रह्मऽसंशिते । जय । अमित्रान् । प्र । पद्यस्व ।
जहि । एषाम् । वरम्ऽवरम् । मा । अमीषाम् । मोचि । कः । चन ॥ ८ ॥

(२०) विंशं सूक्तम्

(१-१०) दशर्चस्यास्य सूक्तस्य वसिष्ठ ऋषिः । (१-२, ५) प्रथमाद्वितीययोर्ऋचोः पञ्चम्याश्चाग्निः, (३-४, ६-१०) तृतीयाचतुर्थ्योः षष्ठ्यादिपञ्चानाञ्च भगादयो देवताः । (१-५, ७, ९-१०) प्रथमादिपञ्चानां सप्तमीनवमीदशमीनाञ्चानुष्टुप्, (६) षष्ठ्याः पथ्यापङ्क्तिः, (८) अष्टम्याश्च विराड्जगती छन्दांसि ॥

अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः ।
तं जानन्नग्न आ रोहाधा नो वर्धया रयिम् ॥१॥

अयम् । ते । योनिः । ऋत्वियः । यतः । जातः । अरोचथाः ।
तम् । जानन् । अग्ने । आ । रोह । अध । नः । वर्धय । रयिम् ॥ १ ॥

III.19.4 Sharper than an axe, sharper even than the fire and sharper than the thunder-bolt of the resplendent Lord, are they whom I lead (in the battle).

III.19.5 I sharpen their weapons. I make their nation prosper with brave young men. May their victorious ruling power remain undiminished. May all the enlightened ones keep their morale high.

III.19.6 O bounteous Lord, may our weapons cheer up. May the shout of winning heroes go up. May the soldiers bearing their standards raise the ullullu cry of joy severally. May the storm-troopers led by the king himself, accompany our army.

III.19.7 Move forward O men, and win the victory Let your arms be fierce. Let you with sharpened arrows kill the enemies having weak bows. Let you having formidable weapons and powerful arms finish the powerless enemies.(Cf. Ṛv. X.103.13)

III.19.8 O killer arrow, sharpened with the scientific knowledge, having been shot, let you go far and fall. Let you enter the enemies and conquer them. Kill each and every prominent among them. Let none of them escape.(Cf.Ṛv. VI.75.16)

Agni

III.20.1 O fire divine, this is your regular abode , born out of which you shine forth. Knowing that, may you ascend to it. Thereafter may you increase our riches.

अग्ने अच्छा वदेह नः प्रत्यङ्नः सुमना भव ।
प्र णो यच्छ विशां पते धनदा असि नस्त्वम् ॥२॥
प्र णो यच्छत्वर्यमा प्र भगः प्र बृहस्पतिः ।
प्र देवीः प्रोत सूनृता रयिं देवी दधातु मे ॥३॥
सोमं राजानमवसेऽग्निं गीर्भिर्हवामहे ।
आदित्यं विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम् ॥४॥
त्वं नो अग्ने अग्निभिर्ब्रह्म यज्ञं च वर्धय ।
त्वं नो देव दातवे रयिं दानाय चोदय ॥५॥

इन्द्रवायू उभाविह सुहवेह हवामहे ।
यथा नः सर्व इज्जनः संगत्यां सुमना असद्दानकामश्च नो भुवत् ॥६॥
अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय ।
वातं विष्णुं सरस्वतीं सवितारं च वाजिनम् ॥७॥

अग्ने । अच्छ । वद । इह । नः । प्रत्यङ् । नः । सुऽमनाः । भव ।
प्र । नः । यच्छ । विशाम् । पते । धनऽदाः । असि । नः । त्वम् ॥ २ ॥
प्र । नः । यच्छतु । अर्यमा । प्र । भगः । प्र । बृहस्पतिः ।
प्र । देवीः । प्र । उत । सूनृता । रयिम् । देवी । दधातु । मे ॥ ३ ॥
सोमम् । राजानम् । अवसे । अग्निम् । गीःऽभिः । हवामहे ।
आदित्यम् । विष्णुम् । सूर्यम् । ब्रह्माणम् । च । बृहस्पतिम् ॥ ४ ॥
त्वम् । नः । अग्ने । अग्निऽभिः । ब्रह्म । यज्ञम् । च । वर्धय ।
त्वम् । नः । देव । दातवे । रयिम् । दानाय । चोदय ॥ ५ ॥
इन्द्रवायू इति । उभौ । इह । सुऽहवा । इह । हवामहे । यथा । नः । सर्वः । इत् । जनः ।
सम्ऽगत्याम् । सुऽमनाः । असत् । दानऽकामः । च । नः । भुवत् ॥ ६ ॥
अर्यमणम् । बृहस्पतिम् । इन्द्रम् । दानाय । चोदय ।
वातम् । विष्णुम् । सरस्वतीम् । सवितारम् । च । वाजिनम् ॥७॥

III.20.2 O adorable Lord (agne), may you speak fovourably to us. May you be friendly inclined towards us. O Lord of the people, give to us liberally. For us you are the bestower of wealth.(Cf. Ṛv. X.141.1)

Aryaman - Bhagaḥ Bṛhaspatiḥ Deviḥ

III.20.3 May the ordainer Lord (aryamā) give liberally to us, may the Lord of all-round prosperity (bhaga) and the lord supreme (bṛhaspati) give; may the divinities and the truthful speech divine bestow riches on me.(Cf. Ṛv. X.141.2)

III.20.4 With our prayers, for protection we invoke the blissful Lord (soma), the sovereign (rājānam), also the adorable Lord (agni), the Lord of eternity (āditya), the omnipresent (viṣṇu), the impeller (sūrya), the Lord of knowledge (brahmāṇam) and the Lord supreme (bṛhaspati). (Cf.Ṛv. X.141.3)

Agni

III.20.5 O adorable Lord, may you increase our knowledge and sacrifice with fires divine. O Lord, may you urge the donor to give riches to us. (Cf.Ṛv..X.141.6)

Indra - Vāyu Pair

III.20.6 O lord resplendent and omnipresent,here we invoke you, easy to invoke, so that all the people who come in our contact, may be favorably inclined towards and become willing to give gifts to us. (Ṛv. X.141.4)

Aryaman

III.20.7 (With your prayers) urge the ordainer Lord (aryaman) the Lord supreme (bṛhaspati) the resplendent Lord (indra), Lord of motion (vātam), the omnipresent Lord (Viṣṇu), the speech divine (sarasvatī) and the quick inspirer Lord (savitṛ vājinam) to favour us with bountiful donations. (Cf. Ṛv. X.141.5)

वाजस्य नु प्रसवे सं बभूविमेमा च विश्वा भुवनान्यन्तः ।
उतादित्सन्तं दापयतु प्रजानन्रयिं च नः सर्ववीरं नि यच्छ ॥८॥
दुह्रां मे पञ्च प्रदिशो दुह्रामुर्वीर्यथाबलम् ।
प्रापेयं सर्वा आकूतीर्मनसा हृदयेन च ॥९॥
गोसनिं वाचमुदेयं वर्चसा माभ्युदिहि ।
आ रुन्धां सर्वतो वायुस्त्वष्टा पोषं दधातु मे ॥१०॥

वाजस्य । नु । प्रऽसवे । सम् । बभूविम । इमा । च । विश्वा । भुवनानि । अन्तः ।
उत । अदित्सन्तम् । दापयतु । प्रऽजानन् । रयिम् । च । नः । सर्वऽवीरम् । नि । यच्छ ॥८॥
दुह्राम् । मे । पञ्च । प्रऽदिशः । दुह्राम् । उर्वीः । यथाऽबलम् ।
प्र । आपेयम् । सर्वाः । आऽकूतीः । मनसा । हृदयेन । च ॥ ९ ॥
गोऽसनिम् । वाचम् । उत्ऽदेयम् । वर्चसा । मा । अभिऽउदिहि ।
आ । रुन्धाम् । सर्वतः । वायुः । त्वष्टा । पोषम् । दधातु । मे ॥ १० ॥

(२१) एकविंशं सूक्तम्

(१-१०) दशर्चस्यास्य सूक्तस्य वसिष्ठ ऋषिः । (१-७) प्रथमादिसप्तर्चामग्नयः, (८-१०) अष्टम्यादितृचस्य च मन्त्रोक्ता देवताः । (१) प्रथमायाः पुरोऽनुष्टुप्त्रिष्टुप्, (२-३, ८) द्वितीयातृतीयाष्टमीनां भुरिक् त्रिष्टुप्, (४) चतुर्थ्यास्त्रिष्टुप्, (५) पञ्चम्या जगती, (६) षष्ठ्या उपरिष्टाद्विराड्बृहती, (७) सप्तम्या विराड्गर्भा त्रिष्टुप्, (९) नवम्या निचृदनुष्टुप्, (१०) दशम्याश्चानुष्टुप् छन्दांसि ॥

ये अग्नयो अप्स्व१न्तर्ये वृत्रे ये पुरुषे ये अश्मसु ।
य आविवेशौषधीर्यो वनस्पतींस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥१॥
यः सोमे अन्तर्यो गोष्वन्तर्य आविष्टो वयःसु यो मृगेषु ।
य आविवेश द्विपदो यश्चतुष्पदस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥२॥
य इन्द्रेण सरथं याति देवो वैश्वानर उत विश्वदाव्यः ।
यं जोहवीमि पृतनासु सासहिं तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥३॥

ये । अग्नयः । अप्ऽसु । अन्तः । ये । वृत्रे । ये । पुरुषे । ये । अश्मऽसु ।
यः । आऽविवेश । ओषधीः । यः । वनस्पतीन् । तेभ्यः । अग्निऽभ्यः । हुतम् । अस्तु । एतत् ॥ १ ॥
यः । सोमे । अन्तः । यः । गोषु । अन्तः । यः । आऽविष्टः । वयःऽसु । यः । मृगेषु ।
यः । आऽविवेश । द्विऽपदः । यः । चतुःऽपदः । तेभ्यः । अग्निऽभ्यः । हुतम् । अस्तु । एतत् ॥ २ ॥
यः । इन्द्रेण । सऽरथम् । याति । देवः । वैश्वानरः । उत । विश्वऽदाव्यः ।
यम् । जोहवीमि । पृतनासु । ससहिम् । तेभ्यः । अग्निऽभ्यः । हुतम् । अस्तु । एतत् ॥ ३ ॥

All Bhuvana

III.20.8 By the growth of food, we have come into existence and all these beings are within (dependent on) it. May the Lord, knowing our heart's desires, make the unwilling donor willing to give, and bestow on us riches along with all the brave sons for ever.

Five Regions

III.20.9 May the five regions of heaven pour their milk for me; may the spacious earths pour milk according to their capacity. May I obtain fulfillment of all desires of my mind and heart. (pañca diśaḥ = five regions-east, south, west,north and middle or central one, madhya.)

Vāyu and Tvaṣṭṛ

III.20.10 May I speak words winning cows for me. May the vital wind surround me on all sides. May the supreme architect provide nourishment for me.

Agniḥ

III.21.1 The fires, that exist within waters, that exist in clouds, that in man, that in rocks, and that have entered the plants and the trees, to those fires let this oblation be offered.

III.21.2 The fire, that exist in the medicinal herb, that exists within cattle, that has entered into the birds, that into the wild animals, that has entered into bipeds and that into quadrupeds -to those fires let this oblation be offered.

III.21.3 To the fire-divine that rides with the resplendent one in the same chariot, to the fire beneficial for all men, to the fire that consumes all, and to the fire, whom, the conqueror one, invoke while fighting battles - to all those fires let this oblation be offered.

यो देवो विश्वाद्यमु काममाहुर्यं दातारं प्रतिगृह्णन्तमाहुः ।
यो धीरः शक्रः परिभूरदाभ्यस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥४॥
यं त्वा होतारं मनसाभि संविदुस्त्रयोदश भौवनाः पञ्च मानवाः ।
वर्चोधसे यशसे सूनृतावते तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥५॥
उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे ।
वैश्वानरज्येष्ठेभ्यस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥६॥
दिवं पृथिवीमन्वन्तरिक्षं ये विद्युतमनुसंचरन्ति ।
ये दिक्ष्वन्तर्ये वाते अन्तस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥७॥
हिरण्यपाणिं सवितारमिन्द्रं बृहस्पतिं वरुणं मित्रमग्निम् ।
विश्वान्देवानङ्गिरसो हवामह इमं क्रव्यादं शमयन्त्वग्निम् ॥८॥
शान्तो अग्निः क्रव्याच्छान्तः पुरुषरेषणः ।
अथो यो विश्वदाव्यस्तं क्रव्यादमशीशमम् ॥९॥

यः । देवः । विश्वऽअत् । यम् । ऊं इति । कामम् । आहुः । यम् । दातारम् । प्रतिऽगृह्णन्तम् । आहुः ।
यः । धीरः । शक्रः । परिऽभूः । अदाभ्यः । तेभ्यः । अग्निऽभ्यः । हुतम् । अस्तु । एतत् ॥४॥
यम् । त्वा । होतारम् । मनसा । अभि । सम्ऽविदुः । त्रयःऽदश । भौवनाः । पञ्च । मानवाः ।
वर्चःऽधसे । यशसे । सूनृताऽवते । तेभ्यः । अग्निऽभ्यः । हुतम् । अस्तु । एतत् ॥ ५ ॥
उक्षऽअन्नाय । वशाऽअन्नाय । सोमऽपृष्ठाय । वेधसे ।
वैश्वानरऽज्येष्ठेभ्यः । तेभ्यः । अग्निऽभ्यः । हुतम् । अस्तु । एतत् ॥ ६ ॥
दिवम् । पृथिवीम् । अनु । अन्तरिक्षम् । ये । विऽद्युतम् । अनुऽसंचरन्ति ।
ये । दिक्षु । अन्तः । ये । वाते । अन्तः । तेभ्यः । अग्निऽभ्यः । हुतम् । अस्तु । एतत् ॥ ७ ॥
हिरण्यऽपाणिम् । सवितारम् । इन्द्रम् । बृहस्पतिम् । वरुणम् । मित्रम् । अग्निम् ।
विश्वान् । देवान् । अङ्गिरसः । हवामहे । इमम् । क्रव्यऽअदम् । शमयन्तु । अग्निम् ॥ ८ ॥
शान्तः । अग्निः । क्रव्यऽअत् । शान्तः । पुरुषऽरेषणः ।
अथो इति । यः । विश्वऽदाव्यः । तम् । क्रव्यऽअदम् । अशीशमम् ॥ ९ ॥

III.21.4 Who the divine one is all-consuming, who is called Kāma (desire), who is called giver as well as the receiver, who is courageous, capable, over-whelming and invincible - to all those fires let this oblation be offered.

III.21.5 To you, whom thirteen kinds of beings and five categories of men consider as the sacrifice in their minds, to the bestower of lusture, to the glory incarnate, and to one of truthful and pleasing speech - to all those fires let this oblation be offered. (trayodaśa bhauvanāh = 12 months + 1 extra- month or adhimāsa; pañca mānavāh = 5 seasons = vasanta + grīṣma + varṣā + śarad + winter (hemanta and śiśira combined)

III.21.6 To giver of food-grains to bulls, to giver of food-grains to barren cows (vaśā), to the sage on whose back lies the devotional bliss (soma-pṛṣṭha), to the creator of the world and to those, whose elder is vaiśvānara, benefactor of all men, to all those fires let this oblation be offered.

III.21.7 To those fires, that move in the sky, on the earth, in the midspace, that follow the lightning; that are within the quarters; that are within the storm, to all those fire, let this oblation be offered.

Savitr

III.21.8 We, the radiant, hereby invoke the golden-handed (hiranyapāṇi) inspirer Lord, the resplendent Lord, the Lord supreme, the Lord friendly, venerable and adorable, and all the bounties of Nature - may they appease this flesh-devouring (kravyādam) fire.

III.21.9 The fire has calmed down, calmed down is the flesh-devourer, the killer of men. Also I have calmed down the one, that is consumer of all (viśvadāvya, the dāvāgni, the forest-fire), the flesh-devourer.

ये पर्वताः सोमपृष्ठा आप उत्तानशीवरीः ।
वातः पर्जन्य आदग्निस्ते क्रव्यादमशीशमन् ॥१०॥

ये । पर्वताः । सोमऽपृष्ठाः । आपः । उत्तानऽशीवरीः ।
वातः । पर्जन्यः । आत् । अग्निः । ते । क्रव्यऽअदम् । अशीशमन् ॥ १० ॥

(२२) द्वाविंशं सूक्तम्

(१-६) षड्ऋचस्यास्य सूक्तस्य वसिष्ठ ऋषिः । बृहस्पतिर्विश्वे देवा वा देवताः । (१) प्रथमर्चो विराट् त्रिष्टुप् , (२, ५-६) द्वितीयापञ्चमीषष्ठीनामनुष्टुप् , (३) तृतीयायाः पञ्चपदा परानुष्टुब्विराडतिजगती, (४) चतुर्थ्याश्च त्र्यवसाना षट्पदा जगती छन्दांसि ॥

हस्तिवर्चसं प्रथतां बृहद्यशो अदित्या यत्तन्व१ः संबभूव ।
तत्सर्वे समदुर्मह्यमेतद्विश्वे देवा अदितिः सजोषाः ॥१॥
मित्रश्च वरुणश्चेन्द्रो रुद्रश्च चेततुः ।
देवासो विश्वधायसस्ते माञ्जन्तु वर्चसा ॥२॥
येन हस्ती वर्चसा संबभूव येन राजा मनुष्ये१ष्वप्स्व१न्तः ।
येन देवा देवतामग्र आयन्तेन मामद्य वर्चसाग्ने वर्चस्विनं कृणु ॥३॥
यत्ते वर्चो जातवेदो बृहद्भवत्याहुतेः ।
यावत्सूर्यस्य वर्च आसुरस्य च हस्तिनः ।
तावन्मे अश्विना वर्च आ धत्तां पुष्करस्रजा ॥४॥
यावच्चतस्रः प्रदिशश्चक्षुर्यावत्समश्नुते ।
तावत्समैत्विन्द्रियं मयि तद्धस्तिवर्चसम् ॥५॥

हस्तिऽवर्चसम् । प्रथताम् । बृहत् । यशः । अदित्याः । यत् । तन्व१ः । सम्ऽबभूव ।
तत् । सर्वे । सम् । अदुः । मह्यम् । एतत् । विश्वे । देवाः । अदितिः । सऽजोषाः ॥ १ ॥
मित्रः । च । वरुणः । च । इन्द्रः । रुद्रः । च । चेततु ।
देवासः । विश्वऽधायसः । ते । मा । अञ्जन्तु । वर्चसा ॥ २ ॥
येन । हस्ती । वर्चसा । सम्ऽबभूव । येन । राजा । मनुष्ये१षु । अप्ऽसु । अन्तः ।
येन । देवाः । देवताम् । अग्रे । आयन् । तेन । माम् । अद्य । वर्चसा । अग्ने । वर्चस्विनम् । कृणु ॥३॥
यत् । ते । वर्चः । जातऽवेदः । बृहत् । भवति । आऽहुतेः । यावत् । सूर्यस्य । वर्चः ।
आसुरस्य । च । हस्तिनः । तावत् । मे । अश्विना । वर्चः । आ । धत्ताम् । पुष्करऽस्रजा ॥४॥
यावत् । चतस्रः । प्रऽदिशः । चक्षुः । यावत् । सम्ऽअश्नुते ।
तावत् । सम्ऽऐतु । इन्द्रियम् । मयि । तत् । हस्तिऽवर्चसम् ॥ ५ ॥

III.21.10 The mountains, on whose back the Soma (medicinal herb) grows, and the waters, that sleep calm and quiet, the storm, the rain-cloud, and the fire itself - these have stilled the flesh-devouring fire.

Viśvedevāḥ, Bṛhaspatiḥ ; Varcaḥ

III.22.1 May the elephantine vigour of great renown,that is born out of Aditi's (earth's) body, be famed far and wide. May all of them, all the bounties of Nature and the accordant Aditi, bestow that vigour on me.

III.22.2 May the friendly Lord, the venerable Lord, the resplendent Lord, and the terrible punisher recognize me. May those bounties of Nature, that sustain all, infuse me with vigour.

III.22.3 The vigour, with which the elephant is imbued; with which the king among men is infused; which lies within the waters; and with which,in the beginning , the enlightened ones gained their enlightenment, O adorable Lord, with that vigour, may you make me vigorous.

III.22.4 O fire, your vigour, that becomes tremendous with the offerings (at the sacrifice), the vigour, that the Sun and the mighty elephant possess, with that vigour may the twin divine healers, adorned with lotus garlands (puṣkara-srajā), infuse me.

III.22.5 As much as the four regions of heaven extend; as much as the eye does reach, so much may that elephantine vigour be infused in me toning up my sense-organs.

हस्ती मृगाणां सुषदामतिष्ठावान्बभूव हि ।
तस्य भगेन वर्चसाभि षिञ्चामि मामहम् ॥६॥

हस्ती । मृगाणाम् । सुऽसदाम् । अतिस्थाऽवान् । बभूव । हि ।
तस्य । भगेन । वर्चसा । अभि । सिञ्चामि । माम् । अहम् ॥ ६ ॥

(२३) त्रयोविंशं सूक्तम्

(१-६) षड्ऋचस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । चन्द्रमा योनिर्वा देवता । (१-४) प्रथमादिचतसृणामृचामनुष्टुप्, (५) पञ्चम्या उपरिष्टाद्भुरिग्बृहती, (६) षष्ठ्याश्च स्कन्धोग्रीवी बृहती छन्दांसि ॥

येन वेहद्बभूविथ नाशयामसि तत्त्वत् ।
इदं तदन्यत्र त्वदप दूरे नि दध्मसि ॥१॥
आ ते योनिं गर्भ एतु पुमान्बाण इवेषुधिम् ।
आ वीरोऽत्र जायतां पुत्रस्ते दशमास्यः ॥२॥

पुमांसं पुत्रं जनय तं पुमाननु जायताम् ।
भवासि पुत्राणां माता जातानां जनयाश्च यान् ॥३॥
यानि भद्राणि बीजान्यृषभा जनयन्ति च ।
तैस्त्वं पुत्रं विन्दस्व सा प्रसूर्धेनुका भव ॥४॥
कृणोमि ते प्राजापत्यमा योनिं गर्भ एतु ते ।
विन्दस्व त्वं पुत्रं नारि यस्तुभ्यं शमसच्छमु तस्मै त्वं भव ॥५॥

येन । वेहत् । बभूविथ । नाशयामसि । तत् । त्वत् ।
इदम् । तत् । अन्यत्र । त्वत् । अप । दूरे । नि । दध्मसि ॥ १ ॥

आ । ते । योनिम् । गर्भः । एतु । पुमान् । बाणःऽइव । इषुऽधिम् ।
आ । वीरः । अत्र । जायताम् । पुत्रः । ते । दशऽमास्यः ॥ २ ॥
पुमांसम् । पुत्रम् । जनय । तम् । पुमान् । अनु । जायताम् ।
भवासि । पुत्राणाम् । माता । जातानाम् । जनयाः । च । यान् ॥ ३ ॥

यानि । भद्राणि । बीजानि । ऋषभाः । जनयन्ति । च ।
तैः । त्वम् । पुत्रम् । विन्दस्व । सा । प्रऽसूः । धेनुका । भव ॥ ४ ॥

कृणोमि । ते । प्राजाऽपत्यम् । आ । योनिम् । गर्भः । एतु । ते । विन्दस्व । त्वम् ।
पुत्रम् । नारि । यः । तुभ्यम् । शम् । असत् । शम् । ऊँ इति । तस्मै । त्वम् । भव ॥ ५ ॥

III.22.6 Surely the elephant has become prominent among the animals pleasant to ride upon. with his splendour and vigour, I hereby grace myself. (This refers to the taming of wild elephant)

Yoniḥ - Womb

III.23.1 Wherewith you have become sterile, that fault we remove from you. Hereby we confine that to another place far away from you.

III.23.2 May a male embryo come to your womb, just as an arrow comes to the quiver. Thereafter, may a hero be born here, your son, a ten-month babe.

III.23.3 May you give birth to a manly son. May he be followed by (the birth of) another male. So may you become mother of the sons born as well as those whom you will bear.

III.23.4 Whatever are the propitious sperms and wherewith the bulls procreate, with those may you beget a son and as such may you become a breeding milch-cow.

III.23.5 I perform an operation on you facilitating child-birth. May an embryo come to your womb. O woman, may you get a son, who will be a bliss to you. Let you also be a bliss to him.

यासां द्यौष्पिता पृथिवी माता समुद्रो मूलं वीरुधां बभूव ।
तास्त्वा पुत्रविद्याय दैवीः प्रावन्त्वोषधयः ॥६॥

यासाम् । द्यौः । पिता । पृथिवी । माता । समुद्रः । मूलम् । वीरुधाम् । बभूव ।
ताः । त्वा । पुत्रऽविद्याय । दैवीः । प्र । अवन्तु । ओषधयः ॥ ६ ॥

(२४) चतुर्विंशं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्चस्यास्य सूक्तस्य भृगुर्ऋषिः । वनस्पतिः प्रजापतिर्वा देवता । (१, ३-७) प्रथमर्च-स्तृतीयादिपञ्चानाञ्चानुष्टुप्, (२) द्वितीयायाश्च निचृत्पथ्यापङ्क्तिश्छन्दसी ॥

पयस्वतीरोषधयः पयस्वन्मामकं वचः ।
अथो पयस्वतीनामा भरेहं सहस्रशः ॥१॥
वेदाहं पयस्वन्तं चकार धान्यं१ बहु ।
संभृत्वा नाम यो देवस्तं वयं हवामहे योयो अयज्वनो गृहे ॥२॥
इमा याः पञ्च प्रदिशो मानवीः पञ्च कृष्टयः ।
वृष्टे शापं नदीरिवेह स्फातिं समावहान् ॥३॥
उदुत्सं शतधारं सहस्रधारमक्षितम् ।
एवास्माकेदं धान्यं१ सहस्रधारमक्षितम् ॥४॥
शतहस्त समाहर सहस्रहस्त सं किर ।
कृतस्य कार्य१स्य चेह स्फातिं समावह ॥५॥

पयस्वतीः । ओषधयः । पयस्वत् । मामकम् । वचः ।
अथो इति । पयस्वतीनाम् । आ । भरे । अहम् । सहस्रऽशः ॥ १ ॥
वेद । अहम् । पयस्वन्तम् । चकार । धान्यम् । बहु ।
सम्ऽभृत्वा । नाम । यः । देवः । तम् । वयम् । हवामहे । यःऽयः । अयज्वनः । गृहे ॥२॥
इमाः । याः । पञ्च । प्रऽदिशः । मानवीः । पञ्च । कृष्टयः ।
वृष्टे । शापम् । नदीःऽइव । इह । स्फातिम् । सम्ऽआवहान् ॥ ३ ॥
उत् । उत्सम् । शतऽधारम् । सहस्रऽधारम् । अक्षितम् ।
एव । अस्माक । इदम् । धान्यम् । सहस्रऽधारम् । अक्षितम् ॥ ४ ॥
शतऽहस्त । सम्ऽआहर । सहस्रऽहस्त । सम् । किर ।
कृतस्य । कार्यस्य । च । इह । स्फातिम् । सम्ऽआवह ॥ ५ ॥

III.23.6 The creeping herbs, whose father is the sky, mother the earth, and origin the ocean, may those medicinal plants, with divine properties, assist you in obtaining a son.

Vanaspaḥ

III.24.1 May the plants (oṣadhayaḥ) be full of substantial sap (payasvatī).May my words be full of substance.May I procure thousand times of grain of the plants full of substance.

III.24.2 I know the Lord of substance who has created plenty of grains. Whoso is called the bestower divine, him we hereby invoke. May he grant to us whatever is in the house of him who worships not.

III.24.3 May the five regions of earth and all the five categories of men bring prosperity to this place just as after a heavy rain a roaring river brings the drift in its current.

III.24.4 The spring of water comes out in a hundred streams and in a thousand streams ever unexhausted, so may our this store of grains increase in a thousand streams ever unexhausted.

III.24.5 O hundred handed, may you gather. O thousand-handed, may you distribute. And may you bring about growth of what is accomplished and what is yet to be accomplished here.

तिस्रो मात्रा गन्धर्वाणां चतस्रो गृहपत्न्याः ।
तासां या स्फातिमत्तमा तया त्वाभि मृशामसि ॥६॥
उपोहश्च समूहश्च क्षत्तारौ ते प्रजापते ।
ताविहा वहतां स्फातिं बहुं भूमानमक्षितम् ॥७॥

तिस्रः । मात्राः । गन्धर्वाणाम् । चतस्रः । गृहऽपत्न्याः ।
तासाम् । या । स्फातिमत्ऽतमा । तया । त्वा । अभि । मृशामसि ॥ ६ ॥
उपऽऊहः । च । सम्ऽऊहः । च । क्षत्तारौ । ते । प्रजाऽपते ।
तौ । इह । आ । वहताम् । स्फातिम् । बहुम् । भूमानम् । अक्षितम् ॥ ७ ॥

(२५) पञ्चविंशं सूक्तम्

(१-६) षडृचस्यास्य सूक्तस्य भृगुर्ऋषिः । मित्रावरुणौ कामेषवश्च देवताः । अनुष्टुप् छन्दः ॥

उत्तुदस्त्वोत्तुदतु मा धृथाः शयने स्वे ।
इषुः कामस्य या भीमा तया विध्यामि त्वा हृदि ॥१॥
आधीपर्णां कामशल्यामिषुं संकल्पकुल्मलाम् ।
तां सुसंनतां कृत्वा कामो विध्यतु त्वा हृदि ॥२॥
या प्लीहानं शोषयति कामस्येषुः सुसंनता ।
प्राचीनपक्षा व्योषा तया विध्यामि त्वा हृदि ॥३॥
शुचा विद्धा व्योषया शुष्कास्याभि सर्प मा ।
मृदुर्निर्मन्युः केवली प्रियवादिन्यनुव्रता ॥४॥

उत्ऽतुदः । त्वा । उत् । तुदतु । मा । धृथाः । शयने । स्वे ।
इषुः । कामस्य । या । भीमा । तया । विध्यामि । त्वा । हृदि ॥ १ ॥
आधीऽपर्णाम् । कामऽशल्याम् । इषुम् । संकल्पऽकुल्मलाम् ।
ताम् । सुऽसंनताम् । कृत्वा । कामः । विध्यतु । त्वा । हृदि ॥ २ ॥
या । प्लीहानम् । शोषयति । कामस्य । इषुः । सुऽसंनता ।
प्राचीनऽपक्षा । विऽओषा । तया । विध्यामि । त्वा । हृदि ॥ ३ ॥
शुचा । विद्धा । विऽओषया । शुष्कऽआस्या । अभि । सर्प । मा ।
मृदुः । निःऽमन्युः । केवली । प्रियऽवादिनी । अनुऽव्रता ॥ ४ ॥

III.24.6 Three units (tisro-matrā), or three measures of the agriculturists (gandharva) and four units of their womenfolk are there for acquiring prosperity. Out of them, O food grain, I treat you with the one, which is moṣt fattening for you.

III.24.7 O Lord of creatures, the acquisition (of wealth) (upoha) and (its) accumulation (Samūha) are your two attendants. May both of them bring here prosperity of all sorts, abundant and never diminishing.

Kameṣu - Sex

III.25.1 May the exciter, excite you. May you rest in your bed. With the sexual passioned arrow, which is terrible, I pierce you in the heart.

III.25.2 With his arrow, which is winged with mental pains, has sexual desire as ịnto point, and desperate determination as a joint of the shaft and the point, may the sexual passion, aiming it well, pierce you in the heart.

III.25.3 The Kama's (sexual passion) arrow, which fixed with straight wings, burning fiercely and well - aimed withers out the spleen, therewith I pierce you in the heart.

III.25.4 Pierced with that burning and sex-stimulating arrow, may you come stealthily to me dry-mouthed, softened, free from anger, solely mine, sweet-tongued and devoted to me.

आजामि त्वाजन्या परि मातुरथो पितुः ।
यथा मम क्रतावसो मम चित्तमुपायसि ॥५॥
व्यस्यै मित्रावरुणौ हृदश्चित्तान्यस्यतम् ।
अथैनामक्रतुं कृत्वा ममैव कृणुतं वशे ॥६॥

आ । अजामि । त्वा । आऽअजन्या । परि । मातुः । अथो इति । पितुः ।
यथा । मम । क्रतौ । असः । मम । चित्तम् । उपऽआयसि ॥५॥
वि । अस्यै । मित्रावरुणौ । हृदः । चित्तानि । अस्यतम् ।
अथ । एनाम् । अक्रतुम् । कृत्वा । मम । एव । कृणुतम् । वशे ॥ ६ ॥

(२६) षड्विंशं सूक्तम्

(१-६) षडृचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । (१) प्रथमर्चः साग्नयो हेतयः, (२) द्वितीयायाः सकामा अविष्यवः, (३) तृतीयाया अब्युक्ता वैराजाः, (४) चतुर्थ्याः सवाताः प्रविध्यन्तः, (५) पञ्चम्याः सौषधिका निलिम्पाः, (६) षष्ठ्याश्च बृहस्पतियुक्ता अवस्वन्तो देवताः । (१) प्रथमाया- स्त्रिष्टुप्, (२, ५-६) द्वितीयापञ्चमीषष्ठीनां जगती, (३-४) तृतीयाचतुर्थ्योश्च भुरिक्त्रिष्टुप् छन्दांसि । प्रत्येकं पञ्चपदा विपरीतपादलक्ष्मा ॥

ये३ऽस्यां स्थ प्राच्यां दिशि हेतयो नाम देवास्तेषां वो अग्निरिषवः ।
ते नो मृडत ते नोधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥१॥
ये३ऽस्यां स्थ दक्षिणायां दिश्यविष्यवो नाम देवास्तेषां वः काम इषवः ।
ते नो मृडत ते नोधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥२॥
ये३ऽस्यां स्थ प्रतीच्यां दिशि वैराजा नाम देवास्तेषां व आप इषवः ।
ते नो मृडत ते नोधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥३॥
ये३ऽस्यां स्थोदीच्यां दिशि प्रविध्यन्तो नाम देवास्तेषां वो वात इषवः ।
ते नो मृडत ते नोधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥४॥

ये । अस्याम् । प्राच्याम् । दिशि । हेतयः । नाम । देवाः । तेषाम् । वः । अग्निः । इषवः ।
ते । नः । मृडत । ते । नः । अधि । ब्रूत । तेभ्यः । वः । नमः । तेभ्यः । वः । स्वाहा ॥ १ ॥
ये । अस्याम् । स्थ । दक्षिणायाम् । दिशि । अविष्यवः । नाम । देवाः । तेषाम् । वः । कामः । इषवः ।
ये । अस्याम् । स्थ । प्रतीच्याम् । दिशि । वैराजाः । नाम । देवाः । तेषाम् । वः । आपः । इषवः ।० ॥
ये । अस्याम् । स्थ । उदीच्याम् । दिशि । प्रऽविध्यन्तः । नाम । देवाः । तेषाम् । वः ।
वातः । इषवः ।०॥४॥

III.25.5 Towards me I urge you, who have not given birth to any baby yet, away from your mother and away from your father, so that you may share my work and please my heart (be nearer to my heart).

III.25.6 O Lord friendly and venerable, may you bless her with fine qualities of head and heart. Then suggesting her not to act independently, may you make her subject only to me (may you put her under my sole control).

Weapons and Missiles - Iṣavaḥ

III.26.1 O enlightened ones, slayers (heti) by name are devas, who are posted in the eastern region (प्राची), fire (अग्निः) divine is your arrows. As such may you grant us happiness; may you speak to us encouraging. Our homage be to you. To you as such we hereby dedicate.

III.26.2 O enlightened ones, willing to protect, protectors by name, who are posted in the southern region, desire is your arrows. As such may you grant us happiness; may you speak to us encouraging words. Our homage be to you. To you as such we hereby dedicate.

III.26.3 O enlightened ones, food-giver, vairāja (Viraja) by name, who are posted in the western region, waters are your arrows. As such may you grant us happiness; may you speak to us encouraging words. Our homage be to you. To you as such we hereby dedicate.

III.26.4 O enlightened ones, piercers (Pravidhyantaḥ) by name, who are posted in the northern region, strong winds are your arrows. As such may you grant us happiness; may you speak to us encouraging words. Our homage be to you. To you as such we hereby dedicate.

येऽ३स्यां स्थ ध्रुवायां दिशि निलिम्पा नाम देवास्तेषां व ओषधीरिषवः ।
ते नो मृडत ते नोधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥५॥
येऽ३स्यां स्थोर्ध्वायां दिश्यवस्वन्तो नाम देवास्तेषां वो बृहस्पतिरिषवः ।
ते नो मृडत ते नोधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥६॥

ये । अस्याम् । स्थ । ध्रुवायाम् । दिशि । निऽलिम्पाः । नाम । देवाः । तेषाम् । वः । ओषधीः । इषवः । ० ॥ ५ ॥

ये । अस्याम् । स्थ । ऊर्ध्वायाम् । दिशि । अवस्वन्तः । नाम । देवाः । तेषाम् । वः । बृहस्पतिः । इषवः । ० ॥ ६ ॥

(२७) सप्तविंशं सूक्तम्

(१-६) षडृचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । (१) प्रथमर्चः प्राची दिगग्निरसित आदित्याः, (२) द्वितीयाया दक्षिणा दिगिन्द्रस्तिरश्चिराजिः पितरः, (३) तृतीयायाः प्रतीची दिग्वरुणः पृदाकुरन्नम्, (४) चतुर्थ्या उदीची दिक्सोमः स्वजोऽशनिः, (५) पञ्चम्या ध्रुवा दिग्विष्णुः कल्माषग्रीवो वीरुधः, (६) षष्ठ्याश्चोर्ध्वा दिग्बृहस्पतिः श्वित्रं वर्षश्च देवताः । (१, ३-४, ६) प्रथमा-तृतीयाचतुर्थीषष्ठीनां पञ्चपदा ककुम्मतीगर्भाष्टिः, (२) द्वितीयाया पञ्चपदा ककुम्मतीगर्भात्यष्टिः, (५) पञ्चम्याश्च पञ्चपदा ककुम्मतीगर्भा भुरिगष्टिश्छन्दांसि ॥

प्राची दिगग्निरधिपतिरसितो रक्षितादित्या इषवः ।
तेभ्यो नमोधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।
योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः ॥१॥
दक्षिणा दिगिन्द्रोधिपतिस्तिरश्चिराजी रक्षिता पितर इषवः ।
तेभ्यो नमोधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।
योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः ॥२॥
प्रतीची दिग्वरुणोधिपतिः पृदाकू रक्षितान्नमिषवः ।
तेभ्यो नमोधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।
योऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः ॥३॥

प्राची । दिक् । अग्निः । अधिऽपतिः । असितः । रक्षिता । आदित्याः । इषवः । तेभ्यः । नमः । अधिपतिऽभ्यः । नमः । रक्षितृऽभ्यः । नमः । इषुऽभ्यः । नमः । एभ्यः । अस्तु । यः । अस्मान् । द्वेष्टि । यम् । वयम् । द्विष्मः । तम् । वः । जम्भे । दध्मः ॥ १ ॥

दक्षिणा । दिक् । इन्द्रः । अधिऽपतिः । तिरश्चिऽराजिः । रक्षिता । पितरः । इषवः । ०० ॥२॥

प्रतीची । दिक् । वरुणः । अधिऽपतिः । पृदाकुः । रक्षिता । अन्नम् । इषवः । ०० ॥ ३ ॥

III.26.5 O enlightened ones, deeply attached (Nilimpā) by name, posted in the region under-neath, plants are your arrows. As such may you grant us happiness; may you speak to us encouraging words. Our homage be to you. To you as such we hereby dedicate.

III.26.6 O enlightened ones, defenders (Avasvantaḥ) by name, who are posted in the zenith region (ūrdhava) the Lord supreme (bṛhaspati) is your arrows. As such may you grant us happiness; may you speak to us encouraging words. Our homage be to you. To you as such we hereby dedicate.

III.26.

Quarter	Divinity	Arrow
East	Heti(missile)	Agni
South	Vairāja	Kāma
West	Pravidhyantā	Vāta
Nadir	Vilimpāḥ	Oṣadhi
Zenith	Avasvantaḥ	Bṛhaspati

Regions : lords,defenders and arrows

III.27.1 **Northern** region Agni(fire) is its Lord, Asitah is its defender, Ādityāḥ the arrows, our homage to them; homage to the Lords, homage to defenders, homage to the arrows, homage to all of them. Him who hates us and whom we do hate, we commit to your jaws.

III.27.2 Southern region; Lightening is its lord. Tiraścirājī (snake with transverse streaks) is its defender. Pitaraḥ (six seasons) are the arrows. Our homage be to them; homage to the lords; homage to defenders; homage to the arrows; homage to all of them. Him, who hates us and whom we do hate, we commit to your jaws.

III.27.3 Western region; Ocean is its Lord. Pradaku (viper snake) is its defender. Food grains are the arrows. Our homage be to them; homage to the lords; homage to defenders; homage to the arrows; homage to all of them. Him, who hates us and whom we do hate, we commit to your jaws.

उदीची दिक्सोमोधिपतिः स्वजो रक्षिताशनिरिषवः ।
तेभ्यो नमोधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।
योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः ॥४॥
ध्रुवा दिग्विष्णुरधिपतिः कल्माषग्रीवो रक्षिता वीरुध इषवः ।
तेभ्यो नमोधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।
योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः ॥५॥
ऊर्ध्वा दिग्बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रो रक्षिता वर्षमिषवः ।
तेभ्यो नमोधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।
योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः ॥६॥

उदीची । दिक् । सोमः । अधिऽपतिः । स्वजः । रक्षिता । अशनिः । इषवः । ०० ॥ ४ ॥
ध्रुवा । दिक् । विष्णुः । अधिऽपतिः । कल्माषऽग्रीवः । रक्षिता । वीरुधः । इषवः ।००॥५॥
ऊर्ध्वा । दिक् । बृहस्पतिः । अधिऽपतिः । श्वित्रः । रक्षिता । वर्षम् । इषवः । ००॥६॥

(२८) अष्टाविंशं सूक्तम्

(१-६) षडृचस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । यमिनी देवता । (१) प्रथमर्चोऽतिशक्वरीगर्भा चतुष्पदाति-जगती, (२-३) द्वितीयातृतीययोरनुष्टुप्, (४) चतुर्थ्या यवमध्या विराट्ककुप्, (५) पञ्चम्यास्त्रिष्टुप्, (६) षष्ठ्याश्च विराड्गर्भा प्रस्तारपङ्क्तिश्छन्दांसि ॥

एकैकयैषा सृष्ट्या सं बभूव यत्र गा असृजन्त भूतकृतो विश्वरूपाः ।
यत्र विजायते यमिन्यपर्तुः सा पशून्क्षिणाति रिफती रुशती ॥१॥
एषा पशून्त्सं क्षिणाति क्रव्याद्भूत्वा व्यद्वरी ।
उतैनां ब्रह्मणे दद्यात्तथा स्योना शिवा स्यात् ॥२॥
शिवा भव पुरुषेभ्यो गोभ्यो अश्वेभ्यः शिवा ।
शिवास्मै सर्वस्मै क्षेत्राय शिवा न इहैधि ॥३॥

एकऽएकया । एषा । सृष्ट्या । सम् । बभूव । यत्र । गाः । असृजन्त । भूतऽकृतः । विश्वऽरूपाः ।
यत्र । विऽजायते । यमिनी । अपऽऋतुः । सा । पशून् । क्षिणाति । रिफती । रुशती ॥१॥
एषा । पशून् । सम् । क्षिणाति । क्रव्यऽअत् । भूत्वा । विऽअद्वरी ।
उत । एनाम् । ब्रह्मणे । दद्यात् । तथा । स्योना । शिवा । स्यात् ॥ २ ॥
शिवा । भव । पुरुषेभ्यः । गोभ्यः । अश्वेभ्यः । शिवा ।
शिवा । अस्मै । सर्वस्मै । क्षेत्राय । शिवा । नः । इह । एधि ॥ ३ ॥

III.27.4 Northern region; The moon is its lord. Svaja (self-born snake) is its defender. Thunder (asani) are the arrows. Our homage be to them; homage to the lords; homage to all of them. Him, who hates us and whom we do hate, we commit to your jaws.

III.27.5 Nadir region; Visnu (the sun) is its lord. Kalmasagriva (spotty-necked snake) is its defender. Creeper plants are the arrows. Our homage be to them; homage to the lords; homage to the defenders; homage to the arrows; homage to all of them. Him, who hates us and whom we do hate, we commit to your jaws.

III.27.6 Zenith region; Bṛhaspati (Jupiter) is its lord. Śvitra (white snake) is its defender. Rains are the arrows. Our homage be to them; homage to the lords; homage to defenders; homage to the arrows; homage to all of them. Him, who hates us and whom we do hate, we commit to your jaws.

Hymn III.27

Regions	Adhipati(Regent)	Warder	Arrow
East	Agni	Asit	Āditya
South	Indra	Tiraścirājī	Pitṛ
West	Varuṇa	Pṛdākū	Anna
North	Soma	Svajah	Aśani
Nadir	Viṣṇu	Kalmāṣagrīva	Vīrudha
Zenith	Bṛhaspati	Savitṛ	Varṣa

Yaminī

III.28.1 This cow herself has been born in a single baby manner (eka ekayā) where the breeders breed cows of all descriptions. Where a cow bears twins (Yaminī) against the natural order, charging (riphatī) and attacking (ruśati) she ruins the cattle.

III.28.2 Such a cow, turning into a flesh-eater (kravyād) and devourer (vi-advarī), ruins the cattle completely. Better, one should give her to some wise and learned person; thereby she will become delightful as well as beneficial.

III.28.3 May you be beneficial to men and beneficial to kine as well as to horses. May you be beneficial to all (sarvasmai) this field (kṣetrāya). May you prosper here being beneficial to us.

इह पुष्टिरिह रस इह सहस्रसातमा भव । पशून्यमिनि पोषय ॥४॥
यत्रा सुहार्दः सुकृतो मदन्ति विहाय रोगं तन्वः स्वायाः ।
तं लोकं यमिन्यभिसंबभूव सा नो मा हिंसीत्पुरुषान्पशूंश्च ॥५॥
यत्रा सुहार्दां सुकृतामग्निहोत्रहुतां यत्र लोकः ।
तं लोकं यमिन्यभिसंबभूव सा नो मा हिंसीत्पुरुषान्पशूंश्च ॥६॥

इह । पुष्टिः । इह । रसः । इह । सहस्रऽसातमा । भव । पशून् । यमिनि । पोषय ॥ ४ ॥
यत्र । सुऽहार्दः । सुऽकृतः । मदन्ति । विऽहाय । रोगम् । तन्वः । स्वायाः ।
तम् । लोकम् । यमिनी । अभिऽसंबभूव । सा । नः । मा । हिंसीत् । पुरुषान् । पशून् । च ॥ ५ ॥
यत्र । सुऽहार्दाम् । सुऽकृताम् । अग्निहोत्रऽहुताम् । यत्र । लोकः ।
तम् । लोकम् । यमिनी । अभिऽसंबभूव । सा । नः । मा । हिंसीत् । पुरुषान् । पशून् । च ॥ ६ ॥

(२९) एकोनत्रिंशं सूक्तम्

(१-८) अथर्वास्यास्य सूक्तस्योद्दालक ऋषिः । (१-६) प्रथमादिषड्ऋचां शितिपादविः, (७) सप्तम्याः कामः, (८) अष्टम्याश्च भूमिर्देवताः । (१, ३) प्रथमातृतीययोर्ऋचोः पथ्यापङ्क्तिः, (२, ४-६) द्वितीयायाश्चतुर्थ्यादितृचस्य चानुष्टुप् , (७) सप्तम्यास्त्र्यवसाना षट्पदा उपरिष्टाद्दैवी बृहती ककुम्मतीगर्भा विराड्जगती, (८) अष्टम्याश्चोपरिष्टाद्बृहती छन्दांसि ॥

यद्राजानो विभजन्त इष्टापूर्तस्य षोडशं यमस्यामी सभासदः ।
अविस्तस्मात्प्र मुञ्चति दत्तः शितिपात्स्वधा ॥१॥
सर्वान्कामान्पूरयत्याभवन्प्रभवन्भवन् ।
आकूतिप्रोविर्दत्तः शितिपान्नोप दस्यति ॥२॥
यो ददाति शितिपादमविं लोकेन संमितम् ।
स नाकमभ्यारोहति यत्र शुल्को न क्रियते अबलेन बलीयसे ॥३॥

यत् । राजानः । विऽभजन्ते । इष्टापूर्तस्य । षोडशम् । यमस्य । अमी इति । सभाऽसदः ।
अविः । तस्मात् । प्र । मुञ्चति । दत्तः । शितिऽपात् । स्वधा ॥ १ ॥
सर्वान् । कामान् । पूरयति । आऽभवन् । प्रऽभवन् । भवन् ।
आकूतिऽप्रः । अविः । दत्तः । शितिऽपात् । न । उप । दस्यति ॥ २ ॥
यः । ददाति । शितिऽपादम् । अविम् । लोकेन । सम्ऽमितम् ।
सः । नाकम् । अभिऽआरोहति । यत्र । शुल्कः । न । क्रियते । अबलेन । बलीयसे ॥ ३ ॥

III.28.4 Here be the prosperity. Here be the joy. May you become bestower of thousands here. O mother of twins (yamini), make our herd prosper.

III.28.5 Where good-hearted and good-acting ones live in happiness having been freed from diseases of their body, to that world the bearer of twins (yaminī) has come. May she not harm our men and cattle.

III.28.6 Where lies the world of good-hearted and good-acting people, who perform sacrifices duly, to that world the bearer of twins (yaminī) has come. May she not harm our men and cattle.

Śitipāda and Aviḥ

III.29.1 What the princes, the members of the controller's court, divide as sixteenth part of income as tax for civic amenities, from that Avi (अवि protection tax) makes, one exempt if paid white footed (honestly) , in one's own interest (svadha).

III.29.2 The protection tax, paid white-footed, arising from all sides, capable of producing results, growing in itself, and fulfiller of desires, fulfills all the desires. It is never wasted.

III.29.3 Who-so pays the protection tax white-footed as approved by the people, he ascends to the world of happiness, where the strong cannot charge any fee from the weak.

पञ्चापूपं शितिपादमविं लोकेन संमितम् ।
प्रदातोप जीवति पितॄणां लोकेक्षितम् ॥४॥
पञ्चापूपं शितिपादमविं लोकेन संमितम् ।
प्रदातोप जीवति सूर्यामासयोरक्षितम् ॥५॥
इरेव नोप दस्यति समुद्र इव पयो महत् ।
देवौ सवासिनाविव शितिपान्नोप दस्यति ॥६॥
क इदं कस्मा अदात्कामः कामायादात् ।
कामो दाता कामः प्रतिग्रहीता कामः समुद्रमा विवेश ॥
कामेन त्वा प्रति गृह्णामि कामैतत्ते ॥७॥

भूमिष्ट्वा प्रति गृह्णात्वन्तरिक्षमिदं महत् ।
माहं प्राणेन मात्मना मा प्रजया प्रतिगृह्य वि राधिषि ॥८॥

पञ्चऽअपूपम् । शितिऽपादम् । अविम् । लोकेन । सम्ऽमितम् ।
प्रऽदाता । उप । जीवति । पितॄणाम् । लोके । अक्षितम् ॥४ ॥

पञ्चऽअपूपम् । शितिऽपादम् । अविम् । लोकेन । सम्ऽमितम् ।
प्रऽदाता । उप । जीवति । सूर्यामासयोः । अक्षितम् ॥ ५ ॥

इराऽइव । न । उप । दस्यति । समुद्रःऽइव । पयः । महत् ।
देवौ । सवासिनौऽइव । शितिऽपात् । न । उप । दस्यति ॥६॥

कः । इदम् । कस्मै । अदात् । कामः । कामाय । अदात् । कामः । दाता । कामः । प्रतिऽग्रहीता । कामः । समुद्रम् । आ । विवेश । कामेन । त्वा । प्रति । गृह्णामि । काम । एतत् । ते ॥

भूमिः । त्वा । प्रति । गृह्णातु । अन्तरिक्षम् । इदम् । महत् ।
मा । अहम् । प्राणेन । मा । आत्मना । मा । प्रऽजया । प्रतिऽगृह्य । वि । राधिषि ॥ ८ ॥

(३०) त्रिंशं सूक्तम्

(१–७) सप्तर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । चन्द्रमा सांमनस्यञ्च देवते । (१–४) प्रथमादिचतुर्ऋचामनुष्टुप्
(५) पञ्चम्या विराड्जगती, (६) षष्ठ्याः प्रस्तारपङ्क्तिः, (७) सप्तम्याश्च त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

सहृदयं सांमनस्यमविद्वेषं कृणोमि वः ।
अन्यो अन्यमभि हर्यत वत्सं जातमिवाघ्न्या ॥१॥

सऽहृदयम् । साम्ऽमनस्यम् । अविऽद्वेषम् । कृणोमि । वः ।
अन्यः । अन्यम् । अभि । हर्यत । वत्सम् । जातम्ऽइव । अघ्न्या ॥ १ ॥

III.29.4 Whoso pays the protection tax white-footed as approved by the people, along with five cakes , he, the payer, stays in the world of the elders ever undiminished.

III.29.5 One who pays the protection tax, white-footed as approved by the people, along with five cakes , enjoys its benefit ever undiminished as long as the Sun and the moon last.

III.29.6 The white-footed (protection tax) never exhausts, like the earth, like the immense water of the ocean and like the twin bounties of Nature living in a common house.

Kāmaḥ - Passion and Sex

III.29.7 Who gives it and to whom? Kāma (desire) gives it to Kāma. The desire is the giver. The desire is the receiver. The desire enters into the Ocean. I accept you with desire. O desire, let yours be this.

III.29.8 May earth receive you and may this vast midspace. Accepting you exclusively, may I not be deprived of my life, of my self, and of my progeny.

Sam-manasyam - Harmony

III.30.1 I hereby bring about unity of your hearts and unity of minds, free from malice. May each one of you love the other as a cow loves its new-born calf.

अनुव्रतः पितुः पुत्रो मात्रा भवतु संमनाः ।
जाया पत्ये मधुमतीं वाचं वदतु शन्तिवान् ॥२॥
मा भ्राता भ्रातरं द्विक्षन्मा स्वसारमुत स्वसा ।
सम्यञ्चः सव्रता भूत्वा वाचं वदत भद्रया ॥३॥
येन देवा न वियन्ति नो च विद्विषते मिथः ।
तत्कृण्मो ब्रह्म वो गृहे संज्ञानं पुरुषेभ्यः ॥४॥
ज्यायस्वन्तश्चित्तिनो मा वि यौष्ट संराधयन्तः सधुराश्चरन्तः ।
अन्यो अन्यस्मै वल्गु वदन्त एत सध्रीचीनान्वः संमनसस्कृणोमि ॥५॥
समानी प्रपा सह वोऽन्नभागः समाने योक्त्रे सह वो युनज्मि ।
सम्यञ्चोऽग्निं सपर्यतारा नाभिमिवाभितः ॥६॥
सध्रीचीनान्वः संमनसस्कृणोम्येकश्नुष्टीन्त्संवननेन सर्वान् ।
देवा इवामृतं रक्षमाणाः सायंप्रातः सौमनसो वो अस्तु ॥७॥

अनुऽव्रतः । पितुः । पुत्रः । मात्रा । भवतु । सम्ऽमनाः ।
जाया । पत्ये । मधुऽमतीम् । वाचम् । वदतु । शन्तिऽवाम् ॥ २ ॥
मा । भ्राता । भ्रातरम् । द्विक्षत् । मा । स्वसारम् । उत । स्वसा ।
सम्यञ्चः । सऽव्रताः । भूत्वा । वाचम् । वदत । भद्रया ॥ ३ ॥
येन । देवाः । न । विऽयन्ति । नो इति । च । विऽद्विषते । मिथः ।
तत् । कृण्मः । ब्रह्म । वः । गृहे । सम्ऽज्ञानम् । पुरुषेभ्यः ॥ ४ ॥
ज्यायस्वन्तः । चित्तिनः । मा । वि । यौष्ट । सम्ऽराधयन्तः । सऽधुराः । चरन्तः ।
अन्यः । अन्यस्मै । वल्गु । वदन्तः । आ । इत । सध्रीचीनान् । वः । सम्ऽमनसः । कृणोमि ॥ ५ ॥
समानी । प्रऽपा । सह । वः । अन्नऽभागः । समाने । योक्त्रे । सह । वः । युनज्मि ।
सम्यञ्चः । अग्निम् । सपर्यत । अराः । नाभिम्ऽइव । अभितः ॥ ६ ॥
सध्रीचीनान् । वः । सम्ऽमनसः । कृणोमि । एकऽश्नुष्टीन् । सम्ऽवननेन । सर्वान् ।
देवाःऽइव । अमृतम् । रक्षमाणाः । सायम्ऽप्रातः । सौमनसः । वः । अस्तु ॥ ७ ॥

III.30.2 May the son act in accordance with the father's wishes; may he be of one mind with the mother as well. May the wife talk to her husband in words sweet as honey, and soothing.

III.30.3 Let no brother cherish malice against a brother, nor a sister against her sister. Becoming accordant to each other in thoughts and intents, speak your speech in friendly way.

III.30.4 With which the enlightened ones are not alienated, nor there is hatred against each other, such a unifying prayer we make in your home for members of the house-hold.

III.30.5 Behaving properly towards the elders and the yonders, considerate, pleasing each other and working for common good, may you never part company. Come here each talking affectionately to the other. I hereby make you straightforward and (one-minded); unanimous (one-aimed).

III.30.6 Let common be your drinking place, and common your sharing of food. I hereby yoke you together under a common yoke. With one intent let you gather around the adorable leader, like the spokes around the nave of a wheel.

III.30.7 With this harmonization, I make all of you one-aimed, one-minded and one-fooded (sharing a common meal). Like the guarding immortality, enlightened ones, let you be friendly to each other in the morning as well as in the evening.

(३१) एकत्रिंशं सूक्तम्

(१-११) एकादशर्चस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । पाप्महा मन्त्रोक्ताश्च देवताः । (१-३, ६-११) प्रथमादितृचस्य षष्ठ्यादिषण्णाञ्चानुष्टुप्, (४) चतुर्थ्या भुरिगनुष्टुप्, (५) पञ्चम्याश्च विराट् प्रस्तारपङ्क्तिश्छन्दांसि ॥

वि देवा जरसावृतन्वि त्वमग्ने अरात्या ।
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥१॥

व्यार्त्या पवमानो वि शक्रः पापकृत्यया ।
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥२॥

वि ग्राम्याः पशव आरण्यैर्व्यापस्तृष्णयासरन् ।
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥३॥

वी३मे द्यावापृथिवी इतो वि पन्थानो दिशंदिशम् ।
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥४॥

त्वष्टा दुहित्रे वहतुं युनक्तीतीदं विश्वं भुवनं वि याति ।
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥५॥

अग्निः प्राणान्त्सं दधाति चन्द्रः प्राणेन संहितः ।
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥६॥

वि । देवाः । जरसा । अवृतन् । वि । त्वम् । अग्ने । अरात्या ।
वि । अहम् । सर्वेण । पाप्मना । वि । यक्ष्मेण । सम् । आयुषा ॥ १ ॥

वि । आर्त्या । पवमानः । वि । शक्रः । पापऽकृत्यया । वि । अहम् । ०० ॥ २ ॥

वि । ग्राम्याः । पशवः । आरण्यैः । वि । आपः । तृष्णया । असरन् । वि । ०० ॥ ३ ॥

वि । इमे इति । द्यावापृथिवी इति । इतः । वि । पन्थानः । दिशम्ऽदिशम् । वि । ०० ॥ ४ ॥

त्वष्टा । दुहित्रे । वहतुम् । युनक्ति । इति । इदम् । विश्वम् । भुवनम् । वि । याति । वि । अहम् ।००।

अग्निः । प्राणान् । सम् । दधाति । चन्द्रः । प्राणेन । सम्ऽहितः । वि । अहम् । ०० ॥ ६ ॥

Freedom from Evils

III.31.1 May the bounties of Nature, keep this away from old age. May, O you adorable Lord, keep him away from misery. I free this man from all evil, and from wasting disease. I unite him with a long life.

III.31.2 May the purifier Lord keep this man away from physical pain and the almighty away from sinful actions. I free this man from all evil, and from wasting disease. I unite him with a long life.

III.31.3 Domestic cattle keep away from the wild beasts and the waters keep away from the thirst. I free this man form all the evil and from wasting disease. I unite you with a long life.

III.31.4 These heaven and earth are parted from each other, and parted are the ways going in different directions. So I free this man from all the evil and from wasting disease. I unite you with a long life.

III.31.5 Knowing that the supreme architect (of destinies) prepares bridal-gifts for her daughter, all this creation parts off (to make way for him). I free this man from all evil, and from wasting disease. I unite him with a long life.

III.31.6 The bio-fire makes the vital breaths capable of performing their respective actions, and the moon is closely connected with the vital breath. I free this man from all evil and from wasting disease. I unite him with a long life.

प्राणेन विश्वतोवीर्यं देवाः सूर्यं समैरयन् ।
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥७॥
आयुष्मतामायुष्कृतां प्राणेन जीव मा मृथाः ।
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥८॥
प्राणेन प्राणतां प्राणेहैव भव मा मृथाः ।
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥९॥
उदायुषा समायुषोदोषधीनां रसेन ।
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥१०॥
आ पर्जन्यस्य वृष्ट्योदस्थामामृता वयम् ।
व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥११॥

प्राणेन । विश्वतःऽवीर्यम् । देवाः । सूर्यम् । सम् । ऐरयन् । वि । अहम् ।०० ॥ ७ ॥

आयुष्मताम् । आयुःऽकृताम् । प्राणेन । जीव । मा । मृथाः । वि । अहम् । ०० ॥ ८ ॥

प्राणेन । प्राणताम् । प्र । अन । इह । एव । भव । मा । मृथाः । वि । अहम् । ०० ॥ ९ ॥

उत् । आयुषा । सम् । आयुषा । उत् । ओषधीनाम् । रसेन । वि । अहम् ॥००॥१०॥

आ । पर्जन्यस्य । वृष्ट्या । उत् । अस्थाम । अमृताः । वयम् । वि । अहम् । ०० ॥११॥

॥ इति तृतीयं काण्डम् ॥

III.31.7 The bounties of Nature make the Sun, mighty in all respects, move up with the vital breath. I free this man from all evil and from wasting disease. I unite him with a long life.

III.31.8 May you live on with the vital breath of those, that have long lives and that give long life. Let you not die. I free you from all evil and from wasting disease. I unite him with long life.

III.31.9 May you live on with the vital breath of the vigorously living. Let you stay here. Let you not die. I free you from all evil and from wasting disease. I unite you with a long life.

III.31.10 May we rise up full of life. May we be conjoined with life. May we rise up with the sap of plants. May I be free from all evil and from wasting disease. May I be conjoined with a long life.

III.31.11 Hither with seasonal rains (Parjanya). We have stood up so far immortal, away from the niggard, away from all evil, away from wasting disease. May I be enjoined with a long life.

Here ends Kāṇḍa III